

SUSRETI

GLASILO HRVATSKO-ČEŠKOG DRUŠTVA

Zagreb, rujan 2017., godina XXV., broj 35

Upoznajte hrvatskočeški panteon

**Bl. Alojzije Stepinac i August Šenoa
– veze s Česima**

Pražanin Faust Vrančić

**Marija Ružička Strozzi – slava u
„sjevernoj domovini“**

**Za Susrete govore: Dagmar Ruljančić
i Zlatko Stahuljak**

**In memoriam: Dušan Karpatský i
Dubravko Dosegović**

**Sve o češkim investicijama u Hrvatskoj
Izveštaji o aktivnostima HČD-a**

**Doznajte najnovije hrvatsko-češke
vijesti i zanimljivosti**

Sadržaj

Uvodnik: Zlatno doba hrvatsko-čeških odnosa	3
O aktivnostima Hrvatsko-češkog društva	4
Napustio nas je Dušan Karpatský: Izvanserijska osoba u povijesti hrvatsko-čeških odnosa	22
In memoriam Dubravko Dosegović: Najbolji Čeh među Hrvatima	26
Vijesti	28
Selo Čehi: „Mala Češka“ kraj Zagreba vršnjak zagrebačke katedrale	52
Dagmar Ruljančić: Hrvati se lakše nose s nedaćama nego Česi	55
Faust Vrančić: Izumitelj, leksikograf, diplomat i – Pražanin	60
Hyperloop: Od Brna do Bratislave za desetak minuta	62
Temelj za hrvatskočeški panteon	64
Blaženi Alojzije Stepinac i Česi: „Česi su narod dobar i velik duhom“	68
Kardinal Josef Beran: „Češki Stepinac“ počiva među papama	72
August Šenoa i Česi: Književna karijera i ljubav prema Zagrebu začeti u Pragu	76
Sto godina hrvatskih jaslica Vojte Braniša	79
Glumica Marija Ružička Strozzi i njena slava u „sjevernoj domovini“	80
Herojski podvig zagrebačkih Čeha	83
Kako su Česi unapređivali poljoprivredu u Hrvatskoj	84
Avantura rodoslovnog istraživanja	89
Sokolski pokret među daruvarskim Česima: Co Čech to (hrvatski) sokol!	90
Hrvatsko-češko navijačko „bratstvo“	93
Češki Jadran kraj Dubrovnika	94
Sjećanje na češke arhitekte izaziva i suze	96
U Flekū se i dalje piše pivska povijest	98
Miroslav Pelikan: <i>Slikar i pijanist</i>	101
Etimologija poznatih čeških prezimena: Predsjednici <i>Mesarić, Gal i Šljivar</i>	102

SUSRETI

Broj 35, rujan 2017.

Izdavač:

Hrvatsko-češko društvo
Ulica Pavla Šubića 20
10000 Zagreb
OIB: 19958857498
www.hcdzg.hr
e-mail: hcdzag@gmail.com
Žiro-račun (PBZ):
HR8623400091110052228

Urednik: Marijan Lipovac

Uredništvo: Vlatka Banek, Snježana Herceg, Vjenceslav Herout, Miroslav Křepela, Branko Modlić, Mato Pejić, Ivanka Stahuljak, Libuše Stranjik

Fotografije: Arhiv Hrvatsko-češkog društva, Ured Predsjednice RH (Tomislav Bušljeta i Filip Glas), Mladen Banek, Vlatka Banek, Jaruška Biček, Damir Crnogaj, Snježana Herceg, Toni Hnojčik, Tigran Ilić, Dragutin Kušić, Marijan Lipovac, Damir Malina, Ranko Marković, Dragan Ruljančić, Damir Senčar, Dobriša Skok, Ivana Slojšek, Mladen Sokele, Nino Vrana

Dizajn i prijelom: Alan Čaplar, Urednik d.o.o.

Lektura i korektura: Ivona Mamić

Tisak: Correctus media d.o.o.

Susreti su interno glasilo Hrvatsko-češkog društva i članovima se dostavljaju besplatno.

Izlaženje *Susreta* novčano je pomoglo Ministarstvo vanjskih i europskih poslova.

Na naslovnici: Pogled na Praški dvorac, katedralu svetog Vida i Malu stranu (snimio Nino Vrana)

Na poleđini: Lik Václava Havela projiciran na inicijativu Hrvatsko-češkog društva na vodenom zidu fontane pored Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu 4. listopada 2016. uoči Havelovog 80. rođendana (snimio Tigran Ilić)

Uvodnik

Zlatno doba hrvatsko-čeških odnosa

Marijan Lipovac
predsjednik
Hrvatsko-
češkog
društva

Proteklo je 25 godina od osnutka Hrvatsko-češkog društva pa slavljenički duh prožima i ovaj broj glasila *Susreti*, najopsežniji dosad, sa čak sto stranica zanimljivih tekstova o brojnim temama iz prošlosti i sadašnjosti Češke i hrvatsko-čeških odnosa. Hrvatsko-češko društvo i *Susreti* rasli su ruku pod ruku. Prvi broj *Susreta* objavljen je u lipnju 1992., četiri mjeseca nakon osnutka Društva hrvatsko-češkog i slovačkog prijateljstva, kao grafički skroman bilten na osam stranica bez likovnih priloga, u skladu s tadašnjim općim prilikama u Hrvatskoj, ali i mogućnostima novoosnovane udruge koja je tek tražila svoje mjesto pod suncem. „Nadamo se da će jačanjem našega Društva, posebice financijskim, ovo glasilo ponuditi kvalitetne sadržaje za dogradnju puta prijateljstva, a i sam naziv *Susreti* iskazuje želju za istinskim postizanjem svekolike spoznaje o kulturnim, gospodarskim i inim tijekovima života triju bliskih naroda“, napisali su u uvodniku prvog broja *Susreta* njegovi urednici Božidar Grubišić i Vlatka Banek čija želja je postala stvarnost. Jačanjem Hrvatsko-češkog društva i *Susreti* su postajali sve kvalitetniji, pretvorivši se u pravi časopis koji od

2011. svojim sadržajem i likovnom atraktivnošću postaje medijski fenomen bez premca. Uređivanje *Susreta* uvijek je zanimljiv izazov, ali i radost, prije svega zbog kreativne energije koja se pritom stvara u Hrvatsko-češkom društvu. Nakon svakog broja *Susreta* naša je udruga sve bolja, jača i respektabilnija, što je poticaj da i svako naredno izdanje *Susreta* bude barem mali korak naprijed u odnosu na prethodno. Takav „umjereni napredak“, svojstven Česima, recept je koji bi trebalo prihvatiti i hrvatsko društvo u cjelini, a mi smo ponosni što ga uspješno primjenjujemo barem na našoj mikrorazini. Velik broj sadržaja ovih *Susreta* odnosi se na obilježavanje našeg srebrnog jubileja pa tako možete čitati o središnjoj proslavi održanoj na naš 25. rođendan, 22. veljače 2017. kad smo promovirali knjigu koju također preporučujemo, *Hrvatsko-češko društvo: Prvih 25 godina*. Zaslužnima za promicanje hrvatsko-čeških odnosa dodijelili smo nagrade, a svojim istaknutim članovima priznanja, no slaveći svoj jubilej u radnoj atmosferi održali smo čitav niz prigodnih skupova o kojima također izvještavamo. I u ovim *Susretima* sjetili smo se hrvatskih velikana koji su barem dijelom biografije bili vezani s Česima – Fausta Vrančića, Augusta Šenoe, Marije Ružičke Strozzi i blaženog Alojzija Stepinca. Prvi u Hrvatskoj prikazujemo život „češkog Stepinca“, kardinala Josefa Berana, a prikazom biografskog leksikona hrvatskih Čeha, autora Josipa i Alena Matušketa, donosimo najsvobuhvatniji popis osoba češkog roda ili porijekla koji su u proteklom stoljećima davali doprinose razvoju i napretku Hrvatske. Tu su i tekstovi o 800 godina sela Čehi kraj Zagreba, o doprinosu Čeha razvoju hrvatske poljoprivrede, Sokola i turizma, reportaža o najpoznatijoj praškoj pivnici

U Flekū, kao i intervju s jednom od najznačajnijih suvremenih hrvatskih Čehinja, prevoditeljicom Dagmar Ruljančić, ovogodišnjom dobitnicom naše Nagrade „Marija i Stjepan Radić“. Nažalost, u proteklih godinu dana ostali smo bez važnih osoba iz naših redova – najvećeg češkog kroatista Dušana Karpatskog i našeg istaknutog člana Dubravka Dosegovića koji je svojim priložima proteklih godina bio među najzaslužnijima za profiliranje *Susreta*, kao što je to devedesetih godina bio Vlado Bojkić. Svoj trojici odužili smo se tekstovima njima u spomen.

Ne treba propustiti ni naš mali leksikon, hrvatsko-češke zanimljivosti uz rub stranica, te najvažniju rubriku koja donosi vijesti iz Češke i s područja hrvatsko-čeških odnosa, uključujući i aktivnosti hrvatskih Čeha i moravskih Hrvata. Osim informacijama, ova nas rubrika ispunjava optimizmom jer svjedoči o intenziviranju odnosa Hrvatske i Češke na svim razinama. Bez patetike možemo reći da u posljednjih nekoliko godina živimo u zlatnom dobu hrvatsko-čeških odnosa jer nikad ranije nisu postojale tako povoljne pretpostavke za njihovo unapređenje. Za razliku od ne tako davne prošlosti, danas i Hrvati i Česi imaju svoje samostalne države koje su članice Europske unije i NATO-a, gdje svojim identitetom i zemljopisnim položajem i pripadaju, što ima pozitivne efekte ne samo u politici, nego još više na području kulture i gospodarstva. Posebno nas veseli sve veći broj značajnih čeških investicija u Hrvatskoj. U tom duhu, pozivamo vas da dio svog znanja, energije i slobodnog vremena „investirate“ u aktivnosti Hrvatsko-češkog društva i time date barem mali doprinos višestoljetnoj uspješnoj priči o prijateljstvu Hrvata i Čeha.

HČD info

Hrvatsko-češko društvo je nevladina, nepolitička, neprofitna udruga kojoj je cilj davanje doprinosa razmjeni kulturnih, umjetničkih, znanstvenih, gospodarskih i drugih civilizacijskih dostignuća hrvatskog i češkog naroda, odnosno građana Hrvatske i Češke. Društvo je utemeljeno 22. veljače 1992. pod nazivom Društvo hrvatsko-češkoga i slovačkoga prijateljstva, a 21. veljače 1993. promijenilo je naziv u Hrvatsko-češko društvo. Od samog osnutka HČD podupire i pokreće aktivnosti kojima je cilj jačanje hrvatsko-čeških veza i bolje upoznavanje dvaju naroda, pri čemu posebnu pozornost posvećuje češkoj manjini u Hrvatskoj i hrvatskoj manjini u Češkoj.

Na čelu HČD-a nalazi se Predsjedništvo koje od travnja 2017. čine: Marijan Lipovac (predsjednik HČD-a), Miroslav Křepela (potpredsjednik), Ivan Havelka (tajnik) te članovi Tigran Ilić i Zvonimir Maštrović. Nadzorni odbor HČD-a čine: Lada Crnbori, Grozdana Dosegović i Ivanka Stahuljak kao članice te Elizabeta Obad kao zamjenica članice. Sjedište HČD-a je u Zagrebu, u Ulici Pavla Šubića 20, a HČD ima i svoju podružnicu u Omišu kojoj je predsjednik Tonči Stanić te podružnicu u Daruvaru kojoj je predsjednik Vladimir Ivić. Internetska stranica HČD-a je www.hcdzg.hr, a udruga ima i svoju stranicu i grupu na Facebooku.

O aktivnostima Hrvatsko-češkog društva

Hrvatsko-češko društvo proslavilo 25 godina

Srebrni jubilej zlatnog sjaja

✍ Ivona Mamić

Hrvatsko-češko društvo proslavilo je 22. veljače 2017. u Češkom domu u Zagrebu 25. godišnjicu osnutka promocijom knjige *Hrvatsko-češko društvo: Prvih 25 godina*, autora Marijana Lipovca i Vlatke Banek. Knjiga donosi pregled svih aktivnosti udruge usmjerenih na jačanje hrvatsko-čeških veza u proteklih četvrt stoljeća, a objavljena je uz financijsku potporu Grada Zagreba.

Predsjednik HČD-a Marijan Lipovac podsjetio je da je udruga osnovana 22. veljače 1992. kao Društvo hrvatsko-češkog i slovačkog prijateljstva, a od 1993. nakon razlaza Češke i Slovačke djeluje pod sadašnjim imenom. Društvo provodi brojne aktivnosti i projekte kojima je cilj jačanje hrvatsko-čeških veza i još bolje upoznavanje dvaju naroda, kako u Hrvatskoj, tako, prema mogućnostima, i u Češkoj. Time se Hrvatsko-češko društvo posljednjih godina potvrdilo kao jedno od najaktivnijih i najuspješnijih društava prijateljstva u Hrvatskoj. Tijekom 25 godina Društvo je organiziralo više od sto različitih akcija, projekata, predavanja, tribina, okruglih stolova, promocija knjiga i časopisa, obja-

Omot knjige *Hrvatsko-češko društvo: Prvih 25 godina*

„Živa djelatnost
Hrvatsko-češkog društva
u ovih 25 godina reflektira
proteklih tisuću godina“,
kazao je Antun Vujić

vilo sedam knjiga, podiglo devet spomen-obilježja, od čega sedam hrvatskim velikanima u Češkoj – Vladimiru Prelogu, Andriji Mohorovičiću, Stjepanu Radiću, Nikoli Tesli i Josipu Jurju Strossmayeru u Pragu te Josipu Jelačiću u Napajedli i Nikoli Šubiću Zrinskom u Jindřichovu Hradecu. Na prijedlog HČD-a u Zagre-

Prepuna dvorana Češkog doma u Zagrebu

Vlatka Banek, Marijan Lipovac, Antun Vujić i Robert Holjevac

Visoki uzvanici na proslavi

Publika na proslavi

bu su imenovane Stube biskupa Duha, prvog zagrebačkog biskupa s kojim počinju hrvatsko-češke veze. Zalaganjem HČD-a Duh je dobio i spomenik u Dubravi kraj Vrbovca, a u Zagrebu je postavljena spomen-ploča u čast Marije Radić.

Lipovac je ocijenio da Društvo jača i razvija svoje aktivnosti te da to potvrđuju i podatci da je, od spomenutih stotinjak akcija, oko 40 ostvareno upravo u zadnjih pet godina, nakon što je svečano proslavljena 20. godišnjica Društva. Uvjeren je da će još bolji rezultati HČD-a uslijediti nakon proslave ovoga srebrnog jubileja za koji se, kazao je Lipovac, može reći da je „srebrni jubilej zlatnoga sjaja“.

„I u narednom razdoblju nastaviti ćemo njegovati poveznice između Hrvatske i Češke kroz podsjećanje na zajedničku kulturu, povijest, velikane, nastaviti ćemo popularizirati Češku, ali ne samo njenu kulturu i znamenitosti. Nastojat ćemo promovirati Češku kao uspješnu i naprednu zemlju u gospodarskom i društvenom smislu, posebno kad su u pitanju rad, organizacija rada, poštivanje propisa, planiranje razvoja i budućnosti općenito, očuvanje baštine... Hrvati su od Čeha uvijek mogli puno naučiti, jer jednostavan recept za uspjeh je ugledati se na bolje od sebe. Kako je rekao Stjepan Radić, Česi nam mogu najviše pomoći time što se kod njih možemo naučiti kako se pametno i napredno gospodari, radi i trguje i kako se stvara narodna sloga. Ono što karakterizira Čeha je umjereni napredak u granicama zakona, a to je ono što nedostaje Hrvatskoj. Lijepo je čitati češku književnost, gledati češke filmove, piti češko pivo, ali da bi nam bilo bolje treba nam što više češkog mentaliteta. I upravo mi u HČD-u trudimo se, kad je rad u pitanju, slijediti Čeha. Iako smo Hrvati, radimo kao Česi i onda i uspjeh ne izostaje“, kazao je Lipovac.

Češki veleposlanik Vladimír Zavázal čestitao je Hrvatsko-češkom društvu i

Knjiga Hrvatsko-češko društvo: Prvih 25 godina, autora Marijana Lipovca i Vlatke Banek, donosi pregled svih aktivnosti udruge usmjerenih na jačanje hrvatsko-čeških veza

njegovu predsjedniku Marijanu Lipovcu na velikom entuzijazmu u promicanju hrvatsko-čeških odnosa. „Od svoga osnutka Hrvatsko-češko društvo ispunjava svoju zadaću unapređenja međunarodnih kulturnih i gospodarskih odnosa i edukacije mladih i starijih generacija, zahvaljujući prije svega velikom entuzijazmu svojih članova, a današnji predsjednik Marijan Lipovac vjerno slijedi njihovu tradiciju u skladu s izazovima modernog doba. Njegovo djelovanje prepoznato je kako u Hrvatskoj, tako i Češkoj te mu možemo zahvaliti na širenju znanja ne samo o našim dvjema zemljama, nego i o povijesnim osobama koje ih povezuju. Članovima i prijateljima Hrvatsko-češkog društva želim još mnogo godina rada, djelovanja i druženja među rodnim i bliskim hrvatskim i češkim ljudima“, kazao je veleposlanik Zavázal.

Čestitke članovima i vodstvu HČD-a uputili su i predsjednik zagrebačke Gradske skupštine Andrija Mikulić koji je podsjetio da Čeha i Hrvate povezuje slična teška povijest tijekom koje su se borili za svoju zemlju, kulturu i nacionalni identitet. Najavio je da bi uskoro u Zagrebu trebao biti imenovan Trg Václava Havela, čije ime se od 2015. na prijedlog HČD-a nalazi u fondu imena. „Spomenici hrvatskim velikanima u Pragu samo su neki od vidljivih rezultata vašeg rada. Najveća vri-

jednost koju ste ostavili u ovih 25 godina su prijateljski i dobri odnosi naših naroda. Želim da očuvate domoljublje prema svom narodu jer samo ljubeći svoj narod može se drugi narod cijeniti i poštivati“, rekao je Mikulić. Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić istaknuo je da je Zagreb jedan od najotvorenijih europskih gradova kada je riječ o multietničnosti, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti koje ljubomorno čuva.

Knjigu *Hrvatsko-češko društvo: Prvih 25 godina* predstavili su povjesničar Robert Holjevac i glavni ravnatelj Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* Antun Vujić, obojica članovi HČD-a. Holjevac je ustvrdio da i ova knjiga, kao i nastojanja članova HČD-a, potvrđuju da velike stvari ne nastaju preko noći te je podsjetio na najvažnije događaje i osobe koje su u proteklih više od tisuću godina povezivale Hrvate i Čeha.

Antun Vujić je među brojnim akcijama Hrvatsko-češkog društva istaknuo borbu za očuvanje imena Masarykove ulice u Zagrebu kazavši da se radilo o borbi protiv uskogrudnosti koja pokazuje kakve zabune mogu nastati kad nadvladaju ideologije. „Masarykova ulica simbolizira pobjedu demokratskog gledanja na vrlo komplicirane odnose u kojima je Masaryk bio učitelj mnogima. Masaryk, čije geslo je bilo *Istina pobjeđuje*, polazio je od najplemenitijih ideja, a njegova djela bila su prožeta humanizmom i duhom uzajamnosti koji je išao puno dalje od čeških i hrvatskih odnosa“, rekao je Vujić. Govoreći o knjizi, kazao je da prvih 25 godina djelovanja Hrvatsko-češkog društva predstavlja zapravo „samo“ posljednjih 25 godina u tisuću i više godina veza i prijateljstva Hrvata i Čeha.

„Živa djelatnost Hrvatsko-češkog društva u ovih 25 godina reflektira proteklih tisuću godina. Kada bi Hrvatsko-češko društvo bilo u stanju svaki dan

Govor gradonačelnika Milana Bandića

organizirati samo proslave obljetnica Hrvata i Čeha, cijela godina bi bila ispuunjena“, dodao je Vujić. Pohvalio je autore knjige, poručivši da je iza njih veliki rad u kojem se isprepliću kronologija, arhivistika, dokumentaristika i historiografija, pri čemu je materijal obrađen na književno atraktivan način zbog čega je knjigu vrlo zanimljivo čitati. „Knjiga će biti zanimljiv prilog i za buduća pisanja o hrvatsko-českim odnosima, pa i ona enciklopedijskog tipa“, rekao je Vujić.

Suautorica knjige Vlatka Banek objasnila je da su se u nastajanju knjige iskristalizirala barem dva pitanja: kako sročiti zanimljivo, čitljivo i nezamarajuće štivo i kako pomiriti dva gledanja na prošla

vremena s obzirom na to da su se posla latila dva autora, različita po spolu, dobi, pogledu i stilu. Poručila je da je autorima pisanje knjige oduzelo puno vremena, ali da su to činili s ljubavlju prema HČD-u, proučili arhiv Društva, svoja i tuđa sjećanja i bilješke, tražili, pronašli i razvrstavali sačuvani video, audio, foto i tiskani materijal. „Nastojali smo pokazati ono u čemu smo uspjeli, ali jednako tako i ono što baš nismo dobro napravili, a nadam se da smo uspjeli zaokružiti ono najbitnije“, kazala je Vlatka Banek.

Oкупljene na proslavi pozdravila je predsjednica Češke besede Zagreb Alenka Štokić koja je kazala da Besedu s Hrvatsko-českim društvom veže zajednička ljubav i rad na jačanju hrvatsko-českikh veza. I potpredsjednik Saveza Čeha i predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba Juraj Bahnik zaželio je Hrvatsko-českom društvu još mnogo daljnjih uspjeha. „Češka beseda Zagreb je čuvarica tradicije češke manjine, Vijeće češke nacionalne manjine Grada Zagreba je prozor češke manjine u svijet, a Hrvatsko-česko društvo je karika koja bi nedostajala, ali je srećom prije 25 godina osnovano i već 25 godina uspješno djeluje. Zahvaljujući njemu puno važnih stvari i zanimljivih detalja koji su dio zajedničke povijesti i brojnih

veza hrvatskog i češkog naroda postalo je vidljivo za širu javnost oba naroda, ali i čitavog svijeta. Hvalevrijedne su sve akcije kojima se obilježavaju značajne osobe i događaji iz povijesti, ali bilo bi dobro da se okrenemo i suvremenim temama i da što prije otkrijemo što nas u budućnosti može bolje povezati jer mislim da i jedini i drugi imamo što ponuditi“, kazao je Bahnik, pozvavši na zajednički rad kako bi došlo do razvoja prijateljstva između dvaju glavnih gradova, Zagreba i Praga.

Zamjenica župana Bjelovarsko-bilogorske županije Tanja Novotni Golubić kazala je da su hrvatsko-česke veze neraskidive i prijateljske, a da je Hrvatsko-česko društvo kroz promicanje zajedničkih političkih, društvenih i gospodarskih vrijednosti spona koja dva naroda i države još jače povezuje. „Svojim aktivnostima u svakom pripadniku češke manjine pobuđujete osjećaj ponosa na češko porijeklo“, dodala je. Nazočnima se obratio i predsjednik Podružnice HČD-a u Omišu Tonči Stanić podsjetivši na brojne aktivnosti kojima je Podružnica u svojim deset godina postojanja pridonijela razvoju veza Omiša s pojedinim gradovima u Češkoj. U glazbenom dijelu programa nastupio je zbor *Bohemia* Češke besede Zagreb pod ravnanjem dirigentice Marte Bergovec.

Knjiga *Hrvatsko-česko društvo: Prvih 25 godina* predstavljena u Daruvaru

UPučkoj knjižnici i čitaonici u Daruvaru 3. travnja 2017. predstavljena je knjiga *Hrvatsko-česko društvo: Prvih 25 godina*, autora Marijana Lipovca i Vlatke Banek. Promociju je organizirala daruvarska Podružnica Hrvatsko-českog društva, a vodio ju je njen predsjednik Vladimir Ivić. Nazočni su bili i saborski zastupnik češke i slovačke manjine Vladimir Bilek, predsjednica Saveza Čeha Libuše Stranjik, predsjednik Koordinacije vijeća i

predstavnik češke nacionalne manjine Damir Malina, ravnateljica NIU *Jednota* Lidija Dujmenović, ravnateljica Češke osnovne škole Jana Amosa Komenskog, Marija Valek i drugi Daruvarčani. Predsjednik HČD-a Marijan Lipovac podsjetio je na osnutak udruge u kojoj su istaknuti članovi bili i pokojni Daruvarčani Božidar Grubišić, Josip Matušek, Miroslav Jilek i Stjepan Obad. „Kad je 22. veljače 1992. osnovana naša udruga, ništa drugo nije imala osim entuzijazma i kreativnosti svojih članova, iako se radilo o teškim ratnim vremenima, koja ste vi u Daruvaru doživjeli puno teže nego mi u Zagrebu. Postupno napredujući, ne bez teškoća i ne uvijek pravocrtno, Hrvatsko-česko društvo izraslo je u respektabilnu udrugu, jedno od najaktivnijih i najkvalitetnijih društava prijateljstva u Hrvatskoj“, kazao je Lipovac. I Vlatka Banek podsjetila je na doprinos Daruvarčana osnutku HČD-a te na djelovanje Podružnice tijekom devedesetih godina. Član HČD-Podružnice Daruvar

novinar Mato Pejić istaknuo je važnost postojanja Podružnice u gradu koji je središte češke manjine u Hrvatskoj. „Možemo se ponositi što smo dio tako aktivne udruge. Knjiga koju predstavljamo o tome govori više nego rječito, jer je trebalo gotovo 250 stranica samo da se koliko-toliko predstavi sve ono što se u proteklih četvrt stoljeća radilo“, kazao je Pejić. Na promociji je govorio i prvi predsjednik HČD-a Zlatko Stahuljak, ujedno i prvi hrvatski veleposlanik u Češkoj, koji je podsjetio na razdoblje od prije 25 godina kada je osnutkom HČD-a intenzivirana sustavna briga o unapređenju hrvatsko-českikh odnosa. „Za svako čelno djelovanje mora se znati da je to djelovanje uprave. Uprava je vlast, a vlast nije diletantizam. Kod nas u HČD-u nema diletantizma, za što je najbolji dokaz ova knjiga. Dvoje autora sastavilo je sjajnu knjigu, punu podataka koje bi inače uskoro mogao prekriti zaborav. Knjiga nije suhoparna, već je pitka za čitanje“, kazao je Stahuljak. M. L.

Hrvatsko-češko društvo dodijelilo nagrade i priznanja

Predsjedništvo Hrvatsko-češkog društva 10. svibnja 2017. povodom 25. godišnjice HČD-a dodijelilo je nagrade zaslužnima za promicanje hrvatsko-češkog prijateljstva i priznanja svojim zaslužnim članovima i suradnicima, a svečanost dodjele održana je 14. lipnja 2017. u Češkom domu u Zagrebu

Najviše priznanje, Nagradu „**Marija i Stjepan Radić**“ dobila je **Dagmar Ruljančić** zbog iznimnih zasluga za razvoj hrvatsko-čeških odnosa u cjelini, koje se očituju u njenom višegodišnjem radu i prepoznatljivim rezultatima trajne vrijednosti i od šireg društvenog interesa.

Obrazloženje: Dagmar Ruljančić (1950.), prevoditeljica, studirala na Sveučilištu York u Engleskoj i na Filozofskom fakultetu Karlovog sveučilišta u Pragu gdje je 1974. diplomirala. Čehinja koja se udajom za Hrvata doselila u Hrvatsku prihvativši ju kao novu domovinu i u protekla četiri desetljeća postala jedan od najvažnijih i najaktivnijih protagonista hrvatsko-češke kulturne suradnje. Prevodilački opus Dagmar Ruljančić čini nekoliko stotina prevedenih čeških filmova i serija, kao i dvadesetak knjiga i tridesetak kazališnih djela, čime je u velikoj mjeri doprinijela popularizaciji Češke i češke kulture u Hrvatskoj. Njen potpis nalazi se na objavnoj špici nekih od najpoznatijih čeških filmskih djela, kao što su Oscarom nagrađeni *Strogo kontrolirani vlakovi* i niz ostalih filmova Jiříja Menzela (*Selo moje malo*, *Ševe na žici*, *Striženo-košeno*, *Služio sam engleskog kralja...*), Oscarom nagrađeni film *Kolja* i drugi filmovi Zdeněka Svěráka, filmovi Miloša Formana i Věre Chytilove, legendarna serija *Bolnica na kraju grada*, kao i više filmova i serija za djecu. Češki film je u velikoj mjeri zahvaljujući Dagmar Ruljančić u Hrvatskoj stekao svoje vjerne poklonike i postao jedan od najvažnijih medija za upoznavanje s Češkom, češkim društvom, mentalitetom i humorom. Mnogi Hrvati zavoljeli su Češku upravo zahvaljujući filmovima koje je prevela Dagmar Ruljančić. Ne manje zasluge ima zbog svojih prijevoda književnih djela, među kojima se posebno izdvajaju romani Michala

Dagmar Ruljančić

Viewegha (*Odgoj djevojaka u Češkoj*, *Sjajne zeznute godine*, *Roman za žene*, *Zapisivači očinske ljubavi*, *Priče o braku i seksu* i *Sudionici turističkog putovanja*) koji su u Hrvatskoj stekli iznimnu popularnost, potvrđujući tradicionalno dobru prihvaćenost češke književnosti kod hrvatske publike i u suvremeno doba. Tu su i prozna djela Jaroslava Haška, Milana Kundere, Jiříja Šotole, Josefa Škvoreckog, kao i drame Václava Havela te novinske kolumne Jiříja Menzela s kojim je Dagmar Ruljančić surađivala tijekom njegovih projekata u hrvatskom kazalištu i na popularizaciji Hrvatske putem dokumentarnih filmova. Češkog književnika Jiříja Šotolu potaknula je da napiše dramatizaciju svog romana *Pile na ražnju* koji je izveden jedino u Kazalištu *Trešnja* u Zagrebu gdje je neko vrijeme radila kao dramaturginja. Vrhunac njenog angažmana u kazalištu zasigurno je dramaturška obrada Haškovog romana *Dobri vojak Švejk* (s Damirom Lončarom), a na temelju tog romana i Haškovog *Povijesti stranke umjerenoga napretka u granica-*

ma zakona zajedno s Hrvojem Hitrecom napisala je dramsko djelo *Doživljaji dobrog pisca Haška*. Kao autorica, Dagmar Ruljančić ostvarila je i jednu dokumentarnu dramu pod naslovom *Baršunasta revolucija* u kojoj je snimila ulične demonstracije, govore, izjave i pjesme tijekom povijesnih događaja u studenom 1989. Širok dijapazon djela koja je prevela s češkog dopunjuju brojne pjesme, radio-drame te u najnovije vrijeme libreto opere *Lukava mala lisica* Leoša Janáčka.

Svojim djelom pridonijela je dvo-smjernoj hrvatsko-češkoj kulturnoj komunikaciji prevevši s hrvatskog na češki među ostalim i nekoliko drama Mire Gavrana (*Čehov je rekao Tolstoju zbogom*, *Noć bogova*, *Pacijent doktora Freuda*) te niz scenarija hrvatskih filmova za potrebe češko-hrvatskih koprodukcija: *Tajna staroga tavana* (češko-hrvatska koprodukcija, redatelj Vladimir Tadej), *Gosti iz galaksije Arkana*, jedan od rijetkih filmova hrvatske znanstvene fantastike (češko-hrvatska koprodukcija, redatelj oscarovac Dušan Vukotić), *Ujed anđela*, hrvatski film na kojem je kao dramaturg surađivao češki oscarovac Elmar Klos (redatelj bio Lordan Zafranović). Posljednji hrvatski film preveden na češki je *Ustav Republike Hrvatske* Rajka Grlića.

Velike su zasluge Dagmar Ruljančić kao stalne dopisnice češkog dnevnog lista *Lidové noviny* i Češkoga radija za promicanje istine o stradanju Hrvatske u srpskoj agresiji. Dagmar Ruljančić istovremeno je i hrvatski i češki domoljub, što pokazuje djelatno, a ne tek deklarativno. Ona je i primjer neformalne veleposlanice češke kulture u Hrvatskoj koja na području hrvatsko-čeških odnosa djeluje sustavno, marljivo i samozatajno, ali s velikim i dugoročnim rezultatima, zbog čega zaslužuje pohvalu i priznanje.

Nagradu „Predrag Jirsak“ dobila je Slavomira Ribarova za doprinos razvoju hrvatsko-čeških odnosa na području bohemistike.

Obrazloženje: Slavomira Ribarova (1974.), bohemistica, viša lektorica na Katedri za češki jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, diplomirala na Filozofskom fakultetu Karlovog sveučilišta u Pragu 1999. Već gotovo dva desetljeća s marom i entuzijazmom češkom jeziku uči generacije studenata zagrebačke bohemistike kroz jezične i prijevodne vježbe, kao i predavanja o temama iz češke gramatike. Uz dvadesetak stručnih i znanstvenih radova suautorica je tri knjige, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, *Chorvatský konverzační slovníček* i *Češka gramatika s vježbama*, prva velika znanstvena gramatika češkog jezika na hrvatskom objavljena 2015. Radi se o najopsežnijem i najpotpunijem opisu češke gramatike na hrvatskom jeziku, nezaobilaznom udžbeniku za sve koji studiraju i uče češki jezik. Ovakvo djelo dugo je vremena nedostajalo u hrvatskoj bohemistici i znanstvenoj bibliografiji uopće, a danas pridonosi boljem upoznavanju češkog jezika i povećanom interesu za njegovo učenje. Znanstveni radovi Slavomire Ribarove su komparativnoslavistički, a u središtu njenih jezikoslovnih interesa je frazeologija. Osim frazeologije bavi se određenim gramatičkim i leksičkim sličnostima i razlikama među slavenskim jezicima, problemima jezične interferencije, sociolingvistikom te utjecajima neslavenskih jezika na slavenske. Stručne i znanstvene članke objavljuje na hrvatskom, češkom i makedonskom jeziku u Hrvatskoj, Češkoj, Makedoniji, Poljskoj, Mađarskoj i oni su uvršteni u Hrvatsku znanstvenu bibliografiju.

Slavomira Ribarova

Nastava Slavomire Ribarove protkana je humorom, veseljem i ležernošću, ali uz zadržavanje visokih standarda kad je u pitanju znanje, uz poticanje kreativnosti i jezične prakse. Osim prijenosa znanja jezika, studente sustavno upoznaje s češkom kulturom u najširem smislu riječi, od klasičnih djela do suvremenog filma i glazbe. Bohemistički rad Slavomire Ribarove ne svodi se samo na prostor Filozofskog fakulteta u Zagrebu i na službene obaveze. Osim nastavničkim i znanstvenim radom, svoje studente neumorno animira za češki jezik i kulturu i na neformalnim druženjima te putem društvenih mreža, potičući ih na sudjelovanje u svim događanjima i manifestacijama vezanima uz Češku, posebno aktivnostima Hrvatsko-češkog društva. Zbog svog sveukupnog rada Slavomira Ribarova s pravom je prepoznata kao dobar duh zagrebačke bohemistike, cijenjena od kolega i omiljena od studenata.

Nagradu „Miroslav Jilek“ dobio je prof. dr. Damir Agičić zbog doprinosa razvoju hrvatsko-čeških odnosa kroz znanstvena istraživanja povijesti hrvatsko-čeških veza i djelovanja na povezivanju hrvatskih i čeških povjesničara.

Obrazloženje: Prof. dr. Damir Agičić (1963.), povjesničar, redoviti profesor Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vodeći je stručnjak za povijest hrvatsko-čeških odnosa u Hrvatskoj. Doktorirao je 1997. disertacijom *Hrvatsko-češke veze i odnosi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće* koju je 2000. objavio kao opsežnu monografiju pod naslovom *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*. Radi se o temeljnom djelu za poznavanje problematike odnosa Hrvata i Čeha u moderno doba u kojem je, nakon opsežnih istraživanja arhiva u Pragu i Zagrebu, kao i tadašnjeg češkog i hrvatskog tiska, vjerno rekonstruirao slike koje su Hrvati i Česi imali jedni o drugima. Jednako tako, obradio je najvažnije fenomene koji su obilježili hrvatsko-češke odnose, od suradnje političara dvaju naroda, „usputnih“ susreta Hrvata i Čeha kroz društvene manifestacije i prva turistička putovanja pa sve do kulturne suradnje. Agičić je detaljno analizirao i strukturu hrvatskih studenata u Pragu, veze Tomáša Masaryka s Hrvatima i Stjepana Radića s Česima, a obradio je i temu doseljavanja Čeha i njihovu ulogu u gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske. Osim sveobuhvatnog pristupa temi hrvatsko-

prof. dr. Damir Agičić

čeških odnosa u važnom povijesnom razdoblju, Agičićeva knjiga važan je doprinos poznavanju tih odnosa i stoga što razbija mnoge predrasude i stereotipe raširene i u znanstvenoj literaturi i u kolektivnom pamćenju. Ona je ujedno i dobar model kako bi se trebala obraditi povijest hrvatsko-čeških odnosa i u drugim razdobljima. Važan Agičićev doprinos poznavanju hrvatsko-čeških političkih odnosa je i knjiga *Dragi Franta! Hrvatska korespondencija Františka Hlaváčka (1896.–1904)* iz 2003., također plod njegovih istraživanja u praškim arhivima. Među dvadesetak Agičićevih znanstvenih radova više ih je objavljeno u Češkoj. Prof. dr. Damir Agičić redovito sudjeluje na znanstvenim skupovima u Češkoj i kontinuirano surađuje s češkim povjesničarima, a nekima od njih je, kao urednik nakladničke kuće Srednja Europa, objavio i knjige koje se odnose na hrvatsko-češke odnose (Ondřej Vojtěchovský: *Iz Praga protiv Tita*, 2016.) ili na češki pogled na teme iz hrvatske povijesti (Petr Stehlík: *Između hrvatstva i jugoslavenstva: Bosna u hrvatskim nacionalno-integracijskim ideologijama 1832 – 1878.*, 2015.). Objavio je i važno djelo za povijest češke manjine u Hrvatskoj – *Svoj svome: Češka i slovačka manjina u međuratnoj Jugoslaviji (1918.–1941.)*, autorice Vlatke Dugački (2013.). Na bavljenje temama iz povijesti hrvatsko-čeških odnosa potiče i svoje studente kojima predaje kolegije iz povijesti srednje i jugoistočne Europe, pridonoseći boljem razumijevanju stoljećima izgrađivanog srednjoeuropskog identiteta Hrvatske. Kao znanstvenik i nastavnik, prof. dr. Damir Agičić aktivno doprinosi hrvatsko-češkoj znanstvenoj suradnji i boljem poznavanju povijesti hrvatsko-čeških odnosa.

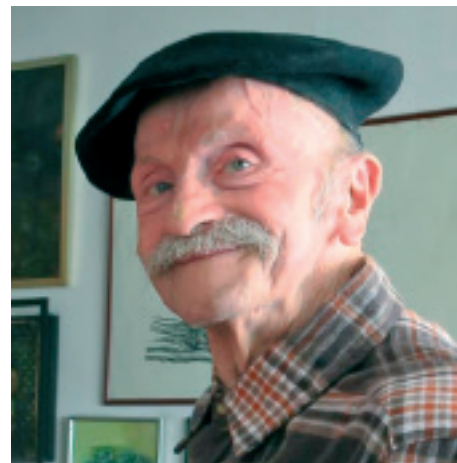
Nagradu „Mate Relja“ dobila je Zdenka Pozaić zbog doprinosa razvoju hrvatsko-čeških odnosa na području likovne umjetnosti.

Obrazloženje: Zdenka Pozaić (1940.), slikarica i grafičarka, članica Hrvatsko-češkog društva. Diplomirala je 1966. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi profesora Alberta Kintera, a 1968. završila je Specijalku za grafiku kod profesora Marijana Detonija. Radove je izlagala na preko 70 samostalnih i preko 300 skupnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu, a djela su joj izložena u više muzeja, galerija i privatnih zbirki. Inspiraciju svom stvaralaštvu među ostalim nalazi u poeziji, zbog čega je nazivaju likovnom pjesnikinjom. Objavila je sedam grafičko-pjesničkih mapa i 48 naslova u bibliofilskoj ediciji *Riječ i slika*, u kojoj je više djela posvetila Češkoj i češkim pjesnicima. Prva takva grafičko-pjesnička mapa bila je *Bachov koncert* Jaroslava Seiferta u prijevodu Miroslava Čihaka (1999.), a zatim je uslijedila plodonosna suradnja s najvećim češkim kroatistom Dušanom Karpatskim. Motivirana njegovom *Zlatnom knjigom češkog pjesništva*, 2005. je priredila grafičko-pjesničku mapu *Deset čeških pjesnika* s pjesmama Bohuslava Reyneka, Jiříja Wolke-
ra, Vítězslava Nezvala, Jaroslava Seiferta, Františka Halasa, Vladimíra Holana, Jana Zahradníčka, Jiřine Haukove, Ludvíka Kundere i Jana Skácela koje je popratila drvorezima u boji. Mapa je bila izložena u Nacionalnoj knjižnici Češke Republike Klementinum u Pragu. Slijedila je grafičko-pjesnička mapa *Deset pjesama Dragutina Tadijanovića* povodom njegovog 100. rođendana (2005.), u kojoj je drvorezima i linorezima u boji popratila deset Tadijanovićevih pjesama čije je stihove na češki preveo Dušan Karpatský, a 2006. povodom 70. rođendana Václava Havela izradila je grafičko-

pjesničku mapu s 11 Havelovih pjesama (na češkom i na hrvatskom, u prijevodu Dušana Karpatskog) iz ciklusa *Na rubu proljeća* nastalih 1956. Mapa je također bila izložena u Klementinumu u Pragu, a izložbu je otvorio osobno Václav Havel, što je rijetka privilegija koju je doživio neki hrvatski umjetnik. Povodom 80. rođendana Dušana Karpatskog Zdenka Pozaić je 2015. izradila grafičko-pjesničku mapu *Noć s Hamletom* Vladimíra Holana u hrvatskom prepjevu Slavka Mihalica i Dušana Karpatskog. U zadnjim bibliofilskim edicijama iz 2016. među ostalim je objavila i grafike posvećene pjesmama Jaroslava Seiferta i Františka Halasa, u prijevodu Dušana Karpatskog koji je također na češki preveo pjesme nekoliko hrvatskih pjesnika objavljene u grafikama Zdenke Pozaić (Andriana Škunca, Luko Paljetak, Miroslav Krleža, Tonko Maroević, Antun Šoljan, Zvonimir Mrkonjić). Zdenku Pozaić s Češkom povezuje češko porijeklo po majci, ali i osjećaj pripadnosti zajedničkom kulturnom, civilizacijskom i duhovnom krugu s Hrvatskom. Svojim grafičkim djelima s češkom tematikom koja su imala zapaženi odjek i u češkoj kulturnoj javnosti stvorila je jedinstveni fenomen u hrvatsko-češkoj kulturnoj i umjetničkoj razmjeni. Pritom se ne prožimaju samo grafika i književnost, nego i hrvatska i češka umjetnost koje Zdenka Pozaić svojom kreativnošću i senzibilitetom skladno povezuje stvarajući vrijedna umjetnička djela. Time ujedno na originalan način doprinosi popularizaciji češke književnosti u Hrvatskoj, a hrvatske likovne umjetnosti u Češkoj. Zbog njenog umjetničkog rada prvi hrvatski predsjednik Franjo Tuđman odlikovao je Zdenku Pozaić 1999. Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića. Dobitnica je više nagrada i priznanja za grafiku i ex libris u Hrvatskoj i inozemstvu.

Hrvatsko-češko društvo dodijelilo je i Priznanje „Dubravko Dosegović“ za vjernost i dugogodišnji doprinos radu udruge Ivici Antolčiću, Zdenki Taborski, Tončiju Staniću, Snježani Herceg i Mladenu Baneku.

Ivica Antolčić, istaknuti hrvatski kipar i slikar, dugogodišnji je član Hrvatsko-češkog društva, po životnoj dobi i najstariji. Vezan uz Češku svojom ukorijenjenošću u hrvatski srednjoeuropski identitet, kao i zahvalnošću prema svom profesoru Čehu Vojti Branišu, hrvatsko-češko prijateljstvo i doprinos njegovom unapređenju doživljava kao svoju ljud-

Ivica Antolčić

sku obavezu. Velike su mu zasluge za izdavanje glasila Hrvatsko-češkog društva *Susreti* tijekom devedesetih godina 20. stoljeća kada je dobrohotno i bez naknade ustupao svoje ilustracije što je *Susretima* u razdoblju „malog formata“ priskrbilo, pored tekstova i uređivačke politike, dodatnu vrijednost i zanimljivost pravog časopisa. Svoj umjetnički talent stavio je u službu Hrvatsko-češkog društva i izradom poprsja Vladimíra Preloga postavljenog 2008. u Pragu, kao i svojom pomoći u razradi ideje za spomenik biskupu Duhu u Dubravi 2014. Osim kao umjetnik, Ivica Antolčić članovima Hrvatsko-češkog društva služi kao primjer i nadahnuće svojom dobrotom, vedrim duhom, optimizmom i vjernošću u čovjeka potičući ih da prije svega budu bolji ljudi.

Zdenka Taborski jedna je od prvih članica Hrvatsko-češkog društva kojem je vjerna sve do danas. Zaslužna je za pokretanje nekih od prvih akcija i za medijsku prezentaciju rada Društva, a time i za njegovo pozicioniranje na javnoj sceni. Zahvaljujući Zdenki Taborski, Hrvatsko-češko društvo je 1993. i 1994. pokrenulo nekoliko ciklusa tečajeva češkog

Zdenka Pozaić

Zdenka Taborski

jezika koje je vodila, čime su se dokazali organizacijski i intelektualni kapaciteti udruge, što je privuklo i nove članove. Kao zagrebačka dopisnica češkog tjednika *Jednota* godinama je sustavno izvještavala o radu HČD-a pridonoseći vidljivosti HČD-a i stvarajući pozitivno ozračje za izgradnju partnerskih odnosa s institucijama češke manjine koji neprestano napreduju zahvaljujući uz ostalo i dobrim temeljima koje je položila Zdenka Taborski.

Tonći Stanić od 2007. uspješno vodi Podružnicu Hrvatsko-češkog društva u Omišu koja omogućava provedbu ciljeva i projekata udruge i na području Dalmacije. Kao veliki zaljubljenik u Češku neumorno propagira hrvatsko-češko prijateljstvo i potiče aktivnosti kojima je cilj povezivanje Omiša i drugih dalmatinskih gradova s gradovima u Češkoj, ali prije svega povezivanje i zbližavanje ljudi iz dviju bliskih prijateljskih zemalja. Svim tim aktivnostima širi ugled i dobar glas Hrvatsko-češkog društva. Rad Tonćija Stanića na području hrvatsko-čeških odnosa prepoznat je i vrednovan i u Češkoj gdje je dobio nekoliko priznanja i nagrada.

Tonći Stanić

Snježana Herceg trenutno je jedina članica Hrvatsko-češkog društva iz Rijeke, ali kao istaknuta dugogodišnja članica tamošnje Češke besede, a u novije vrijeme i predstavnica češke manjine u Gradu Rijeci zaslužna je za popularizaciju Hrvatsko-češkog društva na riječkom području i organizaciju zajedničkih aktivnosti s Češkom besedom Rijeka. O aktivnostima HČD-a izvještavala je i u glasilu Češke besede Rijeka *Naše řeč* koje je uređivala 20 godina, a redovito šalje priloge i u glasilo HČD-a *Susreti*. Rad Snježane Herceg primjer je da niti fizička udaljenost od središnjice udru-

Snježana Herceg

ge i njenih podružnica nije zapreka da se bude aktivan član Hrvatsko-češkog društva.

Mladen Banek od samih početaka pomaže Hrvatsko-češkom društvu. Među ostalim, autor je znaka Hrvatsko-češkog društva kojim je Društvo dobilo prepoznatljiv vizualni identitet, pomagao je u izdavanju glasila *Susreti* u njegovim prvim godinama, a najvažnije događaje u HČD-u snimio je kamerom te tako omogućio da ostanu trajno zabilježeni u audiovizualnom zapisu. Sa svojim znanjima i vještinama, posebno s područja tehnike, uvijek je na raspolaganju Hrvatsko-češkom društvu. Iako formalno nije član udruge, time služi kao pozitivan primjer i poticaj svim članovima.

Mladen Banek

Diplome je na svečanosti 14. lipnja 2017. uručio predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je istaknuo da udruga uz brojne akcije usmjerene na promicanje veza Hrvatske i Češke također vrednuje i doprinos drugih osoba hrvatsko-češkim odnosima te je 2012. ustanovila specijalne nagrade, što je jedinstven slučaj da neko društvo prijateljstva dijeli nagrade za doprinos vezama Hrvatske s drugim zemljama. „Time nagrađujemo naše zaslužne suvremenike, ali ujedno odajemo počast i onima koji više nisu s nama jer nagrade nose imena pokojnika koje cijenimo. Oni su trajna, živa baština koja služi kao nadahnuće i putokaz novim naraštajima, a ovogodišnji dobitnici svojim su se djelom upisali u noviju povijest hrvatsko-čeških veza“, kazao je Lipovac,

Dodjela Nagrade „Marija i Stjepan Radić“ Dagmar Ruljančić

Laureati s članovima obitelji osoba po kojima nagrade i priznanja nose ime i s čelnicima HČD-a

podsjetivši na zasluge osoba po kojima nagrade i priznanja nose ime.

U ime dobitnika nagrada nazočnima se obratila Dagmar Ruljančić: „Zahvaljujem na ovoj lijepoj nagradi. Za mene je velika čast da sam se našla u društvu onih koji su ovu značajnu nagradu već dobili. Željela bih čestitati svima koji su danas dobili nagrade. Za sebe mogu reći da ću se i dalje truditi raditi na češko-hrvatskim kulturnim odnosima, prevoditi filmove, knjige, kazališne predstave. Hrvatsko-češkom društvu želim još mnogo godina aktivnog i uspješnog rada.“

Mladen Banek zahvalio se u ime dobitnika priznanja: „Vrijedno je znati da su nastojanja, odnosno sudioništvo u razvoju Hrvatsko-češkog društva svih današnjih dobitnika priznanja zapažena i vrednovana – što puno govori o kvaliteti Društva i ljudi u njemu, o brizi i pažnji kojom i na ovaj način čini dobro, jer donosi zadovoljstvo onima koji su dali svoj prinos Društvu, da on nije zanemaren, neprimijećen ili zaboravljen. Zato, u ime svih dobitnika Priznanja *Dubravko Dosegovića* srdačno zahvaljujem i želim još puno uspjeha u radu Hrvatsko-češkom društvu i svima nama.“

Među nazočnima na svečanosti bili su i članovi obitelji osoba po kojima nagrade i priznanja HČD-a nose ime te su uz potpredsjednika HČD-a Miroslava Křepelu asistirali pri njihovoj dodjeli. Bili su to Jana Bolant Radić, praprau-

nuka Marije i Stjepana Radića, kći Preddraga Jirsaka Libuše Jirsak te supruge Miroslava Jileka, Mate Relje i Dubravka Dosegovića: Marija Jilek, Marija Relja i Grozdana Dosegović.

Nagradu „Marija i Stjepan Radić“ ranijih su godina dobili Zlatko Stahuljak, Dušan Karpatský i Vlado Milunić, Nagradu „Predrag Jirsak“ prof. dr. Dubravka Sesar, Nagradu „Miroslav Jilek“ dr. Vjenceslav Herout, a Nagradu „Mate Re-

lja“ Jiří Menzel. Hrvatsko-češko društvo dodjeljuje i Nagradu „Božidar Grubišić“ za doprinos popularizaciji hrvatsko-čeških odnosa u publicistici i medijima koju je ranije dobila NIU *Jednota*, no 2017. ta nagrada nije dodijeljena jer nije bio prihvaćen nitko od predloženih kandidata. Priznanja za vjernost i dugogodišnji doprinos radu Hrvatsko-češkog društva ranije su dobili Vlatka Banek, Jarmila Hanuška, Vlado Bojkić i Marijan Perić.

Dagmar Ruljančić zahvalila se u ime svih dobitnika nagrada

Susreti svjedoče o stalnom uzlaznom trendu u hrvatsko-češkim odnosima

Hrvatsko-češko društvo predstavilo je 8. lipnja 2016. u Češkom domu u Zagrebu 34. broj svog glasila *Susreti*, šesti od ponovnog pokretanja ove edicije 2011., nakon stanke od 12 godina. Sadržaj novih *Susreta* predstavio je njihov urednik Marijan Lipovac koji je istaknuo da promocija pada u pravi trenutak, uoči razdoblja kad će hrvatsko-češki odnosi biti posebno dinamični zbog predstojeće turističke sezone i Europskog nogometnog prvenstva gdje se Hrvatska i Češka sučeljavaju u istoj skupini. Lipovac je izrazio zadovoljstvo što i novi *Susreti* donose vijesti koje svjedoče o stalnom uzlaznom trendu u hrvatsko-češkim odnosima, od politike do kulture i gospodarstva te što svojim tekstovima nastavljaju ukazivati na međusobne sličnosti i razlike Hrvatske i Češke. „Doista je zapanjujuća količina te kapilarne, dakle naoko sitne, ali time ne manje čvrste povezanosti Hrvata i Čeha. To smo naznačili već samim koricama: na naslovnici donosimo sliku samostana Emaus u Pragu kojeg je osnovao Karlo IV. i u njega doveo hrvatske glagoljaše, jedna od arhitektonski najvažnijih i najpoznatijih spomenika naših uzajamnih veza. Na zadnjoj stranici je pak slika češkog slikara Alfonsa Muche koja prikazuje obranu Sigeta, a ove godine se obilježava 450. godišnjica tog slavnog i tragičnog događaja te pogibije Nikole Šubića Zrinskog koji je uz to bio i češki zet“, rekao je Lipovac koji je istaknuo suradnju i partnerstvo HČD-a s institucijama češke manjine. „To je naša trajna

orijentacija od samih početaka, kad to nije bilo niti probitačno, a niti politički unosno, no mi se ni tada nismo vodili političkim pragmatizmom, nego smo samo slijedili pozitivnu hrvatsku tradiciju u kojoj je prihvaćanje manjina kao sastavnog dijela hrvatskog društva civilizacijsko dostignuće izgrađivano stoljećima i važna odrednica hrvatskog identiteta kojeg ne bi bilo ovakvog kakav je bez pripadnika manjina“, poručio je Lipovac. O ulozi češke manjine u ukupnim vezama Hrvata i Čeha govorio je i Juraj Bahník potpredsjednik Saveza Čeha i predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba, podsjetivši uz ostalo i na proglas Saveza Čeha u Hrvatskoj iz travnja 1993. u kojemu su Česi u 13 članaka zasvjedočili svoju odanost Hrvatskoj kao svojoj

jedinoj domovini koja štiti i njeguje njihova nacionalna prava. „Hrabrost i vizija trebali su i osnivačima HČD-a 1992. Promovirati hrvatsko-češko prijateljstvo kao vrijednost koju treba njegovati, unapređivati i ugrađivati ju kao dobrobit u hrvatsko društvo pošten je odnos prema općeljudskim vrijednostima i multikulturalnosti na djelu. HČD je svojim radom postao respektabilna intelektualna i kulturna institucija, jedinstvena u Hrvatskoj. Promičući vrijednosti češkog naroda i države, HČD potiče razvoj hrvatsko-čeških odnosa i na temelju toga stvara nove vrijednosti u hrvatskom društvu“, kazao je Bahník.

Ivona Mamić

Obilježena 80. godišnjica rođenja Václava Havela

Hrvatsko-češko društvo obilježilo je 80. godišnjicu rođenja Václava Havela, češkog političara i književnika, prvog predsjednika Češke i posljednjeg predsjednika Čehoslovačke. Na inicijativu HČD-a uoči njegovog rođendana 4. listopada 2016. na fontanama kod Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu projiciran je Havelov lik. Time se i Grad Zagreb pridružio proslavi Havelova rođendana koji je prigodnim manifestacijama obilježen u Češkoj, kao i u drugim zemljama. Projekciji Havelova lika bio je nazočan i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić, zamjenik češkog veleposlanika Miroslav Kolatek, predsjednik HČD-a Marijan Lipovac, predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba Juraj Bahnik i predsjednica Češke besede Zagreb Alenka Štokić, a vijest o ovoj akciji prenijeli su hrvatski i češki mediji.

Središnja proslava Havelova jubileja održana je 9. studenog 2016. u Češkom domu u Zagrebu u organizaciji HČD-a i Češke besede Zagreb. O Havelovom političkom djelovanju govorio je Marijan Lipovac koji je kazao da skupom posvećenom Havelovom 80. rođendanu Hrvatsko-češko društvo nastavlja svoju tradiciju. „Naime, Havelove rođendane slavili smo još za Havelova života: 1996. njegov 60. rođendan kad smo objavili posebno izdanje našeg glasila *Susreti*, 2002. smo povodom Havelovog 66. rođendana inicirali Književni petak u Gradskoj knjižnici posvećen njemu, a 2011. povodom 75. rođendana organizirali smo projekciju filma *Građanin Havel* u kinu Europa, mjesec dana prije Havelove smrti. Danas slavimo Havelov rođendan po prvi put od njegove smrti. Tim proslavama na neki smo način obnovili tradiciju koja je postojala između dva svjetska rata u Zagrebu, kada su se redovito slavili rođendani tadašnjeg predsjednika Tomáša Masaryka“, kazao je Lipovac. Kazao je da je Havel zastupao stav da politika ne mora biti samo umijeće mogućeg, već da može biti i umijeće nemogućeg, umijeće usavršavanja sebe i svijeta, što je dokazao svojim primjerom. „U Havelovom razdoblju Češka je doživjela temeljitu preobrazbu oslobodivši se političkih i duhovnih okova kojima je bila vezana uz Sovjetski savez i dokazala svoju demokratsku i civilizacijsku razinu mirnim razlazom sa Slovačkom. Od sive i turobne zemlje

iza željezne zavjese Češka je postala napredna i uspješna zemlja razvijenog demokratskog sustava i tržišnog gospodarstva. Zaštitni znak takve uspješne Češke bio je i ostao upravo Havel, priznat diljem Europe i svijeta kao borac za politiku utemeljenu na humanizmu, poštenju i moralu te kao vrhunski intelektualac rođenjem i odgojem duboko ukorijenjen u češku povijest, kulturu, tradiciju, mentalitet, u češki duh koji ga je i iznjedrio jer nije slučajno da se čovjek poput Havela pojavio upravo u Češkoj. Havel je dokazao da vlast ne kvari nužno svaku osobu, nego da je uvijek posrijedi mogućnost izbora, da se ne mora biti u oporbi da bi se zadržalo poštenje i moralna čistoća, nego da je te ideale moguće i potrebno ostvariti i na najvišoj poziciji u državi. Unatoč visokoj državničkoj funkciji Havel je zadržao pristupačnost, jednostavnost i ležernost pa ga se smatralo idealnim šefom jedne nevelike srednjoeuropske države“, rekao je Lipovac. Podsjetio je i na Havelove veze s Hrvatskom kojoj je davao podršku tijekom srpske agresije, a branio je i legitimitet operacije Oluja. Hrvatsku je Havel dvaput službeno posjetio 2000., a dok je kao disident bio u zatvoru njegove su se drame izvodile u zagrebačkim kazalištima. Lipovac je spomenuo da je Hrvatsko-češko društvo predložilo da jedna ulica u Zagrebu dobije ime Václava Havela. „Razlog zašto u Hrvatskoj volimo Havela je i taj što nismo imali državnika poput njega. Česima zavidimo na Havelu, ali ne zbog toga što ne bismo bili sposobni

iznjedriti državnika poput njega, nego stoga što žalimo što prilike u Hrvatskoj krajem osamdesetih i početkom devedesetih nisu bile pogodne za pojavu hrvatskog Havela. Jer da bi se Havel pojavio u Hrvatskoj, on se najprije morao pojaviti u Srbiji, ili se barem trebao pojaviti srpski Gorbačov ili Jeljcin. No u Srbiji se s Miloševićem pojavio novi Hitler, a protiv Hitlera se ne možete učinkovito boriti Havelom, u situaciji kada vam prijete genocid kao što je bio slučaj s Hrvatima tijekom srpske agresije“, rekao je Lipovac. O Havelovom književnom radu govorio je Matija Ivačić s Katedre za češki jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. On je kazao da se Havel kao književnik najprije javio s pjesmama, ali da je slavu stekao svojim dramama pisanima u duhu teatra apsurda. U njima se bavi pojedincem i njegovim moralnim integritetom u sukobu s komunističkim sustavom, zbog čega je teško odvojiti Havela književnika od Havela kao borca za slobodu i demokraciju. Odlomke iz Havelovih djela interpretirali su članovi Literarne sekcije Češke besede Zagreb i učenici Češke dopunske škole u Zagrebu. Bili su prikazani i isječci iz dokumentarnog filma *Građanin Havel* te pjesme *Havlíčku Havle* i *Pane prezidente* u prijevodu Mate Pejića. Na svoje susrete s Havelom još od vremena Baršunaste revolucije podsjetio je češki veleposlanik Vladimír Zavázal istaknuvši velik ugled koji je Havel uživao u svijetu gdje je Češka postala poznata upravo po njemu.

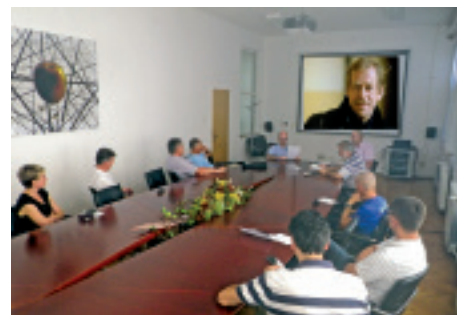
M. L.

O Havelu u Gospiću i Lipovljanima

Hrvatsko-češko društvo i projekt Kosinjska tiskara organizirali su 3. kolovoza 2017. u Kulturno-informativnom centru u Gospiću književnu tribinu na temu *Václav Havel, češki književnik, građanski aktivist, političar i državnik*. O Havelovom književnom i političkom djelovanju govorio je predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je kazao da je Gospić kolijevka moderne hrvatske državotvorne ideje na čijem području je rođen otac domovine Ante Starčević i stoga pravo mjesto za predstavljanje političkih velikana drugih naroda i njihovo uspoređivanje s hrvatskima. Istaknuo je važnost Havelovih drama u čijem je središtu problem čovjekova identiteta u zamršenom odnosu između nemoćnoga pojedinca i otuđenoga sustava te odnos osobe i režima koji briše svaki osobni doživljaj zbilje. Govorio je i o Havelu kao disidentu i političkom zatvoreniku koji je kao vođa Baršunaste revolucije 1989. postao predsjednik Čehoslovačke, a kasnije Češke.

„Ono što bi političari od Havela trebali preuzeti je poštivanje etičkih načela, posvećenost općem dobru i osjećaj poniznosti prema građanima koji ih biraju i u čije ime vladaju“, rekao je Lipovac. Na tribini je govorio i potpredsjednik Saveza Čeha i predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba Juraj Bahník koji je podsjetio na Havelov angažman u prebacivanju djece iz ratom pogođenog Daruvara u Češku 1991. Istaknuo je i pomalo zaboravljeno djelovanje češkog bataljuna UNPROFOR-a u Podlapači u Lici koji je tijekom srpske okupacije spasio preostalo hrvatsko stanovništvo.

O ciljevima projekta Kosinjska tiskara govorio je njegov voditelj Milan Filipović. U raspravi je istaknuta važnost umrežavanja gospićkih kulturnih, umjetničkih, administrativnih i tehničkih kapaciteta radi ostvarenja planiranih projekata, a kao pozitivan primjer spomenuto je djelovanje Hrvatsko-češkog društva i izdavanje njegovog glasila *Susreti* koje je od skromnog biltena s

vremenom preraslo u ozbiljan časopis. Marijan Lipovac je podsjetio da je zaslugom HČD-a u Pragu 2014. postavljen spomenik najpoznatijem Ličaninu i Gospićaninu Nikoli Tesli i poručio da bi upravo na tom velikanu Lika i Gospić trebali temeljiti svoj identitet kako bi se u pozitivnom svjetlu predstavili Hrvatskoj i svijetu. Predavanje o Havelu Lipovac je održao i u Lipovljanima 4. studenog 2016. u sklopu Dana češke kulture u organizaciji Češke besede općine Lipovljani kada je govorio i o vezama Nikole Šubića Zrinskog s Česima. I. M.

Hrvatsko-češko društvo predstavilo se u Rijeci

Hrvatsko-češko društvo predstavilo je 14. lipnja 2016. svoju izdavačku djelatnost u Gradskoj knjižnici u Rijeci u zgradi Filodrammatice. O radu HČD-a govorio je njegov predsjednik Marijan Lipovac koji je podsjetio da se dan kasnije slavi Dan grada Rijeke

i blagdan svetog Vida koji je zaštitnik ne samo katedrale u Rijeci, nego i u Pragu. Spomenuo je i druge poveznice Rijeke s Češkom, kao što je Ivan Zajc, sin Čeha rođen u Rijeci, ili Klub *Palach*. Lipovac je predstavio glasilo *Susreti* i poručio da se njime širi svijest o tome da Hrvate i

Čehe spajaju mnoge epizode iz prošlosti, mnogi zajednički velikani, ali prije svega zajedničke identitetske odrednice, pripadnost istom srednjoeuropskom kulturnom i civilizacijskom krugu. „To je zdrav temelj da hrvatsko-češki odnosi cvatu i dalje te kao i ranije donose brojne rezultate na obostranu korist“, rekao je Lipovac. Dubravko Dosegović predstavio je svoje dvije knjige objavljene u izdanju HČD-a i izdavačke kuće Nova stvarnost – *Češka kroz ključanicu* i *Češki mozaik*, dok je Zvonimir Maštrović, član Predsjedništva HČD-a i direktor Nove stvarnosti, predstavio knjigu Jana Nerude *Malostranske pripovijesti* te izdanje *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* s ilustracijama Josefa Lade koje su bile izložene u prostoru knjižnice. Urednik časopisa *Književna Rijeka* Igor Žic govorio je o važnosti *Malostranskih pripovijesti* te podsjetio na veze Jana Nerude s Augustom Šenoom i s još nekim uglednim hrvatskim obiteljima s kojima se najčešće sastajao u Kraljevici, među kojima su bile i književničke obitelji Cihlar i Polić. Na predstavljanju HČD-a bila je i predstavница češke manjine u Gradu Rijeci Snježana Herceg te članovi Češke besede Rijeke. M. L.

O hrvatsko-češkim odnosima u Sisku, Gornjem Daruvaru i Međuriću

Virtualna izložba o povijesti hrvatsko-čeških odnosa objavljena 2013. na web stranici Hrvatsko-češkog društva (www.hcdzg.hr) pokazala se kao najprikladnije sredstvo za upoznavanje zajedničke povijesti Hrvata i Čeha. Nakon što ju je proteklih godina predstavio u Zagrebu, Bjelovaru i Lipovljanima, njen autor Marijan Lipovac predstavio ju je i u Češkoj besedi Sisak (23. rujna 2016.), Češkoj besedi Gornji Daruvar (16. lipnja 2017.) i Češkoj besedi Međurić (8. srpnja 2017.), prikazavši razvoj hrvatsko-čeških odnosa od mitoloških vremena (od praoca Čeha koji je navodno potjecao iz Krapine) do današnjih dana. Naglasak je dao na istaknute Čehe koji su djelovali u Hrvatskoj, kao i na veze koje su s Hrvatskom imali neki češki velikani, odnosno na veze poznatih Hrvata s Češkom. Predavanje u svakom od navedenih mjesta izazvalo je interes

tamošnje češke manjine, ali i osjećaj ponosa jer malo koji narod je toliko doprinio razvoju i napretku Hrvatske kao

Česi, što je dobar putokaz u kojem bi se smjeru hrvatsko-češki odnosi trebali razvijati i u budućnosti. M. L.

Predavanje u Sisku

O Mariji Radić u Bjelovaru

Povodom Međunarodnog dana žena 10. ožujka 2017. u Narodnoj knjižnici *Petar Preradović* u Bjelovaru održana je tribina posvećena Mariji Radić, supruzi Stjepana Radića, prvoj hrvatskoj političarki i istaknutoj javnoj djelatnici. O tome kako je Čehinja Marie Dvořáková upoznala mladog Stjepana Radića, postala Marija Radić i došla u Hrvatsku govorio je predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je istaknuo da je Radiću supruga bila najbliža suradnica u njegovom političkom i prosvjetiteljskom radu bez koje Radić ne bi postao vodeći hrvatski političar svoga doba, kao i najveći popularizator Češke među Hrvatima.

„Ljubav prema jednoj Čehinji kod Radića je prerasla u ljubav prema cijelom jednom narodu i njegovoj kulturi, kao što je i Marija, zavoljevši Radića, zavoljela i Hrvatsku, sa svim njenim prednostima i manama, ostavši pritom Čehinja“, kazao je Lipovac. Podsjetio je na napore Hrvatsko-češkog društva na popularizaciji Marije Radić koja je nakon spomen-ploča u Pragu i Zagrebu 2016. u Zagrebu dobila i ulicu sa svojim imenom. O javnom i političkom radu Marije Radić govorila je povjesničarka dr. Suzana Leček iz Hrvatskog instituta za povijest, istaknuvši da je zaslužna zbog doprinosa razvoju ženskog pokreta u Hrvatskoj, a ne samo zbog činjenice da je bila supruga Stjepana Radića. Od 1927. bila je predsjednica Ženskih organizacija HSS-a, a od 1936. predsjednica Hrvatskog srca, organizacije koja se bavila kulturnim i prosvjetnim radom među ženama, što je bio jedan od važnih segmenata djelovanja HSS-a u uvjetima kad stranka nije imala mogućnosti utjecati na državnu politiku u Kraljevini Jugoslaviji. Suzana Leček je pojasnila da je Marija Radić kao učiteljica dostigla najviši stupanj obrazovanja koji je krajem 19. stoljeća bio do-

stupan ženama, a budući da se Radić nije u dovoljnoj mjeri stigao baviti i ženskim pitanjem, time se bavila njegova supruga koja je dobro znala kako funkcionira moderni ženski pokret u Europi i svijetu. „Iako su joj ciljevi bili revolucionarni, u svojim tekstovima koristi konzervativnu retoriku prilagođenu seljacima koji su bili nepismeni ili polupismeni“, kazala je S. Leček. Zbog svog rada i ugleda Marija Radić kao Radićeva supruga i kasnije udovica bila je smatrana neformalnom prvom damom Hrvatske, što se vidjelo i po velikom mnoštvu ljudi koje se okupilo na njenom sprovodu na Mirogoju 1954. Na tribini je nastupio i pjevački zbor *Kateřina* Češke obeci Bjelovar, a nazočna je bila i bjelovarsko-bilogorska dožupanica Tanja Novotni Golubić te potpredsjednik Saveza Čeha Juraj Bahnik. M. L.

U Pragu otkrivena spomen-ploča u čast Josipa Jurja Strossmayera

Strossmayerova baština obveza, uzor i zalog pobratimstva Hrvata i Čeha

Akciju za postavljanje ploče pokrenuli su Hrvatsko-češko društvo i hrvatsko veleposlanstvo 2015. kad se navršavalo 200 godina od Strossmayerova rođenja, a financijsku potporu dao je Grad Zagreb

 Marijan Lipovac

Svečanost na Strossmayerovom trgu u Pragu

Na Strossmayerovom trgu u Pragu 14. veljače 2017. održana je svečanost otkrivanja spomen-ploče u čast Josipa Jurja Strossmayera koja podsjeća na zasluge ovog hrvatskog velikana i na njegove veze s češkim glavnim gradom. Metalna ploča velikih dimenzija smještena je na stambenoj zgradi ispod natpisa s imenom trga, a natpis na češkom jeziku glasi: „Josip Juraj Strossmayer (1815.–1905.), biskup đakovački i srijemski, veliki dobročinitelj hrvatskog naroda, osnivač Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i modernog Sveučilišta u Zagrebu, pobornik ekumenizma, suradnje slavenskih naroda i prijatelj Čeha, godine 1888. izabran

je za počasnog građanina Praga koji mu se 1925. odužio davanjem imena ovom trgu. Povodom 200. godišnjice rođenja podižu Veleposlanstvo Republike Hrvatske, Grad Zagreb, Hrvatsko-češko društvo i Gradska četvrt Prag 7.“ Akciju za postavljanje ploče pokrenuli su Hrvatsko-češko društvo i hrvatsko Veleposlanstvo 2015. kad se navršavalo 200 godina od Strossmayerova rođenja, a financijsku potporu dao je Grad Zagreb. Ploču je izradio Centar za dizajn iz Zagreba prema nacrtima Vlade Milunića, hrvatskog arhitekta koji od 1956. živi u Pragu, projektanta Kuće koja pleše, najpoznatije zgrade suvremene arhitekture u Pragu.

Spomen-ploču su otkrili predsjednik Hrvatskog sabora Božo Petrov i načelnik Gradske četvrti Prag 7 Jan Čížinský. „Vrlo me raduje da je Strossmayerov trg dobio trajan spomen na iznimnu i zanimljivu osobu. Biskup Strossmayer bio je istaknuti pobornik prava slavenskih naroda, a njegovi učenici bili su proganjani te je mnogo njih našlo utočište u Pragu gdje im je zaštitnik postao Tomáš Garrigue Masaryk. Zahvaljujući tome danas u Pragu imamo Strossmayerov trg, a sedam ulica u raznim hrvatskim gradovima nosi Masarykovo ime“, kazao je Čížinský.

Božo Petrov je istaknuo da je Strossmayer među mnogim slavenskim narodima do danas upamćen kao njihov veliki mecena i podupiratelj i podsjetio na njegove zasluge za Hrvatsku u kojoj je osnovao akademiju znanosti i umjetnosti, promicao Zagreb kao središte hrvatskoga nacionalnoga bića i podupirao rad niza čitaonica, dačkih stipendijskih zaklada te kulturnog i znanstvenog stvaralaštva. „U takvim svojim zalaganjima Strossmayer kao Hrvat nikada nije bio isključiv, već je njegovao osobito poštovanje i prema drugim slavenskim narodima. Strossmayer je na osobit način volio Prag. U njega je često navraćao i hvalio ga kao jedan od najljepših gradova srednje Europe, a posvetio mu je i putopis *Put Zlatnoga Praga*. Kao vrsni intelektualac Strossmayer je itekako bio svjestan povijesne važnosti Praga kao intelektualnog, obrazovanog i kulturnoga

Božo Petrov, Jan Čížinský i Milan Bandić

žarišta u kojemu je u 19. i početkom 20. stoljeća stasao cvijet hrvatske inteligencije. Kulturni i znanstveni utjecaj Praga na hrvatske zemlje bio je i ostao nemjerljiv i do danas prepoznatljiv. Pobratimstvo češkog i hrvatskog naroda Strossmayer je posvjedočio i 1890. kada je Prag bio pogođen razornom poplavom. Kao filantrop i mecena, zasigurno i sam duboko potresen tom nesrećom, svojom je financijskom pomoći – činom punim iskrenoga i bezrezervnoga suosjećanja – dao podstrek obnovi grada. Te je iste 1890., baš kao što je u Zagrebu svojemu hrvatskome narodu podario akademiju znanosti i umjetnosti, poput dobroga oca kojemu su sva slavonska braća jednaka, bitno svojim savjetima pridonio osnivanju Češke akademije znanosti i umjetnosti u Pragu. Strossmayerova je baština obveza, uzor i zalog pobratimstva velikog češkog i velikog hrvatskog naroda. Neraskidivo je to, iskreno i bezrezervno prijateljstvo koje se i danas ogleda na ovome trgu u ovome svečanome činu, ali i u Strossmayerovoj osobi koji je bio počasni građanin ovoga slavnoga i prelijepoga grada. Naša je obveza te odnose njegovati, stalno unapređivati i promicati na boljitak Češke i Hrvatske i njihovih naroda. Ovaj svečani čin i Strossmayerova osoba iznova istinski ujedinjuje i bratimi naše narode“, kazao je Petrov, koji je govor završio Strossmayerovim citatom o Česima iz 1882.: „Slava tom narodu češkom i ljubav kao našoj braći, kao našim prednjacima od kojih se možemo mnogo naučiti.“

Na svečanosti je bio i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić koji je kazao da su veze Zagreba i Praga znakovite jer i sama povijest Zagreba počinje jednim Čehom, prvim zagrebačkim biskupom Duhom prije 920 godina, koliko traju i hrvatsko-češke veze. „U ovoj svečanoj

prigodi iskazujem gradu Pragu, veleposlanstvu Republike Hrvatske u Češkoj Republici i Hrvatsko-češkom društvu duboku zahvalnost što smo zajedničkim snagama još jedanput ovjekovječili našega Strossmayera, na njegovome trgu u ovom predivnom gradu. Ljudi stvaraju povijest, a spomenici su ti koji na te velikane prošlosti ukazuju i koji ostaju u naslijeđe svim budućim naraštajima. Od srca posebno zahvaljujem Hrvatsko-češkom društvu, na ovoj inicijativi, ali i na drugim i mnogobrojnim akcijama kojima se promiču hrvatsko-češke veze, veze dvaju bliskih i prijateljskih naroda“, rekao je Bandić.

Predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac podsjetio je da su na inicijativu te udruge u Pragu dosad postavljene ploče ili spomenici Vladimiru Prelogu, Andriji Mohorovičiću, Stjepanu Radiću, Nikoli Tesli koji u Pragu ima svoju ulicu i sada đakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, jedinom Hrvat u koji u Pragu ima svoj trg i koji je bio počasni građanin Praga. „Kao i mnogi Hrvati nekad i danas, i Strossmayer je volio Prag, ubrajao ga je među najljepše gradove Europe i rado ga posjećivao. Hvalio je Čehe zbog njihove snage duha, marljivosti i prosvijećenosti, prijateljevao je s Františekom Palackim i Františekom Ladislavom Riegerom, a Prag i Česi uzvraćali su mu tu ljubav. Antonin Dvořák posvetio mu je svoju skladbu, ali vidljivi znak koliko je Strossmayer bio popularan i prihvaćen u Češkoj je ovaj trg, jedan od brojnih međaša hrvatsko-češke uzajamnosti. No tek s ovom pločom koja Pražane podsjećća tko je bio Strossmayer ovo je u pravom smislu postao Strossmayerov trg“, kazao je Lipovac. Spomenuo je da se ova svečanost održava 14. veljače, na dan kada je davne 869. u Rimu umro slavenski apostol sveti Ćiril. „Bio je to tužan dan za njegovog bra-

Ivana Tichá, Vlado Milunić i Marijan Lipovac u Češko-hrvatskom društvu u Pragu

ta svetog Metoda, a danas, gotovo 11 i pol stoljeća kasnije, okupili smo se radosni u čast Josipa Jurja Strossmayera koji je kao srijemski biskup bio Metodov nasljednik. Nasljednik ne samo u formalnom smislu, nego istinski baštinik ćirilometodske misli i njen pronositelj među slavenskim narodima. U tom ćirilometodskom duhu Strossmayer se zalagao za suradnju Slave na ne samo riječju, nego još više djelom i vlastitim životnim primjerom. S punim pravom zaslužio je ovaj trg. Strossmayer je za života spajao i okupljao, tražeći među ljudima i narodima ono što ih povezuje, a ne dijeli. Neka u tom duhu zajedništva i bratstva protječu i nadalje svi budući susreti Hrvata, Čeha i svih ljudi dobre volje“, zaključio je Lipovac. Uz njega, u izaslanstvu HČD-a bili su i tajnik Tigran Ilić, član Predsjedništva Zvonimir Maštrović te članovi Radoslav Kavan i Ivica Kaleb. Na svečanosti su bili i saborski zastupnici Vladimir Bilek i Tomislav Panenić, hrvatska veleposlanica u Češkoj Ines Troha, češki veleposlanik u Hrvatskoj Vladimir Zavázal, potpredsjednica Udruge građana hrvatske narodnosti u Češkoj Lenka Kopřivová, predstavnik Katoličke crkve u Hrvata i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Pero Aračić te Hrvati koje žive u Pragu, među kojima i arhitekt Vlado Milunić i režiser Lordan Zafranović.

Usljedilo je primanje u restoranu Letenský zámeček, a istog dana Marijan Lipovac održao je predavanje o Strossmayerovim vezama s Česima u Češko-hrvatskom društvu, što je bila prva javna akcija ove udruge od obnove njenog rada 2016. Tom je prigodom arhitektu Vladi Miluniću uručena Nagrada „Marija i Stjepan Radić“ koju mu je Hrvatsko-češko društvo dodijelilo 2016. povodom 75. rođendana. Dan je zaključen ugodnim druženjem u udruzi Lastavica koja okuplja osobe s područja bivše Jugoslavije te organizira brojne kulturne i humanitarne akcije.

Članovi HČD-a i Lenka Kopřivová pored spomen-ploče

Godišnja skupština Hrvatsko-češkog društva

Hrvatsko-češko društvo održalo je 11. travnja 2017. svoju godišnju izbornu skupštinu na kojoj je za predsjednika po četvrti put izabran Marijan Lipovac. Za potpredsjednika je ponovno izabran Miroslav Křepela, a za članove Predsjedništva Ivan Havelka, Tigran Ilić i Zvonimir Maštrović. Ivan Havelka izabran je i za novog tajnika HČD-a. U Nadzorni odbor su izabrane Lada Crnobori, Grozdana Dosegović i Ivanka

Stahuljak, a za zamjenicu člana Elizabeta Obad. Na skupštini je prihvaćeno izvješće o radu u protekloj godini te plan rada u predstojećem razdoblju. Ambiciozne planove HČD ima i u 2017. i 2018. Uz obilježavanje značajnih godišnjica, HČD će nastojati davati potporu gospodarskoj i turističkoj suradnji Hrvatske i Češke, a jedna od konkretnih ideja je osmišljavanje turističkih programa vezanih uz češke tragove u Zagrebu i Hrvatskoj. M. L.

Intenziviran rad daruvarske Podružnice

Nakon što je u ožujku 2016. za svog predsjednika izabrala Vladimira Ivića, Podružnica Hrvatsko-češkog društva u Daruvaru intenzivirala je svoj rad i godinu zaključila s dva javna događanja: u Pučkoj knjižnici i čitaonici Daruvar na Dan nastanka samostalne čehoslovačke države 28. listopada 2016. Podružnica je organizirala seriju od tri predavanja koja su održali Ana Vodvarka (*Zaštićeni prostori u Češkoj Republici*), Vladimir Ivić (*Sudbonosne „osmice“ češke povijesti*) i Ivan Horina (*„Naj“ u Češkoj Republici*). Vladimir Ivić je 14. prosinca 2016. održao predavanje o Karlu IV. povodom 700. godišnjice njegova rođenja. M. L.

Omiška Podružnica povezala četiri države

Zahvaljujući posredovanju Hrvatsko-češkog društva–Podružnice Omiš, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru 27. listopada 2016. potpisao je ugovor o mogućoj znanstvenoj suradnji sa Sveučilištem Tomáša Bate u Zlínu. Pod vodstvom predsjednika Podružnice Tončija Stanića, izaslanstvo Fakulteta koje je činilo 14 profesora i asistenata sa studentskih grupa fizičke kulture, glazbene umjetnosti i turizma na čelu s prof. dr. Marinom Čorlukom posjetilo je Zlín, a osim posjeta tamošnjem Sveučilištu, posjetili su i znamenitosti grada i okolice. Domaćin im je bio Jaroslav Vaněk, dugogodišnji suradnik omiške Podružnice HČD-a iz mjesta Brumov-Bylnice. Goste iz Mostara i Omiša primio je i gradonačelnik tog mjesta te im prezentirao povijest tog kraja i trenutne gospodarske, sportske i turističke potencijale koji omogućuju suradnju na više područja. Bila je to prilika i za posjet hokejaškoj utakmici mjesnog kluba u kojem uspješno igra i Omišanin Ante Imeiri. Nakon Zlína izaslanstvo Sveučilišta u Mostaru posjetilo je i Trenčín u Slovačkoj i tamošnje Sveučilište Alexandra Dubčeka. Tako je omiška Podružnica HČD-a uspjela povezati četiri države: Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Češku i Slovačku. M. L.

160. godišnjica rođenja Ive Vojnovića

Hrvatsko-češko društvo obilježilo je 11. svibnja 2017. 160. godišnjicu rođenja hrvatskog književnika Ive Vojnovića predavanjem o Vojnovićevim vezama s Česima koje je održao književni povjesničar i kroatolog prof. dr. Tihomil Maštrović, član HČD-a. Predavanje je održano u Češkom narodnom domu u sklopu manifestacije Dani češke i hrvatske kulture u Zagrebu koje su organizirali Češka beseda Zagreb i Vijeće češke nacionalne manjine Grada Zagreba. Maštrović je 2009. uredio trotomno izdanje *Pisma Iva Vojnovića* u kojem je na 1780 stranica objavio 2351 Vojnovićevo pismo upućeno 181 naslovniku, među kojima su bile i brojne ugledne osobe češke kulture i umjetnosti. Tijekom predavanja je istaknuo da su Vojnovićeve drame bile iznimno popularne u Pragu gdje su za njegova života izvedena djela *Ekvinocij*, *Dubrovačka trilogija*, *Suton* i *Smrt majke Jugovića*, dok je drama *Maškarate ispod kuplja* u Pragu 1923. imala svoju praiizvedbu, a Vojnović je u uvodu napisao da je posvećuje „Pragu, mojoj ljubavnici (*Praze, mé milence*)“.

„Vojnović je često i rado odlazio u Prag, a njegovi boravci u pravilu su bili povezani s premijerama njegovih drama te su ih češke novine popratile brojnim člancima i intervjuima“, kazao je Maštrović, citirajući Vojnovićeva pisma iz kojih se vidi njegovo oduševljenje češkom kulturom, posebno glazbom i kazalištem. Spomenuo je i Vojnovićev tekst pod naslovom *Prag i ja, stari smo prijatelji* iz 1924. u kojem je Prag zbog njegove važnosti i ljepote usporedio s rodnim Dubrovnikom.

Maštrović je podsjetio da je 1997. povodom stote godišnjice prve izvedbe drame *Ekvinocij* u Pragu u tamošnjem Narodnom kazalištu s istom predstavom gostovala Drama HNK iz Zagreba u sklopu Dana hrvatske kulture održanima pod pokroviteljstvom češkog predsjednika Václava Havela. Havel je tom prigodom poručio da Vojnovićevo djelo danas služi kao poticaj da se ne zaborave dobre tradicije češko-hrvatskih odnosa. O tom događaju govorio je i njegov organizator, prvi hrvatski veleposlanik u Češkoj Zlatko Stahuljak, podsjetivši na zasluge najpoznatijeg češkog kroatista

Dušana Karpatskog koji je predstavu simultano prevodio na češki, što je bilo iznimno značajno za promociju Hrvatske i njezine kulture u Češkoj.

Predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac najavio je da će ta udruga predložiti da Ivo Vojnović napokon u Zagrebu dobije ulicu sa svojim imenom, budući da mu se Zagreb još nije odužio imenovanjem javne površine niti gotovo 90 godina od njegove smrti. M. L.

Nova zbirka pjesama Damira Horvata Zacskaia

Hrvatsko-češko društvo je u sklopu svojih književnih tribina 20. lipnja 2017. u Češkom domu u Zagrebu organiziralo promociju zbirke pjesama *Odaje vrata, srce* svojeg člana Damira Horvata Zacskaia koju je objavila Nova stvarnost. Damir Horvat Zacskaia rođen je 1956. u Daruvaru gdje i danas živi. Kao sudionik pokreta OFF poezije u Zagrebu sudjelovao je na mnogim poetskim recitalima (*Tingl-tangl*, *Lapidarij*, *Jabuka...*). Dvije su mu pjesme uvrštene u Zbornik OFF poezije, a pjesme i priče objavljuju u *Poletu*, *Studentskom listu*, *15 dana*, *Quorumu*, na Trećem programu Radio-Zagreba itd. Član je Ogranka Matice hrvatske Daruvar i Hrvatsko-češkog društva-Podružnice Daruvar. Piše poeziju, prozu, recenzije i članke te lektorira i prevodi s engleskog. Dosad je objavio knjige *Hrvatske mudrosnice – izbor misli i izreka hrvatskih pjesnika* (A. G. Matoša, A. B. Šimića, T. Ujevića

i M. Krležu), *Razdjeli – zbirka poezije*, *Hrvatske krijesnice – izbor misli i izreka političara s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće*

(S. Radića, A. Starčevića, E. Kvaternika i J. J. Strossmayera) i *Čaranja – zbirka poezije*. M. L.

110. godišnjica rođenja Ljudevita Jonkea

Hrvatsko-češko društvo obilježilo je 31. svibnja 2017. 110. godišnjicu rođenja hrvatskog jezikoslovca i utemeljitelja hrvatske bohemistike Ljudevita Jonkea. O njegovom životu i djelu govorio je prof. dr. Ivo Pranjković s Katedre za hrvatski standardni jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je istaknuo Jonkeove zasluge u borbi za prava hrvatskog jezika te njegovu ulogu predsjednika Matice hrvatske u doba Hrvatskog proljeća, nakon čijeg gušenja je umirovljen i proganjan. „Ljudevit Jonke je smatrao da hrvatski jezik ima svoje povijesne korijene i nacionalne posebnosti koji moraju doći do izražaja u standardizacijskim procesima i jezičnoj politici. Nasuprot načelu Vuka Karadžića *Piši kao što čitaš*, zastupao je načelo *Piši kao što pišu dobri pisci*“, kazao je Pranjković. Ljudevit Jonke rodio se 1907. u Karlovcu gdje je završio gimnaziju, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1929. južnoslavenske jezike i književnosti, narodnu povijest, ruski i latinski te doktorirao 1944. tezom *Dikcionar Karlovčanina Adama Patačića*. Od 1930. do 1932. boravio je na specijalističkom studiju iz slavistike i bohemistike na Karlovom sveučilištu u Pragu. Od 1933. do 1940. bio je profesor hrvatskog jezika u gimnaziji na Sušaku, zatim do 1942. profesor u V. gimnaziji u Zagrebu, a 1942. postaje asistent na Katedri za slavensku filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Od 1947. predavao je češki jezik i književnost, a od 1949. i hrvatski jezik. Od 1950. do umirovljenja

1973. bio je voditelj Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik. Bio je gostujući profesor u Slavenskom institutu Sveučilišta u Kölnu (1964/65. i 1973.–1975.). Bio je i jedan od potpisnika novosadskih jezičnih zaključaka 1954., no ustrajno je polemizirao s jezičnim unitaristima i osporavateljima samobitnosti hrvatskog i srpskog književnog jezika, zagovarajući pravo hrvatskoga naroda da svoj jezik naziva svojim nacionalnim imenom i slobodno ga razvija na svojem etničkom prostoru. Svoj je potpis s novosadskih zaključaka povukao 1971. U jezikoslovnoj kroatistici afirmirao je standardološka načela praških strukturalista o posebnoj naravi (autonomnosti) i različitim funkcijama (polifunkcionalnosti) književnoga jezika i o njegovoj elastičnoj stabilnosti (gipkoj postojanosti). Bio je umjereni purist i ustrajan zagovornik potrebe poštovanja pravilnosti hrvatskoga književnog jezika i skrbi za njegovo sustavno kultiviranje. Isticao je važnost Zagrebačke filološke škole i njenu bitnu ulogu u standardizaciji hrvatskoga jezika koja je često iz političkih razloga bila potiskivana i prešućivana. Obnašao je dužnosti prvog tajnika Hrvatskog filološkog društva (1959.–1963.), ravnatelja Instituta za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1961.–1964.) te ravnatelja Instituta za jezik JAZU (1965.–1971.). Od 1958. bio je izvanredni, a od 1963. redoviti član JAZU. Umro je u Zagrebu 1979.

O Jonkeovom bohemističkom djelovanju govorila je prof. dr. Dubravka Se-

sar s Katedre za češki jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu koja je istaknula da je Jonke bio pravi osnivač hrvatske bohemistike koja od 1965. njegovom zaslugom postoji kao samostalan studij. Podsjetila je da je Jonke na hrvatski preveo najpoznatiji češki roman, *Doživljaji dobrog vojaka Švejka za svjetskog rata* Jaroslava Haška, kao i roman *Bakica* Božene Němcove, *Malostranske pripovijesti* Jana Nerude te pripovijetke Karela Čapeka. O češkim temama je objavio i oko 50 članaka u *Hrvatskoj enciklopediji*. Kao njegova studentica, Dubravka Sesar iznijela je i osobna sjećanja na Jonkea, kazavši da je uvijek bio ozbiljan te da o njemu nije bilo nikakvih anegdota. „Kad je predavao hrvatski, bio je krajnje ozbiljan, tu nije bilo mjesta za emocije, a kad je predavao češku književnost uvijek bi odnekud izvirile emocije. Tad bi se i osmjehnuo, pogledao u nas i čekao našu reakciju. Ljude poput prof. Jonkea velikanima uz ostalo čini jedna rijetka osobina: da bi mogli časno raditi posao za opće dobro, oni obično prigušuju svoje intimne motive za predan rad na području kojim se bave iz ljubavi i tu samozatajno prešućuju svoje uspjehe. Takvim se ljudima čini velika nepravda kad se zaboravlja da u tom zatajenom području nisu tek tražili utočište, već su ga, baš zato što to nisu morali, na poseban način oplemenili i obogatili. Za ono što je Jonke velikodušno dao hrvatskoj bohemistici ona mu se nikad ne može odužiti jer to nema cijene“, kazala je Dubravka Sesar.

Sin Ljudevita Jonkea Mladen Jonke govorio je o progonu kojem je njegov otac bio izložen nakon gušenja Hrvatskog proljeća, zbog čega je obolio i umro. Govorio je i o očevoj mladosti u Karlovcu i tijekom studija u Zagrebu i Pragu kojeg je volio do kraja života. „Nije volio putovati, ali kad je posrijedi bio Prag, nije propuštao nijedan poziv, tako mu je bio prirastao srcu“, rekao je Mladen Jonke.

Predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac kazao je da Ljudevit Jonke, premda nije bio češkog porijekla, spada među najistaknutije graditelje veza između Hrvata i Čeha jer je iza sebe ostavio hrvatsku bohemistiku kao trajnu baštinu.

Skupu su bili nazočni i brojni studenti bohemistike, članovi Društva Karlovčana i prijatelja Karlovca u Zagrebu te više članova obitelji Jonke. M. L.

Mladen Jonke, Ivo Pranjković, Dubravka Sesar i Marijan Lipovac

U SPOMEN

Vlado Bojkić (1935.-2016.)

U Zagrebu je 14. prosinca 2016. umro Vlado Bojkić, nekadašnji novinar i urednik *Vjesnika*, dugogodišnji član Hrvatsko-češkog društva. Rodio se 17. listopada 1935. u Ogulinu, a djetinjstvo i mladost proveo je u Karlovcu gdje mu je djed po majci, Čeh Josip Kopřiva, bio ugledni vrtlar. U Karlovcu je završio srednju školu, a u Zagrebu diplomirao ekonomiju. Do 1970. radio je kao novinar *Karlovačkog tjednika* i dopisnik mnogih listova, zatim je bio reporter i urednik u *Areni*, a od 1976. u *Vjesniku* gdje je uređivao inozemno izdanje te od 1982. do 1987. vodio inozemnu redakciju *Vjesnika* u Frankfurtu. Od 1987. do umirovljenja 1990. bio je urednik vanjskopolitičke rubrike, a i kao umirovljenik nastavio je pisati za *Vjesnik* prateći događaje u Čehoslovačkoj. Pratio je uz ostalo Baršunastu revoluciju, razlaz Češke i Slovačke, češku tranziciju te ulazak Češke u NATO i EU. Pisao je i o češkoj kulturi i svakod-

nevnicima te znamenitim osobama poput Václava Havela. Mnogi od tih članaka imaju trajnu vrijednost te ih možemo naći u popisu literature u radovima koji se bave suvremenim hrvatsko-českim odnosima.

Bio je jedan od prvih članova Hrvatsko-češkog društva. O češkim temama pisao je u glasilu *Susreti* te je zaslužan za njihovo pretvaranje iz biltena u pravi časopis. U više je navrata držao i pred-

avanja o suvremenim češkim temama kao što su razlaz Češke i Slovačke, pet godina samostalne Češke, Češka uoči izbora 2002. te Baršunasta revolucija 2009. U znak zahvalnosti Hrvatsko-češko društvo mu je 2012., povodom svoje 20. godišnjice, dodijelilo priznanje. Vlado Bojkić bio je osnivač, predsjednik i počasni predsjednik Društva Karlovčana i prijatelj Karlovca u Zagrebu i urednik njihovog glasila *Mali glasonoša*.

Može se s pravom reći da je nakon Ljudevita Jonkea drugi Karlovčanin koji je najviše učinio na povezivanju i boljem upoznavanju Hrvatske i Češke bio upravo Vlado Bojkić. Karlovčanin Jonke, bohemist i prevodioc, omogućio je Hrvatima uvid u kapitalna djela češke književnosti, u češki duh, kulturu i tradiciju, a Karlovčanin Bojkić, novinar, približavao je suvremenu Češku, njene uspjehe i teškoće te nam pomogao da ju bolje upoznamo i još više zavolimo. Zato mu pripada važno mjesto u novijoj povijesti hrvatsko-čeških odnosa. M. L.

Mladen Bjažić (1924.-2017.)

U Šibeniku je 24. siječnja 2017. umro Mladen Bjažić, pjesnik, književnik i novinar. Rodio se 26. siječnja 1924. na otoku Zlarinu, a cijeli radni vijek proveo je u Zagrebu. Prve novinske tekstove napisao je u partizanima. Radio je kao novinar i urednik u dječjim listovima, a bio je i dugogodišnji uspješni urednik dječjih emisija i programa na RTV Zagreb. Bjažić je promovirao strip i njegove ponajbolje autore, za što je i nagrađen nagradom za životno djelo koja nosi ime Andrije Maurovića. Radeći u kući *Vjesnik* Bjažić je pokrenuo i slavni *Plavi vjesnik* koji je prodavan u 120.000 primjeraka. Kao urednik dječjeg programa na Televiziji Zagreb zaslužan je za niz uspješnih serija, ali i za lik Menda Mendovića. Kraće vrijeme bio je i urednik kulture u *Večernjem listu*. Pisao je pjesme za djecu i odrasle, priče, romane, igrokaze, radiodrame, mjuzikle, putopise, reportaže, zagonetke, recenzije, scenarije te je zastupljen u antologijama hrvatske dječje poezije i u hrvatskim čitankama. Zajedno sa Zvonimirom Furtingerom pisao je znanstvenofantastične i kriminalističke romane. Najviše uspjeha imao je njihov roman *Ništa bez Božene* objavljen u čak sedam izdanja. Umirovljeničke dane provodio je uglavnom na rodnom Zlarinu kojeg je neizmjerljivo volio i kojemu je posvetio brojne pjesme. Književna djela pisao je i na čakavštini, a tijekom ljeta na Zlarinu je vodio i školu čakavštine. Mladen Bjažić bio je i član Hrvatsko-češkog društva te je 1995. za tadašnji broj *Susreta* napisao pjesmu *Prag* koja je ponovno objavljena u *Susretima* iz 2015. M. L.

Vladimir Tadej i Mladen Bjažić s Matom Reljom na godišnjoj skupštini Hrvatsko-češkog društva 1999.

Vladimir Tadej (1925.-2017.)

U Zagrebu je 1. ožujka 2017. umro redatelj i scenograf Vladimir Tadej, doajen hrvatske filmske scenografije. Rodio se u Novskoj 9. svibnja 1925., studirao je arhitekturu na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, a scenografiju je usavršio u studiju Barrandov u Pragu. Kao najistaknutiji hrvatski filmski scenograf radio je na stotinjak filmova: *Bakonja fra Brne*, *Izgubljena olovka*, *Bitka na Neretvi*, *U gori raste zelen bor*, *Tri Ane*, *Jubilej gospodina Ikla*, *Samo ljudi*, *Pustolov pred vratima*, *Kaja*, *ubit ću te!* Radio je i scenografiju za filmove o Winetouu snimane u Dalmaciji 1960-ih godina u njemačkoj koprodukciji. U čehoslovačkom filmu *Hvězda jede na jih* Oldricha Lipskog iz 1958., mjuziklu rađenom u jugoslavenskoj koprodukciji, Tadej je po prvi puta potpisao scenografiju izvan domovine. Pomoćni režiser filma bio je Mate Relja, kasniji predsjednik Hrvatsko-češkog društva. Bio je koscenarist više animiranih filmova. Režirao je crtani film *Sve želje svijeta* (1966.) te osam igranih filmova među kojima su osobito uspješni oni za djecu: *Družba Pere Kvržice* (1970.), *Hajdučka vremena* (1977.), *Tajna starog tavana* (1984.), *Kanjon opasnih igara* (1998.). Zapažene su bile i komedija *Žuta* (1973.) te ratna drama *Hitler iz našeg sokaka* (1975). Režirao je i filmove *Pakleni otok* (1979.) i *Anticasanova* (1985.) te seriju *Hokejaši* (1990.). Nagradu „Vladimir Nazor“ za životno djelo dobio je 2004. Kao nekadašnji praški student trajno je ostao povezan s Češkom pa je bio i član Hrvatsko-češkog društva. M. L.

Napustio nas je Dušan Karpatský, najveći i najsvestraniji promotor hrvatske kulture

Izvanserijska osoba u povijesti hrvatsko-čeških odnosa

✎ **Marijan Lipovac**

Nitko u proteklih gotovo tisuću godina veza Hrvata i Čeha nije šest desetljeća života posvetio povezivanju dvaju naroda i kultura, nitko nije preveo toliko djela hrvatskih književnika na češki i uz to ostvario važne kulturne projekte

Tužna vijest iz Praga zatekla je 1. veljače 2017. cijelu hrvatsku kulturnu javnost: dan ranije u 82. godini života nakon kraće bolesti umro je Dušan Karpatský, najznačajniji češki kroatist, prevoditelj, književni povjesničar, jedinstvena i izvanserijska osoba u cjelokupnoj povijesti hrvatsko-čeških odnosa. Otišao je najveći i najsvestraniji promotor hrvatske kulture ne samo u Češkoj, nego možda i u svijetu, čovjek čija marljivost, pedantnost, entuzijazam, erudicija, uz ljudsku jednostavnost i nezaobilazni češki humor, vjerojatno nikad neće biti nadmašeni. Nitko u proteklih gotovo tisuću godina veza Hrvata i Čeha nije šest desetljeća života posvetio povezivanju dvaju naroda i kultura, nitko nije preveo toliko djela hrvatskih književnika na češki i uz to ostvario važne kulturne projekte, utjelovljujući pozitivne stereotipe o Česima kao marljivim radnicima. Malo tko je od Čeha poput Karpatskog toliko dobro naučio hrvatski jezik, i književni i u slengu, kao i dijalekte pa je s pravom jednom rečeno da bi se mogao zvati i Dušan *Charvátský*. Vjeran svojoj domovini po izboru, kako je nazivao Hrvatsku, bio je poput neslužbenog veleposlanika hrvatske kulture u Češkoj. Kao i svi veliki ljudi, i Karpatský je bio jednostavan, skroman

i dobar čovjek, omiljen kod prijatelja i štovatelja koji se teško mire s činjenicom da nas Karpatský više neće obradovati novim knjigama i da ga nećemo viđati u Pragu, Zagrebu, Puli, Dubrovniku i drugim hrvatskim mjestima koja je toliko volio.

Rodio se 28. veljače 1935. u Trebišovu u Slovačkoj, kao Dušan Rosenzweig,

od oca češkog Židova Maximiliana Rosenzweiga, poštanskog činovnika, i majke Slovakinke Rozalije Maťašovske. Djetinstvo je proveo u dramatičnim okolnostima Drugog svjetskog rata. Pronacistički režim u marionetskoj slovačkoj državi prognao mu je oca u njegov zavičaj Sapekov u Milevska, u tadašnjem Protektoratu Česke i Moravske gdje mu se u studenom 1939. uputila supruga s dvojicom sinova, no Maximilian Rosenzweig je nekoliko mjeseci ranije umro. Nakon rata njegova udovica je zatražila promjenu prezimena za sebe i sinove u Karpatský, kako bi ih očuvala od mogućih problema zbog njemačkog prezimena, a ujedno sačuvala uspomenu na svoj zavičaj, PotkarpatSKU Rus. Dušan Karpatský pohađao je osnovnu školu u Sapekovu, a gimnaziju u Rakovniku i Pragu, gdje je 1953. upisao studij češkog jezika. Kao B predmet odabrao je „srpskohrvatski“ iz svojevrsnog inata jer ga je, slušajući protujugoslavensku propagandu, počelo zanimati kakva je zapravo zemlja ta Jugoslavija. „Odrao sam (srpsko)hrvatski, vođen nekim svjesnim, ili prije podsvjesnim, simpatijama prema Titovoj Jugoslaviji, koja je tada već pet godina bila na udaru bijesne ogovaračke hajke socijalističkoga lagersa, dakle i Čehoslovačke. Napominjem da u

Dušan Karpatský kao mladi učitelj sa svojim učenicima

početku nisam znao ni jedne jedine riječi hrvatski! Zahvaljujući našem lektoru, praškom Sarajliji Vladimiru Togneru, naučio sam koliko–toliko gramatiku i usvojio nekoliko stotina riječi, tako da sam uskoro mogao čitati književne i stručne tekstove i za vrijeme prvoga posjeta Hrvatskoj (Zagrebu i jadranskoj obali) 1957, u kontaktu s domaćinima, kolegama, svojom prvobitni dadaizam ipak sam uspio razviti u nekakvu pristojniju konverzaciju. Čitajući prva književna djela na hrvatskom i srpskom, otkrivao sam vrijednosti i ljepote koje su me vukle da ih, kad-tad, učinim pristupačnim i drugim češkim čitateljima“, rekao je Karpatský u intervjuu za časopis *Vijenac* 2008.

Diplomiravši 1958., radio je dva mjeseca kao odgajatelj u đачkom domu u Táboru, a zatim dvije godine kao učitelj u Libeznicama. Od 1961. radio je kao urednik rubrike *Zrcadlo kultury* na Českoslovačkom radiju, a od 1962. do 1969. u izdavačkoj kući Československý spisovatel gdje je do 1967. uređivao mjesečnik *Plamen*, a zatim biblioteku *Sešity pro mladou literaturu*. Pisao je prikaze novih knjiga, a kao urednik poezije nastojao je u književni život vratiti pisce koji su se šezdesetih godina vraćali iz zatvora ili su godinama bili nepodobni. Od 1966. do 1967. te od 1969. do 1970. radio je pet semestara kao lektor češkog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Zbog aktivnosti u doba Praškog proljeća od 1972. do 1985., bilo mu je zabranjeno objavljivanje književnih prijevoda pa ih je objavljivao pod tuđim imenima i radio kao tumač, a od 1978. do 1989. i kao honorarni predavač hrvatskog jezika na Jezičnoj školi u Pragu. Nakon Baršunaste revolucije do umirovljenja 1995. radio je kao urednik kulturnog tjednika *Literarné noviny*.

Za povezanost Dušana Karpatskog s Hrvatskom ključan je bio njegov prvi posjet 1957., pri kraju studija, kao i razdoblje djelovanja na Filozofskom fakultetu, kada je upoznao ključne osobe hrvatskog kulturnog života. Posebno je bio blizak s književnikom Marijanom Matkovićem koji mu je omogućio, kako je sam rekao, da upozna kulturu, povijest i duh hrvatskog naroda te mu otvorio vrata vodećih hrvatskih kulturnih institucija. Matković ga je upoznao i s Miroslavom Krležom koji je Karpatskog iznimno cijenio pa je potkraj života razmišljao da mu povjeri uređenje svoje ostavštine. Kao lektor na bohemistici u Zagrebu svojim duhovitim i zanimljivim jezičnim vježbama osvojio je studente, među kojima su bili i kasniji istaknuti hrvatski bohemisti, poput Duhravke Sesar.

Prvo djelo hrvatskog autora koje je Karpatský preveo na češki bio je Krležin tekst *Književnost danas* 1958. koji je oduševio češke pisce i kritičare. Bio je to početak velikog životnog pothvata zbog kojeg se Karpatský trajno upisao u povijest hrvatsko–čeških veza. U zasebnim knjigama i antologijama objavio je oko 70 prijevoda hrvatskih pisaca, među kojima se ističu Miroslav Krleža, Ivo Andrić, Marija Jurić Zagorka, Ranko Marinković, Slobodan Novak, Ivan Aralica, Ivo Brešan, Pavao Pavličić, Ivana Simić Bodrožić, a na češki je preveo i Baščansku ploču, *Smrt Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića, *Horvatsku domovinu* Antuna Mihanovića, kao i pojedine pjesme Antuna Gustava Matoša, Dragutina Domjanića, Vladimira Vidrića, Frana Galovića, Antuna Branka Šimića, Gustava Krkleca, Vjekoslava Majera, Dobriše Cesarića, Nikole Šopa, Drage Ivaniševića, Jure Kaštelana, Vesne Parun, Slavka Mihalića, Josipa Pupačića, Milivoja Slavičeka, Ivana Slamniga, Arseno Dedića, Jakše Fiamenga i drugih. U tridesetak knjiga Karpatský je objavio i prijevode srpskih i bosanskohercegovačkih književnika, među njima i Meše Selimovića, Isaka Samokovlije, Danila Kiša, Mirka Kovača te u manjoj mjeri crnogorskih, makedonskih i slovenskih. Nekoliko čeških autora preveo je na hrvatski, među kojima i Jaroslava Seiferta, Vladimíra Holana, svog najdražeg pjesnika Františka Halasa, kao i pjesme Václava Havela kojem je kao predsjedniku u više navrata bio na usluzi kao tumač, pa i tijekom Havelova posjeta Hrvatskoj 2000.

Dušan Karpatský zaslužan je i za promociju češke kulture u Hrvatskoj svojim tekstovima o povijesti češke i slovačke književnosti u ediciji *Povijest svjetske književnosti* (1975.) te posebno značajnom *Croaticom na češkom jeziku*, bibliografijom prijevoda hrvatskih pisaca na češki iz 1983. Karpatský je 2003. u Zagrebu objavio *Zlatnu knjigu češkog pjesništva*, a hrvatsku kulturu trajno je zadužio 2007. češkom antologijom hrvatskog pjesništva *Koráb koralový* (*Korablja od koralja*). Ona sadrži oko 20.000 stihova, uz iscrpan uvodni pregled hrvatske poezije tijekom stoljeća (od Baščanske ploče do danas) i podatke o svakom od pjesnika. Prema ocjeni Dubravke Sesar, Karpatský je ovim djelom podigao monumentalni spomenik hrvatskoj književnosti, sigurno najveći izvan Hrvatske. Zaslužan je za hrvatsku kulturu i svojim otkrićima češki pisanih književnih tekstova Stjepana Radića, objavljenih 1985. u hrvatskom prijevodu u knjizi *Praški zapisi*, a zaslugom Karpatskog sedmojezični rječnik češkoga

Dušan Karpatský s Marijanom Matkovićem

Svoje životno djelo Karpatský je kratko opisao u intervjuu *Vijencu* 2008.: „Cijeloga se života bavim time da Česima pokažem i dokažem da Hrvatska ima, pored omiljenoga Jadrana, i vrlo zanimljivu književnost koju bi trebali čitati“

benediktinca Petra Lodereckera iz 1605. koji se temelji na poznatom petojezičnom rječniku Fausta Vrančića iz 1595. objavljen je 2005. u Zagrebu kao pretisak.

Dušan Karpatský je osmislio i veliku izložbu *500 godina hrvatske književnosti u Češkoj* priređenu 2000. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te izložbu *Pola tisućljeća češko-hrvatskih književnih odnosa* održanu 2002. u praškoj Nacionalnoj knjižnici. Važno djelo za proučavanje hrvatsko–čeških veza je njegov *Mali hrvatsko–češki biografski leksikon*, dvojezični leksikografski pregled osoba iz povijesti češko-hrvatskih odnosa iz 2002., kao i antologijska zbirka hrvatskih pjesama o moru *Má duše je more. Poezie charvátského Jadranu* (Duša mi je more, 2001.). Za hrvatsku kulturu važno djelo Dušana Karpatskog je i *Epistolar iz*

2010., knjiga koja sadrži pisma 140 pisaca s područja Hrvatske, BiH, Srbije, Crne Gore, Češke i Slovačke s kojima se Karpatský družio i dopisivao od sredine pedesetih godina 20. stoljeća. Karpatský je o svakom adresatu dao osnovne biografske podatke, kao i svoja zapažanja i sjećanja o njemu i tako knjigu pretvorio u književni leksikon, ali mnogo životniji od klasičnih priručnika. Knjiga je 2014. objavljena i u češkom izdanju pod nazivom *Listář*.

Gotovo cjeloživotni pothvat Dušana Karpatskog je izdavanje *Sabranih djela Miroslava Krleže (Spisy Miroslava Krleži)*, najprije u devet knjiga u razdoblju od 1965. do 2000., a zatim u sedam knjiga 2013. S timom prevoditelja Karpatský je na češki preveo najvažnije Krležine romane, drame te pjesnička i memoarska djela. Objavio je i *Sabrana djela Ive Andrića (Spisy Iva Andriće)* u šest knjiga 2009.

Kao veliki gurman objavio je i tri knjige kuharica: *Jugoslávská kuchyně* (1987), *Nostalgická kuchařka* (1994) i *Lahůdky od Jadranu* (2002).

Dok mu je bilo zabranjeno objavljivanje, 1982. je pod imenom Viktora Kudělke objavio književnu enciklopediju za mlade *Malý labyrint literatury*, objavljenu i 1997., 2003. i 2008. U *Slovníku spisovatelů Jugoslávie* (1979.) smio je potpisati 300 svojih natuknica, ali ne i najveći dio velike uvodne studije u kojoj obrađuje i hrvatsku književnost. Iako je cijela koncepcija bila njegova, nije naveden ni kao suurednik, dok je kao autor potpisan u djelu *Slovník dramatiků — Jugoslávští autoři* (1984.), u kojem je uz ostalo obrađio hrvatske autore. Po uzoru na ediciju

Pet stoljeća hrvatske književnosti Karpatský je inicirao ediciju *Česká knižnice* koja po prvi put u češkoj povijesti predstavlja najvrednija i najreprezentativnija djela češke književne baštine. Šest godina bio je izvršni tajnik projekta koji se počeo ostvarivati 1997. te je dosad od 250 planiranih svezaka izdano njih 89.

Zanimljivo je da Karpatský, iako je bio autor brojnih knjiga, nije volio pisati. Sam je rekao: „Ja nisam znanstvenik. Ja radije prevodim tuđe, pametno, lijepo djelo nego da pišem nekakve svoje budalaštine. Ja sam praktičar. Pišem samo kad moram, meni se ne piše, pisanje mi je muka. Bio sam sretan kad sam otkrio da je i Andriću pisanje bilo muka, iako je napisao više nego ja i važnija djela.“ Nije težio materijalnom probitku i često se odricao svojih nikad prevelikih honorara pa je 2015. u Zagrebu duhovito rekao: „Što bih radio drugo nego se bavio hrvatskom književnošću. Nema pametnijeg ni lukrativnijeg posla na svijetu.“

Tijekom Domovinskog rata Karpatský je u Češkoj svojim angažmanom kao intelektualac i humanist širio istinu o stradanju Hrvatske i BiH u srpskoj agresiji. Organizirao je brojne kulturne manifestacije hrvatskih pisaca i intelektualaca u Pragu, poput prve hrvatske izložbe o stradanjima i žrtvama istočne Slavonije, *Osječki ratni atelier 1991.*, izborio se za pomoć češkog Ministarstva zdravstva hrvatskom vojnom sanitetu kroz donaciju ambulantnih vozila te na trošak češke vlade organizirao rehabilitaciju teških ranjenika (civila i vojnika) u češkim bolnicama, kao i šestomjesečni boravak i školovanje za

300 učenika osječkih srednjih škola.

Povratkom slobode i demokracije u Češku Karpatskom je omogućen nesmetani dolazak u Hrvatsku, pa i primitak zasluženih priznanja. Tako je od 1990. bio dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a iste je godine nagrađen nagradom Društva hrvatskih književnika „Julije Benešić“. Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića odlikovan je 2001., a 2008. je postao prvim dobitnikom nagrade Matice hrvatske „Ljudevit Jonke“ za iznimna postignuća u promicanju hrvatskog jezika i književnosti u svijetu. Hrvatsko-češko društvo ga je 2012. izabralo svojim počasnim članom, a 2015. mu dodijelilo Nagradu „Marija i Stjepan Radić“ te mu u Zagrebu organiziralo proslavu 80. rođendana koja je zapravo na neki način bila njegov oproštaj od Hrvatske, iako to tada nitko nije slutio.

Ključno priznanje kojim je Karpatský nagrađen bila je Inina nagrada za promicanje hrvatske kulture u svijetu za 2001., dodijeljena na prijedlog Hrvatsko-češkog društva. Inina nagrada nipošto nije značila kraj njegova angažmana na promicanju hrvatske kulture u Češkoj i češke u Hrvatskoj, štoviše, upravo mu je ona otvorila vrata prema novim pothvatima, među kojima se ističu spomenuta *Zlatna knjiga češkog pjesništva* 2003. i *Koráb korálový* 2007. Češka mu se pak 2003. odužila državnim nagradom za prevoditeljsko djelo, a 2007. nagradom Ministarstva vanjskih poslova *Gratias agit* za širenje dobrog imena Češke u svijetu. Potkraj života, 2016. dobio je Nagradu Josefa

Miroslav Krleža je Karpatskog iznimno cijenio pa je potkraj života razmišljao da mu povjeri uređenje svoje ostavštine. Njegov gotovo cjeloživotni pothvat je izdavanje *Sabranih djela Miroslava Krleže (Spisy Miroslava Krleži)*

Dušan Karpatský s Dragutinom Tadijanovićem, Slavkom Mihalićem i Vidom Flaker u NSK u Zagrebu 2000.

Dušan Karpatský s članovima Hrvatsko-češkog društva u Zagrebu 2010.

Karpatský je 2003.
u Zagrebu objavio
*Zlatnu knjigu češkog
pjesništva*, a hrvatsku
kulturu trajno je
zadužio 2007.
češkom antologijom
hrvatskog pjesništva
Koráb koralový

Jungmanna Društva prevoditelja.

Svoje životno djelo Karpatský je kratko opisao u spomenutom intervjuu *Vijencu* 2008.: „Cijeloga se života bavim time da Česima pokažem i dokažem da Hrvatska ima, pored omiljenoga Jadrana, i vrlo zanimljivu književnost koju bi trebali čitati. Mali dio toga što Hrvatska, po mome mišljenju, može u književnosti ponuditi drugima, pa i Česima, ja sam preveo.“ U intervjuu za glasilo Hrvatsko-češkog društva *Susreti* 2011. na pitanje što najviše voli u Hrvatskoj odgovorio je: „Kako mogu odabrati najdraže mjesto između Zagreba gdje sam proveo dvije i pol godine svoga lektorata, Dubrovnika koji se ne može ne voljeti, Pule kamo odlazim već deset godina na Sa(n)jam knjige u Istri i gdje sam već postao pulski Čeh? Da ne nabrajam dalje. No možda bih mogao glasati za Mirogoj, jer tu se nalazi najveći broj mojih prijatelja, uključujući i moje najdraže pisce: Miroslava Krležu, Marijana Matkovića, Zagorku. A o prijateljima i prijateljicama neću govoriti uopće; njih, hvala Bogu, imam još uvijek više od jednoga, a po čemu bi ih trebalo razvrstavati po nekoj ljestvici? Meni najdraže hrvatske pjesme svrstao sam u *Koráb koralový*; i neću izdvajati ni jednu. I meni najdraža hrvatska jela nalaze se u mojoj *Nostalgичnoj kuharici*. Koje god kuham, ono mi, ako uspije, u tom trenutku postaje najdraže, bilo da se radi o štruklima, čobancu, bakalaru na bijelo, paštica-di, po receptu Marije Katušić ili grdobini na brudet. Da ne zaboravim istarsku supu.“

Citirajući stih Jana Nerude „Sve što sam bio volio sam biti“ Karpatský je govorio da je volio raditi sve što je radio, iako sigurno nije radio samo ono što je volio. No ono što je radio to je radio odlično jer drugačije nije mogao ni znati. Takav je bio Dušan Karpatský, jedinstven i neponovljiv.

Komemorativni skup u Zagrebu

Povodom smrti Dušana Karpatskog, uoči njegovog 82. rođendana 27. veljače 2017. u Matici hrvatskoj u Zagrebu održan je komemorativni skup koji je iniciralo Hrvatsko-češko društvo, a suorganizirali i Matica hrvatska, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, Društvo hrvatskih književnika, Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, Hrvatski kulturni klub, Češka beseda Zagreb i Sajam knjige u Istri.

Kako je istaknuo predsjednik HČD-a Marijan Lipovac, od Karpatskog možemo naučiti kako se u svijetu promovira hrvatska književnost i kultura, tako da on služi kao ideal i nadahnuće svima koji rade na promociji Hrvatske u svijetu prije svega putem kulture. Predložio je da se u čast Karpatskog nazove neka manifestacija ili nagrada. Vođa hrvatska bohemistica Dubravka Sesar podsjetila se svoje dugogodišnje suradnje s Karpatskim od vremena kada je radio kao lektor na studiju bohemistike u Zagrebu i prevodilačkih pothvata. „Karpatský se najčešće predstavljao kao prevoditelj, no njegove stotine prijevoda nisu plod samo talenta i nadahnuća, nego i ustrajnog istraživanja jednog upućenog znalca i poznavatelja književnosti i leksikografa. Suradnja s Karpatskim je silno obvezivala, emocionalno, intelektualno i radno. S njim je mogao raditi samo onaj tko radi savjesno i odgovorno, tko se drži dogovora i rokova, tko je spreman uskočiti kad treba, tko ne postavlja uvjete i ne kuka, tko se zarazi tom stvaralačkom napetosti i ne postavlja suvišna pitanja. Za nagradu će dobiti apsolutno povjerenje, nikad neće biti obeshrabren i sve će primjedbe doživjeti kao poticaje. I kad završi jedan veliki *posao*, nedostajat će mu ona stvaralačka groznica s kojom Karpatský grabi prema cilju. I ona radost zbog postignutoga. To znaju svi koji su s njim radili“, kazala je Dubravka Sesar.

U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti čiji je Karpatský bio dopisni član na komemoraciji je govorio akademik Tonko Maroević istaknuvši da Karpatský nije bio vezan predrasudama i ograničenjima. „Nikad nisam upoznao čovjeka koji ne piše vlastite stihove, ali toliko voli tuđe stihove. Njegov izbor Hrvatske nije bio pristran i jednoznačan. Razumio je probleme Hrvatske kao malo koji stranac. Njegova hrvatska opcija je bila silno naša i zato je mogao biti i kritičan prema Hrvatskoj koju je volio i koju je zadužio“, kazao je Maroević.

Glavni ravnatelj Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* Antun Vujić podsjetio je na veze Karpatskog s Krležom, kao i na priloge koje je objavljivao u hrvatskim leksikonima i enciklopedijama. O zaslugama Dušana Karpatskog govorio je i Slobodan Kaštela u ime Hrvatskog kulturnog kluba koji mu je 2002. dodijelio Ininu nagradu za promicanje hrvatske kulture u svijetu o kojoj je govorio i nekadašnji direktor marketinga Ine Mijo Ivurek. Direktorica Sajma knjige u Istri Magdalena Vodopija istaknula je zasluge Dušana Karpatskog za razvoj i afirmaciju te manifestacije. Na komemoraciji su bili i državni tajnik Ministarstva kulture Ivica Poljičak, zamjenik češkog veleposlanika Miroslav Kolatek, predsjednik Društva hrvatskih književnika Božidar Petrač, potpredsjednik Matice hrvatske Stjepan Sučić i drugi prijatelji i poštovatelji Dušana Karpatskog, a s prigodnim programom nastupio je zbor *Bohemia* Češke besede Zagreb koji je otpjevao pjesme *Ach, synku, synku, Čechy krásné, Čechy mé i Fala*.

IN MEMORIAM

Dubravko Dosegović (1939.–2016.), istaknuti član Hrvatsko-češkog društva i Češke besede Zagreb

Najbolji Čeh među Hrvatima

✎ **Marijan Lipovac**

Tužna vijest zatekla je članove Hrvatsko-češkog društva i Češke besede Zagreb, kao i mnoge pripadnike češke manjine u Hrvatskoj i ljubitelje Češke: tijekom ljetovanja na svom omiljenom otoku Zlarinu 18. kolovoza 2016. umro je Dubravko Dosegović, istaknuti član obje udruge, veliki zaljubljenik u Češku, pisac brojnih članaka i dviju knjiga o češkim temama. To su *Češka kroz ključanicu* iz 2009. i *Češki mozaik* iz 2015., obje objavljene u izdanju Hrvatsko-češkog društva i nakladničke kuće Nova stvarnost koje su doživjele veliku popularnost i postale nezaobilazni priručnici za upoznavanje čeških znamenitosti, povijesti, kulture i mentaliteta, pisani na pristupačan i duhovit način. Te Dosegovićeve knjige bile su kruna njegovih višedesetljetnih istraživanja Češke u koju je svake godine odlazio na putovanja, koja će kasnije nazvati sentimentalnim hodočašćima u zemlju svojih predaka. Po majci, iz obitelji Fiala, bio je Čeh, a po ocu Hrvat, no i očeva majka bila je Čehinja iz obitelji Bervida, kći Josefa Bervide koji je 1920. bio predsjednik kratkotrajne Čehoslovačke napredne seljačke stranke, jedine političke stranke hrvatskih Čeha.

Dubravko Dosegović rodio se 2. lipnja 1939. u Požegi, a od 1941. živio je u Zagrebu. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu engleski i ruski jezik. Također je govorio češki, španjolski i djelomično japanski, a služio se i njemačkim i francuskim. Punih 36 godina radio je u Hrvatskim vodama kao prevodilac. Bio je dugogodišnji aktivan sportaš: bavio se judom, najprije kao natjecatelj, a zatim kao trener, sudac i sportski funkcionar. Dosegovićevo bavljenje češkim temama, o kojima je pisao i predavao, bilo je dakle tek dio njegove svestranosti. Bio je naročito veliki zaljubljenik u Švejk-a o kojem je sakupljao literaturu i znao nevjerovatne detalje. No Dubravko Dosegović prije svega bio je jednostavan i dobar čovjek koji je svoje golemo znanje najradije iznosio u opuštenim razgovorima uz svoje omiljeno češko pivo obo-

Njegove knjige *Češka kroz ključanicu* i *Češki mozaik* doživjele su veliku popularnost i postale nezaobilazni priručnici za upoznavanje čeških znamenitosti, povijesti, kulture i mentaliteta, pisani na pristupačan i duhovit način

gaćujući sugovornike svojim duhovitim i lucidnim zapažanjima. Bio je stoga vjerojatno najomiljeniji član i Hrvatsko-češkog društva i Češke besede Zagreb u kojima je obnašao i visoke dužnosti – bio je potpredsjednik, te član Upravnog i Nadzornog odbora. U Češkoj besedi je bio izabran i počasnim članom. Budući da je živio u neposrednoj blizini Češkog doma u Zagrebu, nije bilo događaja u organizaciji jedne ili druge udruge na kojem nije bilo Dosegovića. Redovito je sudjelovao i u Besedinom karnevalu, uvijek originalno maskiran, a zaštitni

znak, uz bijelu kosu i bradu, bile su i njegove majice s natpisom „Praha“ kojima je na zoran način svjedočio privrženost Češkoj. Sa suprugom Grozdanom imao je sinove Dalibora i Danijela (po struci anglista i bohemista), a posljednjih godina najdraža mu je bila uloga djeda svojim unucima Karlu i Gabrielu kojima je i posvetio knjigu *Češki mozaik*.

Dubravko Dosegović pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj 25. kolovoza 2016. u nazočnosti obitelji, velikog broja članova Hrvatsko-češkog društva, Češke besede Zagreb, kolega i prijatelja, a nazočni su bili i predstavnici češkog veleposlanstva. Zbor *Bohemia* Češke besede Zagreb pod vodstvom svoje dirigentice Marte Bergovec izveo je pjesme *Daleko v cizině*, *Fala* i *Teče voda teče*. Od Dosegovića se ispred mrtvačnice oprostila i predsjednica Besede Alenka Štokić koja je podsjetila na njegove češke korijene. „Dubravko je bio i Čeh i Hrvat i Zagrepčanin, na najbolji mogući način i u punom smislu te riječi. Ali prije svega, brižan suprug, otac i djed u svojoj obitelji i veliki prijatelj svima nama. Još kao petogodišnji dječak, za vrijeme najžešćih zračnih napada na Zagreb u Drugom svjetskom ratu, boravio je kod majčine sestre u Banovoj Jaruzi, gdje se govorilo češki. Za njega je to bila Češka, pa je kao dijete često znao pitati: *Kad ćemo opet ići u Češku?* Češka beseda Zagreb bila mu je drugi dom, za njega Češka u malom. Nedostajat će nam njegova radoznalost, neprestana potreba za pronalaženjem zanimljivih poveznica i ustrajan rad na afirmaciji Čeha i Češke, kroz prezentaciju činjenica kojima je demantirao predrasude koje se o Česima na ovim našim prostorima povremeno javljaju“, kazala je Alenka Štokić. Nad Dosegovićevim grobom govor je održao predsjednik HČD-a Marijan Lipovac koji je kazao da je Dosegović bio dobar duh obje udruge te da će i dalje živjeti kroz svoje članke u časopisu *Susreti* i u svojim knjigama. „Rijetko se rađaju osobe poput tebe kojima je ljubav prema Češkoj i njena popularizacija više od razonode. Pokazao si nam kako se voleći Češku i promičući hrvatsko-češko prijateljstvo bez suviše

Dubravko Dosegović u pivnici U Fleků u Pragu 2008.

galame iskazuje hrvatsko domoljublje. Zato s pravom možemo reći da si bio najbolji Čeh među nama Hrvatima. Bio si jedan od onih koji o hrvatsko-češkom prijateljstvu nije samo pripovijedao, nego ga je i živio, u skladu sa svojim korijenima, odgojem i cjelokupnom osobnošću. Družeci se s tobom bolje smo upoznali i još više zavoljeli Češku. Bliži su nam postali češki gradovi, dvorci, češki velikani poput Karla IV., od tebe smo naučili kako je nastala legenda o Čehu, Lehu i Mehu, kako se gradio Karlov most, kako su Česi Japance naučili hrvatsku pjesmu *U boj u boj*. Otkrio si nam da su Česi izradili najveći srednjovjekovni rukopis i da su Franju Josipa nazivali *Starý Procházka*, naučio si nas razlikovati pivo *desetku* i pivo *dvanaesticu*, a o Jaroslavu Hašku i Švejkku kao prava hodajuća enciklopedija znao si više od mnogih Čeha i bohemista. Švejkovski duh kakav volimo pripisivati svim Česima širio si svojom jednostavnošću, nenametljivošću, smirenošću i smislom za humor. Poglavlje o češkom humoru u tvojoj knjizi *Češka kroz ključanicu* zornije nam dočarava duh i mentalitet češkog naroda nego znanstvene publikacije o tim temama, ako takve uopće i postoje. Zaključna rečenica u tvojoj knjizi *Češki mozaik* glasi: *Uostalom, mislim da treba piti češko pivo*. Ova jednostavna, ali zapravo duboka misao, kao tvoja svojevrsna oporuka, bit će nam poziv da se previše ne nerviramo i ne uzbuđujemo čak i kad nam sve ne ide od ruke, već da

predahnemo i uživamo u životu i malim stvarima. Naši sastanci u Češkom domu bez tebe će biti pustiji, pivo će nam bez tebe biti gorče, ali razvedrit će nas sjećanje na zajedničke trenutke jer znamo da bi to i sam želio“, rekao je Lipovac.

U ime Hrvatskih voda od Dosegovića se oprostio zamjenik direktora razvitka Siniša Širac koji je istaknuo da je Dosegović bio vrstan prevoditelj koji je cijeloga života ulagao u svoje znanje i odlično poznao stručnu terminologiju. Podsjetio je na njegov rad na projektima UNESCO-a – Sava, projektima Svjetske banke – Črnc polje, projektima hitne obnove poslije Domovinskog rata i svim međunarodnim projektima Hrvatskih voda. „Ovi projekti vrijedni na

stotine milijuna eura omogućili su i međunarodnu afirmaciju naše institucije. Vi ste svojim radom omogućili da mi iz Hrvatskih voda, ali i kolege iz ministarstva i državne uprave s lakoćom prate pravnu stečevinu zemalja Europe i svijeta. Pomogli ste nam da se upoznamo i s prvim vodnim direktivama Europske unije“, rekao je Širac. Istaknuo je i Dosegovićevu kolegijalnost i komunikativnost te ga nazvao čovjekom širokog duha i znanja o čemu se danas prepričava i znatno mlađim generacijama djelatnika Hrvatskih voda. Predsjednica Hrvatskog judo saveza Sanda Čorak kazala je da je malo sportskih entuzijasta koji su i nakon svoje natjecateljske karijere ostali vjerni svom sportu dugi niz godina kao treneri, suci ili rukovoditelji, kao što je to bio slučaj s tim prvim generacijama zagrebačkih judaša, među koje je spadao i Dosegović koji je bio dopredsjednik Zagrebačkog judo saveza od 1993. do 2001. „Bio je pravi judo zanesenjak koji je veliki dio života posvetio judu i s obzirom na svoja znanja stranih jezika nastojao prevoditi tekstove o judu i u vrijeme dok nije bilo interneta ili previše informacija o našem sportu, pokušavao je doći do odgovora na mnoga pitanja o pojedinim tehnikama, osobito *katama*. Svi se slažemo da je bio vrijedan i pošten čovjek, veliki radnik u judu, prijatan i nenametljiv, osebjuna ličnost zagrebačkog i hrvatskog juda, pravi gospodin u kimonu“, kazala je Sanda Čorak.

U spomen na Dubravka Dosegovića, Hrvatsko-češko društvo je u travnju 2017. priznanjima koja dodjeljuje svojim istaknutim i zaslužnim članovima dalo njegovo ime postavivši time Dosegovića kao uzor svim članovima HČD-a kako se doprinosi radu udruge, kako se voli Češka i širi duh hrvatsko-češkog prijateljstva.

Dubravko Dosegović na godišnjoj skupštini HČD-a 18. travnja 2016.

VIJESTI

Češka beseda Zagreb dobila Povelju Republike Hrvatske

Predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović dodijelila je 5. prosinca 2016. Povelju Republike Hrvatske Češkoj besedi Zagreb, najstarijoj udruzi češke manjine u Hrvatskoj koja neprekidno djeluje od osnutka 1874. Povelju Republike Hrvatske Predsjednica je uručila predsjednici Češke besede Zagreb Alenki Štokić na svečanosti u svom uredu na Pantovčaku. Ovo priznanje dodjeljuje se institucijama i pojedincima za doprinos razvitku i promicanju međunarodnog položaja Hrvatske te za doprinos njenom znanstvenom, kulturnom, gospodarskom i drugom razvitku. Kako se navodi u Predsjedničkoj odluci, Češkoj besedi Zagreb Povelja je dodijeljena za osobite zasluge u djelovanju na kulturnom, prosvjetnom i gospodarskom području te promicanju i razvijanju prijateljstva između Republike Hrvatske i Češke Republike, a u prigodi 140. obljetnice rada i djelovanja. Prijedlog za dodjelu Povelje Republike Hrvatske dalo je Hrvatsko-češko društvo koje je istaknulo da se radi o najstarijoj manjinskoj udruzi u

Zagrebu i vjerojatno najstarijoj udruzi neke nacionalne manjine na cijelom području Hrvatske.

„Češka beseda Zagreb udruga je koja bi mogla poslužiti kao uzor ne samo manjinskim, nego i drugim udrugama u Zagrebu i Hrvatskoj. Radi se o udruzi bogate povijesti i duge tradicije koja se uspješno nosi sa suvremenim izazovima i problemima, o udruzi koja je u istoj mjeri i hrvatska i češka, čime pruža zoran primjer kako se može živjeti češki manjinski identitet u svojoj hrvatskoj sredini“, stoji u prijedlogu HČD-a na čiji je prijedlog Beseda 1994., povodom svoje 120. godišnjice, dobila pohvalu od prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana. On je tom prigodom pohvalio i Savez Čeha, krovnu organizaciju češke manjine, poručivši da te dvije institucije „povijesno razumijevanje prijateljskih naroda Hrvata i Čeha pretvaraju u suvremeno razumijevanje prijateljskih država Hrvatske i Češke, i to u okolnostima kad u hrvatskoj domovini Hrvati i Česi dijele istu sudbinu, zajednički je braneći oružjem, kulturom i prosvjetom“.

M. L.

Dožinky u Međuriću i Kutini

Žetvene svečanosti Dožinky, središnja manifestacija češke manjine u Hrvatskoj, održane su 15. i 16. srpnja 2016. u Međuriću i Kutini te su unatoč lošem vremenu okupile oko 2000 posjetitelja. Manifestaciju su organizirali Češka beseda Međurić, Savez Čeha i Grad Kutina, uz potporu Savjeta za nacionalne manjine, Ministarstva kulture i Sisačko moslavačke županije. Prvog dana u Međuriću je demonstrirana tradicionalna žetva, a središnji dio svečanosti – žetveni mimohod i folklorni program – održan je u kutinskoj sportskoj dvorani gdje je bio organiziran i sajam uz pivo i češke specijalitete. Osim 30 čeških beseda iz Hrvatske nastupili su i gosti iz Brna te iz Poljske. Dožinky su službeno otvorene u Galeriji Muzeja Moslavine gdje je bila postavljena izložba o povijesti ove manifestacije koja se održava od 1925. u pravilu svake druge godine. Na Dožinkama je bio i češki veleposlanik Vladimír Závádal kojem je to bio prvi javni nastup nakon dolaska u Hrvatsku. Ovo su bile prve Dožinky održane u jednom gradu u kojem ne živi znatan broj pripadnika češke manjine. Međurić je zadnji put bio domaćin ove manifestacije 1961., a tamošnja Češka beseda predvođena Veliborom Potužakom vrlo je ozbiljno prionula pripremama pa su u listopadu 2015., kao uvod u žetvene svečanosti, po prvi put organizirali i tradicionalni prikaz sjetve kakva se nekad obavljala u Međuriću.

M. L.

Sto godina od pogubljenja Augustina Kmoška

Češka beseda Zagreb obilježila je 16. kolovoza 2016. 100. godišnjicu pogubljenja češkog legionara Augustina Kmoška pored njegova groba na Mirogoju. Odavanju počasti sudjelovao je i vojni ataše češkog Veleposlanstva Tomáš Svozil s članovima obitelji. Grob Augustina Kmoška nalazi se na kraju sjevernog dijela arkada i o njemu već dugi niz godina brine Češka beseda, odnosno Jarmila Hanuška u ime Sekcije za njegovanje tradicija.

Augustin Kmošek rođen je 24. prosinca 1889. u mjestu Litrbachy kod Litomyšľa, u obitelji bogatoj djecom, ali siromašnoj imovinom. Bio je mlinar i taj je posao radio do početka Prvog svjetskog rata kad je unovačen u austro-ugarsku vojsku i dodijeljen 98. pješačkoj pukovniji. Otišao je na ruski front gdje su ga 18. prosinca 1914. zarobili Rusi. Odmah se prijavio u Češku družinu te je po završetku ruske vojne obuke raspoređen u 4. četu s kojom je sudjelovao u bitci kod Gorlica. Nje-

mačka vojska ranila ga je i zarobila 2. svibnja 1915. i predala austrijskom zapovjedništvu. S obzirom da nije znao dobro ruski Kmošek se predstavljao kao Poljak iz Varšave. Kao zarobljenik odvezen je u Budimpeštu i nakon izlječenja prebačen je u zarobljenički logor. Iz tog logora upućen je na rad na imanje baruna Gutmanna u Orahovici. Otud je pobjegao, ali je uhvaćen 1. kolovoza 1916. i predan vojnom zapovjedništvu u Osijeku. Iz nepoznatih razloga Kmošek je priznao sve o sebi. Zbog tog je bio optužen prema vojnom kaznenom zakonu. Sudski proces je održan 12. kolovoza 1916. pred Divizijskim sudom u Zagrebu. Kmošek je rezolutno odbio obranu koju mu je predlagao njegov branitelj. Pod tim okolnostima osuđen je na smrt vješanjem, ali mu je kazna zamijenjena za smrt strijeljanjem te je izvršena istog dana u dvorištu Divizijskog suda u Zagrebu. U smrt je Kmošek, prema svjedočenju vojnog zapovjednika čete, otišao potpuno smiren.

„Zahvaljujući pripadnicima češke manjine u Zagrebu, spomen na legionara Kmoška do danas je sačuvan. Njegov grob nije samo spomenik Prvom svjetskom ratu, postao je jedan od simbola domoljublja i mjesto susreta i pijeteta zagrebačkih Čeha i njihovih prijatelja“, kazao je Juraj Bahnik, predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba koji je obraćanje počeo stihom „Navik on živi, ki zgine pošteno“ iz pjesme *Pozvanje na vojsku hrvatskog plemića* i vojskovođe Frana Krste Frankopana. „Za razliku od Frankopana, Augustin Kmošek nije bio slavan čovjek plemićkog roda, možda nije bio niti heroj, ali sigurno je da je poginuo zbog poštenja. Pošteno je priznao da je češki legionar i to ga je stajalo života“, rekao je Bahnik. Predsjednica Češke besede Zagreb Alenka Štokić zahvalila je češkoj Vladi na obećanoj pomoći za obnovu groba koji je oštećen zbog oborinskih voda.

M. L.

Češki legionari odali počast legionaru Kmošku

Delegacija Československe obci legionárske i Ministarstva obrane Češke tijekom obilaska zemalja jugoistočne Europe s ciljem iskazivanja počasti palim češkim i slovačkim vojnicima koji su ondje našli svoje posljednje počivalište posjetila je 25. kolovoza 2016. i Zagreb. Československá obec legionárská udruga je građana utemeljena 1921. udruživanjem raznih organizacija legionara sa svih bojišta Prvog svjetskog rata, a svoje korijene vuče od Sokola od kojeg je preuzela i organizacijsku strukturu. Danas okuplja vojnike čehoslovačkih armada koji su se borili u inozemstvu tijekom Drugog svjetskog rata, vojnike koji su služili u NATO-u i UN-u, nositelje statusa „vojnog veterana“, članove njihovih obitelji i simpatizere. Među ciljevima njihovog rada je i briga o dostojnom očuvanju grobova i spomenika palih vojnika.

Glavni dio programa bilo je svečano polaganje vijenca i iskazivanje poča-

sti češkim vojnicima koji su pokopani u Zagrebu. Na groblju Mirogoj pridružili su im se predstavnici Ministarstva obrane Hrvatske. Odjeveni u vojničke i legionarske uniforme, noseći zastave, u troredu su svečanim korakom prošli uz arkade do groba legionara Augustina Kmoška. Pored groba su složili počasni špalir. Trubač je odsvirao *Tišinu*, a nakon toga su svi uz njegovu pratnju otpjevali češku himnu *Kde domov můj*. Jarmila Hanuška, voditeljica Sekcije za njegovanje tradicija pri Češkoj besedi Zagreb, koja vodi brigu o grobovima poznatih Čeha na Mirogoju, pročitala je tekst o životnom i vojnom putu legionara Kmoška. Slijedilo je svečano polaganje vijenca, a predstavnice Ministarstva obrane Hrvatske zapalile su svijeću s uzorkom trobojnice i hrvatskim grbom. Svečanosti su se pridružili i Franjo Vondraček, predstavnik češke nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji i neki članovi Češke besede

Zagreb. Gosti su zahvalili Besedi koja vodi brigu o grobu i spomenuli da su donirali sredstva kako bi se grob uredio. Na poklon su Češkoj besedi Zagreb donijeli presliku Kmoškovog osobnog kartona na kojem su zabilježeni podatci o njegovom vojnom putu i statusu legionara, velik broj knjiga i promotivni materijal.

Jarmila Hanuška

Česi kajkavci Franje Vondračka

U Češkom domu u Zagrebu 11. ožujka 2016. predstavljena je knjiga *Česi kajkavci* autora Franje Vondračka, publicista i predstavnika češke nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji. Riječ je o knjizi posvećenoj Česima i osobama češkog porijekla koji žive u pet sjeverozapadnih županija Hrvatske, u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji, u kojima prevladava kajkavski dijalekt hrvatskog jezika, zbog čega knjiga ima i kajkavski podnaslov: *Čehi v Prigorju, Zagorju, Međimurju...* Knjigu je objavila Zagrebačka županija koja je i financirala njezino izdavanje. Kako pojašnjava Vondraček, knjiga je osmišljena u obliku kratkih razgovora sa stotinjak sugovornika, a cilj joj je bio bez suvišnog akademizma prikazati kako žive pripadnici češke manjine u kajkavskim krajevima. „Većina Čeha veoma dobro se udomaćila i socijalizirala u ovim prostorima pa smatram svojim uspjehom da sam približno jednu trećinu njih uspio i intervjuirati“, kazao je Vondraček kojem je ovo osma knjiga posvećena češkim i hrvatsko-češkim temama. Dosad je objavio knjige *Češke povjesnice – Dodiri s Hrvatima*, vodič Praga, *Česi Zagrebu – Zagreb Česima* (s Marijanom Lipovcem, na hrvatskom i češkom), *Hrvati južne Moravske*, *Česi i Moravljani u Zagrebačkoj županiji*, *Češka kuharica i Češki sveci*. Knjigu je predstavio predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je istaknuo da je Vondraček nakon smrti Dušana Karpatskog vjerojatno najsvestraniji živući autor među onima koji se bave hrvatsko-češkim odnosima, što pokazuje raznolikost tema njegovih knjiga. Autora je pohvalio zbog koncepcije knjige jer o manjini ne govori kao kolektivnu, već naglasak daje na pojedince. „Kad se spomenu Česi u Hrvatskoj, prve su asocijacije Česi na području Daruvara i zapadne Slavonije, tako da je manje poznato čak i to da Česi postoje u Zagrebu, da su oni najstariji od svih u Hrvatskoj, i po svojoj nazočnosti i po organiziranosti. Još je manje poznato da Čeha ima u okolici Zagreba, gdje su u Dubravi čak i autohtono stanovništvo, a sad zahvaljujući ovoj knjizi saznajemo novu senzaciju, da Čeha ima i u drugim kajkavskim krajevima gdje su inače

pripadnici nacionalnih manjina rjeđi nego u drugim dijelovima Hrvatske“, kazao je Lipovac, dodavši da je kajkavsko narječje od svih hrvatskih govora najbližije češkom jeziku.

Iako joj je naglasak na današnjim Česima, knjiga se bavi i povijesnim osobama, među kojima se ističu prvi zagrebački biskup Duh koji je kao posjed dobio Dubravu, Jan Vitovec, slavonski ban i zagorski grof u 15. stoljeću, Eva iz Rožmberka, supruga Nikole Šubića Zrinskog koja je par godina živjela u Međimurju, obitelji Althann koja je u 18. stoljeću vladala Međimurjem, Sofija Stockau, supruga bana Jelačića koja je živjela u Zaprešiću, glazbenici Ivan Padovec, Josip Klima i Mariška Holoubek. „Ono što zadržava je kako su Česi kajkavci uspjeli opstati sa svojim češkim identitetom, iako nisu organizirani u udruge. Lako je biti Čeh u Daruvaru gdje na češkom postoji školovanje od vrtića do srednje škole, ali kako zadržati češku svijest tamo gdje nema nikakve češke infrastrukture“, kazao je Lipovac. Budući da se u knjizi navodi i nekoliko djece, izrazio je nadu da će oni sačuvati svijest na svoje češko porijeklo te ga prenijeti i u 22. stoljeće. Na promociji je nastupio i zbor Češke besede Zagrebačke županije iz Dubrave koji je otpjevao češke i hrvatske pjesme, a nazočni su bili i saborski zastupnik i predsjednik Županijske skupštine Zagrebačke županije Dražen Bošnjaković (današnji ministar pravosuđa), koji je ujedno i urednik knjige. M. L.

95 godina Saveza Čeha: „Češki ovdje nije ritualni jezik“

Savez Čeha obilježio je 22. listopada 2016. svoju 95. godišnjicu okruglim stolom na temu *Prošlost, sadašnjost i perspektive Saveza Čeha i češke manjine u Hrvatskoj*. Govorilo je 13 izlagača, među kojima su zapažene istupe imali gosti iz inozemstva. Povjesničar Ivo Barteček sa Sveučilišta Františka Palackog u Olomoucu usporedio je Čeha u Daruvaru s onima u Argentini kazavši da su obje skupine primjeri vitalnosti i kulturne aktivnosti. Istaknuo je važnost upotrebe češkog jezika u komunikaciji koja proizlazi iz povezanosti sa zemljom koja se nasljeđuje, održava i kultivira. Antropologinja Andrea Preissová Krejčí razjasnila je pojmove transnacionalna obitelj i hibridna kultura kojom migranti u novoj domovini stvaraju autentičniju verziju načina života od onih koji su ostali u staroj domovini. Povjesničar Václav Kočí objasnio je zašto su hrvatski Česi predmet istraživanja: zbog relativne blizine, organiziranosti i nepostojanja jezične barijere. „Češki ovdje nije ritualni jezik, a utjecaj hrvatskog jezika dokaz je da se radi o živom jeziku“, kazao je Kočí, spomenuvši da se hrvatski Česi često ustručavaju govoriti češki jer smatraju da ga ne govore dobro. Upozorio je da se češka kultura ne smije njegovati samo kroz folklor ili kuhinju jer se time češka manjina zatvara u stereotipe. Martin Junge sa Sveučilišta u Zürichu istaknuo je važnost uključenja u svijet elektronike. O povijesti su govorile predsjednica Saveza Libuše Stranjik i njena prethodnica Leonora Janota koja je istaknula važnost neovisnosti kulturno-prosvjetnog rada Saveza od politike. O zakonodavstvu, demografskom stanju i potencijalima češke manjine govorili su potpredsjednik Saveza Čeha Juraj Bahnik, učiteljica Anna Vodvářková i bjelovarskobilogorska dožupanica Tanja Novotni Golubić. Nastavnik zemljopisa Ivan Horyna predložio je održavanje tabora za djecu tijekom praznika, a učiteljica Češke dopunske škole u Zagrebu Maja Burger govorila je o identitetu mladih Čeha u Hrvatskoj. M. L.

Jednota proslavila 70 godina

Novinsko-izdavačka ustanova češke manjine *Jednota* proslavila je svoju 70. godišnjicu 22. listopada 2016. susretom svojih dopisnika u Češkom domu u Daruvaru gdje je bila postavljena i izložba naslovnica *Jednotinih* izdanja, a 16. ožujka 2017. predstavljena je i knjiga *Jednota – Od začatku češkého tisku v Chorvatsku do roku 2015*, koju je sa suradnicima napisao Karlo Blaha. Kako je istaknula glavna urednica *Jednote* Jana Stanja, radilo se o poslu koji se na početku činio nemogućim, ali je na koncu rezultirao zanimljivim i modernim djelom. Uz opis razvoja manjinskog tiska, knjiga donosi životopise 80 djelatnika *Jednote*, od čega 64 novinara i urednika, među kojima se ističu legendarni Franta Burian, Božidar Grubišić i Josip Matušek. Kako je u prikazu knjige napisao Alen Matušek, bilo bi nekorektno *Jednotu* reducirati samo na instituciju i poduzeće koje proizvodi knjige i novine jer je ona dala važan doprinos razvoju manjinskog školstva, društava, kulturne produkcije, očuvanju manjinske svijesti i tradicije i vezama s Češkom. „Bez *Jednote* bi asimilacijski trendovi sigurno imali razornije posljedice“, smatra Matušek, istaknuvši jedinstvenu povijesnu ulogu *Jednote* i njenog izdavaštva u odnosu na ranije češke tiskovine. Pokretanje i opstanak *Jednote* bilo je pravo malo čudo jer se češka manjina u poslijeratnim godinama suočila s reemigracijom mnogih svojih pripadnika u Čehoslovačku, a zatim i s prekidom odnosa te države s Jugoslavijom. To su bili čvrsti temelji koji su *Jednoti* pomogli prebroditi sve kasnije teškoće pa i doba Domovinskog rata.

Karlo Blaha i Fanika Stehna, voditeljica Središnje knjižnice za češku manjinu

„Povijest *Jednote* kao da utjelovljuje noviju povijest naše manjine u malom, a pogled unatrag odaje počast stvaralačkim snagama češke manjine koja je često unatoč nepovoljnim uvjetima i relativno malom broju pripadnika ne jednom uspjela iz nemogućeg stvoriti moguće“, zaključuje Alen Matušek.

Knjigu su poduprli Savjet za nacionalne manjine, Ministarstvo vanjskih poslova Češke, Bjelovarsko-bilogorska županija i Grad Daruvar.

M. L.

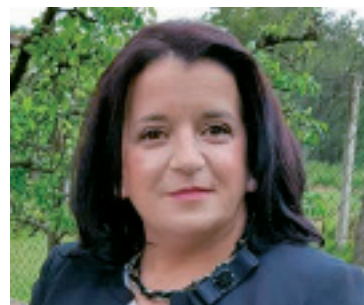
Proljetni zvuci Jana Vlašimskog po 15. put

Češka beseda Virovitica po 15. put je od 11. do 28. svibnja 2017. organizirala međunarodnu glazbenu manifestaciju *Proljetni zvuci Jana Vlašimskog* kojom je ujedno proslavila i 15. godišnjicu obnove svog rada. Suorganizatori su bili Savez Čeha, virovitička glazbena škola *Jan Vlašimski*, HPD *Rodoljub* i Gradska glazba Virovitica, a pokrovitelji Savjet za nacionalne manjine, Grad Virovitica i gradska Turistička zajednica te Virovitičko-podravsko županija i tvrtka Virkom. Manifestacija je otvorena koncertom u virovitičkom Domu Hrvatske vojske, a zaključena Danima češke kulture u gradskom središtu s kulturno-umjetničkim programom. U sklopu *Proljetnih zvuka* održana je i slikarska kolonija *Virovitica opisana kistom* u spomen na virovitičkog slikara Františka Červenku, predstavljanje specijaliteta češke kuhinje, kao i okrugli stol u Češkom domu posvećen modernim obradama skladbi Jana Vlašimskog. Tom je prigodom promovirano češko izdaje monografije *Jan Nepomuk Vlašimsky* autora Vjencesla-

va Herouta, čime je ujedno obilježena i 155. godišnjica rođenja i 55. godišnjica smrti ovog glazbenika rodom iz Češke koji je svojim polustoljetnim djelovanjem u Virovitiči dao pečat glazbenom životu grada. Primjer Češke besede Virovitica i njene predsjednice Jasne Berger koji s puno truda i entuzijazma njeguju uspomenu na svog lokalnog glazbenog velikana, održavajući veze i s njegovim rodnim mjestom Všeňom, inspirativan je i za udruge češke manjine u drugim mjestima jer gotovo nema sredine gdje se nije proslavio neki češki glazbenik.

M. L.

Ana-Maria Štruml-Tuček
nova predsjednica
Saveza Čeha

Na skupštini Saveza Čeha održanoj 11. lipnja 2017. u Daruvaru za novu predsjednicu krovne organizacije češke manjine u Hrvatskoj izabrana je Ana-Maria Štruml-Tuček, članica Hrvatsko-češkog društva-Podružnice Daruvar. Od 104 nazočna delegata dobila je 71 glas, a dosadašnja predsjednica Saveza Libuše Stranjik 33 glasa. Ana-Maria Štruml-Tuček rođena je 1977. Radi kao novinarka u tjedniku *Jednota* i kao urednica dječjeg časopisa *Dětský koutek*. Od 2013. do 2017. bila je potpredsjednica Saveza Čeha i predsjednica Savjeta za kulturu, od 2000. je predsjednica Češke besede Ivanovo selo, a na lokalnim izborima u svibnju 2017. izabrana je za zamjenicu gradonačelnika Grubišnog Polja iz redova češke manjine.

M. L.

Češka beseda Daruvar proslavila 110 godina postojanja

Najveća i jedna od najstarijih udruga češke manjine u Hrvatskoj, Češka beseda Daruvar, proslavila je značajan jubilej – 110 godina uspješnog djelovanja. Proslava se održavala od 11. do 15. srpnja 2017., a sadržavala je cijeli niz raznih događanja u sklopu Dana češke kulture. Započela je projekcijom češkog filma *Strašidla*, prošlogodišnje uspješnice režisera Zdeněka Troške koja je, premda nije prevedena na hrvatski, popunila daruvarsku kino dvoranu. Sljedećeg dana su se u daruvarskom parku između dvorca Janković i Češkog doma razmjestili likovnjaci, članovi Likovnog kluba KV Saveza Čeha, koji su tijekom dana za Češku besedu stvorili nekoliko vrijednih slika. Izložene su odmah idućeg dana, 13. srpnja, zajedno sa slikama s prethodnih likovnih kolonija koje je Beseda organizirala povodom svoje 90. i 100. obljetnice, od kada krase Češki narodni dom.

Nastavak večeri pripadao je sjećanjima. Najprije je otvorena izložba *Trenuci u životu Besede* (Besední okamžiky) koja je podsjetila na najvažnije događaje u postojanju udruge. Prilikom otvaranja izložbe predsjednica Željka Zadro je istaknula: „Kada su naši preci osnivali Besedu, imali su na umu jedini cilj: sačuvati jezik, kulturu i običaje Čeha, što im je i uspjelo. Brinuli su za našu školu i vrtić i stvarali uvjete za rad sekcija, čiji su uspjesi danas svima poznati. Zato smo zahvalni svima koji su za to zaslužni, koji su pridonijeli tome

da sve ono što imamo danas ostane i našoj djeci za budućnost.“ O istinitosti njenih riječi svjedočili su izloženi eksponati: kronike Besede i njenih sekcija, vrijedna spomen-knjiga iz 1909., knjiga životopisa počasnih članova, različita priznanja i darovi. Između ostalog i Plaketa Bjelovarsko-bilogorske županije, priznanje koje je ansambl *Holubička* dobio za svoj nastup u Palači naroda u Ženevi, priznanje dramskoj sekciji za sudjelovanje na festivalu Krakonošův divadelní podzim u Visokom nad Jizerou u Češkoj... Svečani trenutak uveličali su nastup ženskog pjevačkog zbora Češke besede Daruvar, nekolicine literarnih stvaralaca koje su čitali svoje pjesme te troje mladih pjevača i glazbenika. Slijedio je recital o djelovanju i uspjesima Češke besede kao uvod u sjećanja prisutnih: progovorili su o cjeloživotnom prijateljstvu kazališne družine, o počecima folklornog ansambla, o nekadašnjem pjevačkom zboru, o djelovanju nekadašnjih učitelja koji su bili pokretači rada Besede. Najdijeljeniji je bila poruka mlade studentice Klare koja je od najranije mladosti članica *Holubičke*: „Živjeti život pripadnika manjine bilo je za mene sasvim prirodno, nisam o tome uopće razmišljala. Sudbina manjinske zajednice ovisi o mladima, zato apeliram na vas da svoju djecu odgajate kako bi bili uvjereni da bez nje i bez Besede ne mogu opstati. I da shvate kako je ono što vidite na pozornici tek vrhunac našeg rada, da su probe, izleti, putovanja i druženje ono najvrednije što im Beseda može pružiti.“

vanja i druženje ono najvrednije što im Beseda može pružiti.“

Dok je sam jubilarni dan, 14. srpanj, za sve bio danom odmora i posljednjih priprema za najvažniji dio proslave, subota 15. srpnja bila je prepuna događanja. U prijedopodnevnim satima je Knjižnica Frante Buriana, koja također proslavlja 110 godina rada, organizirala Dan otvorenih vrata. Poslijepodne su park ispred dvorca grofa Jankovića ispunili zvuci češke pjesme i mirisi mnogih tradicionalnih jela i delicija. Na pozornici pred ulazom u dvorac u promenadnom su se koncertu izmjenjivale limene glazbe iz Daruvarskog Brestovca, Doljana, Ljudevit Sela te daruvarska gradska limena glazba. U samom su parku bili smješteni štandovi s izloženim starinama i ručnim radovima članova čeških beseda te nezaobilaznim bogatim izborom raznih kolača. Novinsko-izdavačka ustanova *Jednota* i Knjižnica Frante Buriana nudile su knjige. Posjetioци su mogli predahnuti na balama slame razmještenim po čitavom parku, a oni najmlađi poslušati koju češku bajku ili popričati s vilom ili drugim bajkovitim bićima u kazališnom kutku. Najduži su redovi bili pred točionicom Staročeškog piva i pred štandovima gdje se pekao tradicionalni češki bramborák.

Večer je kulminirala bogatim folklornim programom prije kojeg su svi sudionici nakratko zaplesali i na gradskom trgu te tako pozvali sve prisutne da slijede njihovu povorku prema pozornici ispred dvorca. U prekrasnoj sredini pod jednim od najstarijih stabala ginkgo bilobe u Hrvatskoj uslijedio je program plesova i pjesama u kojem su nastupili folklorni ansambli *Holubička* iz Daruvara, *Dolanka* iz Doljana, *Panenky* iz Siska, *Vodička* iz Velikih i Malih Zdenaca, ženska plesna skupina iz Ivanovog Sela te gosti, Udruga Nijemaca i Austrijanaca iz Sirača.

Proslava ovog značajnog jubileja Češke besede Daruvar završila je veselim vrtinom zabavom na školskom igralištu. Drugi dio proslave 110. godišnjice održat će se najesen, 28. listopada, kada će zajedničkim programom s Besedom svoju 95. godišnjicu rada proslaviti i Češka osnovna škola J. A. Komenskog, a 90. godišnjicu Češki dječji vrtić „Ferda Mravenec“.

Libuše Stranjik

Knjiga *Češka beseda Prekopakra* Siniše Njegovana Stareka

Monografija *Češka beseda Prekopakra 1907. – 2007.* autora Siniše Njegovana Stareka svečano je promovirana u prigodi Dana Grada Pakraca 18. ožujka 2017. u Češkom domu u Prekopakri. Knjiga je rezultat dugog istraživanja i generacijskog prikupljanja i čuvanja građe o lokalnim društveno-kulturnim zbivanjima. Autor nam daje iscrpan kronološki pregled značaja i djelovanja jedne kulturne institucije. To je specifičan oblik kulturno-društvene organizacije, jedne od temeljnih za njegovanje pozitivnih značajki nacionalne svijesti kod Čeha. Ona predstavlja poseban vid komunikacije s domicilnim narodom i svojim radom oplemenjuje područje na kojem djeluje. Starek nam prikazuje uspone i padove Besede u Prekopakri, a u tome se služi dijelom građe koja je uspjela preživjeti teške okolnosti, osobito izražene tijekom okrutnih ratova koji su zahvaćali ove prostore. Osim tog pisanog i slikovnog materijala koji su često očuvani samo zaslugom entuzijasta, a ne ulogom institucija (kao što je slučaj u bolje uređenim zemljama), autor vješto koristi i usmene predaje živih svjedoka koje su lijepo uklopljene u cjelinu. U početnom poglavlju Starek razmatra uzroke zašto je Beseda u Prekopakri među prvim u Hrvatskoj i uz kratki opis sela Prekopakre daje profil ljudi koji su sudjelovali u osnutku kulturno-društvenog života. Tu možemo vidjeti važnost malih obrtnika i tada važnih mjesta društvenog okupljanja – gostionice. Najvažniji aspekt djelovanja nalazi se u histrionskom duhu čeških obrtnika i malih poduzetnika koji su svojim entuzijazmom oživljavali sive provincijske večeri u zadnjim godinama Austro-Ugarske. Valja primijetiti da su tada, kao i danas, bila česta emigriranja zbog teške ekonomske situacije. To poglavlje, kada su još žive veze sa starom domovinom, završava Velikim ratom i ljudskim žrtvama iz članstva Besede. Iduće poglavlje nas vodi u razdoblje monarhijske Jugoslavije. U razdoblju od 1918. do 1941. javljaju se ozbiljniji i širi naponi na očuvanju češkog jezika i kulture. Ti naponi će uroditi plodom u počecima nastave na češkom jeziku, ali najvažnija fokalna točka ovog razdoblja jest izgradnja Češkog doma koji će biti glavno mjesto okupljanja, ne samo članova Besede, već šire zajednice. U ovom poglavlju se može vidjeti kako

su članovi Besede imali važnu, često i vodeću ulogu u osnutku ostalih udruženja, poput Sokola i vatrogasaca, koja su činila ukupni društveni život Prekopakre. Bez obzira na ostale djelatnosti, najveći značaj Doma je u pružanju okrilja za bogat kazališni repertoar i za pokazivanje glumačkog talenta članova Besede. Fascinantno je vidjeti stupanj odricanja pojedinih članova, ali i bivših stanovnika Prekopakre iz Argentine koji daju bogate priloge za zajedničko dobro, iako su svjesni da ga neće uživati.

Plodovi prikupljeni teškim radom i odricanjem u nekoliko desetljeća uništavaju se lakoćom, u nekoliko godina. U košmaru Drugog svjetskog rata uništena je knjižnica, arhiv i devastiran Dom. Autor bilježi i one puno teže ožiljke koji stvaraju obiteljske traume i uzrokuju kasnija iseljavanja. To su ubijeni i ranjeni u teror koji ne priznaje i ne podnosi druge i drugačije, a podjednak broj je poginulih u otporu takvom režimu. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do postupne obnove društveno-kulturnog života i same zgrade Doma. Ipak, kao da se entuzijazam nešto smanjio, mijenja i se profil aktivnog članstva. Jača folklor, a slabi teatar, može se primijetiti i slabija aktivnost vodstva koje neredovito vodi dokumentaciju. Tada dolazi i do, nažalost, neizbježnog miješanja politike u kulturni život, pa i preuzimanja Doma, koji postaje *svačiji i ničiji* prema Starekovim riječima. Splet različitih okolnosti vodi do svojevrsne letargije, osobito izražene krajem 60-ih i

kroz 70-te godine 20. stoljeća. Ipak, 80-ih godina dolazi do oživljavanja i širenja sfere djelovanja, pojavljuju se nove sekcije: likovna, folklorna, glazbena, zbor i druge. Paralelno, s jačanjem kulturne djelatnosti traži se povrat zgrade Doma u izvorno vlasništvo, što je bio preduvjet obnove i rada na zgradi, kako bi ona mogla pružati sve brojnije nastupe, ali i primati sve više gostiju. I kako to biva na ovim prostorima, nakon rasta i obnove, opet razaranje. Domovinski rat i narušeni međuljudski odnosi manifestirani kroz agresiju uništavaju materijalna dobra i ljudske živote. Autor, s razlogom, teško sakriva gorčinu u zadnjem dijelu knjige. Što zbog uništavanja plodova rada kojima je i sam doprinio, što zbog opstrukcije bližnjih koji često svoju aktivnost svode na kritike ili pak nespretnim djelovanjem doprinose poteškoćama u obnovi. Ipak, autor ističe pozitivne doprinose Češke i međunarodnih snaga u obnovi, ali i pomoć domovine te ponovni samozatajni rad pojedinaca bez kojeg ne bi bilo ničega. Sve u svemu, u ovom djelu o Češkoj besedi Prekopakra, nalazimo vrijedne podatke ne samo o Besedi i njezinim članovima već i o samom mjestu i njenoj okolini, ali i duhu vremena koje polako blijedi. Velika vrijednost ovog rada leži i u potenciranju te korištenju usmene predaje za utvrđivanje povijesnih činjenica, jer taj nam povijesni izvor svakodnevno nestaje, a nezamjenjiv je za politikom opterećenu povijest 20. stoljeća, osobito onu lokalnog karaktera.

Zdravko Palavra

25. kiritof u Jevišovki

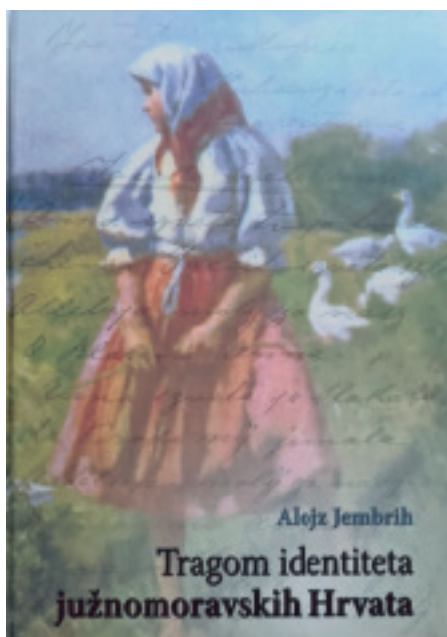
Moravski Hrvati okupili su se 4. rujna 2016. po 25. put na tradicionalnom druženju (kiritofu) u Jevišovki koje organizira Udruga građana hrvatske narodnosti u Češkoj. Uz pripadnike danas malobrojne hrvatske manjine u Češkoj nazočili su i zastupnici češkog parlamenta Jaroslav Kláška, ujedno i predsjednik Parlamentarne skupine češko-hrvatskog prijateljstva te Jiří Mihola, kao i načelnica općine Jevišovka Božena Bošiaková. Okupljene je pozdravila hrvatska veleposlanica Ines Troha, dok se u ime Državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske obratila Dubravka Severinski. Proslava kiritofa započela je misom u crkvi svete Kunigunde, a nastavila se komemoracijom kod spomenika dolasku Hrvata u južnu Moravsku i obilaskom radova na uređenju Hrvatskog kulturnog centra i Muzeja moravskih Hrvata. U kulturnom programu nastupila su hrvatska kulturno-umjetnička društva iz Gradišća i Slovačke, a bivšim predsjednicima Udruge i njenim najaktivnijim članovima dodijeljene su prigodne medalje. *M. L.*

Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata

Nakon knjiga Dragutina Pavličevića *Moravski Hrvati* iz 1994. i Franje Vondračeka *Hrvati južne Moravske* iz 2009., hrvatskoj javnosti odnedavno je dostupna još jedna knjiga posvećena hrvatskoj manjini u Češkoj, *Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata* čiji autor je jezikoslovac Alojz Jembrih. Knjigu je objavilo Pučko otvoreno učilište Sveti Ivan Zelina i Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima u čijem je sjedištu u Zagrebu i predstavljena 4. svibnja 2017. Nazočan je bio i zamjenik češkog veleposlanika Miroslav Kolatek.

Jembrih je jedan od vodećih stručnjaka za gradišćanske Hrvate čiji su moravski Hrvati najsjeverniji ogranak. U knjizi od gotovo 300 stranica najprije donosi kratak pregled povijesti moravskih Hrvata, zatim niz putopisa o moravskim Hrvatima iz 19., 20. i 21. stoljeća ili svjedočanstava samih moravskih Hrvata o vlastitoj sudbini. Posebno su zanimljivi putopisi Đure Kutena iz 1887. i Ivana Milčetića iz 1898. te svjedočanstva Jozefa Lavičke i Mile Vašaka koji pripadaju generaciji moravskih Hrvata prognanih iz njihovih sela nakon 1945. Treći dio knjige je ekskluzivan jer ondje Jembrih po prvi put objavljuje rukopis moravskog Hrvata Josipa Hubenya dosad nepoznat znanstvenoj i široj javnosti, koji sadrži 198 stranica pjesama i propovijedi moravskih Hrvata, kao i tekstove Muke

po Mateju i Muke po Ivanu. Rukopis je Jembrih pronašao u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu gdje je došao vjerojatno zahvaljujući Đuri Kutenu, a nastao je oko 1876. Prema Jembrihu, rukopis je prvorazredno svjedočanstvo jezičnog identiteta moravskih Hrvata, čiji jezik je bio u podređenom položaju u odnosu na njemački i češki jer se nikad nije učio u školi.

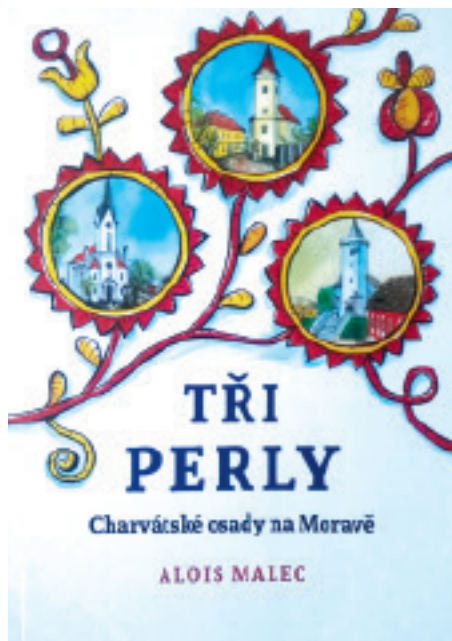
U knjizi je mnoštvo fotografija i reprodukcija slika, uglavnom Othmara Ružičke, slikara iz Beča koji je u prvoj polovici 20. stoljeća ljeta redovito pro-

vodio među moravskim Hrvatima slikajući prizore iz njihova života, posebno slikovitu narodnu nošnju.

Uz autora knjigu je promovirao i predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je kazao da ona svjedoči o vremenu kad su moravski Hrvati bili cvatuća manjinska zajednica, gospodarski jaka i ugledna, svjesna svog hrvatskog identiteta i ponosna na njega, s ugledom među okolnim Nijemcima koji su im zavidjeli na bogatstvu. „Međutim, nisu imali dovoljno svojih obrazovanih članova koji bi se osjećali Hrvatima, niti su imali škole i bogoslužje na hrvatskom kao Hrvati u današnjem Gradišću. Tu se vidi koliko su obrazovanje i kultura važni za očuvanje nacionalnog identiteta više nego gospodarstvo, a u slučaju moravskih Hrvata pokazalo se koliko je tragičan njihov izostanak“, rekao je Lipovac, dodavši da su za očuvanje identiteta moravskih Hrvata najzaslužniji Česi, među kojima se uz Othmara Ružičku ističe župnik Alois Malec te mnogi češki povjesničari i etnografi koji su istraživali povijest i kulturu moravskih Hrvata. Iako se o budućnosti moravskih Hrvata uglavnom govori s pesimizmom, Lipovac je istaknuo napore Udruge građana hrvatske narodnosti u Češkoj koja posljednjih godina okuplja i mlade ljude te izdaje knjige i multimedijski materijal o moravskim Hrvatima. *I. M.*

Tri moravskohrvatska bisera Aloisa Maleca

Među najznačajnije osobe zaslužne za očuvanje identiteta moravskih Hrvata ubraja se Alois Malec (1855.–1920.), od 1892. do smrti župnik u Dobrom Polju koji je 1895. izdao prvu knjigu na njihovom jeziku, molitvenik *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*. Živo se zanimao za kulturu svojih župljana, a za razliku od drugih istraživača koji su došli, kratko boravili i zatim otišli, on je imao tu prednost da je među Hrvatima dugo godina živio, svladao njihov jezik i poznao njihovu narav. Svoja zapažanja objavljivao je 1898., 1899., 1900. i 1910. u časopisu *Český lid*, a tekstovi su bili posvećeni životu, nošnji i pučkom graditeljstvu moravskih Hrvata, svemu što je Malec smatrao njihovim tipičnim osobinama. Njegovih 12 tekstova napokon je dostupno široj javnosti nakon što ih je 2016. Udruga građana hrvatske narodnosti u Češkoj obja-

vila u knjizi *Tři perly: charvátské osady na Moravě*. Malec iz češke vizure opisuje tri preostala hrvatska sela, Frielištof, Dobro Polje i Novu Preravu, a iako piše češki, Malec donosi brojne riječi, izraze i stihove moravskih Hrvata koje naziva Hrváti, kako su se i sami nazivali. Malec ističe da se mnogi čude kako se Hrvati nakon tri stoljeća života u Moravskoj u njemačkom okruženju nisu germanizirali, a zadnji tekst pod naslovom *Narodna samosvijest moravskih Hrvata* završava optimističnom tezom da hrvatsko stablo buja svježim mladenačkim zelenilom. Nije naravno mogao predvidjeti da će nekoliko desetljeća kasnije moravski Hrvati biti raseljeni iz svojih stoljetnih domova. Knjigu je uredila Lenka Kopřivová, a uz stare fotografije vrijedne su i ilustracije Olge Pluháčkové koje zorno dočavaruju idiličan život u nekadašnja tri hrvatska bisera Moravske.

M. L.

Češki predsjednik Miloš Zeman tijekom posjeta Hrvatskoj susreo se 29. ožujka 2017. u rezidenciji češkog veleposlanika u Zagrebu s čelnim ljudima češke manjine i Hrvatsko-češkog društva. Na slici: ravnatelj Češke osnovne škole Josefa Ružičke u Končanici Jaromir Vrabec, potpredsjednik Saveza Čeha i predsjednik Vijeća češke nacionalne manjine Grada Zagreba Juraj Bahnik, zamjenica župana Bjelovarsko-bilogorske županije iz redova pripadnika češke nacionalne manjine Tanja Novotni Golubić, predsjednica Češke besede Zagreb Alenka Štokić, prva dama Češke Ivana Zemanová, predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac, češki predsjednik Miloš Zeman, ravnateljica NIU Jednota Lidija Dujmenović, predsjednica Saveza Čeha Libuše Stranjik, zastupnik za češku i slovačku nacionalnu manjinu u Hrvatskom saboru Vladimir Bilek, potpredsjednica Saveza Čeha Ana-Maria Štrumli-Tuček, ravnateljica Češkog dječjeg vrtića Ferde Mravenca u Daruvaru Zdenka Kutil, ravnateljica Češke osnovne škole Jana Amosa Komenskog u Daruvaru Marija Valek i predsjednik Koordinacije vijeća i predstavnika češke nacionalne manjine Republike Hrvatske Damir Malina.

Češki predsjednik Miloš Zeman posjetio Hrvatsku

Češki predsjednik Miloš Zeman boravio je 28. i 29. ožujka 2017. u službenom posjetu Hrvatskoj. Bio je to njegov četvrti posjet jer Hrvatsku je posjetio dvaput kao premijer, 1998. i 2001., a 2013. je bio u Zagrebu na proslavi ulaska Hrvatske u Europ-sku uniju. Zeman se susreo s hrvatskom predsjednicom Kolindom Grabar-Kitarović, predsjednikom Hrvatskog sabora Božom Petrovom i premijerom Andre-jem Plenkovićem. Susreo se i s pred-stavniciima češke manjine, a sa svojom hrvatskom kolegicom bio je i na Hrvat-sko-češkom gospodarskom forumu u Hrvatskoj gospodarskoj komori. Gospo-darstvo je bila glavna tema svih razgovo-ra s hrvatskim dužnosnicima. Zeman je istaknuo važnost čeških investicija u Hr-vatsku, posebno u turizmu, a najavio je i ulaganja u bankarskom i energetskom sektoru. Hrvatsko-češka robna razmjena u 2016. je povećana za 12 posto u odnosu

na 2015. te je iznosila oko 600 milijuna eura. U robnoj razmjeni, Češka ostvaru-je robni suficit, a uložila je i 334,9 mili-juna eura u Hrvatsku, najviše u financij-skom sektoru i turizmu, što je višestruko više od hrvatskih ulaganja u Češkoj koja iznose 11,6 milijuna eura. Platnu bilancu dviju država Hrvatska uravnotežuje zna-čajnim priljevom od turizma. „Hrvatska je otvorena za češka ulaganja. Češka je danas na 15. mjestu od država po iznosu stranih ulaganja u Hrvatsku. Vidimo još potencijala u raznim sektorima, kako za ulaganja tako i za gospodarsku surad-nju. Vidimo i brojne potencijale za rad naših tvrtki, hrvatskih tvrtki u Češkoj i čeških u Hrvatskoj. Turizam je područ-je od posebnog interesa. Češka je šesta po broju turista koji dolaze u Hrvatsku, ima ih između 700.000 i milijun godiš-nje“, kazala je hrvatska predsjednica, istaknuvši da dvije države žele ojačati i povijesno prisutne kulturne veze, te da je Hrvatska zainteresirana za suradnju s Višegradskom skupinom. „Voljela bih kad bismo jedan od idućih sastanaka te inicijative održali u Hrvatskoj, uz na-zočnost predsjednika tih država, ali isto tako i naših susjeda iz Slovenije i Austri-je“, rekla je Grabar-Kitarović. Zeman je kazao da Hrvatska u toj inicijativi može biti vrlo korisna zbog svog iskustva iz migrantske krize. S premijerom Plenk-ovićem Zeman je razgovarao o mogućno-stima jačanja gospodarske suradnje, po-sebno u području energetike, prometa,

telekomunikacija i turizma. Plenković je izrazio zadovoljstvo velikim brojem čeških turista koji posjećuju Hrvatsku, a Zeman je izrazio zadovoljstvo zbog dobrog statusa češke manjine u Hrvat-skoj, što je potvrdio i zastupnik češke i slovačke manjine u Hrvatskom saboru Vladimir Bilek koji je nazočio sastanku. Posjet Miloša Zemana bio je prvi služ-beni posjet jednog češkog predsjednika Hrvatskoj nakon 12 godina. Václav Kla-us službeno je posjetio Hrvatsku u rujnu 2005., a mjesec dana kasnije doputovao je na summit predsjednika država sred-nje i jugoistočne Europe. Václav Havel je najprije došao u Zagreb u veljači 2000. na inauguraciju drugog hrvatskog pred-sjednika Stjepana Mesića, a zatim u srp-nju iste godine u službeni posjet. Zagreb su posjetili i čehoslovački predsjednici Antonín Novotný 1964. i Gustáv Husák 1987., a 1937. kratko se, vraćajući se iz Beograda vlakom u Prag, u Zagrebu za-ustavio i Edvard Beneš. M. L.

Vladimír Zavázal novi češki veleposlanik

Vladimír Zavázal novi je češki veleposlanik u Hrvatskoj, šesti od uspostave hrvat-sko-čeških diplomatskih odnosa 1992. Vjerodajnice hrvatskoj predsjednici Kolindi Grabar-Kitarović predao je 19. srpnja 2016. i time preuzeo službu.

Zavázal je rođen 13. svibnja 1953. u Pragu gdje je na Karlovom sveučilištu završio studij matematičke kibernetike i matematičke logike, a na Češkom tehničkom visokom učilištu studij tehničke kibernetike. Od 1976. do 1978. radio je kao matematičar-ana-litičar u Čehoslovačkom centru izgradnje i arhitekture, od 1979. do 1988. u Zavodu za računalne tehnologije Građevinskog instituta, a od 1988. do 1991. u poduzeću IPS. Od 1991. do 1992. bio je matematičar-analitičar i zamjenik direktora Parlamentarnog instituta Federalne skupštine Češke i Slovačke, a zatim do 1993. ravnatelj Ureda Fede-ralne skupštine. Nakon toga prelazi na službu u diplomaciju: u Ministarstvu vanjskih poslova do 1994. bio je savjetnik ministra, a do 1997. direktor Uprave za opće poslove. Od 1997. do 2002. bio je češki veleposlanik u Grčkoj, nakon toga do 2004. glavni tajnik Ministarstva pa do 2006. državni tajnik. Od 2006. do 2011. bio je veleposlanik u Italiji i na Malti, a po povratku iz Rima do 2013. zamjenik direktora Ureda za vanjske odnose i informacije. Službu glavnog tajnika Ministarstva vanjskih poslova opet je obnašao od 2013. do 2015., zatim je 2015. bio pomoćnik ministra za IT tehnologije te pomoćnik ministra za proračun, logistiku i servis, a zadnja dužnost prije dolaska u Zagreb bilo je mjesto direktora Sektora administrativne i obrade podataka. M. L.

Umro kardinal Miloslav Vlk

Kardinal Miloslav Vlk, praški nadbiskup u miru, umro je 18. ožujka 2017. od raka pluća. Rođen je 17. svibnja 1932. u Lišnicama u južnoj Češkoj. Već s 11 godina odlučio je postati svećenik, no nakon završetka gimnazije u Českim Budějovicama 1952. bio mu je onemogućen studij teologije te je u Pragu završio studij arhivistike i radio u arhivima u Třeboni, Jindřichovu Hradecu i Českim Budějovicama. Arhivistiku je napustio 1964. kad je upisao studij teologije u Litoměřicima. Za svećenika je zaređen 1968. i do 1971. radio je kao tajnik českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Zatim je do 1978. radio kao župnik u župama Lažišťe i Záblatí kod Prachatic. Komunistički režim mu je 1978. zabranio obavljanje svećeničke službe pa je djelovao tajno, radeći do 1986. kao perač prozora u Pragu, a zatim do 1988. kao arhivar u Čehoslovačkoj državnoj banci. Početkom 1989. režim mu je omogućio javno svećeničko djelovanje pa postaje župnik

u mjestima Žihobce i Bukovnik kod Klatova, a nakon nekoliko mjeseci kapelan u mjestima na njemačkoj granici gdje je dočekao pad komunističkog režima. Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je 1990. českobudějovickým biskupom, a 1991. praškim nadbiskupom i 1994. kardinalom. Kao čelnik Katoličke crkve u Češkoj Vlk je predvodio obnovu cjelokupnog crkvenog života nakon četiri desetljeća diktature. Osnovao je brojne obrazovne i karitativne institucije, zalagao se za međuvjerski dijalog i za rješavanje dugogodišnjih otvorenih pitanja, kao što je sudbina Jana Husa, te sporova s državom. Često je bio kritičan prema političarima te je stekao ugled jednog od najvećih čeških moralnih autoriteta. Od 1993. do 2001. kardinal Vlk bio je predsjednik Vijeća europskih biskupskih konferencija, kao prvi iz istočne Europe. Umirovljen je 2010. Bio je domaćin papi Ivanu Pavlu II. 1995. i 1997., a 2009. i Benediktu XVI. Dvaput je službeno posjetio Zagreb, 1994. povodom posjeta Ivana Pavla II. i proslave

900. godišnjice Zagrebačke biskupije te 2000. kad je predvodio središnju proslavu velikog jubileja 2000 godina kršćanstva (na slici). U ljeto 2015. proveo je godišnji odmor na otočiću Košljunu. Kardinal Vlk pokopan je 15. ožujka 2017. u praškoj katedrali, a sprovodu je bilo nazočno šest kardinala, među kojima i zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić. *M. L.*

Nesuglasje političara i u Češkoj

I češka koalicijska vlada lijevog centra suočila se ove godine s gotovo nepremostivim nesuglasticama u gledanjima njezinih ključnih članova na aktualne probleme i pitanja budućnosti, a ujesen 2017. već slijede novi izbori. Za one koji prate aktualne hrvatske i češke prilike zanimljivo zvuči informacija da je u obje zemlje središnja sporna osoba bio ministar financija koji ne želi dati ostavku, bez obzira na različitost konteksta zbivanja u dvije zemlje. Češka se priča tiče Andreja Babiša, vođe snažnog i popularnog pokreta ANO, za čijeg je ministarskog mandata dosegnut proračunski višak. To se pripisuje njegovoj politici štednje, kao i ekonomskom rastu koji je ojačao prihode državne riznice te boljem povlačenju europskog novca. Međutim, suficit od 2,4 milijarde dolara zavadio je premijera i ministra. Bez svake su sumnje i novi izbori pred vratima pridonijeli tome da sukob mišljenja ojača. Naime, socijaldemokratski premijer Bohuslav Sobotka je nakanio viškom prihoda pokriti planirani manjak u ovoj godini i time nadalje osigurati uravnoteženi proračun, dok je Babiš htio iskoristiti taj novac za otplatu

Andrej Babiš i Bohuslav Sobotka

javnog duga. Sobotka drži da veća proračunska potrošnja jača ekonomski rast i daje mogućnost povećanju mirovina i plaća javnih službenika. Nasuprot tome, Babiš je zagovarao štednju koja omogućava smanjenje prinosa na obveznice što investitorima čini prihvatljivijim plaćanje otkupa duga. Što je za Češku najbolje trenutno odlučuje njezina vlada, a

kako će to ocijeniti građani vidjet će se na izborima. Ipak, nesloga unutar vlade dovela je i do političke krize u kojoj je premijer isprva ponudio ostavku kabineta, potom je povukao i onda smijenio Babiša. Novi je ministar Ivan Pilný također iz redova ANO. Povod za smjenu Babiša bila je sumnja u njegovu prošlost tj. neplaćanje poreza. *V. B.*

Češka postala raj za gastarbajtere

„Očajnički traže radnike i povećavaju plaće: Ova je zemlja raj za gastarbajtere, iza sebe je ostavila čak i Njemačku.“ Ovako je 20. veljače 2017. internetski portal *Net.hr* predstavio Češku i njene zavidne uspjehe na području gospodarstva. „U okviru Europske unije, Češka bilježi rekordno nisku nezaposlenost. U posljednjem kvartalu prošle godine stopa nezaposlenosti iznosila je svega 3,6 posto. Radi se o najnižoj nezaposlenosti u povijesti samostalne Češke Republike. Eurostat je objavio kako Češka bilježi rekordnu nezaposlenost od svih zemalja Europske unije. Prema njihovim procjenama, postotak nezaposlenih u prosincu 2016. bio je 3,7 posto, dok je iza te zemlje Njemačka s 4,1 posto“, pisao je *Net.hr* prenoseći bosanskohercegovački portal *Buka.com*. Kako je napisao Elvir Padalović, tržište rada u Češkoj primjer je svim zemljama EU jer niti jedna ne dostiže takve rezultate. Ta je zemlja slična Njemačkoj jer obje imaju jaku industrijsku bazu, prije svega onu automobilsku. Obje zemlje orijentirane su na izvoz, imaju rekordno pozitivan trgovački balans, zdrave javne financije te državni dug na razini koji ne izaziva paniku. Ipak, razlika u visini plaća je velika, no razvoj situacije s rastom osobnih primanja je isti. Rast plaća zaostaje za rastom gospodarstva. Izvoznici imaju profit zbog slabije plaćene radne snage. Ipak, očekuje se rast plaća, jer pritisak na poslodavce da zaposlene zadrže na istim pozicijama raste. Uspješnoj gospodarskoj situaciji u Češkoj pomogla je i intervencija Češke narodne banke u vidu slabljenja krune. Najveći problem Češka ima u nedostatku radne snage, zbog čega pojedine tvrtke moraju odbijati poslove. „Tvrtke stalno javljaju o nedostatku kvalificiranih i nekvalificiranih radnika. Ispitivanja među tvrtkama pokazuju da manjak radnika postaje sve veći problem za rast proizvodnje naše najveće grane – industrije“, objasnio je ekonomist Čehoslovačke poslovne banke Petr Dufek. Mnogo je faktora za rekordno nisku nezaposlenost u Češkoj. „Našu ekonomiju dugoročno vuče industrija, konkretno automobilska industrija. Jedan od glavnih faktora su niske plaće. Inozemni investitori kod nas koriste kvalificiranu radnu snagu, dok su troškovi na njihove osobne dohotke niski. Drugi bitan faktor jest intervencija Češke narodne banke, koja umjetno održava stabilan tečaj krune prema euru (27 kruna/1

euro). Takav tečaj odgovara češkim izvoznicima, a drži cijenu rada u Češkoj jako niskom. Cilj ČNB je izbjegavanje deflacije“, objasnio je urednik poslovnog portala *Jenprace.cz* Radovan Hypš. Intervencija banke gotovo je pri kraju, stoga se može očekivati da će u sljedećoj fazi doći do rasta cijene rada. „Dugoročno, nedostaju nam kvalificirani radnici u svim granama, a najviše nedostaju oni tehničkog smjera. Pored stručnog kadra, nedostaju i nekvalificirani radnici. U Češkoj je najviše Slovaka, a naša Vlada poduzima korake kako bi olakšala zapošljavanje ljudi iz Ukrajine. Mnogo agencija dugoročno dovozi radnike iz Bugarske i Rumunjske kako bi radili u našim industrijskim zonama“, naglasio je Hypš. Asistent češkog premijera Petr Malach naglasio je da su privlačenje investicija te stvaranje novih radnih mjesta prioritet Vlade od samog početka. „Među usvojene mjere za potporu investicija spada npr. zakon o poticajima investicija, dopuna zakona kojim se snižava plaćanje za izuzimanje zemlje iz poljoprivrednog fonda, ili uvođenje izuzetaka od plaćanja doprinosa za transportne i industrijske objekte u poslovnim zonama. Godine 2016. uspjeli smo zahvaljujući agenciji CzechInvest osigurati 60 milijardi kruna investicija, koje su donijele gotovo 10.000 radnih mjesta. Unatoč niskoj nezaposlenosti, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje je još 366 tisuća ljudi i mi moramo iskoristiti dobru kondiciju naše ekonomije kako bismo najveći broj ovih ljudi vratili na tržište rada. To sada treba biti prioritet Ministarstva rada i socijalnih pitanja, a za aktiviranje nezaposlenih je potrebno iskoristiti sve dostupne mjere, uključujući kontrolnu djelatnost. Također, može pomoći i novina u obliku doplatka za prijevoz za dugotrajno nezaposlene. Minimalna plaća nakon tri godine sistematskog povećanja konačno počinje imati motivacijsku ulogu, ali rast minimalca se mora nastaviti“, zaključio je Malach.

M. L.

Aktivnosti češke središnje banke

Krajem 2016. guverner Češke narodne banke Jiří Rusnok najavio je da banka najvjerojatnije neće produljiti monetarne intervencije na FOREXU (izvanburzovno, međubankarsko devizno tržište) započete u prosincu 2013. tj. kupovinu eura poduzetu s ciljem stabilizacije tečaja češke krune na razini od 27 kruna za 1 euro. I doista, u travnju 2017. ČNB je ukinula minimalni tečaj krune prema euru omogućivši tako jačanje domaćoj valuti a time i pojeftinjenje roba iz euro zone u Češkoj, ali istovremeno izloživši češko gospodarstvo pritisku na tom istom tržištu jer će njegovi proizvodi biti manje konkurentni. Prva reakcija tržišta bio je skok tečaja za oko 1 posto naviše, a onda se dogodio blagi pad na razinu ispod 27 kruna za euro (dok ovo pišemo – srpanj 2017. – tečaj je 26,07 kruna). Međutim, uklonivši minimalni tečaj krune ČNB je pustila s uzde inflaciju i predviđa njezin rast od 3 posto do kraja ove godine. Ljudi od struke drže da je blaga inflacija dobra i da je pokazatelj gospodarskog rasta. Drugim riječima, nulta stopa kojom se ne mijenja cijena proizvoda ali miruju i plaće objektivno u potrošačkom društvu djeluje destimulirajuće. Ipak, u slučaju prevelikog novca u optoku i većeg rasta inflacije, središnje banke poskupljuju novac tj. podižu kamatnu stopu čime posuđivanje novca od banke postaje skuplje. Trenutno u Češkoj postoji bojazan od „pregrijavanja“ tržišta stambenog kreditiranja, jer su niske kamatne stope povećale potražnju za stanovima radi proširene prakse profitabilnog on-line iznajmljivanja stanova turistima. To je pak protivno ideji zadržavanja labave monetarne politike utemeljenoj na slabom tečaju nacionalne valute i niskoj kamati (nadomak nuli), pa je u tom slučaju nužna promjena. Zato se na odluku o ukidanju minimalnog tečaja češke krune nadovezao i kontrolirani porast inflacije.

V. B.

Česi mijenjaju lice Rijeke: počela izgradnja Costabella Resorta

Polaganjem kamena-temeljca 27. travnja 2017. napokon je započela dugo očekivana izgradnja luksuznog hotelskog i rekreacijskog kompleksa Costabella Luxury Resort & Spa u Rijeci, zahvaljujući češkom kapitalu, grupaciji JTH koja u projekt ulaže 420 milijuna kuna. Projekt Costabella, koji bi trebao biti dovršen najkasnije do početka turističke sezone 2020., prostire se na dva hektara površine i uključuje glavnu zgradu hotela, pojedinačne vile, zajedničke prostorije, kongresnu dvoranu, wellness i spa, fitness, raskošan vanjski bazen s pogledom na more i privatnu plažu. Resort će zapošljavati oko 200 radnika i imati ukupno 516 ležajeva. Na projektu su radili zajednički hrvatski i češki arhitekti. Priča o izgradnji turističkog kompleksa na riječkoj Kostabeli traje još od 1996. kad je atraktivno zemljište prvi put – neuspješno – dano u zakup, nakon čega se dugo trgallo za novim investitorom. Ugovor između Grada Rijeke i JTH-a potpisan je još 2014., ali zbog birokratskih prepreka realizacija projekta započela je tri godine kasnije.

„Rijeka će dobiti novu dimenziju, nešto što nije imala i nešto što joj jako i definitivno nedostaje, pa će postavljati kamena-temeljca za izgradnju ho-

telskog resorta svakako postati važan dan u povijesti ovoga grada. Projekt je od iznimnog značenja za cijelu regiju, pridonijet će isticanju njezine ljepote na području turizma i povećat će ugled ove lokacije i svijest o njoj“, kazao je Jaroslav Třešňák, vlasnik tvrtke JTH Costabella. „Izgradnjom ovoga kompleksa bitno će se povećati smještajni kapaciteti u Rijeci što je za Rijeku, u koju dolazi sve veći broj turista i koja bilježi godišnji porast

broja turista za gotovo 20 posto, itekako važno. S druge strane, riječ je o investiciji vrijednoj 50 milijuna eura i otvaranju velikog broja novih radnih mjesta“, kazao je riječki gradonačelnik Vojko Obersnel. Prva JTH-ova investicija na kvarnerskom području bila je izgradnja trgovačkog centra Šporova Jama u Kastvu 2016., a u budućnosti se planira ulaganje i u trgovački centar Vrata Jadrana.

M. L.

Česi grade energanu u Gospiću

Češka tvrtka GEEN holding sa sjedištem u Brnu posredstvom svoje podružnice Energana Gospić započela je izgradnju nove elektrane i toplane u industrijskoj zoni Smiljansko Polje u Gospiću. Kamen-temeljac na prigodnoj su svečanosti 20. lipnja 2017. položili češki veleposlanik Vladimír Zavázal, ličko-senjski župan Darko Milinović i gospićki gradonačelnik Karlo Starčević. Novi sustav proizvodit će električnu i toplinsku energiju spaljivanjem biomase, odnosno sječke, u kotlu i parnoj turbini. Projektant energane je tvrtka EKOL Brno koja će biti i izvođač radova, a očekuje se sudjelovanje i gospićkih građevinaraca raznih struka. Do kraja 2018. trebala bi započeti proizvodnja električne energije snage pet megavata i toplinske osam megavata. Električna energija će se isporučivati HEP-u a toplinska će se moći koristiti u drugim pogonima u industrijskoj zoni, ali i za proizvodnju povrća u staklenicima tijekom cijele godine. Ovaj projekt, čija vrijednost iznosi oko 20 milijuna eura, u ovom trenutku predstavlja najveću greenfield investiciju u Ličko-senjskoj županiji.

M. L.

Lipički Studenac u češkom vlasništvu

Češka tvrtka Kofola postala je u rujnu 2016. vlasnik punionice mineralne vode Studenac iz Lipika. Dosadašnji vlasnik Podravka, koja se biznisa s pićima pokušavala riješiti dvije godine, Studenac je prodala slovenskoj Radenskoj koju je 2015. preuzela Kofola. Ta češka tvrtka već radi u Hrvatskoj jer je od Badela 1862 preuzela proizvodnju bezalkoholnih pića i njegove brendove Vočko, Inku i Naru. Sporazumom s Podravkom Kofola se obvezala na rok od 18 mjeseci garantirati sva prava radnika u Studencu i zadržavanje sjedišta tvrtke u Lipiku, osim proizvodnog pogona. Vlasnik Kofole, Čeh grčkog podrijetla Jannis Samaras, rekao je da Česi i Slovaci vole Hrvatsku te da vole ići ovamo na more, što je dobar razlog za investiranje: „Bit ćemo ovdje češće. Mi smo vrlo dobri u razvijanju lokalnih brendova koje jako volimo. Pokušavamo pronaći najbolje lokalne brendove koje bi mogli razvijati. Na tom tragu smo bili i kad smo preuzimali Radensku. Strateški smo orijentirani

na jadransku regiju – prije dvije godine kupili smo Radensku, ove godine kupili smo Badelove brendove i želimo da i oni budu jaki. To je naš posao. U Lipiku ćemo uložiti u proizvodne kapacitete. Možda ćemo tamo i prebaciti proizvodnju iz nekih drugih zemalja. Svi radnici će ostati, a

u budućnosti ćemo zaposliti 30 do 40 komercijalista.“ Prema Samarasu, Studenac ima velik potencijal postati važan brend na tržištu mineralnih voda, a plan je da budućnosti radi i na proizvodnji Nare, Vočka, Pepsija i Studenca za domaće i strana tržišta.

M. L.

Još malo čeških investicija u Hrvatskoj

Češka investicijska grupacija Odien grupa, koja je 2015. preuzela splitski hotel Lav, investirala je 2016. u resort u Podstrani oko dva milijuna eura, a u naredne tri godine planira uložiti još osam milijuna eura. No Odien grupa uočila je priliku i za građevinske projekte u Hrvatskoj, pa će po svemu sudeći pored turizma zakoračiti i u područje nekretninskog biznisa. S tim u vezi zamalo je promakla vijest kako je posvećujući se novoj poslovnoj orijentaciji Odien prodao poznati češki Čedok poljskoj grupaciji Itaka. Od ranije prisutnih investicija, npr. ulaganja u Sunčani Hvar – koji je nakon niza godina svojim većinskim udjelom prešao u slovačku tvrtku Prime Tourist Resort, a iza koje zapravo stoji grupa CPI Property češkog bogataša Radovana Viteka, valja se prisjetiti i Expandia investa. Njegov je pravni sljednik Proficio financirao razvoj Iskon Interneta uz kojeg je nastao portal *net.hr*, pa onda prodao 75 posto udjela češkom Centrum holdingu, ulagaču u medijske projekte, a ovaj ga potom dalje prodao Telegram media

grupi. I donedavni vlasnik Nove TV bila je tvrtka Central European Media Enterprises (CME) koja ima televizijske kanale u nekoliko srednjoeuropskih država, no matično tržište joj je češko, a i njene su dionice izlistane na burzi u Pragu. I riječki je *Novi list* preuzela češko-slovačka investicijska kompanija J&T. Ove je godine objavljena i vijest o prodaji 3,3 milijarde kuna nenadoknadivih i djelomično naplativih plasmana Zagrebačke banke koji su odobravani poduzećima i stanovništvu. Kupac je APS Delta u vlasništvu češkog holdinga APS, prisutnog u deset zemalja srednje i istočne Europe, koji se uglavnom bavi trgovanjem lošim zajmovima a prva mu je akvizicija u Hrvatskoj bio portfelj nenaplativih potraživanja Hrvatske poštanske banke. Na kraju i jedna najava – najveća pivovara u liberečkom kraju Svijany namjerava svojim pivom opskrbljivati hrvatsko tržište. Zasad je orijentirana na češke turiste koji i u Hrvatskoj žele popiti svoje omiljeno piće, ali planira osvojiti i hrvatske pivoljupce.

V. B.

Česi, Slovaci i Hrvati najmanje depresivni u EU

Prema podacima Eurostata (Statistički ured Europske unije) najmanji udio stanovništva s depresivnim simptomima u EU imaju Češka (3,2 posto), Slovačka (3,5 posto) i Hrvatska (3,9 posto), a najveći Mađarska (10,5 posto), Portugal (10,4 posto) i Švedska. Dakako, ne nabrajamo preostale zemlje s razloga što smo ovdje u pozitivu i uz bok Češkoj. Ipak, dobro je biti oprezan spram statistika, barem prema onoj u nas poznatoj pošalici – ja jedem meso, ti zelje, u prosjeku jedemo sarmu – jer one ne jamče punu istinu. Svugdje se ljudi susreću s problemima i nepremostivim teškoćama, ali za Hrvatsku bi se zasigurno moglo reći da baštini stil života dobrih međuljudskih odnosa, kako onih u obitelji, s prijateljima i na poslu, što komunikaciju čini sveprisutnom a time pojedincu daje sigurnost. A Česi? Lakonski bi odgovor bio sukladan stereotipu – pa oni su Švejk. Da, pri tom se misli na dobroćudnost i humor, a u konačnici se s humorom lakše podnose teškoće, zar ne?

V. B.

Hrvatska fiskalizacija u Češkoj ne oduševljava male trgovce

Elektronska kontrola gotovinskog prometa ostvarena u Hrvatskoj, poznatija pod nazivom fiskalizacija, prepoznata je i izvan njezinih granica kao koristan inovacijski postupak te dobrodošli suvremeni alat porezne uprave. Stoga ne čudi što ga je nakon Hrvatske prigrllila Slovenija, a uvela i Češka. Dakako, tek se njezinim uvođenjem uočavaju možebitni problemi, pa su tako predstavnici Udruge tradicionalne češke trgovine, koja predstavlja nekoliko tisuća malih prodavaonica, zatražili porezne olakšice zbog, po njihovu mišljenju, nesrazmjera obveze ulaganja u opremu i edukaciju korisnika spram njihovih prihoda. Donedavni ministar financija Andrej Babiš bio je spreman razgovarati samo o poreznim olakšicama za dvije kategorije malih poduzetnika – za poduzeća u vlasništvu civilnih udruga te za seoske gostioničare. Nadalje, pojasnio je i nastalu razliku u odnosu procijenjenog i stvarnog broja poduzetnika koji su obuhvaćeni fiskalizacijom, jer se umje-

sto predviđenih 250.000 poduzetnika registriralo njih svega 120.000. Procjene su se temeljile na broju svih poduzetnika koji su u registraciji tvrtke naveli trgovinu, bilo to „na veliko“ ili „na malo“, iako ju sve ne moraju nužno i obavljati. Pored toga, čini se, niz e-trgovina je ukinulo mogućnost plaćanja gotovinom upravo da bi izbjegle fiskalizaciju. S druge strane, iz rezultata istraživanja češke agencije za ispitivanje javnoga mnijenja Kantar TNS, provedenog na uzorku od 500 ispitanika, fiskalizaciju u Češkoj uspješnom drži 38 posto, neuspješnom 23, a ne zna odgovoriti 39 posto ispitanika. Inače, valja spomenuti da se tehnički dio fiskalizacije u Češkoj provodi kao suradnički projekt zagrebačke softverske kuće Neoinfo i češke IT tvrtke COM PLUS. Neoinfo je osnovan 2006. i u zadnjih nekoliko godina bilježi postojan rast. S obzirom na svoje ciljeve, a zahvaljujući partnerstvu i dobrim odnosima s najznačajnijim proizvođačima softvera u svijetu, teži paralelnom razvijanju i jačanju svojih

kompetencija te raditi kvalitetne projekte podjednako u obje danas najraširenije softverske tehnologije – Microsoft NET i Java – s čime je krenuo u realizaciju još 2008. postavši registrirani Microsoftov i IBM-ov partner.

V. B.

Hrvatice u plaćama ravnopravnije od Čehinja

Uzemljama srednje i istočne Europe žene zarađuju od dva do 11 posto manje nego muški kolege na istom radnom mjestu, zaključak je istraživanja međunarodnog servisa Paylab kojem pripada i hrvatski servis MojaPlaća. Razlozi su, čini se, dijelom i razumljivi, jer se žene češće zapošljavaju u sektorima gdje su plaće niže, a značajnu ulogu ima i njihov svjestan izbor između karijere i majčinstva. I dok one daju prinos zajednici i društvu stvaranjem obitelji te pospješujući demografsku sliku, muškarci napreduju. U tom času uspostavljenu razliku u plaći žene kasnije teško ili nikada ne nadoknade. Međutim, istraživanje je pokazalo da u trenutku kada završe školovanje i muškarci i žene imaju iste mogućnosti. Istraživanje je također iskazalo da najveću razliku u plaćama žena i muškaraca na štetu žena ima Estonija (24 posto) a slijede Slovačka, Češka i Poljska (23 posto), dok su najmanje razlike, premda i opet na štetu žena, u Sloveniji (7 posto) koju slijede Hrvatska te Bosna i Hercegovina (9 posto). Vjerojatno bi se moglo zaključiti da su potonje tri zemlje, nastale u raspadu socijalističke Jugoslavije ipak iz nje baštinile povoljniji status žena u odnosu na one iz zemalja koje su bile u tzv. Istočnom bloku, što daje misliti svima onima koji žele postaviti znak jednakosti među ranijim prilikama u tim zemljama i nisu spremni prihvatiti niti sada vidljive posljedice.

V. B.

Potpisan Program kulturne suradnje između Hrvatske i Češke

Program kulturne suradnje između Ministarstva kulture Hrvatske i Ministarstva kulture Češke za razdoblje 2017.–2020. potpisan je 13. srpnja 2017. Potpisali su ga ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek i češki veleposlanik Vladimír Zavázal. Program obuhvaća suradnju između ustanova i udruga u području kulture i umjetnosti, opere, baleta, plesa i kazališta, kao i suradnju između glazbenih i koncertnih ustanova. Programom će se poticati i izravna suradnja između galerija i muzeja te međusobno sudjelovanje na umjetničkim festivalima i međunarodnim susretima. Podupirat će se i suradnja između izdavačkih kuća te knjižnica. Program je potpisan na temelju Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Češke Republike o kulturnoj, prosvjetnoj i znanstvenoj suradnji od 6. lipnja 2001. Ministrica Obuljen Koržinek na sastanku je istaknula i suradnju u području zaštite i očuvanja kulturnog i povijesnog naslijeđa češke manjine u Hrvatskoj.

M. L.

RAZGOVOR

Zlatko Stahuljak govori o 11. Međunarodnom violinističkom natjecanju *Vaclav Huml*

Vaclav Huml bio bi zaboravljen bez ovog natjecanja

Ove godine je po prvi put prvu nagradu dobio jedan Hrvat, Luka Ljubas. On je zaista sjajno svirao

✎ **Marijan Lipovac**

Od 9. do 17. veljače 2017. u Zagrebu je održano 11. Međunarodno violinističko natjecanje *Vaclav Huml* koje je time, pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske, proslavilo 40 godina od utemeljenja. Nastupilo je 36 violinista iz 15 zemalja, a pobjednik je bio mladi hrvatski violinist Luka Ljubas. Natjecanje nosi ime utemeljitelja Zagrebačke violinističke škole, svjetski poznatog violinista, Čeha Vaclava Humla. O natjecanju za *Susrete* govori njegov utemeljitelj Zlatko Stahuljak.

- Iza Vas je 11. Međunarodno violinističko natjecanje *Vaclav Huml*. Kako je zapravo sve počelo prije 40 godina?

Moja ideja bila je osnovati natjecanje s imenom Vaclava Humla jer bilo je očito da su se nakon Humlove smrti njegovi violinisti počeli razilaziti. Beč je bio jedan od važnijih oslonaca Humlovih đaka i Herbert von Karajan nije htio nastupati bez da mu koncert majstor bude Humlov đak Zlatko Topolski. I nakon što smo 1973. povodom 20. godišnjice njegove smrti održali Memorijal Vaclava Humla na kojem je nastupilo 23 violinista, jednostavno sam došao na ideju da pokrenem međunarodno natjecanje s Humlovim imenom.

- Ove je godine po prvi put pobjednik bio jedan Hrvat.

Da, ranijih godina imali smo i treću i četvrtu nagradu, i više šestih nagrada, a sad je po prvi put prvu nagradu dobio jedan Hrvat, Luka Ljubas. Četvrtu nagradu dobila je Katarina Kutnar, a petu Una Stanić, tako da je čak troje Hrvata bio u finalu što se još nije dogodilo.

- Čime je Luka Ljubas osvojio žiri?

On je zaista sjajno svirao. Sjajno se osposobio. Dobar dio života proveo je izvan domovine i mi smo svi bili pre-

zadovoljni njegovom pobjedom, iako je izgledalo da će Japanka Eimi Wakui pobijediti. No u jednom je trenutku pokleknula s orkestrom i na kraju osvojila šesto mjesto. Osim sjajnog cijelog programa, Luka Ljubas sjajno je odsvirao Čajkovskog.

- Važnu ulogu imaju članovi žirija. Tko su bili dosadašnji predsjednici?

Prvi predsjednik u tri natjecanja bio je Henryk Szering. Naslijedio ga je Ljerkko Spiller, jedan od najvećih učenika Vaclava Humla i sjajan intelektualac koji je pet puta bio predsjednik žirija. Zatim je jedanput predsjednik bio češki violinist Josef Suk, a nakon njegove smrti došao je Viktor Tretjakov, za deseto i sada za 11. natjecanje.

- Kako je Viktor Tretjakov zadovoljan ovim natjecanjem?

Jako je bio oduševljen, dapače, dao je izjavu da se ovo natjecanje može apsolutno mjeriti s natjecanjem *Petar Iljič Čajkovski* u Moskvi.

- Koliko međunarodno violinističko natjecanje s imenom Vaclava Humla doprinosi promociji imena ovog slavnog violinista?

Apsolutno doprinosi, jer uvjeren sam da bi Huml bio zaboravljen da nema natjecanja koje je poznato u svijetu. Već 1978., godinu nakon prvog natjecanja, bili smo na temelju našeg uspjeha primjeni u Svjetsku federaciju glazbenih natjecanja u Ženevi koja je tada imala oko 40 članova. Sad ih je 130 i mi smo skoro s najstarijom tradicijom sudjelovanja u Federaciji. Jedne godine mi se dogodilo da se muha mogla čuti kad sam govorio na godišnjoj konferenciji, jer svi nazočni su htjeli čuti gdje je tajna našeg uspjeha

- I u čemu je tajna?

Tajna je u veoma talentiranim ljudima koji su dobro vođeni i imaju dobre uzore kroz dugi niz godina. Do sada je na natjecanju sudjelovalo 369 natjecatelja.

- Natjecanje je zahtjevan projekt. Imate li dovoljnu potporu sa strane?

Potpora je od početka bila velika. Tada je postojao USIZ i RSIZ kulture. Ja sam sa šefom USIZ-a Božom Beckom

sat i pol razgovarao i on mi je glatko odgovorio da ćemo dobiti onoliko novaca koliko smo tražili. To je bilo 1977. Zatim je s potporom uskočilo Društvo muzičko-scenskih radnika Croatia koncert, a kako je organizator bio Hrvatski glazbeni zavod, pokušali su nas optužiti za nacionalizam.

Danas apsolutno imamo potporu i uspjeli smo pokriti sve troškove, zahvaljujući Ministarstvu kulture i Gradskom uredu za kulturu Grada Zagreba.

- Koji su Vam bili motivi da se upustite u organizaciju ovog natjecanja?

Organizacija mi je uvijek bila jako bliska, a porivi su mi bili domovina i moja obitelj, jer mi smo najbrojnija glazbena obitelj u Hrvatskoj i treća po brojnosti u Europi, nakon obitelji Bach i Couperin. Iza nas su obitelji Garcia i Strauss. Obitelj Stahuljak dala je ukupno 16 glazbenika. To su bili moj djed Vladimir, njegova braća i sestre Avelin, Agata, Dragica i Milan, moja baka Paula, zatim moj otac Juraj, njegova braća Vlatko i Mladen te bratić Dubravko, Mladeno-va supruga Branka iz glazbene obitelji Dugan, Avelinova snaha Zlata i njen sin Dražen te naposljetku moja sestra Višnja, ja i moja supruga Ivanka iz glazbene obitelji Althaller.

Književnik Jan Němec u Zagrebu

Na književnom festivalu Naklade Ljevak *Europea u dvorištu* 7. ožujka 2017. gost je bio češki književnik Jan Němec, dobitnik nagrade Europske unije za književnost 2014. za roman *Povijest svjetlosti*, romansiranu biografiju poznatog češkog fotografa Františka Drtikola. Roman je objavljen u izdanju Ljevaka u prijevodu Katicice Ivanković, a autora je predstavila književnica Ivana Bodrožić. Istaknula je da je riječ o biografskom romanu začudnog naslova, jednoj od onih knjiga hvaljenih i od strane kritike i od strane publike u kojoj je glavni lik František Drtikol, jedan od prvih čeških fotografa koji je postao svjetski poznat, a kojemu je Němec udahnio jedan posve drugačiji život od onog koji je moguće pronaći u faktografiji. Jan Němec (1981.), urednik u izdavačkoj kući Host i u književnom mjesečniku *Host*, u književnosti je debitirao zbirkom poezije *Prvi život* (2007.). Napisao je još zbirku kratkih priča *Četveroručno sviranje* (2009.). Biografski roman *Povijest svjetlosti* (2013.), hvaljen od kritike i čitatelja, autoru je priskrbio više nagrada i nominacija: Nagradu Europske unije za književnost 2014., te, iste godine, nagradu Češka knjiga, nominaciju za nagradu Magnesia Litera za

prozu, te nominaciju za Nagradu Josefa Škvoreckog.

Roman je najavljen kao umjetnički i duhovni *Bildungsroman* nalik freski o kontroverznoj figuri češke kulture i umjetnosti, u kojemu autor kroz priču o sudbini jednoga čovjeka ispisuje roman o češkoj povijesti tijekom 50-godišnjeg razdoblja, obuhvaćajući nekoliko mjesta, epoha i prijelomnih povijesnih događaja. Drtikol je stekao svjetsku slavu snimajući portrete i aktove u 20-im i 30-im godinama 20. stoljeća. Knjiga obuhvaća razdoblje njegove mladosti u ru-

darskom mjestu Příbramu koncem 19. stoljeća; München u doba Jugendstila – na prijelazu 19. i 20. stoljeća, kada je Drtikol tamo studirao; raspad Austro-Ugarskog Carstva, te boemštinu međuratne Čehoslovačke, sve do Drtikolova potpunog odustajanja od fotografije 1935., na vrhuncu karijere, i okretanja duhovnosti, istočnjačkom misticizmu, budizmu. Němec je istaknuo da mu namjera uopće nije bila napisati povijesni roman, no Drtikolova osobnost činila mu se do te mjere zanimljivom da se odlučio upustiti u istraživanje ogromne količine dostupnih povijesnih podataka. „Jako me zainteresirala činjenica da je bio prvi fotograf koji je u tom dijelu Austro-Ugarskog carstva u javnosti prikazao aktove, te to što je bio prvi čovjek koji je na češki preveo budiističku *Knjigu mrtvih*. Zanimalo me tko je bio taj čovjek koji je imao takav raspon znanja“, pojasnio je Němec. Knjiga je fiktivna biografija, a napisana je kao mješavina faktografskih podataka, činjenica i fikcije. Pisana je u drugom licu jednine jer Němec, kako je kazao, voli eksperimentirati s formom, a budući da priča prati kronološki slijed, želio je tu klasičnu formu oplemeniti nečim svojim.

M. L.

Lukava mala lisica Leoša Janáčka u HNK u Zagrebu

Premijera satirične opere *Lukava mala lisica* Leoša Janáčka, zajednički projekt više sastavnica Sveučilišta u Zagrebu i zagrebačkog HNK, održana je 3. ožujka 2017. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. U realizaciji su sudjelovali Muzička akademija, Akademija dramske umjetnosti (ADU), Akademija likovnih umjetnosti (ALU), Tekstilno-tehnološki fakultet (TTF), Arhitektonski fakultet – Studij dizajna, Fakultet političkih znanosti i HNK. Opera u tri čina, koju je Janáček skladao inspiriran stripom Stanislava Loleka, dopunivši ga pričom Rudolfa Těsnohlídka iz dnevnog lista *Lidové noviny*, praižvedena je u Brnu 1924. Zbog satiričnog sadržaja punog humora i erotičnih elemenata, kao i moravskoga dijalekta kojim je pisana, priča je postala iznimno popularna. Od nje je Janáček stvorio operu, uprizorivši životni ciklus ljudskog i životinjskog svijeta. Svijet ljudi i svijet životinja u djelu postoje paralelno i međusobno se prožimaju, istodobno zadržavajući svaki svoju posebnost. No između ta dva svijeta postoji jaz koji se očituje i kroz radnju i kroz međusobno razumijevanje likova. Iako i ljudi i životinje ove opere govore istim češkim dijalektom, međusobno

se ipak ne razumiju. Operu je režirao Mathias Behrends, operni redatelj i voditelj opernog studija na Umjetničkom sveučilištu u Bernu, a premijerom je dirigirao maestro Mladen Tarbuk. Scenografi su studenti Arhitektonskog fakulteta, ADU i ALU, kostimografi studenti TTF-a a oblikovatelji svjetla studenti ADU. U izvedbi se solistima, zboru i simfonijskom orkestru Muzičke akademije pridružio i Djevojački zbor *Zvezdice*.

M. L.

7. GavranFest u Pragu

U Pragu je od 5. do 10. travnja 2017. drugu godinu zaredom održan GavranFest, festival posvećen najprevođenijem i najizvođenijem hrvatskom književniku i dramatičaru Miri Gavranu. Organizatori festivala bili su udruga Lastavica, Kazalište Studio dva i Kazalište Palace, direktor festivala bio je Nenad Bojić, a selektor i producent František Karoch, koji je odabrao šest Gavranovih predstava iz pet kazališta: *Sve o ženama* (Teatar Diva, Bratislava), *Sve o muškarcima* (Kazalište Studio dva, Prag), *Čehov je Tolstoju rekao zbogom* (Teatar 3 D, Prag), *Teško je reći zbogom* (Teatar Vihor, Beograd), *Pivo* (Teatar Gavran, Zagreb) i *Sladoled* (Teatar Gavran). Otvorenje se održalo u samom srcu Praga, u kazalištu Studio dva gdje je javnosti predstavljena knjiga *Nove komedije iz Hrvatske i poneka drama* u prijevodu Jaroslava Otčenášeka i Františka Karocha. Promocija je naišla na velik interes publike, a prisustvovao je i najpopularniji češki književnik Michal Viewegh. Riječ je o knjizi koja je objavljena na češkom, a sadrži odabrane Gavranove komedije i drame. Jaroslav Otčenášek preveo je *Tajnu Grete Garbo*, *Parove* i *Ljubavi Georgea Washingtona*, dok je František Karoch preveo *Pandorinu kutijicu*, *Teško je reći zbogom* i *Kuću iz snova*. Nakon predstavljanja knjige, program se nastavio u kazališnoj dvorani kazališta Studio dva, gdje se izvela komedija *Sve o ženama*. Predstava je naišla na iznimno topao prijem publike koja je aplauzom na otvorenoj sceni i gromkim smijehom popratila svaki prizor predstave. U sklopu Gavran-

festa na praškom Filozofskom fakultetu održan je okrugli stol Miro Gavran, kazališni autor u europskom i svjetskom kontekstu te književni susret na kojem je Gavran predstavio svoj novi roman *Nekoliko ptica i jedno nebo*. Posljednjeg dana GavranFesta u Pragu Teatar Gavran izveo je svoju hit komediju *Sladoled*. Uloge su tumačile glumice Mladena Gavran i Ana Vilenica, a režiju potpisuje glumac Boris Svrtan. Na središnjem praškom trgu u večernjim satima na kazališnim daskama kazališta Studio dva održano je svečano zatvaranje 7. GavranFesta, a svoje zadovoljstvo festivalom iskazali su u ime Lastavice Hadis Medenčević te autor Miro Gavran. Festival posvećen opusu Mire Gavrana pokrenut je 2003. u Trnavi u Slovačkoj, gdje je imao četiri izdanja, 2013. se preselio u Krakov u Poljskoj, a od 2016. održava se u Pragu.

Zorana Vukić

Može li međuslavenski jezik zbližiti Slavene?

Iako je u povijesti bilo više neuspjelih pokušaja da se osmisli zajednički jezik za sve Slavene, i u naše doba postoje slične ideje, premda manje ambiciozne i realnije. Predsjednik udruge Slavska unija i profesor na Fakultetu ekonomije i menadžmenta u Pragu Vojtěch Merunka sa suradnicima, među kojima je i antropolog iz Zagreba Emil Heršak, stvorio je međuslavenski jezik koji ima oko 37.000 riječi i pojednostavljenu gramatiku, a cilj mu je omogućiti lakše sporazumijevanje među pripadnicima slavenskih naroda, kao i poboljšati informatičko prevođenje. Naime, u sve popularnijem Google

prevoditelju jezik posrednik je engleski, tako da su vrlo česti krivi prijevodi. „Ako bi postojao kompjutorski novoslavenski, prevođenje bi s jednog na drugi slavenski jezik bilo lakše i točnije“, kazao je Heršak *Jutarnjem listu*. Merunka pak ističe da bi se svi Slaveni uz znanje međuslavenskog mogli bez problema sporazumijevati, bez potrebe da govore engleski. „Gramatika je jednostavna i znalac samo jednog, odnosno svog jezika, mogao bi za manje od mjesec dana savladati međuslavenski, dok bi ga poznavalac dva slavenska jezika pasivno mogao razumjeti odmah“, kazao je Merunka, pojašnjavajući da se radi o moderniziranoj verziji staroslavenskog. „U prošlosti su panslavisti mislili da će nastati nekakav superslavenski jezik na kojem će se objavljivati knjige, igrati kazališne predstave. To je besmisleno. Ništa ne može zamijeniti čisti češki, ruski ili poljski jezik jer svaki od njih ima svoje emocije i svoju čar“, kazao je Merunka. Međuslavenski polazi od 15 slavenskih jezika i iz njih po matematičkom modelu bira riječi. „Rječnik radimo statističkom metodom. Pogledamo kako se što kaže u svakom od 15 jezika, imamo koeficijente što više ili manje slični na što, koliko je broj naroda i rezultat je rječnik“, rekao je Merunka. On predlaže da se na nekim kulturnim susre-

tima ili događanjima između slavenskih zemalja natpisi i tekstovi makar eksperimentalno napišu i na međuslavenskom kako bi se vidjelo postoji li interes i olakšava li razumijevanje. On je još na početku projekta s kolegama na Mrtvom moru postavio natpise na međuslavenskom: „Bezplatni vstup na odkryty hotelovy bazen jest od 8.00“ i „Hotel takođe imaju svoju privatnu plažu“. Kako kaže, 80 posto turista iz slavenskih zemalja razumjelo je napisano. Kako bi se propagirala ideja novog umjetnog jezika, češki redatelj Václav Marhoul počeo je snimati film *Obojena ptica* u kojem će Nijemci govoriti njemački, Rusi ruski, a ostali slavenski likovi međuslavenski. Slavska unija organizirala je i prvu konferenciju o međuslavenskom jeziku održanu 1. i 2. lipnja 2017. u Starom Městu u sklopu IV. Dana slavenske kulture na kojoj su sudjelovale 64 osobe iz 12 zemalja. Među ostalim je zaključeno da bi mladi istočni Slaveni trebali znati pravilno čitati slavenska latinička slova, a mladi zapadni Slaveni ćirilicu. Predloženo je i održavanje prigodnih međuslavenskih manifestacija kao što su sportska i kulturna okupljanja pa čak i izbori za miss, kako bi među slavenskim narodima zaživjela jezična unija po uzoru na engleski Commonwealth i Frankofoniju. M. L.

Vojtěch Merunka pored Bašćanske ploče u palači HAZU u Zagrebu

Dani hrvatske kulture u Uherskom Hradištu

Pod pokroviteljstvom češkog predsjednika Miloša Zemana, hrvatske veleposlanice u Češkoj Ines Troha i poljske veleposlanice Grażyny Bernatowicz, od 1. do 4. lipnja 2017. u Uherskom Hradištu, sjedištu pokrajine Slovačko, održani su IV. Dani slavenske kulture, ove godine posvećeni hrvatskoj i poljskoj kulturi. Festival je organizirala Slavenska unija i sastojao se od oko 30 aktivnosti koje su se održavale na povijesnim lokalitetima Velike Moravske. Glavni gost iz Hrvatske bila je Češka beseda Zagreb sa svojom folklornom skupinom *Jetelíček* i pjevačima iz zbora *Bohemia* i skupine *Lípa* koji su u tri dana imali ukupno šest nastupa. Prvi nastup imali su na Sadskoj uzvisini iznad Uherskog Hradišta, poznatoj i kao Uzvisina svetog Metoda jer se prema arheološkim nalazima upravo ovdje nalazio legendarni Veligrad u kojem je bilo Metodovo nadbiskupsko sjedište gdje je bio i pokopan, premda se njegova lokacija smješta u još desetak mjesta istočne Moravske i zapadne Slovačke. Gosti iz Zagreba sa sobom su donijeli i osam izložbenih panoa s prikazom bogate kulturne aktivnosti zagrebačke Besede, ali i češke manjine u Hrvatskoj koji su bili izloženi u Slovačkom muzeju gdje je bila otvorena izložba o hrvatskoj nematerijalnoj baštini pod zaštitom UNESCO-a. Ona je bila predstavljena i na štandovima u parku Rochus gdje su

također nastupili članovi Češke besede Zagreb, kao i zbor Hrvatske ružice koji čine učenice i profesorice Ženske opće gimnazije iz Zagreba pod vodstvom Kristine Repar, inače predsjednice Društva prijatelja glagoljice. One su bile nazočne na 1. konferenciji međuslavenskog jezika održanoj u Starom Městu u sklopu IV. Dana slavenske kulture. Kristina Repar ondje je održala izlaganje o legendi o Čehu, Lehu i Mehu, a donekdavna predsjednica Društva prijatelja glagoljice Biserka Draganić predstavila je načine na koje se u Hrvatskoj popularizira glagoljska baština, oduševivši nazočne čokoladama u obliku Bašćanske ploče i glagoljskih slova. U Starom Městu je bila postavljena i izložba *Bašćanska staza glagoljice* s odljevom Bašćanske ploče. Festival je završen u Velehradu gdje su u bazilici svetih Ćirila i Metoda članovi Češke besede Zagreb tijekom mise otpjevali pjesme *Zdravo djevo* i *Krist na žalu*. Bilo je u tome puno simbolike: pjesma *Zdravo djevo* nastala je tako što je hrvatski isusovac Petar Perica upravo u Velehradu upoznao češku marijansku pjesmu *Tisíckráté pozdravujem tebe* te po njenoj melodiji spjevao hrvatsku verziju. Pjesma *Krist na žalu* uobičajeno se veže uz papu svetog Ivana Pavla II., Poljaka koji je i osobno posjetio Velehrad 1990. Naravno, pjevanju su se pridružili nazočni Česi, odnosno Poljaci. Sve to odigralo se na blagdan Du-

Članovi Češke besede Zagreb u Uherskom Hradištu

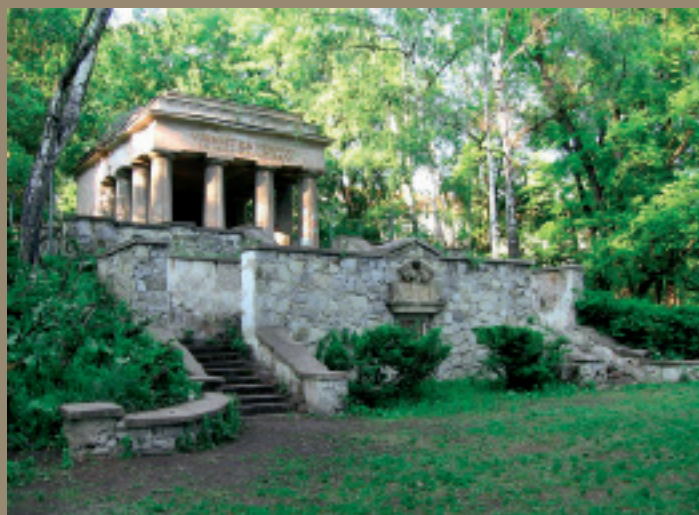
hova kada se slavi silazak Duha Svetoga nad apostole koji su počeli govoriti drugim jezicima. Bio je to ujedno i imendan prvog zagrebačkog Čeha, biskupa Duha. Gosti iz Hrvatske i Poljske imali su priliku razgledati velehradsku baziliku, uključujući i njenu kriptu, a vodič im je bio ekonom tamošnjeg isusovačkog samostana Václav Dlapka koji je teologiju studirao u Zagrebu. Ondje su imali rijetku priliku vidjeti repliku najvećeg srednjovjekovnog rukopisa, *Codex gigas* ili *Đavolje Biblije* čiji original se čuva u Stockholmu. Program je završio u muzeju na otvorenom u obližnjem mjestu Modrá izložbama o hrvatskim prirodnim ljepotama i o Čehu, Lehu i Mehu kojima su u spomen zasađeni lipa iz Krapine i hrast iz Rogalina u Poljskoj.

M. L.

Započela obnova mauzoleja južnoslavenskih vojnika u Olomoucu

Hrvatska veleposlanica Ines Troha posjetila je 27. rujna 2016. Olomouc, na poziv gradonačelnika Antonína Staněka, kako bi nazočila svečanom otvaranju radova na obnovi mauzoleja južnoslavenskih vojnika stradali u Prvom svjetskom ratu. Mauzolej u klasicističkom stilu podigla je 1926. Čehoslovačko-jugoslavenska liga u suradnji s Kraljevinom SHS, a dogovorom država slijednica bivše Jugoslavije vlasništvo nad mauzolejom prenjeto je na grad Olomouc koji je za obnovu prikupio sredstva kroz europske fondove i donaciju češkog Ministarstva obrane. U mauzoleju je pokopano 1187 vojnika austrougarske vojske, od čega 388 iz BiH, 264 iz Hrvatske, 255 iz Srbije (uglavnom Vojvodine) i 236 iz Slovenije koji su do 1928. bili pokopani po 49 mjesta u Moravskoj i Šleskoj gdje ih je kao ranjenike zatekla smrt u tamošnjim bolnicama i lazaretima. Dovođenje obnove mauzoleja očekuje se 2018.

M. L.

Vidi vraga usred Praga Davora Štambuka

Od 26. rujna do 22. listopada 2016. u Pragu je održana izložba karikatura hrvatskog karikaturista Davora Štambuka pod nazivom *Kdo je čertem, v Praze žertem – Vidi vraga usred Praga*. Izložbu je organiziralo hrvatsko Veleposlanstvo u suradnji s udrugom Lastavica i Češkim centrom koji je ustupio svoje prostore u samom centru Praga i pružio cjelokupnu tehničku potporu, a u nazočnosti autora izložbu je otvorila veleposlanica Ines Troha. Izabrane su karikature sa Štambukovim omiljenim temama: žene, muško-ženski odnosi, vino, kao presjek njegova rada započetog još 1953. Otvorenje je izazvalo veliki interes javnosti pa su mu nazočili i predstavnici čeških institucija,

diplomatskog zbora i mnogi umjetnici, među kojima, naravno, i karikaturisti. Davor Štambuk rođen je 1934. u Splitu kao pripadnik poznate obitelji s Braća

koja porijeklo vuče iz Praga u kojem je 1688. rođen njihov predak, klesar Jan Antonín Ständelpergher, od 1710. stanovnik Braća. M. L.

Hrvatsko-češka filmska suradnja

Danas su kino-dvorane opustjele zahvaljujući novim tehnološkim postignućima, od televizije (koja je obilato koristila filmove za popunjavanje svoga programa), potom video-kaseta i digitalnih zapisa (DVD) do današnjeg posredovanja internetom, jer se filmovi najradije gledaju u udobnosti kućne atmosfere. No u novije se vrijeme ljudi ponovno vraćaju kino-dvoranama i čini se da time potiskuju potrebu za otuđenjem i ponovno streme k zajedništvu. Tako je tijekom ovogodišnjeg Međunarodnog filmskog festivala u Berlinu predstavljena prva procjena gledanosti filmova u kinima EU (Europski audiovizualni opservatorij) iz koje proizlazi da ukupan broj prodanih kino ulaznica nastavlja rasti. U 2016. prodano ih je 994 milijuna, što je u odnosu na prethodnu godinu porast

od 1,6 posto, odnosno broji 16 milijuna prodanih ulaznica više. Posjećenost kina unutar Unije porasla je u 19, a pala tek u pet od 24 zemlje, pri čemu s posjetom prednjače Francuska, Poljska i Španjolska, dok se značajni pad prodaje ulaznica zbio samo u Njemačkoj i Engleskoj. Iznenađujuće dobri rezultati odnose se na Češku i Slovačku. Češka je zabilježila porast prodaje ulaznica za nešto više od 20 posto a Slovačka za nešto više od 23 posto. I Hrvatski audiovizualni centar pohvalio se rekordnom godinom u hrvatskim kinima – prvi put od osamostaljenja broj posjetitelja je dosegao 4,3 milijuna – što odgovara i broju stanovnika Hrvatske! Ujedno, valja podsjetiti, da je hrvatski film sve bolje pozicioniran te bilježi i niz nagrada na inozemnim filmskim festivalima. Primjerice, na Međunarodnom festiva-

lu dokumentarnog filma na temu ljudskih prava „Jedan svijet“ (Prag, 6.–15. ožujka 2017.), film Đure Gavranca *Vijesti iz Laayouna* osvojio je glavnu nagradu u kategoriji *Imate pravo vidjeti*. Prikaz je to života i borbe za slobodu nomadskih plemena na području Zapadne Sahare gdje je autor boravio 11 godina.

No posebnu pozornost valja posvetiti velikom uspjehu dugometražnog animiranog filma *Neparožderi* (*Lichožrou-ti*), nastalom u češko-slovačko-hrvatskoj koprodukciji, a koji je zauzeo počasno mjesto najgledanijeg češkog animiranog filma u povijesti češke kinematografije, s preko 320.000 prodanih ulaznica. Film se temelji na knjizi za djecu koju je napisao češki spisatelj Pavel Šrut, a koja je objavljena i u Hrvatskoj 2011. (prijevod Sandra i Alen Novosad, izdavač Algoritam). *Neparožderi* su tajanstvena bića koja žderu čarape i od para rade nepar. Režiju filma potpisuje Galina Miklínová. Premijerno je prikazan u Češkoj 20. listopada 2016. i otada je u redovnoj kino-distribuciji a trenutno se prikazuje i u Slovačkoj gdje također bilježi dobru gledanost. Hrvatski udio u filmu ima skladatelj Mate Matišić kao autor glazbe izvedene uz pomoć hrvatskih glazbenika i instrumentalista dok je koproducent Arsen Anton Ostojić a pridruženi producent Hrvoje Vajić. Sufinancijer filma je i Hrvatski audiovizualni centar. Eto lijepog primjera uspješne hrvatsko-češke, pa i slovačke suradnje. Tamara Banek

Sveti Ivan Nepomuk povezao Prag s Komižom

Sveti Ivan Nepomuk, izvan Češke najpoznatiji i najštovaniji češki svetac, na zanimljiv je način povezao Prag s Komižom, srednju Europu s Mediteranom. Sve je započelo ljeti 2016. kad je Zdeněk Bergman, predsjednik Svetoivanjske udruge iz Praga, bio gost Festivala mora Rota palagruzona u Komiži i sudjelovao u regati od Komiže do Palagruže. Oduševljen komižkim brodovima falkušama odlučio ih je dovesti u Prag i tako su Komižani dobili priliku uključiti se u svečanost posvećenu zaštitniku Praga, rijeka i mostova svetom Ivanu Nepomuku. Na devetim Svetoivanjskim svečanostima NAVALIS održanima 14. i 15. svibnja 2017. sudjelovale su i dvije komiške falkuše *Comeza-Lisboa* i *Palagruža* koje su zaplovile Vltavom, zajedno sa starim praškim brodovima i mnogo poznatijim venecijanskim gondolama. No komiške falkuše bile su u središtu pažnje sa svojom brodograditeljskom radionicom i ribarskom kuhinjom. S Komižanima je nastupila klapa *Sveti Juraj* Hrvatske ratne mornarice i grupa *Šomazgun*, Ivo Pervan imao je izložbu *Rota palagruzona* na otvorenom, a Joško Božanić održao je predavanje o temi *Tajne Viškog arhipelaga*. Udruga „Palagruža“ predstavila se s dvije novoizgrađene gondole i Papinom večerom – brujetom i srdelama (obrokom kojeg je s lokalnim ribarima jeo papa Aleksandar III. kad je 1177. posjetio Palagružu). Komižani su nazočnim Pražanima dijelili letak sa sljedećom porukom: „Poruka iz Komiže na otoku Visu građanima Praga: Mi,

baštinici kulture mora, potomci ribara koji su u prošlim stoljećima veslali u najdužem veslačkom maratonu na svijetu od Komiže do Palagruže; Mi, baštinici mediteranske kulture mora, čiji su preci bili utemeljitelji modernog svjetskog ribarstva; Mi, potomci ribara s pučine Jadranskog mora, s otoka Visa, iz Komiže; Dolazimo našim barkama falkušama koje smo spasili od zaborava, koje smo obnovili kao najstariji tip ribarskog broda na Mediteranu i predstavili se njime na svjetskim festivalima mora i izložbama od EXPO-a 98 u Lisabonu, do Bresta, Galicije i Palamosa, Osla i Venecije; Dolazimo u Prag da našim barkama zaplovimo Vltavom skupa s venecijanskim gondolama i praškim povijesnim brodovima, da u brodograditeljskoj radionici pokažemo umijeće naših starih brodograditelja; Dolazimo s pučine Jadrana da plovidbom naših barki, da našom pje-

smom i okusima našeg mora po prvi put sudjelujemo u Devetim Svetoivanjskim svečanostima NAVALIS u čast zaštitnika Praga svetog Ivana Nepomuka; Dolazimo da bismo gradili most između mediteranske Hrvatske i srednjoeuropske Češke, između češke metropole Praga i našeg malog otoka Visa usred Jadrana.”

To je međutim bio tek prvi dio akcije povezivanja Praga i Komiže. Vrhunac je bio 18. srpnja 2017. kad je Komižu posjetio praški nadbiskup kardinal Dominik Duka i na obali blagoslovio kip svetog Ivana Nepomuka, dar Svetoivanjske udruge gradu Komiži, rad kipara Petra Váňe. Otkrivanju i blagoslovu svečeva kipa prethodila je veličanstvena procesija od crkve Gospe Gusarice u kojoj je kardinal Duka slavio misu, zajedno s hvarskim biskupom Slobodanom Štambukom. Komiža je time dobila trećeg sveca zaštitnika, uz svetog Nikolu i svetog Franju Paulskog. „Vjerujem da će činjenica da se komadić Praga nalazi u Komiži naše mjesto učiniti još privlačnijim našim dragim češkim turistima“, poručila je komiška gradonačelnica Tonka Ivčević. Češki veleposlanik Vladimír Závázal istaknuo je kvalitetu češko-hrvatskih odnosa od političke razine do turizma. „Iz plodnog tla ugodnih godišnjih odmora u okružju ljudskoga, jezično i mentalno bliskih domaćina u stilu ‘vaše more – naše more’ razvija se dublja suradnja na mnogim područjima“, poručio je Závázal koji je i otkrio spomenik. Svečanost je završila češkom i hrvatskom himnom i velikim vatrometom. Ovime se još jednom potvrdilo da štovanje svetaca nema tek vjersku dimenziju, nego da u mnogome definira identitet neke sredine te u konačnici temeljem zajedničke duhovne i kulturne baštine zbližava ljude i narode.

M. L.

Hrvatska pisanica i u Olomoucu

Zahvaljujući Hrvatskoj turističkoj zajednici povodom Uskrsne velike pisanice oslikane u stilu hrvatskog naivnog slikarstva prigodno se postavljaju u Hrvatskoj i inozemstvu te urešavaju trgovu i galerije od New Yorka, Pittsburgha, River Sidea, Rima, Vatikana, Milana, Ferrarija, Bilbaoa, Pamplone, Budimpešte, Pečuha, Balatonboglara i Bruxellesa. Ove je godine i u Olomoucu osvanula dvometarska pisanica koju su hrvatska veleposlanica Ines Troha i zamjenik koprivničko-križevačkog župana Darko Sobota predali gradonačelniku Antonínu Staněku. Time je Olomouc postao, nakon Praga, drugim češkim gradom vlasnikom naše pisanice. Pisanicu su oslikali Martin i Stjepan Đukin, Vladimir Ivančan, Dragutin Kovačić i Drago Žufika, članovi Molvarskog likovnog kruga. V. B.

Umrula glumica Libuše Rogozová-Kocourková, kći Zvonimira Rogoza

U Pompano Beachu na Floridi 7. kolovoza 2016. umrla je češka glumica Libuše Rogozová-Kocourková, kćerka legendarnog hrvatskog glumca Zvonimira Rogoza i njegove prve supruge, češke glumice Ludvíke Kaucke. Rodila se 24. rujna 1921. u Ljubljani gdje joj je otac bio glumac u Slovenskom narodnom kazalištu, a nakon što je 1929. dobio angažman u Narodnom kazalištu u Pragu, Rogoz se s obitelji preselio u Češku. Libuše Rogozová u Pragu je završila gimnaziju te bez ikakvog glumačkog obrazovanja 1939. počela glumiti u Kazalištu Anne Sedláčkové. Od 1940. bila je glumica Zemaljskog kazališta u Brnu, sve dok ga njemačke okupacijske vlasti 1941. nisu zatvorile. Nakon toga djelovala je u Pragu gdje je glumila u Narodnom kazalištu. Smatrali su je jednom od najboljih glumica mlađe generacije toga doba. Nakon komunističkog prevrata u Čehoslovačkoj 1948. sa suprugom i sinom Karelom emigrirala je u Švicarsku, a zatim preko Australije došla u SAD gdje je ostala do kraja života. Radila je kao spikerica čehoslovačkog programa Glasa Amerike čiji urednik je bio njen drugi suprug Jan Kocourek.

Zvonimir Rogoz (1887.–1988.) uživao je veliku popularnost u Češkoj gdje ga se i danas pamti među ljubiteljima kazališne i filmske umjetnosti. Djelovao je kao glumac i režiser u Narodnom kazalištu u Pragu od 1929. do 1945., a zatim je do 1950. djelovao u kazalištima u Češkim Budějovicama, Kladnu i Hradecu Králové. U tom razdoblju glumio je u 35

filmova, među ostalim i u filmu *Ekstaza* iz 1933. s Hedy Lamarr, u kojem se po prvi put na filmu pojavilo golo žensko tijelo. Ulogom generala Milana Rastislava Štefánika u istoimenom filmu iz 1935. postao je prvi glumac čehoslovačke kinematografije. U Pragu je 1937. režirao dramu *Gospoda Glembajevi* Miroslava Krleže. Nakon povratka u domovinu od 1951. djelovao je u Zagrebu, u HNK i u Dramskom kazalištu Gavella. Glumio je i u nekoliko filmova, a posljednju ulogu imao je kao stogodišnjak u filmu *Glembajevi* Antuna Vrdoljaka 1988. te je bio najstariji aktivni glumac na svijetu. S drugom suprugom Agatom Kopčić u 93. godini života dobio je sina Rafaela koji je od svoje polusestre Libuše mlađi 59 godina. M. L.

Umro dirigent Jiří Bělohlávek

Češku i međunarodnu kulturnu javnost rastužila je vijest da je 31. svibnja 2017. umro Jiří Bělohlávek, svjetski poznati šef dirigent Češke filharmonije. Rođen je 24. veljače 1946. u Pragu gdje je završio Konzervatorij i studij dirigiranja na Akademiji primijenjenih umjetnosti. Na samom početku svoje dirigentske karijere, 1970. je osvojio prvo mjesto na Državnom natjecanju u dirigiranju te se zaposlio kao pomoćni dirigent Češke filharmonije. Od 1972. do 1978. vodio je Brnjansku filharmoniju s kojom je sudjelovao na brojnim smotrama u Austriji, Njemačkoj i SAD-u, a 1977. je preuzeo i vodstvo Praškog simfonijskog orkestra. Šef dirigent Češke filharmonije bio je od 1990. do 1992. te od 2010. do smrti. Godine 1997. postao je redoviti profesor na Akademiji primijenjenih umjetnosti i umjetnički voditelj i dirigent Narodnog kazališta u Pragu. Od 1995. do 2000. bio je gostujući dirigent Simfonijskog orkestra BBC-a u Londonu, a od 2005. do 2012. i šef dirigent. S Češkom filharmonijom imao je zapažena gostovanja u Zagrebu 2014. i 2016. M. L.

Tjedan češkog filma u Zagrebu po 23. put

U Kinu Europa u Zagrebu od 11. do 17. listopada 2016. po 23. put je održan Tjedan češkog filma na kojem je prikazano šest najnovijih ostvarenja češke kinematografije, među kojima je bio i češki kandidat za Oscara, *Kućna njega* Slávka Horáka,

kao i dobitnik najvažnijeg češkog nacionalnog filmskog priznanja, Češkog lava, za najbolji film – *Zmijska braća* Jana Prušinovskog. Film prati braću iz disfunkcionalne obitelji, koji pokušavaju promijeniti svoje živote i ugrabiti neke od svojih posljednjih šansi. Manifesta-

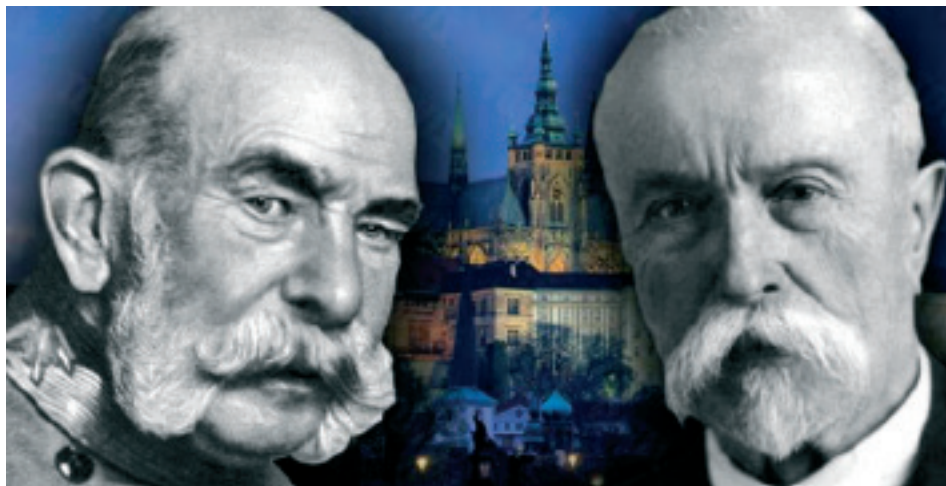
ciju je otvorio film *Teorija tigra* Radeka Bajgara, tragikomičan film ceste s legendarnim češkim glumcem Jiřijem Bartoškom u glavnoj ulozi. Prikazan je *Obiteljski film* Olma Omerzua, nagrađivana kombinacija crne komedije i obiteljske drame, a možda najneočekivaniji naslov bile su *Ubojite priče* Jana Bubeníčka, eksperimentalna kombinacija animiranog filma, snimljenih scena s glumcima te scena s lutkama, uz korištenje 3D/2D tehnologije i pozadinskih projekcija, sastavljena od tri cjeline koje, svaka na svoj način, tematiziraju herojstvo i smrt. Na Danima češkog filma prikazana je i filmska verzija popularnog crtića *A je to (Pat i Mat na filmu)*. Od 18. do 23. listopada 2016. Tjedan češkog filma, po sedmi put, održan je i u Rijeci, u Art kinu.

M. L.

Tomáš Masaryk sin Franje Josipa?

Teza da je Tomáš Masaryk bio nezakoniti sin Franje Josipa i dalje će ostati zagonetka. Masarykova praunuka Charlotta Kotíková iz New Yorka zabranila je planirana DNK istraživanja smatrajući da bi to bio izraz nepoštovanja i prema Masaryku i prema češkom narodu. Kako su krajem 2016. izvijestili i hrvatski mediji, češki dokumentarist David Vondráček uspio je pribaviti kovčeg s odjećom koja je pripadala Masaryku i s nje prikupio genetski materijal koji je planirao usporediti s uzorcima živih Habsburga i tako otkriti istinu. Iako samo hipoteza, bez konkretnih dokaza, priča o Masarykovom tajnom porijeklu intrigira već stotinjak godina. Franjo Josip je naime u prosincu 1849. odsjeo na habsburškom imanju u gradiću Hodonínu u jugoistočnoj Moravskoj tijekom posjeta carskoj vojsci koja je ugušila mađarsku revoluciju. Kako je pojasnio Marek Vařeka, povjesničar u Masarykovom muzeju u Hodonínu, bilo je potpuno normalno da je tada mladom caru bilo ponuđeno žensko društvo, a ono mu je mogla pružiti i Theresia Kropáčková, kuharica na imanju u Hodonínu. Ona se u kolovozu 1849. udala za deset godina mlađeg Slovaka Jozefa Masárika koji je radio kao kočijaš na imanju, a sedam mjeseci kasnije, 7. ožujka 1850. rodila je sina

Tomáša. To je bilo dovoljno da se stvori teza o tome da je Theresia Kropáčková ostala trudna s Franjom Josipom, a zatim bila brže-bolje udana za kočijaša Masárika, premda je s njim imala malo toga zajedničkog. Ona je naime bila iz imućne češko-njemačke obitelji i govorila je njemački, dok je Jozef Masárik bio nepismen i govorio samo slovački. U prilog ovoj tezi spominju se dva dokaza: navodno je u dnevniku Franje Josipa nađena zabilješka „Kropaczek erledigt“ (Kropáčková riješeno), što bi se trebalo odnositi na njen brak s Jozefom Masárikom. Drugi bi dokaz trebao biti sam život Tomáša Masaryka u kojem ga je, kažu, stalno vodila neka nevidljiva

ruka. Još kao dijete kretao se u aristokratskim krugovima i radio kao učitelj u bogatim austrijskim obiteljima, a nakon što je zbog svađe s ravnateljem izbačen iz gimnazije u Brnu, neobjašnjivo je primljen u jednu od najprestižnijih škola u Beču, navodno uz pomoć šefa policije Antona von Le Monniera koji je bio osoba od povjerenja Franje Josipa. Tomáš Masaryk nadmašivao je intelektualno svoja dva brata i nije im bio fizički sličan, dok je određena sličnost s Franjom Josipom vidljiva. U svakom slučaju, intrigantna je teza da bi jedan od rušitelja Austro-Ugarske bio sin njenog vladara i zato pobuđuje interes.

M. L.

Umrla Věra Čáslavská

Věra Čáslavská, jedna od najboljih gimnastičarki svih vremena umrla je 30. kolovoza 2016. u Pragu od posljedica raka gušterače. „Zajedno s Emilom Zátopekom, Věra Čáslavská je najveći češki sportaš, ne samo po svojim sportskim rezultatima već i zbog svog pristupa sportu. Zbog svojih dosega upisala se u srca svojih navijača i u misli svojih neprijatelja“, objavio je Češki olimpijski odbor. Čáslavská je rođena 3. svibnja 1942. u Pragu, a kao dijete bavila se baletom i umjetničkim klizanjem, da bi s 15 godina počela trenirati gimnastiku. Za Čehoslovačku je osvojila 11 olimpijskih medalja, od toga sedam zlatnih i četiri srebrne. Osvojila je i četiri zlata na svjetskim te 11 zlata na europskim prvenstvima, a 1968. je proglašena najboljom sportašicom svijeta.

Prvu svoju olimpijsku medalju – srebrnu – osvojila je u Rimu 1960., a 1964. u Tokiju tri zlatne. Vrhunac karijere imala je u Mexicu 1968. kad je osvojila medalju u svih šest disciplina u gimnastičkom programu, od kojih čak četiri zlatne, no to je bio i kraj njene sportske karijere. Bilo je to dva mjeseca nakon gušenja Praškog proljeća u kojem je i Čáslavská aktivno sudjelovala, potpisavši u lipnju 1968. poznati manifest *Dvije tisuće riječi* kojim se tražila sloboda govora i liberalizacija komunističkog

režima. U znak prosvjeda protiv sovjetske okupacije svoje domovine, Čáslavská je za vrijeme dodjela medalja bojkotirala sovjetsku himnu, što je izazvalo oduševljenje njenih sunarodnjaka, ali i bijes čehoslovačkog i sovjetskog režima. Nakon povratka iz Meksika Čáslavská je postala žrtva političkog progona i sve do 1974. bilo joj je uskraćeno pravo na rad i putovanja. Nakon toga dopušteno joj je da radi kao trenerica. Nakon Baršunaste re-

volucije 1989. predsjednik Václav Havel imenovao ju je za savjetnicu, od 1990. do 1993. bila je predsjednica Čehoslovačkog olimpijskog odbora, a zatim do 1996. Češkog olimpijskog odbora. Od 1995. do 2001. bila je članica Međunarodnog olimpijskog odbora. Zadnji javni istup imala je 2015. kad je češkoj javnosti poslala otvoreno pismo u kojem je pozvala na solidarnost prema izbjeglicama. M. L.

Posljednji čovjek na Mjesecu po majci Čeh

Bivši američki astronaut Eugene Cernan, posljednji od ukupno 12 ljudi koji su hodali Mjesecom, umro je 16. siječnja 2017. u Houstonu. Rodio se 14. ožujka 1934. u Chicagu, otac Andrej Čerňan bio je Slovak, a majka Rosalie Cihlářová Čehinja. Kao član misije Apollo 17 Cernan je s kolegom Harrisonom Schmittom u prosincu 1972. proveo tri dana na Mjesecu gdje su prešli više od 30 kilometara u lunarnom vozilu i prikupili više od 100 kilograma kamenja u 22 sata istraživanja kratera i brda. Nakon njih više nijedan čovjek nije kročio na Mjesec. Ponosan na svoje korijene, Cernan je na Mjesec ponio i čehoslovačku zastavu. U svemiru je boravio još dvaput, 1966. s brodom Gemini 9 i 1969. kao član ekspedicije Apollo 10, što je bio glavni pokus za prvo spuštanje na Mjesec. „Znam da sam se promijenio u protekla tri dana i da više ne pripadam samo Zemlji. Zauvijek ću pripadati svemiru“, napisao je Cernan u svojim memoarima pod naslovom *Posljednji čovjek na Mjesecu*. Češku je posjetio 1974., kada je sa sobom ponio i čehoslovačku zastavu s Mjeseca, te 2001. i 2008. Tada je u razgovoru sa srednjoškolcima rekao da se danas u svakom mobitelu nalazi više tehnologije nego je on imao na Mjesecu. M. L.

Marie Zelníčková, Trumpova najdraža punica

Izborom Donalda Trumpa za američkog predsjednika češkim medijima postala je zanimljiva 90-godišnja Marie Zelníčková, Trumpova bivša punica, majka njegove prve supruge Ivane Trump i baka njihovo troje djece, Donalda mlađeg, Ivanke i Erica. Nekadašnju telefonisticu iz Velikih Pavlova kod Zlína *Donik* navodno i dalje doživljava svojom jedinom pravom punicom budući da se znaju desetljećima i imaju vrlo blizak odnos. „Za njega sam i dalje njegova *bábi* i *bábrle*. To su inače jedine dvije češke riječi koje zna“, kazala je Zelníčková još uoči izbora u SAD-u novinama *Blesk*. Prisjetila se kako je njena kći Ivana mladog Trumpa osvojila svojim skijaškim umijećem kojem ju je naučio otac Miloš koji je jedini od obitelji imao dozvolu komunističkih vlasti otputovati na Ivanino vjenčanje u New Yorku 1977. Miloš Zelníček umro je 1990., a na sprovod u Zlín došao mu je i zet, što je bio njegov jedini posjet domovini svoje tadašnje supruge. Par se rastao 1992., ali Marie Zelníčková je i dalje pola godine provodila u SAD-u pomažući kćeri u odgoju unuka te je ostala u dobrim odnosima s bivšim zetom. Posebno ju veseli što joj unuk Donald mlađi savršeno govori češki, zahvaljujući djedu Milošu s kojim je, provodeći kao dječak praznike u Zlínu, odlazio u lov i ribolov. Marie Zelníčková bila je nazočna i Trumpovoj inauguraciji, a u razgovoru za *MF Dnes* prisjetila se razgovora o njegovoj mogućoj kandidaturi za

američkog predsjednika kad ga je pokušala odgovoriti. „Rekla sam mu: Don, zar imaš malo posla? Je li ti potreba brinuti se za cijeli svijet?“, kazala je Zelníčková, čija kći je u studenom 2016. izrazila želju biti američka veleposlanica u Češkoj. Bivši muž bio je voljan izaći joj ususret, ali Ivana Trump je u lipnju 2017. ipak odustala od diplomatske ambicije, što je razbjesnilo češkog predsjednika Miloša Zemana. *M. L.*

Marie Zelníčková s kćeri Ivanom i unukom Ivankom

Češka kupuje šume u inozemstvu

Šume su dar, prirodno bogatstvo onome tko ih ima. One nisu samo životna zajednica drveća, grmlja i šumskih životinja, već gotovo savršena ekološka tvornica koja koristi ugljični dioksid, vodu i sunčevu energiju za vlastiti opstanak te proizvodi drvo, biomasu i kisik, čime je itekako važan prirodni i klimatski resurs za ljude, države i planet. Pored toga, one imaju i važna značenja za čovjeka – gospodarsko, socijalno i estetsko – ali se ljudi ponekad pogube u svojim razmišljanjima pa ih krče radi raznih razloga, zanemare ih i dopuste stradavanje u požarima itd. S druge strane, države ih više-manje nastoje štiti

svojim zakonodavstvom određujući ih dobrima od posebnog interesa i stavljanjem pod osobitu zaštitu. No što ako nema dovoljno šuma? Onda ih valja kupiti tamo gdje ih ima. Tako razmišljaju

u Češkoj. Naime, ove je godine državno poduzeće Šume Češke Republike najavilo da će krenuti kupovati šumsko zemljište u inozemstvu, a prvo je na redu ono u Rumunjskoj. Razlog tome je smanjenje površine državnih šuma za oko 10 posto, uzrokovano povratom crkvene imovine. Time se, očigledno, razilaženjem privatno-vlasničkih i državnih interesa otvara pitanje slijede li doista razumni otkupi unutar državnih granica ili će se dogoditi prekogranične investicije koje će, kad bi Hrvatska bila u pitanju, uzrokovati zasad nepredvidljive i nesagledive reakcije domaćeg stanovništva i posljedice s tim u vezi. *V. B.*

Kuba bi dug Češkoj vraćala rumom

Zanimljivu vijest o češko-kubanskim odnosima u prosincu 2016. donio je BBC, a prenijeli i hrvatski mediji: kubanske vlasti smislile su dosta neobičan način za vraćanje više milijuna dolara koje duguju Češkoj, u bocama poznatog kubanskog ruma. Kuba je ovu mogućnost spomenula tijekom posljednjeg kruga pregovora oko vraćanja duga Češkoj kojoj duguje 276

milijuna dolara. Ako bi ponuda bila prihvaćena, Česi bi mogli imati dovoljno ruma za idućih sto godina. Iako stih popularne češke pjesme *Co jste hasiči glasi „Vodu pijou žáby, pivo starý báby, my pijeme rum“*, Česi bi ipak voljeli bar dio duga dobiti u novcu. Kubanski dug datira iz vremena Hladnog rata, kada su i Kuba i tadašnja Čehoslovačka bile dio komunističkog bloka. Kuba je u

ozbiljnoj krizi i nedostaje joj novca za podmirivanje dugovanja, ali ruma ima i više nego dovoljno pa je tako nastala i ova neuobičajena ponuda. Iz češkog Ministarstva financija poručili su da im je otplata, osim u novcu, prihvatljiva i u rumu i lijekovima, no kako kubanski lijekovi nemaju certifikate Europske unije, isplatu u rumu bilo bi puno lakše izvesti. *M. L.*

Selo Čehi, najstarije poznato češko naselje u Hrvatskoj, slavi 800 godina

„Mala Češka“ kraj Zagreba

✎ **Marijan Lipovac i Stjepan Gutvald**

Kad je 1994. grad Zagreb slavio 900. godišnjicu osnutka Zagrebačke biskupije s kojom se po prvi put ime Zagreb spominje u povijesnim izvorima, razloga za slavlje imali su i Česi u Zagrebu jer ujedno se slavilo i 900 godina od dolaska njihovog prvog poznatog sunarodnjaka u Zagreb i Hrvatsku, „Čeha časnog života imenom Duh“ koji je imenovan prvim zagrebačkim biskupom. U 2017. pada još jedan značajan jubilej iz zagrebačke crkvene povijesti, 800. godišnjica dovršenja i posvete zagrebačke katedrale s kojom je također povezan važan događaj iz davne povijesti zagrebačkih Čeha – 800. godišnjica prvog spomena najstarijeg poznatog češkog naselja u Hrvatskoj, sela Čehi koje s tim imenom postoji sve do danas, iako ga nastanjuju Hrvati. Ime Čehi može se prevesti kao Česi, ali i kao Češka jer su u srednjem vijeku kod Slavena nazivi zemalja bili isti kao i nazivi njihovih naroda u nominativu množine. I danas Česi povijesnu zemlju Češku nazivaju Čechy, a Poljaci primjerice Italiju nazivaju Włochy, tj. Vlasi. Selo Čehi nalazi se u sklopu Grada Zagreba, na njegovom jugozapadnom dijelu, desno od stare ceste Zagreb (Remetinec) – Velika Gorica. S jugozapada ga okružuju sela Obrež, Brezovica i Botinec, a sa sjeveroistoka sela Mala Mlaka (Odra), Buzin i Sveta Klara. Selo se odavno dijeli na Gornje i Donje Čehi (tako se i vode u katastru i u pošti), a tu podjelu spomenuta okolna sela nisu nikad mogla shvatiti, niti zapamtiti gdje je granica gornjeg i donjeg sela. Oba su nastala na starom toku rijeke Save, koja je nekad, prije melioracija i izgradnje savskih nasipa, tekla u nekoliko tokova („rukava“) čitavom ravnicom gornjeg Turopolja između Zagreba i Velike Gorice. Suho riječno korito (duboko mjestimično preko pet metara i širine do 100 metara) još i danas vijuga kroz oba dijela sela i okolnim poljima. Još u 19. stoljeću u Donjim Čehima je na tom starom toku Save radio veliki riječni mlin. Selo ima veoma dobru i rodnu zemlju sve do danas, a seljaci u Čehima nisu se htjeli „modernizirati“ i zbog blizine Zagreba prijeći na isplativije i dohodovnije kulture (povrće, cvijeće...), jer je i klasič-

Selo Čehi prvi se put spominje 1217. u povelji kralja Andrije II. kao „terra Zechi“ (zemlja Zechi) i „villa Sechi“ (selo Sechi), a 1228. kao „terra Boyemorum“ (zemlja Čeha)

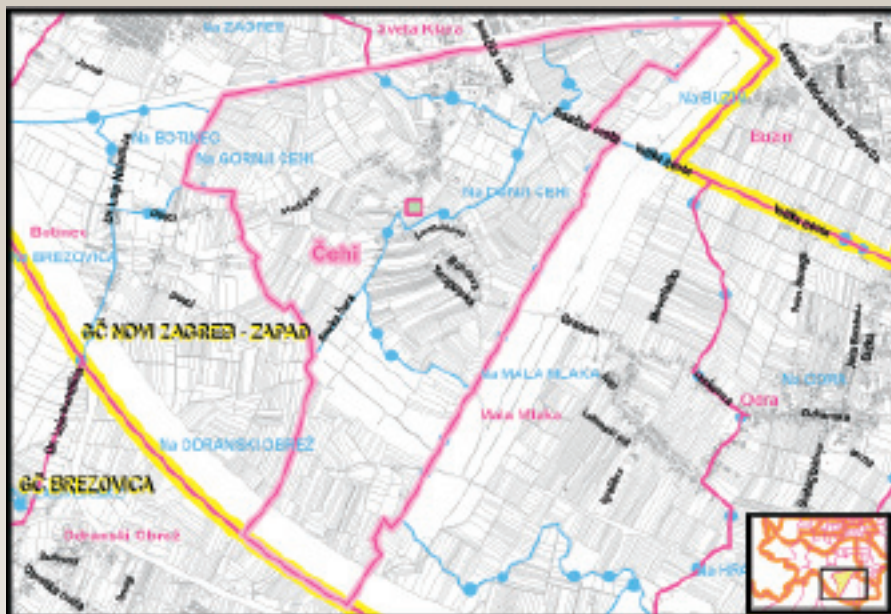

no ratarstvo, uzgoj žitarica, kukuruza i stoke, osiguravao sasvim dobar i miran život.

Do 1950-ih godina Čehi su pripadali kotaru Velika Gorica, a danas pripadaju Gradskoj četvrti Novi Zagreb-Zapad u sklopu koje kao najniža razina mjesne samouprave postoji Mjesni odbor Čehi. Prema popisu stanovništva iz 2011., Čehi imaju 918 stanovnika, uglavnom starijih osoba. Začudo, usprkos blizine Zagreba u Čehima nikad nije bilo većeg doseljavanja sa strane. Iako u selu danas ne žive Česi, zbog velike „zatvorenosti“ sela do dana današnjeg održala su se tipična prezimena, možda i češkog porijekla: Halama, Mihulja, Mraz, Šimunec i još neka kojima je kroz župne matične knjige moguće pratiti trag do samog početka zapisivanja prezimena u Hrvatskoj. Selo Čehi prvi se put spominje 1217. kao „terra Zechi“ (zemlja Zechi) i „villa Sechi“ (selo Sechi), 1228. kao „terra Boyemorum“ (zemlja Čeha), 1257. kao „terre populorum, qui dicuntur Chehy“ (zemlja žitelja koji se zovu Čehi), 1291. kao „terram nostram Chehy vocatum“ (naša, tj. kraljeva zemlja zvana Čehi), 1331. kao „possessionem Chehy“ (posjed Čehi), a 1334. kao „villa Cheh“ (selo Čeh). Spomenuti nazivi, posebno latinski „terra Boyemorum“, jasno upućuju da su prvotni stanovnici sela bili Česi, kao što je bio slučaj i s nedalekim selima Sasi (koje

su naseljavali doseljenici iz Njemačke) i Horvati (u koje su u 16. stoljeću naseljeni Hrvati s područja tadašnje Hrvatske, tj. južno od Save). Ne znamo međutim kada su češki doseljenici došli u selo koje je po njima nazvao Čehi, a postoje četiri mogućnosti. Prema prvoj, neka skupina Čeha doselila se još u sedmom stoljeću zajedno s Hrvatima, a prema drugoj pretpostavci selo Čehi su osnovali i dali mu ime glagoljaši protjerani iz Velike Moravske nakon smrti svetog Metoda 885. Postoji teorija da je jedan od potomaka tih doseljenika bio i prvi zagrebački biskup, Čeh Duh. U tom slučaju, češka prisutnost na zagrebačkom području bila bi starija od samog Zagreba. Prema trećoj pretpostavci, upravo je Duh kao prvi zagrebački biskup doveo doseljenike iz svoje domovine Češke koji su se nastanili na kraljevskom posjedu u dolini Save nedaleko Zagreba, a prema četvrtoj pretpostavci, češki doseljenici došli su kasnije, no svakako do početka 13. stoljeća kada se „mala Češka“ na obali Save na području Zagreba prvi put spominje.

U prvom spomenu, iz 1217., doznajemo da su Čehi bili istočni međaš posjeda Blato, a ono je pripadalo zagrebačkoj katedrali koja je upravo te godine dovršena i posvećena, u nazočnosti ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II. Tijekom boravka u Zagrebu izdao je brojne povelje, pa tako i onu kojoj zahvaljujemo prvi

Položaj sela Čehi na karti

U povelji iz 1228. Čehi (odnosno Boyemorum Terra) spominju se kao međaš zemalja koje su županu Petru, sinu Jankovom, prodali Turopoljci Milovan, Nikola, Dopča, Druško, Stjepan, Dominik, Bogdaslav i dvojica Vratislava. Slijedi opis tih njiva iz kojeg se vidi da se radi o današnjem „ataru“ sela Čehi. Ono što je najvažnije, isprava jasno kaže: „ex dextera parte terra Wlc. cum Boyemorum terra, ex sinistra vero remanet terra dicti P.“ („s desne strane je zemlja Wlc,

Gjarmat je umro bez potomaka pa Čehi opet pripadaju kralju te ih Karlo Robert Anžuvina 1331. daje braći Ladislavu, Nikoli i Martinu, sinovima Abre. Braću je u posjed uveo zagrebački Kaptol i označio mu međe. Iz Kaptolskih statuta iz 1334. doznajemo da

Društveni dom u Čehima

su Čehi („villa Cheh“) bili oslobođeni plaćanja tzv. velike desetine crkvi. Darovnicu Karla Roberta Martinu i njegovoj braći 1342. je potvrdio njegov sin Ludovik I., a 1354. i 1364. Martinovom sinu Petru, važnoj osobi u povijesti sela Čehi, zaslužnoj za osnutak mjesne župe. Kako doznajemo iz povelje istoimenog zagrebačkog arhiđakona iz 1366., Petar je darovao svoje zemljište u Čehima za izgradnju kapelice svete Klare („capella sancte Clare de Chehii“). Mjesto gdje je bila ta prva drvena kapelica poznato je još danas u selu Donji Čehi. Kapelica je u početku spadala pod župu svetog Jurja u Odri, a 1366. je postala središte nove župe svete Klare, u koju su spadala sela Čehi, Obrež, Botinec, Otočec, Zaprude i

Prema popisu stanovništva iz 2011., Čehi imaju 918 stanovnika

Otok. Osnutak župe detaljno je opisan pa tako znamo da je Petar svoju molbu obrazložio time da stanovnici Čeha odlaze u crkvu svetog Emerika u Zagrebu (ispred katedrale) ili svetog Jurja u Odri, koje su im teško pristupačne, osobito kad su poplave i velike hladnoće. Zbog udaljenosti svećenicima je bilo teško dolaziti krstiti malu djecu i nositi posljednju pomast umirućima. Nakon provjere stanja na terenu biskup Stjepan odobrio

je osnutak župe svete Klare. Kasnije je nova župna crkva sagrađena na nešto povišenijem mjestu (što je zbog poplava bilo jako važno) kod sela Zaprude, pa to selo otada nosi ime Sveta Klara.

Petar iz Čeha, sin Martina iz Čeha, spominje se i 1377. U svojoj službi imao je najamnike Pavla i Tomu, a kao poslužak se spominju Petar i Vukec (Wlkech). Od stanovnika Čeha 1392. se spominje Franjo, sin Petra iz Čeha, 1394. Nikola iz Čeha, a 1398. Ladislav, sin Ivana, sina Martinova iz Čeha, i njegova sestra Elizabeta. Prvi poznati stanovnik Čeha s imenom i prezimenom je Petar Ivetić koji se spominje 1452., a tih godina stanovnici Čeha pomalo ulaze među stanovnike Gradeca. U gradskoj posjedovnoj knjizi tako se 1454. spominje Emerik, sin Križanov iz Čeha, „naš novi sugrađanin, a 1462. je lončar Blaž, sin Tome iz Čeha, kupio vinograd na užem gradskom području.

Jesu li navedene osobe bile Česi teško je sa sigurnošću reći jer su se češki doseljenici tijekom vremena asimilirali i stopili s domaćim hrvatskim stanovništvom, a ne znamo u kojem stoljeću su češki doseljenici došli na područje sela Čehi. Ono što sa sigurnošću možemo tvrditi je to da su selo Čehi vjerojatno utemeljili doseljenici s područja Češke i da su, uz biskupa Duha, jedan od dokaza rane češke prisutnosti na zagrebačkom području.

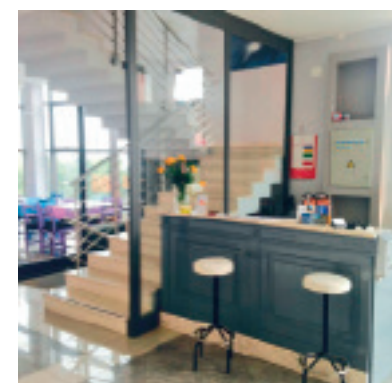
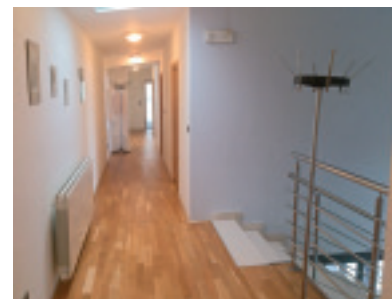
Rijeka, Ćićarijska 20, Hrvatska

Jaruška Husak-Marinković,
voditeljica hostela
mob: 098709676,
ceskabesedarijeka@gmail.com

HOSTEL Češka beseda Rijeka

Na zapadnom dijelu Rijeke, pet kilometara udaljen od gradske buke, okružen zelenilom s prekrasnim pogledom na Kvarner

- Veliko besplatno parkiralište
- Dvokrevetne, trokrevetne i višekrevetne svijetle i prozirne većinom klimatizirane sobe
- Priručna kuhinja s potrebnom opremom
- Blagovaonica i prostor za druženje s TV-om
- Besplatan pristup internetu
- Tuš kabine, sapuni, šamponi i sušila za kosu
- Dodatna posteljina i ručnici na zahtjev
- Kućni ljubimci su dobrodošli
- 15 % popust na veće grupe, duži boravak, redovne goste te članove Hrvatsko-češkog društva i Čeških beseda

RAZGOVOR Dagmar Ruljančić, prevoditeljica, dobitnica Nagrade „Marija i Stjepan Radić“ Hrvatsko-češkog društva

Hrvati se lakše nose s nedaćama nego Česi

Prevođenje je prelijep i kreativan posao. Izdavačima, ravnateljima kazališta i filmskim urednicima nudim ono za što osobno smatram da je vrijedno, ali vodim računa i o tome hoće li to ljudi čitati, odnosno gledati u kazalištu ili na filmu

Sprevoditeljicom Dagmar Ruljančić, ovogodišnjom dobitnicom Nagrade „Marija i Stjepan Radić“ Hrvatsko-češkog društva, razgovarali smo o njenom životu, prevođenju čeških knjiga i filmova i o istaknutim osobama koje je susrela.

- U Hrvatskoj ste poznato prevodilačko ime. Vaše ime je na objavnim špicama mnogih čeških filmova i serija, zna se da ste Čehinja koja je u Hrvatsku došla nakon udaje za poznatog filmskog i televizijskog snimatelja Dragana Ruljančića, ali manje se zna o Vašem ranijem životu.

Rođena sam u Pragu kao Dagmar Bajáková. Moj tata potječe iz južne Moravske, iz mjesta Násedlovice u okolici Hodonína gdje je rođen Tomáš Masaryk. Pola stanovnika u selu zove se Horák, a pola Baják. Kad sam došla u Hrvatsku došao mi je jedan stari gospodin koji se jako zanimao za povijest. On mi je istražio podrijetlo prezimena Baják i donio mi popis koliko ima Bajaka u Hrvatskoj, Mađarskoj, Slovačkoj, te u Moravskoj i Češkoj. U Pragu je jedina s prezimenom Baják bila moja obitelj. Najviše ljudi s prezimenom Bajak ima u Mađarskoj, a u Hrvatskoj postoji selo Bajakovo, na granici sa Srbijom. Prezime je slavensko i označava one koji su znali lijepo pripovijedati. Moje ime Dagmar je dansko, a tako su prozvali češku princezu Markétu koja se 1205. udala za danskog kralja Valdemara II. Stoga je ime popularno

 Marijan Lipovac

Dagmar Ruljančić i njen mačak Maco

među Česima, ali puno je češće u Moravskoj nego u Češkoj.

U Pragu sam odrastala u blizini Strossmayerovog trga, pohađala osnovnu školu i englesku gimnaziju, zatim sam godinu dana studirala u Yorku i vratila se u Prag na Karlovo sveučilište gdje sam paralelno studirala scenografiju i dramaturgiju na Filmskoj akademiji.

- Ondje ste upoznali i supruga?

Ne, supruga sam upoznala u studentskom klubu. On je došao studirati snimanje na Filmsku akademiju i ta škvala studenata iz bivše Jugoslavije, ne samo s Filmske, nego i s Muzičke, Likovne i Kazališne akademije, rado se sastajala. Družeći se s njima počela sam učiti hrvatski.

- Kad ste se doselili u Hrvatsku?

U Hrvatsku smo došli 1976. kad je moj

muž diplomirao i počeo raditi na TV Zagreb jer je imao njihovu stipendiju.

- Čime ste se bavili u Češkoj nakon što ste diplomirali?

Diplomirala sam 1974. Za novine sam pisala još za vrijeme studija, ali prvi posao koji je imao veze s hrvatskim bio je da prevodim i obrađujem bajke za češki tjednik *Moje rodina* (Moja obitelj). Dakako, ne samo s hrvatskog i drugih jezika naroda i narodnosti Jugoslavije, nego i s ruskog i engleskog. Svaki put kad smo suprug i ja došli u Hrvatsku ja bih obišla izdavačke kuće koje bi mi dale svoje knjige i ja bih o njima pisala recenzije za izdavačke kuće u Pragu. Bila sam i stalna suradnica tjednika *Československý film*, namijenjenog zaposlenima u čehoslovačkoj kinematografiji i morala sam svaki tjedan proizvesti tri do četiri materijala. U Češkoj mi je 1972. objav-

Milan Kundera me na ručku u Frankopanskoj sumnjičavo gledao preko stola, a na kraju ručka kaže: „Vi niste Pražanka!“ Začudila sam se, ali rekla sam da jesam, doista. Odgovorio je: „Ma niste, vidim po fizionomiji lica da ste Moravka.“ Kundera je rođen u Brnu, a ja sam mu morala priznati da je i moj otac podrijetlom iz južne Moravske. Ima izvrstan dar zapažanja, što se vidi i po njegovim djelima

ljena knjiga pjesama za djecu *Jak snídají zvířátka* (Kako doručuju životinje).

Nakon dolaska u Hrvatsku rano sam počela raditi intervjue s hrvatskim filmašima za kulturni češki časopis *Film a doba* (Film i vrijeme) namijenjen filmskim teoretičarima, kao i za časopis *Záběr* (Kadar) namijenjen širokoj publici. Razgovarala sam među ostalim i s Dušanom Vukotićem, Vatroslavom Mimicom i sa svim autorima iz Zagrebačke škole crtanog filma.

- Po dolasku u Hrvatsku zaposlili ste se na TV Zagreb?

Nakon objavljivanja književnih tekstova i prijevoda knjige za djecu *Sat plavih slonova* (Hodina modrých slonů), primljena sam u Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, a nakon važnih prijevoda – romana Milana Kundera *Knjiga smijeha i zaborava* (Knihy smíchu a zapomnění) i vrlo opsežnog romana u dva toma Aloisa Jiráske *Protiv svijtu* (Proti všem) te promjene državljanstva primljena sam u Hrvatsku zajednicu samostalnih umjetnika preko koje sam ostvarivala mirovinsko i zdravstveno. Tako sam službeno postala „slobodnjakinja“ i nastavila prevoditi djela iz češke književnosti koja

sam smatrala vrijednima i koja hrvatska čitalačka publika dotad još nije upoznala. Scenaristička i dramaturška naobrazba omogućila mi je rad na scenarijima raznovrsnih tema za dječji i obrazovni program zagrebačke televizije kao što je, primjerice, povijest brođenja na Jadranu u seriji od šest nastavaka ili serija o prenatalnoj medicini. No najviše sam se bavila književnim temama. Primjerice, dramatisirala sam za TV Čapekovu priču *O dimnjačaru*. Mnogi se možda još sjećaju kviza za djecu *Književni TV vrtuljak* koji se prikazivao više godina na kojemu sam surađivala. Na TV Zagreb sam bila službeno zaposlena tek mnogo kasnije, samo pola godine, neposredno prije Domovinskog rata kad se počeo i zbog rata uskoro prestao emitirati Treći program za djecu. Bila sam inače stalna vanjska dramaturginja u Kazalištu Trešnja te stalna suradnica tjednika *Studio* gdje sam pisala o TV emisijama koje idu u program. Paralelno s tim prevodila sam kazališne komade te filmove i serije, a prva je bila *Bolnica na kraju grada*. Kasnije sam pisala i za *Start*, *Danas*, *Vijenac*, *Gordogan* i *Film*, i postala sam članica Društva hrvatskih filmskih kritičara.

- Kako Vam je išlo učenje hrvatskog?

Najteže mi je u prvo vrijeme bilo to što je „hrvatsko-srpski“ bio jako jako neuredan. Nikad nisam znala koju bih varijantu trebala koristiti, a kad sam pitala čak ni neki lektori nisu znali. U Češkoj je bilo još gore, tamo se učila samo srpska varijanta. No bilo je i onih koji su pratili sve promjene tijekom godina i kojima moram zahvaliti na tome što su me u praksi najviše naučili. U prvom redu pokojnom lektoru TV Zagreb Branku Erdelju pa lektorima tjednika *Studio* i *Vjesnikove* kuće, prije svega Mirjani Miholek. Na kazališnim i filmskim tekstovima volim surađivati s lektoricom Elizabetom Jovanović koja ima sjajan talent za živi suvremeni dijalog.

- Najpoznatiji ste po svojim prijevodi-ma čeških filmova i serija. Po Vašem mišljenju, u čemu je tajna prihvaćenosti čeških filmova kod hrvatske publike?

Češke komedije su blage prema ljudima i ne boje se biti samoironične. To je jedan fini humor s dozom humanosti. Stoga su češki filmovi bili gledani ne samo u Hrvatskoj nego svugdje, a u Hrvatskoj posebno jer smo Slaveni pa smo si bliži. Hrvatska televizija je najviše pridonijela popularnosti čeških komedija jer već 40 godina prvenstveno bira komedije, iako češka kinematografija proizvodi i druge žanrove. Ali oni ciljaju na češke komedije jer ih ljudi vole gledati. Publika to želi, voli, zna što tu može očekivati te to i dobiva.

- Iznimnu popularnost od čeških književnika je prije 20 godina stekao Michal Viewegh kojem ste preveli šest romana. Kako je došlo do toga da ga „dovedete“ u Hrvatsku?

Viewegh se dogodio u trenutku kad je nakon generacije književnika iz šezdesetih godina (Škvorecký, Kundera, Páral, Šotola, Hrabal i drugi) nastao neki vakuum. Kad se raspao socijalistički sustav, češki književnici kao da odjednom nisu znali o čemu bi pisali, nisu imali snažne teme, ništa ih nije poticalo na pisanje. U

Sa Zvonimirom Rogozom

tom razdoblju nisam znala hoće li se pojaviti nova generacija ili ne.

I jednog dana, nakon što smo u Pragu nešto snimali za Hrvatsku televiziju, na putu za Zagreb našli smo se u jednom restoranu. Ja sam skoknula u obližnju knjižaru i tamo vidjela jednu apsolutno najružniju knjigu u groznim ružičastim koricama s potpuno besmislenim naslovom, *Výchova dívek v Čechách* (Odgoj djevojaka u Češkoj). Uzela sam ju u ruke, pročitala prvu stranicu i to je bilo upravo ono što sam tražila, nešto novo, nova faza češke književnosti, iako je Viewegh naravno odgojen na tradiciji češke književnosti šezdesetih godina.

Odmah sam ga nazvala, našli smo se i dogovorili da ću ga pokušati promovirati u Hrvatskoj. Kad sam se vratila počela sam se raspitivati kod raznih iz-

čan, Radio 101 je odlučio biti medijski pokrovitelj. Tako da je Viewegh početkom 1998. došao u Zagreb i imao promociju oba svoja romana. Meni se čini da su se mladi hrvatski autori, nakon što je krenulo ovo s Vieweghom, osokolili i počeli pisati modernu gradsku prozu. Viewegh je bio kod nas u Jagodnom i toliko mu se svidjela naša kuća da je rekao da bi i on htio imati isto takvu. I izgradio je istu takvu u Sázavi.

- Veliku suradnju ranije ste ostvarili i s književnikom Jiřijem Šotolom. Kako se dogodilo da je ekskluzivno za Kazalište Trešnja dramatisirao svoj roman *Pile na ražnju*?

Prevela sam Šotoline dvije knjige, *Pile na ražnju* 1983. i *Ljepušasta djeca* 1986. Šotola je jako volio povijest i pisati povi-

Josef Škvorecký je došao u našu gimnaziju u proljeće 1968., ali upoznali smo se na Sajmu knjiga u Beogradu 1987., kad je već živio u Torontu, a ja sam već bila prevela njegovu *Sjajnu sezonu*. Glavni tajnik Grafičkog zavoda Hrvatske došao je u Beograd da potpišu ugovor o autorskim pravima za djelo *Mirákl*. Ja sam došla s njim da mu prevodim, a i da napravim veliki intervju sa Škvoreckim za *Danas* koji su mi naručili. Mnogo godina kasnije profesor slavistike u Australiji napisao mi je da se tim intervjuom služi u nastavi. To mi je bila velika pohvala.

Milan Kundera je došao u Zagreb 1982. kad sam prevela *Knjigu smijeha i zaborava* i sreli smo se na ručku u Frankopanskoj, u Zagorcu. Tad je već živio kao emigrant u Francuskoj i bio je slavan. Sumnjičavo me je gledao preko

Jiří Menzel mi je nedavno rekao da bi volio režirati Mozartovu operu *Così fan tutte*. On obožava opere, ali odbija režirati operete

S Jiřijem Menzelom

davača i svi su bili skeptični jer da je to nepoznati autor, koji čak nema ni češko ime... I samo je jedan mali novi izdavač reagirao, izdavačka kuća Divič. Oni su naručili prijevod, kupili autorska prava, kad se odjednom pojavio drugi izdavač, Znanje, koji je također htio Viewegha. Naime, na jednom teatrološkom kongresu u Turskoj njihova urednica Ana Lederer čula je da ima jedan mladi češki autor koji je odličan, pa smo se šalili da se za jednog mladog češkog autora u Hrvatskoj mora proćuti preko Turske. I Znanje je mjesec dana nakon Divičeve objave *Odgoja djevojaka u Češkoj* objavilo *Sjajne zeznute godine*, a Profil je kasnije objavio drugo izdanje *Odgoja djevojaka u Češkoj* i *Sjajnih zeznutih godina*.

Divič i Znanje dogovorili su se da će napraviti promidžbu Vieweghu ako dođe u Hrvatsku, a nakon što je netko na Radiju 101 rekao da je Viewegh fantasti-

jesne stvari, do te mjere da je našao da su 18. stoljeću bojali tkaninu nekom bojom koja je bila zelena, a imala je neko njemačko ime. Ja sam tražila koja je to boja i našla da je to zapravo plava. Oko takvih sitnica smo se dopisivali. Šotolina je djela bilo lijepo prevoditi jer u njima ima puno čeških germanizama iz 18. i 19. stoljeća, a Hrvati imaju svoje germanizme koji nisu potpuno isti. Recimo, Nijemci kažu Schublade, Česi su odabrali ovo *Schub* i stvorili riječ šuplík, a Hrvati *lade* i nastala je riječ ladica. To je bilo predivno raditi. I kad je *Trešnja*, gdje sam radila kao dramaturginja, krenula s večernjoj scenom, Šotola je napisao dramatisaciju romana *Pile na ražnju*. Predstavu je režirao Joško Juvančić.

- Koga ste još upoznali od književnih i filmskih velikana? Škvoreckog, Kunderu, Formana...?

stola, a na kraju ručka kaže: „Vi niste Pražanka!“ Začudila sam se, ali rekla sam da jesam, doista. Odgovorio je: „Ma niste, vidim po fizionomiji lica da ste Moravka.“ Kundera je rođen u Brnu, a ja sam mu morala priznati da je i moj otac podrijetlom iz južne Moravske. Ima izvrstan dar zapažanja, što se vidi i po njegovim djelima.

Miloša Formana upoznala sam 1983. kad je u Pragu snimao *Amadeusa* i nitko nije smio do njega. Bila je klauzula u ugovoru da smije snimati, ali da se ne smije ni s kim družiti, nitko nije smio znati da je on tamo. No ja sam ga kontaktirala preko jednog češkog producenta i bilo mu je jako drago jer bio je smješten u baroknoj vrtlarjevoj kućici u vrtovima ispod dvorca Hradčana, usamljen nakon snimanja. I dođemo mu suprug i ja. Imao je psa koji nikoga nije volio, ali mi smo mu se svidjeli, odmah

Dagmar Ruljančić tijekom intervjua s Milošem Formanom u Pragu 1983.

U knjižari sam vidjela jednu apsolutno najružniju knjigu u groznim ružičastim koricama s potpuno besmislenim naslovom, *Výchova dívek v Čechách* (Odgoj djevojaka u Češkoj). Uzela sam ju u ruke, pročitala prvu stranicu i to je bilo upravo ono što sam tražila, nešto novo, nova faza češke književnosti

nam je došao. Budući da smo se sviđjeli njegovom psu, Forman je bio vrlo srdačan. Napravili smo veliki intervju za *Studio*. Trebali smo razgovarati jedan sat, no došli smo u 20 sati, a otišli u četiri ujutro jer imao je kod sebe bocu viskija koju je trebalo popiti. Tu se moj suprug žrtvovao.

U sjećanju mi je ostao Zvonimir Rogoz s kojim sam 1980. radila intervju za *Jednotu*. Pričao je tri sata češki, bez greške, a to je bilo tridesetak godina nakon što se vratio iz Češke. Pričao je kako je radio u Narodnom kazalištu u Pragu, snimao filmove. Zanimljiva je bila epizoda kad su Česi snimali film o slovačkom junaku generalu Milanu Štefániku. Nijedan češki glumac nije htio preuzeti ulogu jer su se bojali da neće naučiti uvjerljivo slovački, a Rogoz ju je preuzeo i izvrsno odglumio na slovačkom.

- Najplodniju suradnju ipak ste ostvarili s Jiřijem Menzelom. Kako je došlo do prijateljstva s njim?

Kad sam radila za *Československý film*, naravno da sam došla i do Menzela, napravila s njim intervju i tako smo se

upoznali. Poslije, kad sam već bila u Hrvatskoj, družila sam se s Nenadom Polimcem i ekipom filmofila oko Nenada Pate, urednika filmskog programa TV Zagreb koji je jednom rekao da pokreću novu trosatnu emisiju *Tri dva jedan – kreni*. Emisija je bila zamišljena kao razgovor s važnim svjetskim filmašem, a nakon toga bi bio prikazan neki njegov film. Tražili su koga bi pozvali iz Češke i dogovorili smo se da ćemo pozvati Menzela i Věru Chytilovu. Slali smo pisma, ali su nam iz direkcije Čehoslovačkog filma odgovarali da Menzel nažalost ne može doći, no da nam mogu poslati nekog drugog redatelja. I tako tri puta. Nakon toga sam sama nazvala Menzela i rekla o čemu se radi, a on o svemu nije imao pojma. Dogovorili smo se da će on sam otići ravnatelju Čehoslovačkog filma, reći mu da želi doći u Hrvatsku i tako je došao prvi put u Pulu. Bilo je to prije nego je 1982. u Dubrovniku režirao *Hamleta*. I tada sam bila njegova prevoditeljica. Rekao je da bi mu bilo zabavno raditi tragediju u stilu komedije. Kasnije sam mu prevodila kolumne koje je pisao u *Vijencu* i koje su tiskane u knjizi *Pa,*

ne znam. Suradivala sam s njim i kad je 1987. u kazalištu *ŠTD* postavljao svoju komediju *Tri u drugom* koju sam prevela. To je radio s ekipom koja je s njim suradivala na *Hamletu* i koji su mu postali dobri prijatelji, poput Pere Kvrgića i Alme Price. Bila sam prevoditeljica i asistentica režije kad je 1999. u Komediji režirao Molièreova *Nemoćnika u pameti*. U Kazalištu *Komedija* suradivali smo i na predstavama *Buba u uhu*, *Budala za večerom* te *Odlazak* Václava Havela koji sam prevela. Konačno, 2010. snimio je s mojim mužem, filmskim snimateljem Draganom Ruljančićem, dva dokumentarca, *Vaše more, naše more* i *Moj Dubrovnik* koji je dobio glavnu nagradu u Karlovim Varima. Bila sam koscenaristica tih dokumenataraca, prevoditeljica na snimanju i adaptirala sam ta dva filma u titlove. Menzel mi je nedavno rekao da bi volio režirati Mozartovu operu *Così fan tutte*. On obožava opere, ali odbija režirati operete. Često mu ih je nudio njegov prijatelj i bivši ravnatelj *Komedije* Niko Pavlović koji je uvelike zaslužan za Menzelova česta radna gostovanja u Hrvatskoj i Zagrebu.

- Prevodili ste i drame Václava Havela. Jeste li ga i upoznali?

Havelu sam prevela četiri njegove drame: *Asanaciju*, *Očajno smiješno*, *Iskušanje* i *Odlazak*, a upoznala sam ga u vrijeme Baršunaste revolucije na sastanku Građanskog foruma. Otputovali smo u Češku snimati za TV Zagreb, nekoliko dana nakon pada Berlinskog zida jer se naslućivalo da se nešto mora dogoditi i u Čehoslovačkoj, budući da se približavala 50. godišnjica studentskih demonstracija iz 1939. i smrti studenta Jana Opletala. Upravo na tu godišnjicu, 17. studenog, počela je Baršunasta revolucija. Ja sam usputno snimala i svoju dokumentarnu radio-dramu, čak i na onim mjestima gdje se nije moglo s kamerom.

U Građanskom forumu sam upoznala i Václava Klauša. S njim smo napravili zanimljiv intervju. On je tada radio u Prognostičkom institutu gdje su bili zaposleni mnogi, među njima i Miloš Zeman, a direktor je bio Valtr Komárek. U institutu su navodno simulirali kako socijalistički sustav pretvoriti u kapitalistički bez borbe, baršunasto. Pitali smo Klauša može li se to napraviti postepeno ili naglo. On je rekao: „Zamislite da Englezi odluče voziti se po desnoj strani, i da ne bude veliki šok odluče da će najprije kamioni voziti desno, a automobili još neko vrijeme lijevo“. Havela sam kasnije, kad je već bio predsjednik, srela

S Jiřijem Šotolom

Češke komedije su blage prema ljudima i ne boje se biti samoironične. To je jedan fini humor s dozom humanosti. Stoga su češki filmovi bili gledani ne samo u Hrvatskoj nego svugdje, a u Hrvatskoj posebno jer smo Slaveni pa smo si bliži

u dvorcu Dobriš na skupu bohemista na kojem je održao predavanje. Pričali smo o izvođenju njegovih djela u mojem prijevodu u HNK Zagreb i Rijeka te u *Gavelli*. Kasnije je Jiří Menzel režirao njegov *Odlazak* u mojem prijevodu u Kazalištu *Komedija*.

- Tijekom Domovinskog rata izvještavali ste za češke medije. Koliko je u to vrijeme istina o stradanju Hrvatske dopirala do češke javnosti?

Češka je prije bila vezana za Beograd kao prijestolnicu, na more su Česi odlazili u Jugoslaviju, manje-više ne znajući da je to Hrvatska, i nisu baš simpatizirali raspad Jugoslavije kako se ni Čehoslovačka ne bi raspala. Kroz vijesti o događajima u Hrvatskoj pokušala sam objasniti pravo stanje stvari, a Čehi se dojmilo kad sam za radio izvještavala iz skloništa, tj. iz susjedova podruma.

- Odlazite li često u Češku, pratite li tamošnja zbivanja?

Otkad je prije sedamnaest godina umrla moja mama, osim poslovno odlazim u Češku dvaput na godinu, ali svaki dan čitam češke novine na portalima i dobivam kazališne tekstove od svoje agencije Aurapont koja nudi i moje prijevode komedija. Među njima su i tri drame

Mire Gavrana, *Čehov je rekao Tolstoju zbogom*, *Noć bogova* i *Pacijent doktora Freuda* koje se u Češkoj često izvode. Nedavno sam prevela na češki literarni scenarij napisan za jednog renomiranog hrvatskog redatelja, ali to je još tajna. Scenarij ide na manjinsku koprodukciju kako bi dobio sredstva iz fonda u Češkoj. Redovito prevodim priloge za HTV-ove emisije *Prizma* i *Manjinski mozaik*.

- U Hrvatskoj živite već više od četrdesetljeća. Što Vam se u Hrvatskoj najviše sviđa, koje su njene prednosti u odnosu na Češku?

Sviđa mi se što su u Hrvatskoj ljudi otvoreniji, veselije naravi i lakše se nose s nedaćama. Naravno tu je i Jadransko more, velika ljubav Čeha, opisana i u dokumentarcu *Vaše more, naše more*. Suprug i ja, naši psi i mačke, živimo u selu Jagodnom, bavimo se proizvodnjom zdrave hrane u čemu nam zna pomagati i sin Daniel koji je po profesiji filmski snimatelj poput svoga oca i djeda. Kuća je zapravo izvan sela uz rijeku Odru, a u Moravskoj je također rijeka Odra. U Turopolju, kamo smo se prije osamnaest godina preselili iz najužeg centra Zagreba, predivna je priroda i podsjeća me na pitomo Polablje, zavičaj moje majke.

- Što Vas najviše veseli u Vašem prevodilačkom radu?

To je prelijep i kreativan posao. Oduvijek volim jezike i u svakom poslu naučim nešto novo. Odmalena volim čitati i pisati. Izdavačima, ravnateljima kazališta i filmskim urednicima nudim ono za što osobno smatram da je vrijedno, ali vodim računa i o tome hoće li to ljudi čitati, odnosno gledati u kazalištu ili na filmu. Najviše volim neposrednu reakciju publike i zato me veseli prevoditi za kazalište gdje je reakcija trenutačna. Filmove rado prevodim jer svaki predstavlja izazov, budući da to nije izravan prijevod, nego skraćivanje i obrada teksta. To je zapravo poseban zanat koji pogotovo kod prijevoda komedija predstavlja izazov. Stoga mi je jako drago kad neki koji znaju i hrvatski i češki kažu da je i moj skroman doprinos zaslužen za uspjeh čeških filmova u Hrvatskoj.

Dagmar Ruljančić s Michalom Vieweghom u Podgori

400 godina od smrti Fausta Vrančića, čovjeka ispred svog vremena

Izumitelj, leksikograf, diplomat i – Pražanin

✎ Miroslav Křepela

Možda prijelomni utjecaj na kasniji rad Fausta Vrančića ima boravak u Pragu, gdje je od 1581. do 1594. obnašao funkciju tajnika Rudolfa II. koji je bio mecena umjetnosti i znanosti i na dvoru na Hradčanima okupljao najveće tadašnje umove: Tycha de Brachea i Johannesa Keplera

tualnom okruženju izrazito katoličke obitelji. Početno humanističko obrazovanje u najranijem djetinjstvu dobio je kod šibenskog kanonika Benedikta Zborovčića. Izniman doprinos Faustovom odgoju i obrazovanju dao je njegov stric Antun, jedan od najistaknutijih članova obitelji Vrančić, autor mnogih pjesama, putopisa i rasprava, biskup u Pečuhu i Jegaru, ostrogonski nadbiskup i primas Ugarske te potkraj života kraljev namjesnik. Papa Grgur XIII. imenovao ga je kardinalom. Fausta je, u dobi od deset godina, otac poslao bratu Antunu na sedmogodišnje školovanje u Ugarsku (1561.–1567.). Kasnije je studirao filozofiju i pravo u Padovi, uz izniman interes za fiziku i matematiku, znanosti koje su u to vrijeme bile u zamahu. Godine 1575. postao je članom hrvatske bratovštine sv. Jeronima u Rimu.

Ove godine navršilo se 400 godina od smrti genijalnog hrvatskog erudita i renesansnog polihistora – mislioca, izumitelja, leksikografa, filozofa, diplomata i biskupa Fausta Vrančića. S obzirom na široki spektar područja na kojima je dao svoj doprinos i ostavio neizbrisiv trag, slobodno ga možemo nazvati Homo universalis. Bila su to vremena preporoda, buđenja i oslobađanja stvaralaštva temeljenog na antici, prije svega u umjetnosti, ali i na ostalim područjima ljudske djelatnosti, vremena odmaka od srednjovjekovne tame i početak novog, realističnog poimanja čovjeka i prirode. Zemlja je postala okrugla, otkrića novih zemalja dala su zamah razvoju tehnike, s naglaskom na brodogradnju i uspostavu pomorskih puteva. Uz Leonarda da Vinci, Tycha de Brachea, Johannesa Keplera, Nikolu Kopernika, Galileja Galileija i druga velika imena koja su obilježila prekretnicu u znanosti, Faust Vrančić smatra se jednim od najzaslužnijih znanstvenika ne samo toga razdoblja, nego i u povijesti općenito. Ujedno je dao izniman doprinos leksikografiji.

Faust Vrančić rođen je u Šibeniku 1. siječnja 1551. u staroj i uglednoj plemićkoj obitelji. Njegov otac Mihovil jedno je

od sedmero djece Frana Vrančića i njegove prve supruge Margaret, sestre biskupa Statilića iz Trogira. Mihovil Vrančić studirao je u Beču i Krakovu, bio je diplomat, prozaist i pjesnik. Pisao je latinskim jezikom. U braku s plemkinjom Katarinom Dobrojević imao je četvero djece: Fausta, Kazimira, Marietu i Klaru.

Faust Vrančić odrastao je u intelek-

značajan, možda prijelomni utjecaj na kasniji rad Fausta Vrančića ima boravak u Pragu, gdje je od 1581. do 1594. obnašao funkciju tajnika cara Svetog Rimskog Carstva, ugarsko-hrvatskog i češkog kralja Rudolfa II. Poznato je da je Rudolf II., koji je stolovao u Pragu, bio mecena umjetnosti i znanosti, osobito astronomije, te astrologije i alkemije. Na dvoru na Hradčanima okupljao je najve-

Predgovor *Sedmerojezičnom rječniku* Petra Lodareckera Vrančić je napisao na hrvatskom jeziku

Vrančićev crtež padobranca

će tadašnje umove: Tycha de Brachea i Johanna Keplera. Smatra se da je najveći utjecaj na tehničko stvaralaštvo Fausta Vrančića imao njegov prijatelj, talijanski polihistor Jacopo de Strada Rosberg, slikar, arhitekt, zlatar, izumitelj, numizmatičar, lingvist i kolekcionar umjetnina, koji je u to vrijeme bio u službi Rudolfa II. kao umjetnik i arhitekt.

Faust Vrančić, u široj javnosti percipiran kao izumitelj padobrana, odnosno prikaza letećeg čovjeka (*Homo volans*), svojim je idejama i vizijama, vlastitim izumima i poboljšanim postojećim tehničkim rješenjima, daleko nadmašio spoznaje doba u kojem je živio, možemo slobodno reći da je bio čovjek ispred svog vremena. Svoju tehničku genijalnost, kreativnost, inventivnost i vizionarstvo Faust je krajem 16. stoljeća sublimirao u kapitalnom djelu, poznatom kao *Novi strojevi (Machinae novae)*, u kojem je prikazao 56 tehničkih rješenja s praktičnim primjenama u najrazličitijim područjima svakodnevnog ljudskog djelatnosti, s glavnim ciljem olakšanja ljudskog rada korištenjem tada raspoloživih pogonskih mogućnosti – vodotoci, vjetar i tegleće životinje. Pretpostavlja se da je prvo izdanje knjiga doživjela oko 1595., a drugo oko 1615. Crteži se, općenito, mogu razvrstati u pet skupina: prva skupina – različiti komentari i prijedlozi (npr. Šibenska katedrala, Venecijanski zdenci) te njegova rješenja nekih postojećih uređaja (npr. vatreni, vođeni i sunčani sat); druga skupina – mlinovi i njihovi pogoni (npr. željezni mlin koji se može prenositi, mlin s trokutastim krilima pogonjen vjetrom, mlin s horizontalnim kolom na rijeci i u morskom

tjesnacu i dr.); treća skupina – postupci i naprave za dobivanje vina, ulja, žita (npr. preša/muljalo za ulje, način čišćenja žita, način rezanja i mlaćenja žita i dr.); četvrta skupina – načini i sredstva prijelaza rijeka, kanjona i usjeka (npr. drveni most s dvije grede, kameni most, most od zvonovine, željezni viseći most, most od konopa, most s jednim užetom – „žičara“, padobran i dr.); peta skupina – naprave, uređaji, brodovi za različite namjene u gospodarstvu (npr. brod s napravom za čišćenje morskog dna, naprava za sukanje užeta, viseća kola – kola s amortizerima i dr.). Mnogi izumi i poboljšana postojeća rješenja mogli su se koristiti u Faustovo vrijeme, no neki su, prvenstveno zbog tehničkih ograničenja, morali „pričekati“ ponovno „otkriće“. Tako je npr. izgradnja mosta od zvonovine (legura od koje se lijevaju zvona) u Faustovo vrijeme bila neizvediva zbog transportnih ograničenja, no u kasnijem razdoblju i do naših dana čelični mostovi slične konstrukcije postali su uobičajeno rješenje. Zanimljivo je istaknuti da je rješenje vodoravnog kola, kakvo je Faust predložio za pogon vodenica, slično današnjoj Kaplanovoj odnosno Francisovoj turbini u hidroelektranama. Most s jednim užetom u stvari je žičara na ljudski pogon.

Ranije su o padobranu razmišljali još u staroj Kini, te Francisco di Giorgio Martini 1470. i Leonardo da Vinci 1485., ali jedino je Faustovo rješenje funkcionalno gotovo identično modernom padobranu. Mnogi su se zapitali odakle ideja za padobran kad nije bilo zrakoplova, pa niti balona na topli zrak. Radi se o vjekovnoj čovjekovoj težnji ka letenju, ali u praktičnom smislu o jednom od prijedloga savladavanja prirodnih prepreka, npr. spuštanje u duboke klanice i sl. Konstrukcija Vrančićevog padobrana – četverokutno platno napeto na drvenom okviru – uvažava odnos veličine platna i težine čovjeka. Prema nekim autorima Faust je skokom isprobao i potvrdio efikasnost svog padobrana.

Faust Vrančić zauzima istaknuto mjesto i u povijesti leksikografije izradom prvog višejezičnog rječnika. Kao poliglot, uz latinski, dobro se služio talijanskim, njemačkim i mađarskim jezikom te je 1595. u Veneciji objavio *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika, latinskog, talijanskog, njemačkog, dalmatinskog i mađarskog* s 5411 abecednim redom poredanih latinskih riječi. To je ujedno bio i prvi tiskani rječnik za hrvatski i mađarski jezik. Deset godina kasnije, 1605., češki benediktinac Petr Loderecker objavljuje ga u Pragu, s Faustovim hrvatskim pred-

Hrvatsko-češko društvo obilježilo 400. godišnjicu Vrančićeve smrti

Hrvatsko-češko društvo obilježilo je 27. travnja 2017. u Češkom domu u Zagrebu 400. godišnjicu smrti Fausta Vrančića. O njegovom životu govorila je dr. Marijana Borić s Odsjeka za povijest prirodnih i matematičkih znanosti HAZU koja je istaknula da se Vrančić u Pragu, uz službu na dvoru, zanimao za tehničke projekte, te dovršio u rukopisu hagiografsko djelo *Život nekoliko izabranih divića*, objavljeno 1606. Također je u Pragu prikupljao i jezičnu građu za svoj *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika*. Vrančić se vratio u službu Rudolfa II. 1598., kad je, kao udovac, imenovan čanadskim biskupom i kancelarom za Ugarsku i Transilvaniju, te je i u tom razdoblju vjerojatno boravio u Pragu. O Vrančićevim izumima i projektima opširnije je govorio potpredsjednik Hrvatsko-češkog društva Miroslav Křepela, a predsjednik HČD-a Marijan Lipovac govorio je o *Sedmerojezičnom rječniku* Petra Lodereckera.

M. L.

govorom, uz proširenje češkim i poljskim riječima. Pretisak rječnika s dodatkom je objavljen 2005. u Zagrebu (izdavači Novi Liber i NSK).

Faust Vrančić umro je u Veneciji 20. siječnja 1617. Po vlastitoj želji, iskazanoj u kodicilu, dodatku oporuke, napisanom pet dana prije smrti, pokopan je u crkvi Gospe od Milosti u Prvić Luci na otoku Prviću u šibenskom arhipelagu. S obzirom na svoje zasluge i ostavštinu čovječanstvu, a na ponos hrvatskom narodu, 1969. medaljon s njegovim likom ugrađen je na rektorski lanac Sveučilišta u Zagrebu, a 1992. Hrvatski sabor je ustanovio Državnu nagradu tehničke kulture *Faust Vrančić*.

Hoće li *hyperloop* povezati Češku i Slovačku?

Od Brna do Bratislave

Hyperloop je projekt transportnog sredstva koje omogućava brzinu kretanja, odnosno transporta ljudi i prtljage od 1200 kilometara na sat, što je zamalo brzina zvuka, a ostvaruje se unutar cijevi, pod niskim zračnim tlakom

✎ **Vlatka Banek**

Mogući budući krajolik između Brna i Bratislave, s *hyperloop* cijevi

Kako sada stvari stoje, u doglednoj bi budućnosti suvremena tehnologija trebala utvrditi češko-slovačku vezu na do sada neviđeni način. Riječ je o prometnoj povezanosti Brna i Bratislave, razdaljini od oko 130 kilometara, koju će biti moguće, s novim prijevoznim sredstvom, proći u desetak minuta. Naime, u Brnu su se gradske vlasti 18. siječnja 2017. odvažile potpisati ugovor s kompanijom Hyperloop Transportation Technologies (HTT) o studiji izvodljivosti izgradnje *hyperloopa* prema Bratislavi s očekivanjem kasnijeg nastavka linije do Praga. Studija će proučiti čitav niz pitanja, od važećih zakona i drugih regulatornih uvjeta, moguće trase do ekonomskih i drugih uvjeta za izgradnju, a po svemu sudeći mogla bi biti dovršena do kraja 2017. *Hyperloop* je projekt transportnog sredstva koje omogućava brzinu kretanja odnosno transporta ljudi i prtljage od 1200 kilometara na sat, što je zamalo brzina zvuka, a ostvaruje se unutar cijevi, pod niskim zračnim tlakom, kojima posebno konstruirane kapsule za putnike prolaze na elektromagnetski pogon uz pasivnu magnetsku levitaciju i na siguran način.

Znanstvena fantastika? Da, zvuči tako, ali s najnovijim saznanjima o tome ne i nemoguće. To se naslućuje iz priče o futurističkom vlaku o kojem bruji suvremeni svijet, a o kojem u nas izvješćuju samo poneki mediji, premda valja priznati poprilično razložno i razumljivo, najavljujući novost našega 21. stoljeća koja bi trebala biti ostvarena već do kraja ovoga desetljeća. Za nas je to, doduše, jako daleko, jer su hrvatski političari i njihovi sljedbenici duboko zaglavljani u 1945. bez izgleda za skori izlazak iz nje, pa im je budućnost još uvijek izvan vidokruga.

Jesu li Češka i Slovačka još uvijek u Hrvatskoj pod stigmom stereotipa „onih koje su debelo iza nas“ ili se radi o nedostatoj informiranosti, mogućoj hrvatskoj frustraciji ili čemu već, teško je reći ovoga časa, ali se najvjerojatnije radi o manjku protoka informacija. Naime, makar i površnom je promatraču već odavno moralo biti jasno da su obje te zemlje u gospodarskom smislu „ispred nas“, za što postoje bjelodani podaci i razumna pojašnjenja, pa iskorak u novo doba transporta putnika i prtljage jamačno njihovo gospodarstvo prepoznaje u smislu novog zamaha. Zato valja pokušati razložiti od-

za desetak minuta

govor na pitanje – zašto je nasušno potreban uspjeh češko-slovačkog projekta? Odgovora je, jasno, više.

Podimo od prvenstvenog razloga, a to su svjetske komunikacijske relacije sadašnjeg vremena, koje su fenomenalno svedene na najkraće moguće vrijeme ili s minimalnim gubitcima vremena, poput one internetske koja nam omogućava biti gotovo istodobno na drugom kraju svijeta. Vrijeme nas kao kategorija na koju smo vezani i s kojom smo kao ljudi omeđeni, dapače, kojoj smo podložni samim trajanjem svoga postojanja, čini ovisnima o pronalaženju rješenja jednadžbe: najmanje njegove potrošnje i najbolji rezultati. Pogled u prošlost otkriva nam da je do sada ljudski rod ovladao magarećim prijevozom, onim konjičkim i konjskih zaprega, željeznicom s parnim strojem, dizelskom i električnom vučom, pa od nje bržim autobusima i dakako osobnim automobilima, te napokon i danas sve brojnijim, a cjenovno sve dostupnijim zrakoplovima. No sve to, čini se, nije dostatno i teži se daleko većim dosezima, onima brzine zvuka.

Drugi je razlog, bez svake sumnje, mogućnosti primjene najsuvremenijih znanstvenih i tehnoloških postignuća u jednoj, odnosno, dvije bivše istočnoeuropske zemlje koje su još pred tridesetak godina trpile teret otežanih mogućnosti praćenja najsuvremenijih tehnoloških postignuća, a koje u svom aktualno dobrom trenutku i napredovanju žele iskoristiti novu šansu. Tu je riječ o stanju svijesti, strategije, racionalnosti i želje za napretkom. Dakako, vjerojatno su tu i neskrivene ambicije za zauzimanjem pozicije predvodnica među zemljama u okruženju.

Ne manje važnim čini se i treći razlog, da su zemlje „nove Europe“ liberalnije i u regulatornom smislu, pa su zato ne samo otvorenije spram novih ideja, već su ih u stanju relativno brzo i jednostavno provesti.

Četvrti razlog je indikativan za sve one koji nisu u stanju pojmiti kako je moguće da dvije zemlje, koje su svojedobno činile zajedničku državnu tvorevinu a potom se mirno razišle, danas, 24 godina nakon toga, nalaze i provode zajednički interes u projektima za budućnost.

Čini se kako je upravo projekt *hyperloopa* tome i prispodobiv, jer je u stanju slijediti sva četiri moguća odgovora na postavljeni upit.

Začetnik ideje *hyperloopa* je američki vizionar i poduzetnik Elon Musk, osnivač i vlasnik tvrtki Tesla i SpaceX, koji zapravo i nema veze s tvrtkama usredotočenima na futuristički vlak brži od zrakoplova, Hyperloop Transportation Technologies i Hyperloop One, a koje se trenutno nadmeću diljem svijeta za sljedbenike svojih projekata i moguće investitore. Do sada je Musk puno učinio na popularizaciji te zamisli te prispodobivo američkom tlu sazeo je pod moto – ostvariti prijevoz brzinom metka. Brojna istraživanja, izrađeni modeli, čak i testna staza dužine osam kilometara dokaz su ozbiljnosti projekta čija kampanja je krenula 2013. s ciljem da 2019. budu dostignuta prva testna komercijalna putovanja. Na projektu rade mnogi mladi ljudi s raznih krajeva svijeta, pa bi i prva *hyperloop* veza uskoro trebala biti ostvarena u Americi, na relaciji San Francisco – Los Angeles.

Trenutna varijanta *hyperloopa* se sastoji od dvije masivne cijevi koje se protežu od San Francisca do Los Angelesa, a tehnologija kretanja aluminijskih putničkih kapsula unutar njih, pored brzine, udovoljava i visokim kriterijima ekoloških zahtjeva današnjice. Ne čudi zato zanimanje niza zemalja iz svih dijelova svijeta za to prijevozno sredstvo, dakle i Češke. Međutim, Elon Musk, koji do sada nije bio povezan niti s jednom od dvije najaktivnije tvrtke koje se bave *hyperloopom*, ne miruje. Osnovao je tvrtku The Boring Company i tijekom ovogodišnjeg ljeta intenzivno *twittao* obavijest o napredovanju svojih nastojanja, pa je tako u lipnju objavio da su u Los Angelesu radnici iskopali „probni rov“ a već je u srpnju javio da je dobio „verbalno odobrenje vlade“ za novi tunel, tj. izgradnju podzemnog *hyperloop* sustava za vezu New York – Philadelphia – Baltimore – Washington. Spuštajući novi sustav pod zemlju Musk je započeo i posve novu, dodatnu fazu razvoja tog prometa slijedeći logiku razvoja željezničkog prometa, onog nadzemnog i podzemnog. Naime, uviđajući određene

Elon Musk, začetnik ideje *hyperloopa*

prednosti – bušenje podzemnih tunela je jeftinije, smanjuje gradske gužve ali i povećava sigurnost samih cijevi, bilo od proboja (npr. metak) bilo od kakvih deformacija zbog temperaturnih promjena – ovoga časa promovira vlastitu tvrtku. Dakako, i podzemna gradnja ima svojih slabih strana, primjerice, problematiku evakuacije putnika u hitnim situacijama. No ta je vijest očigledno ubrzala aktivnosti konkurentskih tvrtki, jer je svakome jasno da će prva koja ostvari projekt „pobrati vrhnje“, pa je Hyperloop One objavio da je u srpnju 2017. obavio uspješno testiranje cijelog sustava u Nevadi, što je bila dodatna provjera nakon testa iz svibnja zadržanog u tajnosti.

Jules Verne bi zasigurno bio oduševljen tom idejom i vjerojatno osmislio kakav dobar roman, dok Agatha Christie vjerojatno ne bi uspjela smisliti zaplet i rasplet za tako kratko vrijeme trajanja vožnje kao što je to učinila u svom znamenitom krimiću *Orijent Express*, a pitanje je bi li sklonosti novim zamislima bilo bez Karela Čapeka i njegovog robota ili u Češkoj iznimno popularnog univerzalnog genija Járe Cimrmana, doduše izmišljenog lika savršenog Čeha, koji samo zbog te činjenice 2005. nije proglašen i najvažnijim Čehom. Čini se da ipak ima nečeg u maštovitosti obrazovanih i načitanih ljudi.

Zaključiti je, utrka s vremenom i konkurencijom ušla je u fazu pojačanog tempa. Stoga je sve izglednija i *hyperloop* veza Brno – Bratislava, odnosno, Brno – Prag. Moguće će i dobrom dijelu generacije ljudi koji danas čitaju *Susrete* takvo putovanje postati doživljena stvarnost, ako već ne kod nas, onda barem na linijama u Češkoj.

Uz izdavanje biografskog leksikona hrvatskih Čeha *České stopy v Chorvatsku* Josipa i Alena Matuška

Temelj za hrvatskočeški panteon

Marijan Lipovac

Zahvaljujući nevelikom broju povjesničara i publicista, u proteklih dvadesetak godina objavljena je cijela omanja biblioteka publikacija posvećenih povijesti, kulturi i tradiciji češke manjine u Hrvatskoj te hrvatsko-češkim vezama, a svi budući istraživači hrvatskih Čeha i njihove povijesti nedavno su dobili nezaobilazan priručnik čiji izlazak se dugo očekivao. Riječ je o biografskom leksikonu *České stopy v Chorvatsku – Biografický slovník významných osob původem z českých zemí a příslušníků české menšiny (Češki tragovi u Hrvatskoj – Biografski leksikon istaknutih osoba porijeklom iz čeških zemalja i pripadnika češke manjine)*, autora Josipa (Josefa) i Alena Matuška kojeg je na češkom jeziku objavila Novinsko-izdavačka ustanova *Jednota* u dva sveska – prvi je izašao u studenom 2015., a drugi u travnju 2016. Leksikon je kapitalno djelo kakvim se ne mogu pohvaliti druge nacionalne manjine u Hrvatskoj i u tom je smislu činjenica da je upravo hrvatskim Česima uspjelo ostvariti ovakav pothvat vrijedna dodatnog poštovanja. Leksikon sadrži oko 1450 natuknica, uglavnom o znamenitim osobama iz Češke koje su djelovale u Hrvatskoj i istaknutim pripadnicima češke manjine, ali i o hrvatskim velikanima češkog porijekla. Time je napokon ostvarena želja legendarnog povjesničara Čeha u Hrvatskoj, pokojnog Josipa Matuška koji je još devedesetih godina, kad je objavio svoje najpoznatije djelo *Česi u Hrvatskoj* (češko izdanje 1994., hrvatsko 1996.) započeo rad na izradi leksikona posvećenog češkom doprinosu hrvatskom društvu koji bi uglavnom obradio zaslužne i za Hrvatsku značaj-

Leksikon sadrži oko 1450 natuknica, uglavnom o znamenitim osobama iz Češke koje su djelovale u Hrvatskoj i istaknutim pripadnicima češke manjine, ali i o hrvatskim velikanima češkog porijekla. Kriteriji za uvrštavanje u leksikon bili su vrlo egzaktni

Josip Matušek, „Ivan Kukuljević hrvatskih Čeha“

ne osobe češkog porijekla te istaknute predstavnike češke manjine. Podatke o njima marljivo je prikupljao desetljećima, istražujući enciklopedije, leksikone, stručne knjige i novinske članke. Matušek je za hrvatske Čeha bio poput Ivana Kukuljevića za Hrvatsku – nije bio profesionalni povjesničar, ali prvi se sustavno počeo baviti njihovom poviješću, prikupljati izvore i pisati monografije.

Danas kad u rukama imamo njegovo životno djelo, važnost Josipa Matuška za historiografiju češke manjine bit će još veća i nezaobilaznija.

Svoje planirano djelo Matušek je nazvao *Biografický slovník Čechů v Chorvatsku*, a u njegovoj realizaciji spriječila ga je smrt 2003. Rad na ovom projektu prepustio je sinu Alenu Matušku, glazbenom pedagogu, koji se dovršetku očevo životnog djela intenzivnije posvetio 2012., ali ga je, uz pomoć i savjete brojnih suradnika, uglavnom iz redova češke manjine, sretno okončao. Očev popis je korigirao, ali i dopunio s 250 novih imena. Iako mu je naziv drugačiji nego je zamislio Josip Matušek, leksikon ipak ispunjava cilj koji je zacrtao jer naglašava zasluge i veliki doprinos koji su hrvatskom društvu dale osobe porijeklom iz čeških zemalja, kao i onih koji su zadužili češku manjinu.

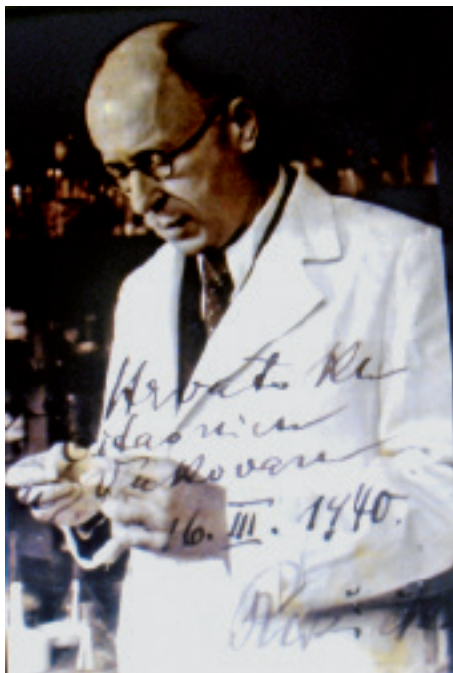
Naslov *České stopy v Chorvatsku* je stoga najprimjereniji jer obuhvaća širok dijapazon osoba, među kojima su i oni koji etnički nisu bili Česi, ili im je zbog njemačkog prezimena teško dokazati češko etničko porijeklo, ali ih je u češki kontekst smjestila veza s Češkom ili češkom manjinom. Naziv je ujedno korektan i prema hrvatskim velikanima češkog porijekla koji su se u većini slučajeva osjećali i izjašnjavali Hrvatima. Kriteriji za uvrštavanje u leksikon bili su vrlo egzak-

Najdulji most u Češkoj je Radotínský most, dug 2280 metara u okolici Praga koji premošćuje Vltavu i Berounku. Ove godine obilježava se 660 godina od otvorenja Juditinog mosta (današnji Karlov most). Svečano otvorenje održalo se 9. srpnja 1357. u 5.31 sati. Vrijeme nije izabrano slučajno – poređavši brojeve godine, dana, mjeseca, sata i minuta bez razmaka dobijemo simetrični niz 135797531 koji je jednak čitan s bilo koje strane.

Najdulji most u Hrvatskoj je most preko Drave kod Petrijevaca, dug 2507 metara koji je još u izgradnji.

ZANIMLJIVOSTI

Lavoslav Ružička, prvi hrvatski nobelovac

Jagoda Truhelka, po ocu Čehinja

Franjo Krežma, po ocu Čeh

Biografski leksikon potvrđuje samosvijest današnjih hrvatskih Čeha kao integralnog dijela hrvatskog društva, ponosnih na svoj češki identitet koji ih odvaja od ostalih stanovnika Hrvatske, ali koji jednako tako ne bi bili ono što jesu bez hrvatske sastavnice svog identiteta

tni – u obzir su došle osobe iz Češke koje su u Hrvatskoj živjele i djelovale barem pet godina, a kraće samo ako su ostavili duboke tragove, zatim potomci osoba iz Češke s očeve i majčine strane do druge ili treće generacije, odnosno više generacija ako se osoba javno izjasnila o svom češkom porijeklu ili je ono poznato iz drugih izvora. U leksikonu su i Česi rođeni u Hrvatskoj koji su u njoj proveli barem dio života i zatim otišli u inozemstvo te naposljetku istaknute osobe češke manjine bez obzira na generaciju, uključujući i one rođene u miješanim brakovima. Tu je i nekoliko pojedinaca koji nisu bili Česi, ali su se svojim životom i djelovanjem stopili s češkom manjinom. Za svaku natuknicu naveden je izvor podataka i time ovaj leksikon ispunjava standarde

uobičajene za slične publikacije. Na kraju svakog sveska objavljene su i fotografije većine obrađenih osoba.

Objava ovakvog leksikona dokaz je koliko institucije češke manjine brinu o svojoj povijesti i tradiciji, prije svega zahvaljujući požrtvovnim pojedincima i njihovom entuzijazmu, no ona šalje i poruku o tome kako hrvatski Česi doživljavaju svoj identitet i svoje mjesto u Hrvatskoj. Biografski leksikon koji sadrži životopise Čeha u najširem smislu riječi, i onih koji su se tako deklarirali i koji su imali češke korijene potvrđuje samosvijest današnjih hrvatskih Čeha kao integralnog dijela hrvatskog društva, ponosnih na svoj češki identitet koji ih odvaja od ostalih stanovnika Hrvatske, ali koji jednako tako ne bi bili ono što jesu bez

hrvatske sastavnice svog identiteta koja je zajednička, ili bi barem trebala biti, svim građanima Hrvatske. Ukorijenjeni u Hrvatsku i poštujući svačije nacionalne osjećaje i opredjeljenje, hrvatski Česi imaju potpuno pravo među svoje velikane uvrstiti i znamenite osobe iz hrvatske povijesti kao što su August Šenoa, Lavoslav Ružička i Oton Kučera kojima su Česi bili pradjedovi ili djedovi, ili pak potomke čeških očeva poput Ivana Zajca, Vjenceslava Novaka, Milutina Cihlara Nehajeva, Jagode Truhelke, Franje Krežme, Adolfa Vebera Tkalčevića. Uvrštavanje ovih osoba koje su odavno našle zaslužno mjesto u panteonu hrvatskih velikana u češki kontekst doprinosi osvještavanju činjenice o njihovim češkim korijenima koja vjerojatno nije uvijek dovoljno poznata niti hrvatskim Česima, niti široj hrvatskoj javnosti.

Kao i kod drugih naroda, i među Hrvatima već dugo, barem od 19. stoljeća, postoji kult nacionalnih velikana koji se najviše očituje u imenima ulica i trgova, tako da svijest o tome da je znatan dio velikana bio češkog porijekla može još bolje doprinijeti tome da Česi u hrvatskom društvu budu prihvaćeniji i poštovaniji, što je u Hrvatskoj uostalom već tradicija, budući da su još ranije ge-

Najdulji tunel u Češkoj je Bubenečský tunel u Pragu dug 3091 metar.

Najdulji tunel u Hrvatskoj je Mala Kapela dug 5780 metara.

ZANIMLJIVOSTI

neracije hrvatskih Čeha izborile dobar glas sebi i potomcima u novoj domovini. Hrvatskim Česima se ne može predbaciti da bez osnove nekoga svojataju jer dovoljno je pogledati impresivan popis onih velikana hrvatske znanosti i kulture koji su u Hrvatsku doselili izravno iz Češke, poput glumice Marije Ružičke Strozzi, glazbenika Frana Lhotke, Václava Humla, Milana Sachsa i Jana Vlašinskog, arhitekata Bartola Felbingera, Ruperta Melkusa, Vjekoslava Bastla i Lava Kalde, građevinskog inženjera Josipa Chvála, botaničara Josipa Schlossera, prvih profesora modernog zagrebačkog sveučilišta Lavoslava Geitlera, Vinka Dvořáka, Karela Zahradníka, Jaromíra Haněla, Bohuslava Jiruša i Gustava Janečka, koji je, jednako kao i filozof Albert Bazala, čak postao prva osoba hrvatskog znanstvenog života kao predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, zatim glumca Arnošta Grunda, povjesničara Jaroslava Šidaka... Ne smije se zaboraviti niti Antuna Janderu koji je 1771. izdavao prve hrvatske novine (na latinskom) – *Ephemerides Zagradienses*. U leksikonu su i pioniri hrvatskog turizma Emil Geistlich, Zdenka Čermáková i Marie Stejskalová te jedan od prvih hrvatskih fotografa Ivan Standa. Ne računajući zemlje u susjedstvu, nema nijedne koja je Hrvatskoj podarila toliko značajnih osoba na svim područjima života i to na cijelom prostoru Hrvatske, od Istre do Iloka i od Međimurja do Dubrovnika, kao što je Češka, a s osobama češkog porijekla taj je broj još i veći, čime se Česi u Hrvatskoj s razlogom mogu i trebaju ponositi.

Svaka nacionalna manjina ponosila bi se činjenicom da upravo s njihovim sunarodnjakom počinje pisana povijest Zagreba i njegov uspon do glavnog grada Hrvatske, no to je slučaj jedino s Česima i biskupom Duhom. Ne treba stoga ni čuditi da je devet stoljeća kasnije iz redova češke manjine u Zagreb opet došao jedan biskup, Josip Salač koji je našao skladan balans između češkog i hrvatskog identiteta koji vrijedi slijediti i danas. Čeh je bio i zagrebački biskup krajem 14. stoljeća Ivan Smilo Bohemus, a u 19. stoljeću zadarski nadbiskup bio je Čeh Josip Frane (Josef František) Novak.

Blaženi Ivan Merz, sin Nijemca iz Plzenja

Fran Lhotka, skladatelj najpoznatijeg hrvatskog baleta *Đavo u selu*

Ne računajući zemlje u susjedstvu, nema nijedne koja je Hrvatskoj podarila toliko značajnih osoba na svim područjima života, od Istre do Iloka i od Međimurja do Dubrovnika, kao što je Češka

Visoko rangiranih svećenika Čeha bilo je i u novije vrijeme, primjerice Kamilo Dočkal, dugogodišnji rektor Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu i osnivač Dijecezanskog muzeja, tajnik kardinala Franje Šepera Velimir Čapek, a u Istri se kao svećenik, prosvjetitelj i etnograf istaknuo Josip Ptašinsky. U 18. stoljeću prvi bjelovarski župnik bio je Čeh Hubert Diviš.

Dodatna vrijednost *Českih stopa v Chorvatsku* je u tome što mnoge podatke donosi prvi put i tako u češki kontekst smješta i one osobe za koje se nije slutilo da ondje pripadaju. To se naročito odnosi na one koji su imali majke ili bake Čehinje te im češko porijeklo nije vidljivo iz prezimena, poput blaženog Ivana

Merza, kipara Želimira Janeša, glazbenika Stjepana Mihaljinca i potomaka znamenitih Čehinja kao što su Marija Ružička Strozzi, Nina Vavra i Marija Radić. U leksikonu su obrađene i istaknute supruge hrvatskih velikana rodom iz Češke – banice Eva iz Rožmberka, supruga Nikole Šubića Zrinskog i Sofija Jelačić, slikarica Marta Svečnjak (rođena Smolíková supruga slikara Vilima Svečnjaka) i supruga zagrebačkog gradonačelnika Vjekoslava Heinzela Berta Heinzel (rođena Picková). Istaknute žene su i učiteljica Marija Fabković (rođena Frechová) i kiparica Mila Vod (Vodsedalek).

Jedan od najvažnijih hrvatskih vojnih zapovjednika u Domovinskom ratu bio je general Zvonimir Červenko čije

Prvi češki zvučni film je *Tonka Šibenice* (*Tonka zvana vješala*) režisera Karela Antona iz 1930. Glavnu ulogu igrala je slovenska glumica Ita Rina (poznata iz križaljki).

Prvi hrvatski zvučni film je *Lisinski* režisera Oktavijana Miletića iz 1944., s Brankom Špoljarom u glavnoj ulozi.

ZANIMLJIVOSTI

prezime zvuči ukrajinski, ali je zapravo češko i izvorno glasi Červenka, doznaje-mo u leksikonu. Poznato je da su hrvatski Česi tijekom Drugog svjetskog rata u velikom broju aktivno sudjelovali u Antifašističkoj borbi pa su dva njena pripadnika odlikovana i titulom narodnog heroja – Josef Ružička i Václav Vostřel, a i prvi zapovjednik partizanske mornarice bio je po ocu Čeh, Josip Černi. No istodobno osobu češkog porijekla nalazimo i na najvišem položaju u vojsci Nezavi-

votu svjedoče biografije arhitekta Josipa Uhlika koji je projektirao nekoliko naselja u Novom Zagrebu i pristanišnu zgradu zagrebačke zračne luke, informatičara Branka Součka koji je izradio prvo hrvatsko računalo, slikara Zlatka Boureka, književnika i novinara Nenada Brixyja koji je bio vrstan prevoditelj popularnog stripa *Alan Ford*, pjevačica Vere Svobode i Dunje Knebl, skladatelj Miljenka Prohaske, violinista Josipa Klime, balerine Sonje Kastl, časne sestre

Dušana Vukotića, autora crtanog filma *Surogat* preuzeo Vladimir Terešak, Čeh iz Končanice, suradnik Josipu Runjaninu kod skladanja današnje hrvatske himne bio je vojni kapelnik Josef Wendl, prvu hrvatsku operetu *Mornari i đaci* 1868. je skladao Čeh Ivan Reyschill, prvu hrvatsku karikaturu, Mađaron u kolijevci, 1846. je objavio Ivan Havliček, Vladko Maček je svoj čuveni posjed u Kupincu kupio od Čeha Josefa Vostřela (brata ranije navedenog narodnog heroja Václava Vostřela), prva sabrana djela tada mladog Miroslava Krleže u Koprivnici je 1923. počeo izdavati Čeh Vinko Vošicki, otac hrvatske veterine bio Čeh Josef Ubl, iz Praga je u Hrvatsku došla poznata obitelj Devidé, a iz Olomouca obitelj Pilar... Svoju zbirnu natuknicu u leksikonu su dobili i pripadnici glumačke obitelji Freudenreich koja je, unatoč njemačkom imenu, u Hrvatsku došla iz Moravske, ili češke velikaške obitelji Althann koja je od 1719. do 1791. bila vlasnik Međimurja, a natuknicu je dobio i Žigmund Luksemburški, sin Karla IV., koji je kao ugarsko-hrvatski kralj često boravio u Hrvatskoj.

Leksikon *České stopy v Chorvatsku* spomenik je odličnoj integriranosti češke manjine u hrvatsko društvo, ali i spomenik Hrvatskoj kao otvorenoj i inkluzivnoj zemlji u kojoj je ksenofobija doista marginalna pojava, što god netko pokušavao imputirati. S ovim djelom dobili smo i svojevrstan hrvatsko-češki panteon, pogotovo nakon što bude objavljen i treći dopunski svezak koji će obuhvatiti osobe kojima je veza s Češkom identificirana kad su prva dva sveska već bila dovršena.

Naposljetku, leksikon je važan za povijest češke manjine jer izvlači iz zaborava mnoge njene aktiviste iz brojnih čeških udruga na koje s protokom vremena i dolaskom novih generacija sjećanje blijedi, iako se često radi o pripadnicima više generacija jedne obitelji. Posebno vrijedi istaknuti Františka Smetánku, profesora i dekana Medicinskog fakulteta u Zagrebu koji je bio najistaknutiji aktivist češke manjine u razdoblju između dva svjetska rata čija požrtvornost i entuzijazam nisu nadmašeni sve do danas. Autori i urednici leksikona odlučili su uvrstiti i biografije danas živućih i aktivnih osoba. To je hrabra odluka, a njome će ovaj leksikon postati neizostavan priručnik i budućim istraživačima hrvatskih Čeha koji će se baviti onim što je danas njihova sadašnjost, tako da se knjizi *České stopy v Chorvatsku* može predvidjeti dug život.

Leksikon je spomenik odličnoj integriranosti češke manjine u hrvatsko društvo, ali i spomenik Hrvatskoj kao otvorenoj i inkluzivnoj zemlji u kojoj je ksenofobija doista marginalna pojava, što god netko pokušavao imputirati

František Smetánka, istaknuti aktivist hrvatskih Čeha

Branko Souček, autor prvog hrvatskog računala

sne Države Hrvatske, generala Miroslava Navratila. Neslavnu ulogu u Hrvatskoj 1919. igrao je hrvatski ban Ivan Paleček, a kao političar u prvim desetljećima 20. stoljeća djelovao je Većeslav Vilder, doseljenik iz Češke. Sredinom 15. stoljeća kao vojskovođa se istaknuo Jan Vitovec, zagorski grof i slavonski ban, a početkom 15. stoljeća Šibenik je od Mlečana branio Čeh Petr iz Myšlína. O tome kako osobe češkog porijekla i u suvremeno doba doprinose hrvatskom javnom ži-

Imakulate Malinke koja je značajna za razvoj crkvene glazbe, pjevača Jasenka Houre, književnika Zdravka Zime, glumice Kristine Krepele, liječnika Miroslava Hašpla, fotografa Damira Hojke i Tonyja Hnojčika, dugogodišnjeg viceguvernera Hrvatske narodne banke Adolfa Matejke, ili političara s oba pola političke scene – Mirele Holy i Daniela Srba. Čitajući leksikon može se naići i na ove zanimljive podatke: prvog hrvatskog Oscara 1962. je u Hollywoodu umjesto

Blaženi Alojzije Stepinac i Česi – od barjaktara iz Brna do spasitelja progonjenih

„Česi su narod dobar i velik duhom“

✎ Marijan Lipovac

Posvećeni "Svetoj duhovnoj domaćini" Alojziju Stepinacu

Daruvarski Češki dom kojeg je 1939. blagoslovio Alojzije Stepinac jedini je u Hrvatskoj kojeg je blagoslovio jedan biskup, k tome još i blaženik i budući svetac Katoličke crkve. Još 1935. posjetio je Češki dom Tomáša Masaryka u Hercegovcu

Nadbiskup Alojzije Stepinac govori nakon blagoslova Češkog doma u Daruvaru 1939.

Na sarkofagu blaženog Alojzija Stepinca iza glavnog oltara zagrebačke katedrale uz reljefe s prizorima iz njegova života, rad kipara Hrvoja Ljubića, glavni ukras je Stepinčeva posmrtna maska. Iako je komunistička tajna policija poduzela mjere da spriječi uzimanje otiska sa Stepinčeva lica „za nekakvu posmrtnu masku koju bi Crkva mogla zloupotrijebiti“, kako u svojim sjećanjima piše Josip Manolić, taj autentičan prikaz lika najpoznatijeg zagrebačkog nadbiskupa i kardinala dan nakon njegove smrti 10. veljače 1960. u Krašiću u sakristiji tamošnje crkve potajno je uspjela izradila kiparica Mila Vod, porijeklom Čehinja, pravim imenom Ludmila Vodsedalek. „Izgled mu je bio neopisivo veličanstven, neslomljiv i dostojanstven“, zapisala je kasnije. Mila Vod posjećivala je Stepinca za vrijeme njegova zatočeništva u Krašiću, a posmrtna maska izlivena u bronci postavljena je ponad Stepinčeva groba odmah nakon pokopa. Kad su 1997. Stepinčevi posmrtni ostaci prebačeni u novi sarkofag, maska je pozlaćena i vjernici koji se mole blaženom Alojziju često ju dodiruju. Mnogima nije poznato tko je njen autor, a kamoli da se radi o prvoj školovanoj hrvatskoj kiparici (školovala se u Zagrebu i

Parizu), rođenoj u Budimpešti 1888. čiji otac Hinko Vodsedalek je bio Čeh. Mila Vod ili Wood kako se ponekad potpisivala autorica je i spomenika Stjepanu Radiću u Petrinji, prvog javnog spomenika u Hrvatskoj koji je izradila jedna žena. Do smrti 1968. uglavnom je radila djela religijske tematike i uredila unutrašnjost mnogih crkava, zbog čega je njen opus dugo bio zanemarivan.

Veze Alojzija Stepinca s Češkom i Česima ipak se ne svode samo na činjenicu da mu je posmrtnu masku izradila kiparica češkog porijekla. O Stepincu se, u očekivanju njegove kanonizacije, mnogo piše i govori, ali naglasak je naravno na najvažnijim epizodama njegova života, prije svega iz vremena Drugog svjetskog rata i poraća. No od podataka iz Stepinčeve mladosti vrlo se često navodi da je 1922. bio u Brnu na sletu orlovske organizacije i ondje ispred 1200 Hrvata i Slovenaca odjeven u narodnu nošnju nosio hrvatsku zastavu. Sačuvana je i fotografija tog događaja, a u Muzeju blaženog Alojzija Stepinca pored zagrebačke katedrale čuva se i njegova bijela *rubaca* i crveni *lajbek*. Bilo je to vrijeme kad je 24-godišnji Stepinac živio u Krašiću i bavio se gospodarskim poslovima na očevom imanju, nakon što

je prethodno kratko vrijeme u Zagrebu studirao agronomiju, budući da je po povratku iz Prvog svjetskog rata odustao od svećeničkog poziva. Orlovi su bili katolička tjelovježbena organizacija slična Sokolu, nastala krajem 19. stoljeća u Češkoj i Sloveniji, a nakon 1920. proširila se i u Hrvatskoj, gdje je 1923. osnovan Hrvatski orlovski savez čiji idejni začetnik je bio Ivan Merz. Slet u Brnu održavao se od 12. do 15. kolovoza 1922., a uz domaćine sudjelovali su i predstavnici orlovskih organizacija iz Francuske, Belgije i Švicarske te katolički sokoli iz SAD-a. Najbrojniji su ipak bili Hrvati i Slovenci koji su bili oduševljeno dočekivani i pozdravljani dok su, sa Stepincem kao barjaktarom, prolazili ulicama Brna, od parka Lužánky, preko Trga slobode i Starog Brna do današnjeg velesajma gdje se održavao slet. „Jugoslaveni u crvenim košuljama (Hrvati), osunčani, bili su slika svoje ponosne, stjenovite domovine“, pisalo je u kronikama sleta. Stepinac se u Brnu najviše družio s Mijom Cizerleom iz Prelošćice kod Siska. Zajedno su razgledavali grad i njegove znamenitosti, ali najviše su se zanimali za gospodarsku izložbu koja se održavala tih dana u Brnu te su je svakodnevno posjećivali. Cizerle je 1934., kad je Stepinac imenovan

nadbiskupom-koadjutorom, zapisao ove njegove riječi: „Miško, vidi se da smo mi pravi seljaci i seljačka djeca. Ovi drugi lete po kojekakvim paradama, pa, nažalost, i naši seljački omladinci koji su došli ovamo.“ Kao uspomenu iz Brna Stepinac je sačuvao keramičku kriglu koju je držao na radnom stolu tijekom zatočeništva u Krašiću gdje se i danas čuva.

Stepinac se početkom 1924. zaručio s Marijom Horvat koja je nakon nekoliko mjeseci prekinula zaruke smatrajući ga „previše poštenim i plemenitim“, a sebe nedoraslom za njegova visoka moralna načela. Iste godine Stepinac se definitivno opredijelio za svećeničko zvanje, a zanimljivo je da mu je poticaj bio životni put jednog češkog sveca, svetog Klementa Hofbauera, čije prezime je izvorno glasilo Dvořák, rođenog 1751. u Tasovicama u Moravskoj od oca Čeha i majke Njemice. Članak o njemu u proljeće 1924. u svećeničkom glasilu *Sacerdos Christi* objavio je Josip Lončarić koji je bio ravnatelj Nadbiskupskog orfanotrofija u Zagrebu kad je Stepinac ondje stanovao kao gimnazijalac. Smatrajući da je njegov bivši pitomac zreo za svećenika, odlučio je potaknuti ga upravo člankom o Hofbaueru, budući da je bio zaređen tek s 34 godine nakon što je prethodno u Znojmu izučio pekarski zanat. Kasnije je djelovao u Varšavi i Beču koji ga štiju kao svog sveca zaštitnika. Lončarić je u članku napisao: „Koga Bog

zove u svećenike, on će svećenik i postati, bilo to prije ili kasnije, samo neka se ne ogлуši njegovu pozivu... Cijelo vrijeme, što sam ovo pisao, imao sam pred očima jednoga mladića Hrvata, mladića iz čestite seljačke katoličke kuće... Čitajući povijest apostola grada Beča i opisujući glavne momente mladenačkog njegova života, dok nije postao svećenikom, mislio sam često na ovoga našega mladića i pomišljao, ne zove li Bog i njega u svetište svoje, makar ga je sudbina života udaljila od njega.“ Časopis sa svojim člankom Lončarić je poslao Stepincu s popratnim pismom od četiri stranice, pozivajući ga da zrelo razmisli i da se već jednom hrabro odluči za svećeničko zvanje jer je on taj mladić na koga je mislio. Pismo je za Stepinca, kako je sam priznao, bilo kao grom iz vedra neba koji ga je silno potresao. Nakon nekoliko tjedana razmišljanja odlučio je poći u svećenike. Upisao je studij teologije u Rimu gdje je zaređen 1930.

Stepincu je boravak u Brnu ostao u lijepoj uspomeni pa ga je spomenuo i u razgovoru s Josefom Körbelom, atašedom za tisak čehoslovačkog veleposlanstva u Beogradu koji je krajem 1937. u Zagrebu razgovarao s nekoliko istaknutih osoba i o tome napravio zabilješke. Körbel je inače bio otac Madeleine Albright, prve žene na čelu američke diplomacije, a sa Stepincem je razgovarao 4. prosinca 1937., tri dana prije nego je smrću nadbiskupa Antuna

Stepinac se 1924. definitivno opredijelio za svećeničko zvanje, a poticaj mu je bio životni put češkog sveca, svetog Klementa Hofbauera, čije prezime je izvorno glasilo Dvořák

Bauera Stepinac došao na čelo Zagrebačke nadbiskupije. Prema Körbelu, Stepinac se odmah na početku susreta sjetio svog posjeta Brnu (Körbel pogrešno piše Pragu) i rekao: „Moje uspomene na one dane su najljepše. Vježbao sam u četvrtom redu pa bih vam mogao pokazati i fotografije. Tada još nitko nije slutio, da će obični sudionik sleta postati nadbiskup-koadjutor.“ Körbel je zabilježio i „niz oduševljenih riječi“ koje je Stepinac izrekao o Čehoslovačkoj: „Znađem, da se vaš duhovni život razvija slobodno te da ste tolerantni i demokratični, i kada god razgovaram s gospodom iz Beograda, uvijek im stavljam vašu zemlju kao primjer.“ Stepinac je iskazao dobro poznavanje prilika u Čehoslovačkoj te se pozitivno izrazio o svećenicu Janu Šrámeku, predsjedniku Čehoslovačke pučke stranke koji je bio ministar u svim vladama od 1921. do 1938., kazavši da je „kao taktičan političar znao katoličkom životu osigurati slobodan razvoj.“

Na Körbelovo pitanje nisu li demokracije pogodnije za slobodni crkveni i religiozni život Stepinac je odgovorio: „Posve je jasno, da mi možemo bolje djelovati u demokratskim zemljama. Poznato mi je s kakvim je oduševljenjem i prijateljstvom Čehoslovačka primila kardinala Verdiera, a znam i to, da ste u Palestini financijski olakšali gradnju katoličke kapelice posvećene našem svecu.“ Kardinal Jean Verdier bio je pariški nadbiskup koji je 1935. kao papin izaslanik predvodio euharistijski kongres čehoslovačkih katolika u Pragu, što je označilo završetak dugogodišnjih nesuglasica čehoslovačkih vlasti s Vatikanom. „Katolička kapelica posvećena našem svecu“ zapravo je kapelica svetih Ćirila i Metoda koju su Česi podigli 1935. na obronku Maslinske gore u Jeruzalemu, zajedno s malim samostanom Reda tješitelja, a u njoj je u srpnju 1937. bio postavljen oltar blaženog Nikole Tavelića kojeg je posvetio upravo Stepinac predvođeci hrvatsko hodočašće u Svetu zemlju. Körbel je zapisao i ove Stepinčeve riječi: „Ja

„Ja mrzim nacizam. Za mene on znači isto što i boljševizam. Na jednoj strani napravili su Staljina Bogom, a na drugoj strani izmislili su nekakvo novo poganstvo“, rekao je Stepinac 1937. čehoslovačkom diplomatu Josefu Körbelu, ocu Madeleine Albright

Posmrtna maska
Alojzija Stepinca,
rad Mile Vod

mrzim nacizam. Za mene on znači isto što i boljševizam. Na jednoj strani napravili su Staljina Bogom, a na drugoj strani izmislili su nekakvo novo poganstvo. Kod svog zadnjeg posjeta u Beogradu (18. studenog) rekao sam Stojadinoviću: poučite se kod susjeda kako su oni riješili vjersko pitanje. Čehoslovačka je potpisala modus vivendi. No vi niste u stanju dati Hrvatima ni političku ni vjersku slobodu.“ U više je navrata u razgovoru Stepinac iskazao nezadovoljstvo položajem Katoličke crkve i Hrvata u Jugoslaviji, posebno nakon što je zbog oštrog protivljenja Srpske pravoslavne crkve odbijena ratifikacija potpisanog konkordata sa Svetom Stolicom, zbog čega je Stepinac upozorio Beograd da Katolička crkva odbija bilo kakvu odgovornost za daljnji razvoj do-

cegovac zbog krizme, a tom je prigodom posjetio i tamošnji Češki dom Tomáša Masaryka. O tome postoji zapis u tjedniku *Jugoslavští Čechoslováci*: „Na krizmu 2. srpnja došao je predvečer 1. srpnja iz Bjelovara u Hercegovac autom *krajana* Václava Petra zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Dočekali su ga učenici češke škole i učitelji. Istog dana nakon kratke pobožnosti u mjesnoj crkvi posjetio je gospodin nadbiskup sa svojom pratnjom obje škole (hrvatsku i češku). Nadbiskupa su dočekali predsjednik Čehoslovačke besede Václav Petr, učitelji češke škole i predstavnici manjine. U učionici je jedna djevojčica dočekala gosta govorom i cvijećem, a zatim je obavljeno kratko ispitivanje znanja vjeronauka. Nakon toga progovorio je gospodin nadbiskup. Nakon

pelanu Josipu Salaču, 1934. se u tamošnjoj župi počelo propovijedati i na češkom, pri češkim udrugama 1936. je dozvoljeno osnivanje ogranaka Katoličke akcije, a povremeno kao misionari počinju dolaziti i svećenici iz Češke. Jedan od njih bio je Vladimír Jeřábek s kojim se Stepinac susreo tijekom krizme u Rovišću 16. i 17. rujna 1937. Iz kratkog novinskog članka saznajemo da je po dolasku Stepinac održao svoju propovijed, a nakon večernje Jeřábek svoju, na češkom, dok je krizma održana dan kasnije. Jeřábek je u Hrvatsku došao i 1938. i za svoje propovjedi na češkom jeziku dobio je dozvolu Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu koji je poručio „...da se ne može zamjeriti ako Čehoslovaci šalju svog svećenika da ispovijeda i nacionalno prosvjećuje svoje ise-

Zahvaljujući Stepincu bio je spašen šef tajne službe čehoslovačke vlade koji je pobjegao sa svim vladinim dokumentima te više čeških intelektualaca

Alojzije Stepinac nosi hrvatsku zastavu na sletu orlovske organizacije u Brnu 1922.

gađaja. Stepinac je poručio i da se protivi stvaranju klerikalne stranke i da ju neće dozvoliti, a Čehoslovačkoj je savjetovao povećani oprez prema komunistima, iako ga je Körbel uvjeravao da su oni sada, nakon potpisivanja sporazuma Čehoslovačke i Sovjetskog Saveza, slabiji nego ikad. Komentirajući Stepinca, Körbel je zapisao da sa žarom i strastveno govori o političkim prilikama, tako da mu politički temperament zasjenjuje prirodnu finoću, duhovnu uglađenost i visoku kultiviranost. Predvidio je da će se njegov utjecaj u javnom životu u Hrvatskoj neprestano pojačavati, no ustvrdio je i da njegovo „napadno naglašavanje hvaljenja Čehoslovačke pobuđuje dojam neiskrenosti.“

U Stepinčevom životopisu postoje i epizode koje ga povezuju s češkom manjinom. Godinu dana nakon što je postao zagrebački nadbiskup s pravom nasljedstva, 1. i 2. srpnja 1935. posjetio je Her-

upisa u spomen-knjigu nadbiskup je dobio poziv za obilazak Masarykova doma. U dvorani za tjelovježbu sjetio se kako je vježbao u Brnu na orlovskom sletu. U školskom kabinetu pogledao je lijep primjerak riječnog orla i za uspomenu dobio nekoliko lijepih staklenih ogrlica od češkog stakla koje je našoj školi poslala jedna škola iz sjeverne Češke. U Masarykovom domu proveo je dugo vremena i napustio ga sigurno s dobrim dojmom o našoj manjini koju je drugi dan na banketu poslije krizme zastupao Václav Petr. Uvaženi posjetitelj izazvao je među nama ugodan dojam, a pobrinuli smo se da bi tako bilo i na drugoj strani, na korist naše manjinske stvari.“ Bilo je to u vrijeme kad su se normalizirali odnosi između češke manjine i Katoličke crkve koji su dugo vremena bili napeti zbog protukatoličkih stavova pojedinih manjinskih čelnika, ali i kao odjek stanja u Čehoslovačkoj. Zahvaljujući ka-

ljenike. Tako čine i naši u Americi i drugdje. Svakako je bolje da dolazi svećenik, nego da dolaze husitski učitelji k našim Česima i da ih truju. Narodno pak prosvjećivanje ne smijemo zamjerati, jer isto čine Hrvati u drugim državama.“

No događaj bez presedana koji je najbolje posvjedočio o povezanosti hrvatskih Čeha s Katoličkom crkvom bila je svečanost otvorenja Češkog doma u Daruvaru 4. lipnja 1939. kojeg je, na molbu tamošnjih Čeha, nadbiskup Stepinac ne samo posjetio, nego i blagoslovio i time ga svečano otvorio. Daruvarski Češki dom jedini je u Hrvatskoj kojeg je blagoslovio jedan biskup, k tome još i blaženik i budući svetac Katoličke crkve. Nažalost, u zapisnicima Češke besede Daruvar nema ni slova o tijeku proslave, niti o govorima Stepinca i drugih gostiju, a o svečanosti se nije pisalo niti u godišnjacima nakon 1945. jer je vladao neprijateljski odnos ne samo prema

Katoličkoj crkvi, nego i prema predratnim manjinskim čelnicima. Podaci o proslavi mogu se doznati samo iz novina pa tako doznajemo da je nazočno bilo 3000 ljudi jer je ujedno bila održana i skupština Čehoslovačkog saveza na kojoj su se okupili delegati čeških društava iz cijele Jugoslavije, te Matice slovačke iz Vojvodine. Bilo je to tri mjeseca nakon što je Čehoslovačka prestala postojati, a Češka postala njemački protektorat, odakle su mogli doći tek brzojavi i pisma, ali ne i gosti. Ovaj veliki dan za češku manjinu stoga je bio zasjenjen tugom i zabrinutošću zbog teških okolnosti u kojima se našao češki narod, ali upravo je Stepinac bio taj koji je nazočnima ulio vjeru, nadu i optimizam da će ipak svanuti bolji dani. U Daruvar je doputovao 3. lipnja popodne nakon krizme u Đulovcu, a svečani doček uz mnoštvo nazočnih građana organiziran je pred vijećnicom i kapelicom svetog Šimuna. Idućeg dana ujutro pred crkvom Presvetog Trojstva održana je krizma, a u 16.30 sati započeo je blagoslov obližnjeg Češkog doma u kojem je bila smještena i Češka škola „Jan Amos Komenský“. Stepinac je došao s velikom pratnjom u kojoj je bio i Josip Salač, tada vjeroučitelj u Zagrebu (kasnije pomoćni biskup), a dočekao ga predsjednik Češke besede Alois Plzák, dok mu je cvijeće uz kratku recitaciju predala učenica Květuška Smítková. Nakon što je obavio obred blagoslova, Stepinac je prošao cijelom zgradom, a zatim je, očito neplanirano, održao govor na ulazu u Češki dom. Novinari nisu zabilježili cijeli govor te je došlo do njegovih različitih interpretacija. U tjedniku *Jugoslavští Čechoslováci* urednik Otto Sobotka je napisao: „Bio je to govor kakav nismo očekivali i koji nas je u dubini duše obradovao i usrećio jer bio je izraz duboke ljubavi preuzvišenog gospodina nadbiskupa prema našem češkom narodu. Posebno je rekao da je učio češku povijest i da pozna češki narod kojeg neizmjereno cijeni. Češki narod bio je prvi od slavenskih naroda koji je primio kršćanstvo, a najslavnija doba češke povijesti doba su procvata kršćanstva. Spomenuo je posljednje tragične dane i rekao da „Bog može uništiti i pokoriti, ali može i uskrisiti. Izražavam čvrstu vjeru i nadu da će češki narod ponovno doživjeti nekadašnju slavu i veličinu kao u doba čeških kraljeva, da će opet procvasti jer je to narod dobar i velik duhom.“ Na adresu nas Čeha koji smo ovdje nastanjeni rekao je neka nastavimo u vjerskoj tradiciji češkog naroda i ostanemo vjerni vjeri otaca, da nastavimo surađivati s ovdašnjim hrvatskim pukom, kako u kulturnom, tako i u vjerskom smislu. Nužno je da bismo se uzajamno voljeli

i poštivali, da bismo s hrvatskim narodom bili jedno srce i jedna duša, duša slavenska i kršćanska. A Hrvatima je rekao da poštuju češki narod jer je to narod velik i slavan, koji će se iz svoje nesreće opet narasti do svoje nekadašnje slave.“

Zagrebačke *Novosti* su pisale: „Nakon posvete g. dr. Stepinac izrazio je velike simpatije za češki narod i nadu da će opet uskrsnuti njihova sloboda. Naglasio je potrebu uske suradnje češkog naroda sa tamošnjim stanovništvom.“

Beogradska *Politika* je pisala: „Pošto je posvetio dom, g. dr. Stepinac je zaželeo mnogo uspeha u daljem radu, a zatim u dužem govoru naglasio potrebu uske suradnje Čeha sa ovdašnjim stanovništvom.“

Keramička krigla iz Brna koju je Alojzije Stepinac kao uspomenu držao na radnom stolu

Posljednji zapis o otvorenju Češkog doma u Daruvaru ostavio je mnogo godina kasnije, 1997., svjedok tog događaja Zvonimir Horvat u časopisu daruvarskog ogranka Matice hrvatske *Vrela*: „Oko 5 sati poslije podne Preuzvišeni je blagoslovio novi Češki dom u Daruvaru. Na završetku blagoslova on je prisutnom mnoštvu održao govor, u kojem je pozvao Čeha da što je više moguće surađuju i prijateljuju s Hrvatima, jer kako je rekao: Hrvatska vam je druga domovina...“

U tim teškim vremenima Stepinac Česima nije pružao samo verbalnu, nego i djelatnu potporu. Uoči Drugog svjetskog rata, kad je nacistička Njemačka pripojila Austriju, Stepinac je 31. prosinca 1938. osnovao Akciju za pripomoć izbjeglica-

ma čiji broj se još više povećao zauzećem Češke i kasnijim napadom na Poljsku. Akcija za pripomoć izbjeglicama potakla je na suradnju sve banke i industrijska poduzeća, ravnatelja zagrebačke policije te talijanskog, francuskog, švicarskog i portugalskog konzula. Stepinac je kod njih često osobno posredovao kako bi izbjeglicama ishodio vize za treće zemlje, a osobno je, čak i noću, odlazio na Glavni kolodvor kako bi izbjeglicima pružio utjehu i pomoć. Zbog toga je bio izložen porugama, ali i prijetnjama jer među tisućama izbjeglica koje su prolazile kroz Hrvatsku većinom su bili Židovi. U Stepinčevim biografijama piše da je među spašenima bio i šef tajne službe čehoslovačke vlade koji je pobjegao sa svim vladinim dokumentima te više čeških intelektualaca. U to vrijeme sličnu akciju za prihvat i smještaj čeških izbjeglica i njihovo slanje u treće zemlje organizirao je i Čehoslovački savez, no nema podataka o eventualnoj suradnji sa Stepincem i njegovom Akcijom.

Nakon njemačke okupacije Hrvatske pomoć izbjeglicama morala je biti obustavljena. Već 15. travnja 1941. u prostor Akcije za pripomoć izbjeglicama upao je Gestapo i uhapsio tajnicu Tereziju Škringer koja je pet mjeseci provela zatočena u Grazu. Arhiv koji bi danas pružao obilnu dokumentaciju još je ranije prema Stepinčevom nalogu spalio njegov tajnik Franjo Šeper, tako da se tek može nagađati je li Stepinac osobno pomogao nekima od izbjeglica iz Češke. No ostaje činjenica da je i u slučaju Čeha, u teškim i tragičnim trenucima njihove povijesti, postupio onako kako se od svakog kršćanina, a posebno visokog crkvenog dostojanstvenika i očekuje, zbog čega je i uzdignut na čast oltara.

Učenica Květuška Smítková pozdravlja nadbiskupa Stepinca na ulazu u Češki dom u Daruvaru

Kardinal Josef Beran, žrtva nacističkog i komunističkog režima

„Češki Stepinac“ počiva među papama

Za razliku od Stepinca, Beran nikad nije bio službeno osuđen, već je bez ikakve presude od 1949. do 1963. bio interniran. Bio je potpuno izoliran od vanjskog svijeta te nije znao niti gdje se nalazi, a kamoli što se događa

 Marijan Lipovac

Kardinal Josef Beran

Dok hrvatski katolici očekuju proglašenje svetim blaženog Alojzija Stepinca, zagrebačkog nadbiskupa i kardinala u turbulentnom vremenu Drugog svjetskog rata i komunističkog režima, češki katolici nadaju se da će blaženim i jednog dana svetim biti proglašen praški nadbiskup i češki primas kardinal Josef Beran, Stepinčev suvremenik i supatnik u vremenu komunističkog progona Katoličke crkve u srednjoj i istočnoj Europi. Iste, 1998. godine, kad je Stepinac proglašen blaženim, u Češkoj je započeo proces za Beranovu beatifikaciju kakav se vodi i za ostalu trojicu kardinala koji su bili žrtve progona iste ideologije, poljskog kardinala Stefana Wyszyńskiego, mađarskog Józsefa Mindszentyja i ukrajinskog Josipa Slipyja koje katolici u njihovim narodima, kao i Hrvati Stepinca, smatraju ne samo vjerskim i nacionalnim mučenicima, nego i moralnim uzorima, simbolima vjernosti Katoličkoj crkvi, papi i svome narodu. Budući da *beran* na češkom znači ovan, Josef Beran svojim je životom potvrdio latinsku poslovicu *Nomen est omen* jer mu je sudbina, kao žrtvenom ovnu, namijenila velike žrtve za dobro svog naroda, od komunističkog, a ranije i od nacističkog režima.

Josef Beran rodio se 29. prosinca 1888. u Plzenju u obitelji učitelja Josefa

Berana i njegove supruge Marie kao najstariji od šestero djece, od kojih je troje rano umrlo. U rodnom gradu pohađao je osnovnu i srednju školu, a od 1907. do 1912. studirao je teologiju u Rimu kao pitomac češkog zavoda Bohemicum (danas Nepomucenum) i doktorirao. Za svećenika je zaređen 1911. u bazilici svetog Ivana Lateranskog te je po povratku u Češku od 1912. do 1917. djelovao kao kapelan u Chyšama, Prosenicama i Pragu, a zatim je od 1917. do 1928. bio učitelj i ravnatelj na Ženskoj učiteljskoj školi svete Ane u Pragu. Profesorsku karijeru nastavio je na Teološkom fakultetu Karlovog sveučilišta gdje je 1928. postao docent pastoralne teologije, a 1932. profesor. Iste godine postao je rektor sjemeništa. S približavanjem Drugog svjetskog rata za Josefa Berana počelo je razdoblje teškoća i progona. U sjemeništu su se zajedno školovali bogoslovi češke i njemačke narodnosti koji su počeli iskazivati simpatije prema nacizmu. Uoči svećeničkog zaređenja njih 19 je 1938. pristupilo nacističkoj stranci koja je sve više jačala među sudetskim Nijemcima. Papa Pio XI. odlučio je da im se uskrati zaređenje, nakon čega su napustili nacističke redove, no Beran je kao rektor sjemeništa postao sumnjiv Gestapu. Nakon okupacije Češke

1939. kao utjecajni predstavnik češke katoličke inteligencije u više je navrata bio pozivan na saslušanje, da bi u sklopu nacističke represije u Češkoj nakon atentata na protektora Reinhardta Heydricha 1942. bio uhapšen i zatvoren najprije u koncentracijskom logoru u Terezínu, a zatim u Dachauu kao politički zatvorenik, s napomenom da postoji opasnost da bi došao u kontakt sa „šovinističkim, Reichu neprijateljskim krugovima“. Bio je zatvoren u bloku namijenjenom češkim svećenicima u kojem su bili i oni iz drugih konfesija, što je kod Berana ojačalo sklonost ekumenizmu i toleranciji različitih uvjerenja. Početkom 1943. zarazio se trbušnim tifusom, a nakon oporavka premješten je u logorsku tvornicu čarapa. Tijekom tri godine zatočeništva Beran se držao vrlo hrabro, a među logorašima je potajno obavljao i svećeničke dužnosti. Po završetku rata Beran se vratio u Prag na svoju rektorsku dužnost u sjemeništu, a njegova čvrstoća karaktera i vjernost Bogu, Crkvi i narodu osnažili su mu ugled u češkoj javnosti. Budući da je praška nadbiskupska katedra bila upražnjena od 1941. kad je umro nadbiskup kardinal Karel Kašpar, Beran je postao jedan od najizglednijih kandidata za njegovog nasljednika. Papa Pio XII. imenovao je

Berana praškim nadbiskupom i češkim primasom 4. studenog 1946., u vremenu kad su komunisti postupno preuzimali poluge vlasti u Čehoslovačkoj. Nakon komunističkog prevrata u veljači 1948. Beran je odbio povrgnuti se režimu i obratio se javnosti svojim pastirskim pismom s naslovom *Ne šuti, nadbiskupe, ne smiješ šutjeti*. Komunistima je poručio: „Zaklinjem vas sve dragocjenom, u koncentracijskim logorima i tamnicama prolivenom krvlju naših braće i sestara, suzama i žalostima čeških žena i majki. Opametite se! Znam da ne želite razbuktavati bratoubilačke borbe, ali ovako ih nećete izbjeći. Zamislite se nad svojom odgovornošću.“ Kad je u lipnju 1948. za novog predsjednika Republike izabran komunistički vođa Klement Gottwald, Beran je na zahtjev vlasti služio *Te deum* u katedrali svetog Vida, uz nazočnost novog predsjednika, no jasno je dao na znanje da to ne znači potporu komunističkom režimu. Beran i češki episkopat tražili su da režim poštuje autonomiju Crkve, dok su komunisti nastojali češke katolike odvojiti od Vatikana i osnovati „nacionalnu crkvu“ lojalnu režimu. Biskupi svih tadašnjih šest čeških bi-

skupija, sa sjedištima u Pragu, Češkim Budějovicama, Litoměřicima, Hradecu, Králové, Brnu i Olomoucu, tijekom 1949. i 1950. su internirani, a upravljanje biskupijama preuzeli su režimu podobni kaptolski vikari. Istodobno su hapšeni i suđeni i mnogi svećenici i laici, a katolička udruženja ukinuta, kao i mnogi samostani. Beran je osudio Katoličku akciju koju su preuzeli komunisti i suspendirao svećenika Josefa Plojgara i još nekolicinu koji su unatoč zabrani

**Dogovorom
Vatikana i
čehoslovačkih vlasti
dozvoljeno mu je da
ode u Rim preuzeti
kardinalski šešir,
ali uz uvjet da se u
domovinu više ne
vraća**

preuzeli dužnosti u komunističkoj vladi. Plojhar je od 1948. bio potpredsjednik, a od 1951. do 1968. predsjednik prorežimske Čehoslovačke narodne stranke te ujedno od 1948. do 1968. ministar zdravstva (u to vrijeme u Čehoslovačkoj je legaliziran pobačaj). Bio je i na čelu nekoliko prorežimskih katoličkih organizacija kojima je cilj bio unijeti razdor među češke katolike, zbog čega je 1951. ekskomuniciran. Upravo je Plojhar bio taj koji se zalagao za oštar obračun s nadbiskupom Beranom čija daljnja sudbina se može usporediti sa Stepinčevom. Za razliku od Stepinca, Beran nikad nije bio službeno osuđen, već je bez ikakve presude od 1949. do 1963. bio interniran, najprije do 1951. u nadbiskupskoj palači u Pragu, a zatim u mjestima Roželov, Myštěves, Růžodol i Paběnice. Osim što mu je bilo onemogućeno upravljanje Praškom nadbiskupijom, Beran je u internaciji bio potpuno izoliran od vanjskog svijeta te nije znao niti gdje se nalazi, a kamoli što se događa. Uvjeti internacije bili su isti: kuća u kojoj se nalazio bila je izvan mjesta, čuvali su ga čuvari sa psima, a prozori su bili ne samo zatvoreni, nego i obojani u bi-

Nadbiskup Beran s lubanjom svetog Vojtjeha 1947.

Nadbiskup Beran tijekom internacije

jelo. Oko kuće je imao malo dvorište za šetnju, ali ograđeno tri metra visokom ogradom. Kao poslugu imao je nekoliko časnih sestara, a neprestano je bio pod nadzorom tajne službe StB koja ga je nastojala kompromitirati, ali bez uspjeha. Neko vrijeme s Beranom su zajedno bili internirani i brnjanski biskup Karel Skoupý, českobudějovíčki Josef Hlouch i slovački biskup Ján Vojtaššák. Svaka tri mjeseca Berana su vozili u Prag gdje se mogao sastajati sa svojom braćom i sestrom. Iz Praga je uspio dopremiti svoju bogatu knjižnicu pa je vrijeme uglavnom kratio čitanjem i molitvom.

Beran je napokon pušten iz internacije 1963., ali i dalje mu je bilo zabranjeno boraviti u Pragu i obnašati nadbiskupsku službu. Stoga je smješten u Mukařov gdje je počeo primati i posjete pa ga je režim prebacio u teže dostupno mjesto Radvanov gdje je ipak imao slobodu kretanja. Ondje ga je u siječnju 1965. zatekla vijest da ga je papa Pavao VI. imenovao kardinalom. No Beranovom progonstvu time nije došao kraj. Dogovorom Vatikana i čehoslovačkih vlasti dozvoljeno mu je da ode u Rim preuzeti kardinalski šešir, ali uz uvjet da se u domovinu više ne vraća. Sličan slučaj bio je i sa Stepincem kad je 1953. imenovan kardinalom i 1958. prilikom izbora novog pape. Stepinac je oba puta odbio otići u Rim znajući da mu ne bi bio dozvoljen povratak, već je radije ostao sa svojim narodom. U Beranovom slučaju situacija je bila složenija: u vrijeme njegove internacije Praškom nadbiskupijom je od 1951. upravljao kaptolski vikar Antonín Stehlík, vjerran komunističkom režimu, a Beranov odlazak u Rim omogućio je papi ime-

Kardinal Beran tijekom posjeta SAD-u

novanje novog upravitelja Nadbiskupije vjernog Svetoj Stolicí. Upravljanje Praškom nadbiskupijom preuzeo je kao apostolski administrator František Tomášek, olomoucki pomoćni biskup (od 1977. do 1991. praški nadbiskup i kardinal). U to vrijeme biskupi svih šest čeških biskupija bili su u internaciji ili zatvoru i nijedan nije upravljao svojom biskupijom pa je dolazak biskupa Tomášeka u Prag kao upravitelja najveće češke dijeceze bio veliki korak naprijed u organizacijskom smislu, ali i znak ohrabrenja i nade progonjenim vjernicima. Radi dobrobiti svoje nadbiskupije i Katoličke crkve u Češkoj Beran je pristao žrtvovati se i otići u

Rim u „dobrovoljno“ progonstvo. Prije leta iz Praga njegovi progonitelji nisu mu dozvolili da se oprosti od svoje katedrale u koju nije smio ući 16 godina. Čehoslovački komunisti su se međutim prevarili misleći da su se time oslobodili za njih problematičnog češkog primasa. Njegov dolazak u Rim 19. veljače 1965. zabilježili su svi zapadni mediji koji su time skrenuli pozornost svijeta na progon crkve i kršenje ljudskih prava u Čehoslovačkoj i drugim komunističkim državama. Beran je sudjelovao na svečanosti proglašenja novih kardinala 22. veljače (tada je kardinalom imenovan i zagrebački nadbiskup Franjo Šeper), a uspio je sudjelovati i na zadnjem zasjedanju Drugog vatikanskog koncila na kojem je 20. rujna 1965. održao izlaganje *O slobodi savjesti* u kojem je osudio materijalni i duševni pritisak na čovjeka protiv njegove savjesti i zatražio da se jasno i bezuvjetno proglase temelji vjerske slobode. To je opravdao ne samo iskustvom komunističke vladavine, nego i događajima iz 15. i 17. stoljeća (husitski ratovi, Tridesetogodišnji rat) kada je po njegovom mišljenju nedostatak slobode savjesti vodio prema licemjerju, lažima i nemoralu koji su ozbiljno ugrožavali vjeru. Smatrao je da bi ovakav proglas nanio sramotu svim progoniteljima Crkve i doveo do njihova obraćenja. Beran je pokušao apelirati na Koncil da se zauzme za progonjene kršćane i da zatraži oslobođenje zatočenih svećenika i laika, ali bez uspjeha jer se Koncil uopće nije bavio komunistič-

Kardinal Beran s papom Pavlom VI.

kim progonima vjernika.

Kao prognanik u Rimu kardinal Beran postao je glasnogovornik Crkve iza Željezne zavjese. Unatoč visokim godinama, odlazio je na putovanja po europskim zemljama, SAD-u i Kanadi gdje se susretao s češkim iseljenicima pozivajući ih na slogu, ali i oprost. U Rimu je osnovao češki vjerski centar Velehrad i pobrinuo se za izdavanje knjiga i časopisa za čehoslovačke katolike, a često je gostovao i na Radio Vatikanu. Na šestu godišnjicu smrti kardinala Stepinca, kardinal Beran je 10. veljače 1966. u hrvatskoj crkvi svetog Jeronima u Rimu predvodio zadušnicu. Time je živući češki mučenik odao počast pokojnom hrvatskom mučeniku.

Mala nada da bi se češki primas mogao vratiti u domovinu pojavila se tijekom Praškog proljeća 1968., no njegovim gušenjem to je postalo nemoguće. Kardinal Beran u to je vrijeme obolio od raka pluća, a jedan od zadnjih javnih istupa imao je nakon samospaljivanja Jana Palacha u siječnju 1969. Beran je zapravo pročitao govor koji mu je osobno napisao papa Pavao VI. U njemu nije podržao Palachov čin, ali je pohvalio njegove ideale. Beranov istup kritizirala je komunistička propaganda u Čehoslovačkoj.

Kardinal Josef Beran umro je 17. svibnja 1969. u papinskom zavodu Nepomucenum u kojem je živio i kao mladi bogoslov tijekom studija. Smrt ga je zatekla u progonstvu, kao i tisućljeće prije njega najpoznatijeg praškog biskupa svetog Vojtjeha pa je hrvatski kardinal Franjo Šeper, došavši se u Nepomucenum oprostiti od preminulog kardinala nazočnim Česima rekao: „Imate u nebu drugog svetog Vojtjeha.“ Budući da je Šeper od 1968. kao pročelnik Kongregacije za nauk vjere bio treći čovjek u hijerarhiji Katoličke crkve, nadležan za teološka i doktrinarna pitanja, ova njegova rečenica je imala iznimnu težinu pa se i danas redovito navodi u tekstovima o kardinalu Beranu. Papa Pavao VI. želio je posjetiti umirućeg kardinala, ali stigao je prekasno, kazavši nad njegovim mrtvim tijelom: „Tako umire mučenik.“ Komunističke vlasti nisu dozvolile da se Beranovo tijelo prenese u Prag pa mu je Pavao VI. iskazao najveću moguću posmrtnu počast naredivši da ga se pokopa u kripti bazilike svetog Petra gdje se inače pokapaju jedino pape. Sprovod je predvodio praški apostolski administrator František Tomášek, a suprotno običajima, potkraj obreda pojavio se osobno Pavao VI. koji se pomolio

pred Beranovim odrom i blagoslovio ga. Sličnu počast 1982. će doživjeti i kardinal Šeper kojeg je smrt također zatekla u Rimu nedugo nakon umirovljenja: misu zadušnicu prije prijevoza njegovog mrtvog tijela u Zagreb u bazilici svetog Petra predvodio je papa Ivan Pavao II. Na sprovodu u zagrebačkoj katedrali nazočan je bio i kardinal Joseph Ratzinger, kasniji papa Benedikt XVI., tako da je Šeper jedini Hrvat kojeg su ispratila čak dvojica pape. No privilegija da jedan kardinal bude pokopan na počasnom mjestu među papama doista je iznimna. Sve do danas grobnica kardinala Berana nalazi se u blizini groba prvog pape svetog Petra, između grobova Pija XI. i Pija XII., a u Češkoj se povremeno otvara pitanje treba li mu tijelo ostaviti u Vatikanu, ili prenijeti u Prag. Sam Beran je u svojoj oporuci, napisanoj 1968. nakon

Papa Pavao VI. blagoslivlja lijes kardinala Berana

operacije u Stuttgartu, napisao da želi da mu tijelo bude pokopano u grobnici praških nadbiskupa ili u grobu njegovih roditelja u Plzenju. Dok je kardinal Miloslav Vlk smatrao da Beranova želja treba biti poštivana, sadašnji nadbiskup kardinal Dominik Duka zalaže se za kompromisno rješenje, budući da je posljednje počivalište uz grobove papa iznimna povlastica za jednog kardinala koja uz to simbolizira i češku crkvenu povijest 20. stoljeća. Kao moguća varijanta spominje se prijenos Beranova tijela u Prag, s tim da bi u Vatikanu ostalo pokopano njegovo srce, ili obratno. I sveti Vojtjeh koji je kao mučenik umro na Baltiku 997. kasnije je pokopan u Pragu pa bi i „drugi sveti Vojtjeh“, kardinal Josef Beran, zaslužio da mu se ispuni želja, a ujedno i povijesna pravda, premda nije nepravedno niti da jedan katolički velikodostojnik, proganjan zbog vjernosti papi, počiva upravo među papama, u središtu Katoličke crkve.

**Hrvatski kardinal
Franjo Šeper,
došavši se oprostiti
od preminulog
kardinala Josefa
Berana, nazočnim
je Česima rekao:
„Imate u nebu
drugog svetog
Vojtjeha“**

Grobnica kardinala Berana u kripti bazilike svetog Petra u Vatikanu

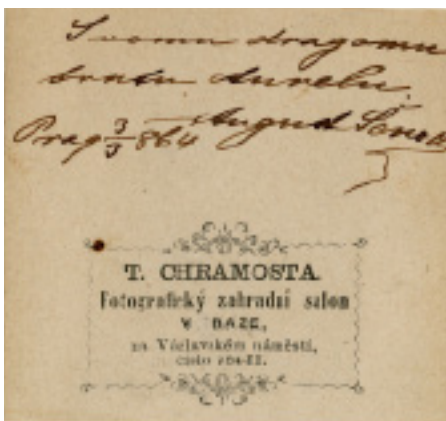
August Šenoa i Česi – uoči 180. rođendana

Književna karijera i ljubav prema Zagrebu začeti u Pragu

 Marijan Lipovac

Mеду hrvatskim velikanima povezanim s Češkom kao jedan od najvećih izdvaja se književnik August Šenoa, začetnik moderne hrvatske proze kojeg je bolest i prerana smrt, u 44. godini života, prekinula usred bogate stvaralačke karijere. Napisavši u manje od dvadeset godina opus od preko dvadeset svezaka, Šenoa je zasnovao modernu hrvatsku književnost na svim poljima i znatno doprinio hrvatskoj nacionalnoj integraciji. Osim što je uveo mnoge novine u hrvatsku prozu, Šenoa je i tvorac razvijenog urbanog štokavskog jezičnog standarda, a razdoblje u kojem je djelovao kao daleko najznačajniji književnik nazvano je Šeninim dobom. Iako se okušao u pjesmama, dramama, feljtonima i kazališnim kritikama, najveći je umjetnički domet ostvario kao pripovjedač i romanopisac. Povijesnim romanom *Zlatarovo zlato* (1871.) uveo je roman u hrvatsku književnost i počeo odgajati čitateljsku publiku. Često se u Hrvatskoj za Šenou može čuti da je bio Čeh, ali radilo se zapravo o davnom češkom porijeklu njegove obitelji, tako da ga je s Češkom daleko više povezivala činjenica da je, kao i mnogi Hrvati, studirao u Pragu te pridonosio uzajamnom povezivanju dviju književnosti, kultura i naroda.

Šenoa je sam proučio porijeklo svoje obitelji i prema njegovim spoznajama, kako je zapisao njegov sin Milan Šenoa, porijeklo obitelji je slavensko, iz Časlava u istočnoj Češkoj. Ranije je postojala teza da obitelj potječe iz Francuske, da se zvala Chenois, pa je Milana Šenou njegov profesor francuskog u školi zvao

Šenoina fotografija snimljena u Pragu 1864. s posvetom bratu Aurelu

Šenoá. Tvrdilo se i da na francusko porijeklo upućuje Šenoina elegancija izraza i stila. Izvorni češki oblik prezimena glasi Šejnoha, a Milan Šenoa je zapisao da bi to na hrvatskom značilo Šepec ili Šepak. Prezime i danas postoji u Češkoj, gdje živi 291 Šejnoha i 287 žena s prezimenom Šejnohová.

U Šeninom obiteljskom stablu nepoznato je ime pretka koji je otišao iz Časlava, zna se tek za djeda Johannesa Schöynohu rođenog 1769. u Budimu ili Beču. Živio je u Budimu i radio kao mlinar, a zatim kao pekar. Imao je 12 djece, a umro je 1838., iste godine kad se Šenoa rodio. Šenin otac Alois rođen je u Budimu 1805. Prezime je promijenio u Schenoha, a zatim u Schönoa te se smatrao Nijemcem. Radio je kao slastičar na nadbiskupskom dvoru u Trnavi gdje je upoznao Aleksandra Alagovića. On ga je, nakon što je 1829. postao zagrebački biskup, poveo sa sobom te je radio kao „biskupski sladopek“ sve do 1848. kad postaje samostalni slastičar. Šenoina majka zvala se Theresa Rabacs, rođena u Trnavi 1813. u mađariziranoj slovačkoj obitelji. Njen otac također je došao u Zagreb s Alagovićem i radio kao njegov majordom i tako je Alois Schönoa upoznao njegovu kćerku s kojom se vjenčao početkom 1838. Najstariji sin rodio se 14. studenog 1838. i kršten je kao August Ivan Nepomuk Eduard. Šenoini roditelji nikad nisu naučili hrvatski, štoviše, otac je čak bio protuhrvatski orijentiran pa je 1849. poslao Augusta u gimnaziju u Pečuh nezadovoljan što je hrvatski jezik uveden u škole. Majka je umrla 1847., rađajući sina Aurela. Osim njega, Šenoa je imao i brata Julija. Alois Schönoa je umro 1878. i pokopan je u grobnici u arkadama gdje počinjavu sva Augustova djeca i unuk, a ime mu je napisano u obliku kako ga navode dokumenti na hrvatskom jeziku, kao Vjekoslav Šenoa.

Unatoč njemačkom duhu u obitelji, August Šenoa se potpuno srodio sa zagrebačkom i hrvatskom sredinom i nacionalno se osjećao kao Hrvat, kao i mnogi drugi hrvatski velikani. Na njegovu hrvatsku orijentaciju, osim gimnazijskih profesora, posebno je utjecao Ljudevit

Šenoa se vrlo dobro uklopio u Prag i bio silno impresioniran kad je na mnogim dućanima vidio natpis Šejnoha. Najprije je u knjigama bio upisan kao Schönoa, a od 1860. upisan je kao August Šenoa. Dakle, službeno je postao Šenoa upravo u Pragu

Udaljenost od rodnog Zagreba pomogla je Šenoi da izgradi svoj odnos prema njemu i može se reći da je Šenoa upravo u Pragu zavolio Zagreb koji će kasnije imati središnje mjesto u njegovom opusu. U Pragu se Šenoa definitivno opredijelio za književnički poziv, stekao spisateljsko iskustvo i izbrusio svoj stil

Gaj čijem sinu Velimiru je kao gimnazijalac bio instruktor.

Šenoa je 1858. upisao studij medicine u Beču, ali je odustao jer je ustanovio da ne podnosi krv, a 1859. dobio je stipendiju biskupa Josipa Jurja Strossmayera od 300 forinti godišnje za studij prava u Pragu. Šenoa se vrlo dobro uklopio u Prag i bio silno impresioniran kad je na mnogim dućanima vidio natpis Šejnoha. Najprije je u knjigama bio upisan kao Schönoa, a od 1860. upisan je kao August Šenoa. Dakle, službeno je postao Šenoa upravo u Pragu. U Prag je Šenoa došao upravo u vrijeme kad je stasala nova književna generacija, zvana Majevci prema časopisu *Máj*, a bližio se i kraj neoapsolutizmu i povratak ustavnosti Listopadskom diplomom 1860. kad su Česi očekivali ispunjenje državnopravnih ciljeva zacrtanih 1848., ujedinjenje čeških zemalja i federalizaciju monarhije.

Šenoa je brzo svladao češki, učlanio se u mnoga društva i počeo pisati novinske članke za novine *Osvěta*, *Zlatá Praha*, *Národní listy* i *Hlas*, uz to je i prevodio i tako si poboljšavao standard. Preveo je dramu Václava Klimenta Klicpere *Dobro jutro*, koja je 1862. izvedena u Zagrebu kao prva češka drama. Bio je i pomagač pri izradi Riegrovog rječnika koji je počeo izlaziti u 12 svezaka 1860. Odlazio je i u kazalište, redovito posuđivao knjige iz Narodnog muzeja, a aktivan je bio i u Sokolu s kojim je odlazio na izlete po Češkoj. Zna se da je 1863. postao član Umjetničke besede, odnosno njene književne sekcije, zajedno s Janom Nerudom, Karelom Sabinom, Karelom Erbenom, Juliusom Grégrom i ostalima, a družio se i s pjesničkom skupinom Majevaca te je poznavao i vodećeg češkog političara i povjesničara Františka Palackog. Ti kontakti svakako su utjecali na Šenou, ali treba reći da je Šenoino idejno i političko formiranje počelo u domovini pa ne treba preuveličavati češke utjecaje. Neki tvrde da je pisao pod utjecajem Jana Nerude, međutim Nerudina djela su puna skepse, gorke ironije i pesimizma, dok kod Šenoe sve zrači optimizmom i vjerom. No Neruda je utjecao na Šenoino feljtone, poput *Zagrebulja* koje je počeo pisati po

povratku u Zagreb. Činjenica je i da se kroz Šenoino stvaralaštvo stalno provlači dvojnost svojstvena Majevcima – romantičnost u poeziji i sklonost realizmu u prozi, žanrovsko-stilska raznolikost, teme iz narodne povijesti i pučke predaje. Također, Šenoa se divio češkoj kulturi i nacionalnoj samosvijesti.

U Pragu se družio i sa zemljacima i ostavio tople zapise o tome kako su se okupljali u kavanama, čitali novine, pjevali, posebno u pripovijetki *Prijan Lovro* koja se i događa u Pragu. Prag je za Šenou bio izvor istinskog pjesničkog nadahnuća, što je zabilježio na više mjesta. U *Prijanu Lovri* nalazimo neke od najljepših opisa Praga u hrvatskoj književnosti: „Jednoga popodneva pođosmo šetat pred gradska vrata. Idasmo duž Vltave. Dođosmo na gol vršak nad velikim selom, komu već ne pamtim imena. Divna li prizora! Nad nama nebo, plavetno, pod nama zeleni brežuljci i dolovi, međ kojima se vijuga srebrna Vltava. Pred nama gomila starih orijaških palača, sto šiljastih tornjeva, kitni otoci, pred nama kameni most Karla IV.; strmi Višegrad, negda „sunce češko“, ovjenčano kraljevskim dvorovitna i zlatnim kulama, sada – austrijska tvrđava, ovjenčana topovima, na kojoj sred pusta groblja vrlo neukusna crkva sv. Petra stoji. To bijaše Zlatni Prag. Sjedosmo navrh brijega, na kojem je, kako se priča, stajao „Devin grad“; gdje da je junakinja Vlasta sa svojom amazonskom četom branila slobodu ženskoga spola proti nasilju muževa. Branila; al ne obranila. Sjedasmo dugo mučeći, diveći se krasnom prizoru. – Koliko je bilo nada sred toga grada – prihvatim ja – koliko bura bjesnjelo u njem! Prava je to kamena elegija. – Reci, tu se od jada okamenila jedna orijaška duša! – odvrati mi Lovro. – Život i neživot izmjenjuje se. Kamen dobiva dušu, a čovjek postaje kamenom. – I opet se zamisli Lovro časak spustiv glavu. – Kaži mi – nastavi dalje – nije li Jean Jacques Rousseau istinu govorio odgovoriv dijonskoj akademiji, da znanosti čovjeku više škode neg hasne? Jest, vjere mi. Gledaj pred sebe, evo ti Praga, evo ti primjera. Da nije bilo toliko prosvjete u tom gradu, da nije bilo u njem Husa, bio bi sretniji. Bijela

Gora ne bi bila postala crnom.“

Na Staru godinu 1860. sa skupinom prijatelja, u kojoj su bila dvojica Bugara, jedan Poljak, još jedan Hrvat i nekoliko Čeha išao je po ulici i pjevao češke pjesme, zbog čega je reagirala policija te je ostao preko noći u zatvoru i dobio dosje. Šenoini češki prijatelji posebno su hvalili i pamtiti njegovo držanje. U svibnju 1862. održao je zapažen govor na svečanosti u Sokolu, na češkom. Govor je u cijelosti bio u češkim novinama i u zagrebačkom *Pozoru*. Slične govore držao je i na drugim okupljanjima i to je bilo zabilježeno u novinama. Šenoa se u Pragu najmanje bavio studijem i studirati je zapravo prestat već 1861., ali sve do 1864. dobivao je potporu Strossmayera kojem je slao molbe opisujući kako teško živi u Pragu i da mu treba novaca, u čemu je očito bio uspješan. U katalogu studenata Pravnog fakulteta u Pragu zapisana je i Šenoina praška adresa, Karlovo náměstí 556.

Udaljenost od rodnog Zagreba pomogla je Šenoi da izgradi svoj odnos prema njemu i može se reći da je Šenoa upravo u Pragu zavolio Zagreb koji će kasnije imati središnje mjesto u njegovom opusu. U Pragu se Šenoa definitivno opredijelio za književnički poziv, stekao spisateljsko iskustvo i izbrusio svoj stil – u napisima u češkim novinama je oštar promatrač, kritičar i satiričar s realističkim sklonostima, a to će biti karakteristika njegovih djela i kasnije.

Šenoa je postao dopisnik zagrebačkog *Pozora* za koji 1860. piše prvi članak *U zlatnom Pragu* kojim je započeo seriju feljtona *Pražki listovi*. Pisao je i za *Slavonac*, *Leptir* i *Naše gore list*, i to kazališne kritike, ali i pjesme, npr. *Večeslavu Hanku* 1861. povodom smrti pjesnika Václava Hanke, 1863. *Kalih-grad*, posvećenu Janu Žižki te prijevode čeških pjesnika. Neki od novinskih tekstova imaju izrazitu češku tematiku, npr. *Đurđevdan u Češkoj*, *Quid novi Pragae*, *Ivanje u Pragu*, *Duša Lumirova*. U Pragu 1862. piše i svoju prvu novelu, *Vječni Žid u Zagrebu*, objavljenu u *Pozoru*.

Važan dio Šenoina djelovanja u Pragu bilo je pisanje za češke novine. Tim svojim napisima promovirao je Hrvatsku

Prag je za Šenou bio izvor istinskog pjesničkog nadahnuća, što je zabilježio na više mjesta. U *Prijanu Lovri* nalazimo neke od najljepših opisa Praga u hrvatskoj književnosti

i njenu kulturu u Češkoj, a isto je radio u korist Češke za hrvatske novine. Najprije je pisao za novine *Národní listy*, uz ostalo o ratu Crnogoraca s Turcima, te je potaknuo prikupljanje pomoći za Crnogorce, kao i o situaciji u BiH. Suradnju s *Národním listima* prekinuo je 1862. zbog uvredljivog članka o južnoslavenskim studentima te počinje pisati za *Hlas*. U listopadu dolazi u Zagreb kako bi napisao članak o dolasku prvog vlaka u Zagreb. Dolazak vlaka opisuje s ironijom, kaže da su hrvatske zemlje željeznom trakom spojene s njemačkim zemljama Austrije,

barbarstvo s kulturom, jugoslavenstvo s germanstvom, ruga se izgledu kolodvora jer izgleda kao vojna utvrda, prigovara da je daleko od grada, a ironično piše i o uvođenju telegrafa uz prugu i tvrdi da ima više žica nego stanovnika Zagreba.

Za *Hlas* je pisao o aktualnostima iz Hrvatske i imao je stalnu rubriku koja se zvala *Ze Záhřebu*. Suraduje i s časopisom *Osvěta*, ali ti članci nisu potpisani, kao i s njemačkim novinama *Politik* i *Wanderer*, a od 1864. za ilustrirani časopis *Zlatá Praha*. Tu je ostavio važne tekstove o novinstvu u Hrvatskoj, o Dubrovniku, o suvremenoj hrvatskoj književnosti te o hrvatskoj obali. Možemo reći da je među prvima Česima otkrivao ljepote hrvatskog Jadrana. Većina Šenoinih tekstova u novinama je nepotpisana, što tada nije bilo neuobičajeno, ali se Šenoino autorstvo vidi iz stila, tematike, ideje, sadržaja. Šenoini češki tekstovi objavljeni su 2003. u knjizi *Nepoznati rani radovi* urednice Miroslave Tušek, a tekstove su preveli Miroslav Čihak, Ana Vodvarka i Predrag Jirsak. Šenoa je toliko dobro naučio češki da je prevodio na češki, čak i poeziju, npr. slovensku narodnu pjesmu *Tri kćeri*.

Iz Praga potječe i poznata Šenoina fotografija u ilirskoj surki, snimljena 1864. koju je poslao bratu Aurelu, a u Pragu Šenoa piše i svoj poznati tekst *Naša književnost* koji izdaje 1865. u bečkom časopisu *Glasonoša* kojem je bio urednik nakon odlaska iz Praga. Te godine naime nije položio rigoroz, zadnji ispit, i tako izgubio stipendiju biskupa Strossmayera koji mu je bio namijenio mjesto profesora na zagrebačkom sveučilištu, a gubi i potporu oca.

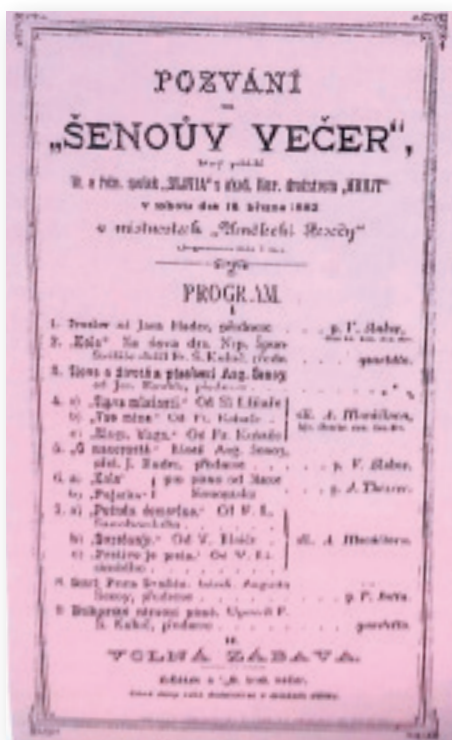
Od 1866. do smrti 1881. Šenoa živi u Zagrebu, ali i u tom razdoblju nalazimo

Češko izdanje romana *Zlatarovo zlato*

sporadične veze s Češkom. Tako je 1868., zbog političkih pritisaka bana Levina Raucha razmišljao o preseljenju u Prag gdje su mu prijatelji već pripremali mjesto urednika u *Národním listima*, ali Rauchov pad je to pitanje skinuo s dnevnog reda. Šenoa je 1873. preveo libreto opere *Prodana nevjesta* koja je tada izvedena u Zagrebu, a svoje znanje češkog jezika stečeno u Pragu pokazao je na osnivačkoj skupštini Češke besede Zagreb 14. listopada 1874. kad je održao pozdravni govor na češkom. Nazočni su bili Ivan Kukuljević, Josip Eugen Tomić i gradonačelnik Ivan Vončina. Govor nažalost nije sačuvan, ali zagrebački Česi su iznimno ponosni zbog počasti koju im je Šenoa iskazao. Osnivač Besede bio je Josef Václav Frič čije pjesme je Šenoa prevodio tijekom boravka u Pragu.

Iste godine postao je urednikom književnog časopisa *Vienac* u kojem je objavljivao tekstove i o češkoj kulturi i znanosti, kao i prijevode čeških pjesnika poput Háleka, Nerude i Erben. Preveo je Erbenove balade *Badnji dan*, *Vrba* i *Golubak*, no prijevoda ipak nema puno i smatra se

Program *Šenoina večeri* u Pragu 1882.

Najveći dvorac u Češkoj, a ujedno i na svijetu, je Praški dvorac (Pražský hrad, u Hrvatskoj poznatiji kao Hradčany, što je međutim naziv za okolnu gradsku četvrt). Korijeni mu sežu još u 9. stoljeće i početke češke državnosti. Nekadašnje sjedište čeških kraljeva danas je sjedište čeških predsjednika, a u njemu je smještena i katedrala svetog Vida. Dug je 570, a širok 120 metara. Današnji izgled dobio je u razdoblju od 15. do 18. stoljeća.

Najveći dvorac u Hrvatskoj je Klenovnik u Zagorju, dovršen 1616. kao vlasništvo grofovske obitelji Drašković. Danas se u dvorcu nalazi bolnica za plućne bolesti.

ZANIMLJIVOSTI

da je Šenoa postao suzdržan prema češkim kulturnim krugovima zbog njihovih predrasuda prema Hrvatima koje se počelo izjednačavati sa Srbima. Ipak, u *Viencu* nalazimo vijesti o češkoj kulturi i umjetnosti, o slikarstvu, o repertoaru praškog kazališta i književnim časopisima, što znači da je Šenoa i dalje pratio kulturna zbivanja u Češkoj. Šenoa je 1876. napisao i nekrolog Františku Palackom.

U kontekstu Šenininih čeških veza zanimljiva je njegova satirična pjesma pisana kajkavski, *Čudnovita dve kaputov zmešarija* iz 1874., čija temeljna poruka je da ne valja piti pivo nego vino: „Posle piva budeš včerašni naveke, doktore buš plačal, plačal apoteke.“ Zanimljivo od ne-

kog tko ima češko porijeklo i tko je dobar dio života proveo u Pragu. To je jedna od rijetkih pjesama u hrvatskoj književnosti posvećenih pivu, ali je antipivska. U pjesmi opisuje pijančevanje dvojice prijatelja na Silvestrovo i opijanje pivom, koje je uzrokovalo zamjenu kaputa i nevolje za obojicu protagonista, a zanimljiva su imena likova – Vinko Lozić i Pemko Hmelič koje opisuje ovako:

„Gospon Vinko Lozić zovevam se prvi, Pemko Hmelič drugi od ječmenske krvi. Od horvatske zemle prvi je patronuš, V nemškom pak orsagu drugi ima tro- nuš.“

Pivo dakle simbolizira čovjek s imenom Pemko (Pemac – Čeh), iako ga se

definira kao Nijemca.

Neka Šenoina djela izlazila su u češkim prijevodima još za njegova života: *Zlatarovo zlato* i *Prosjak Luka* 1880., *Diogenes* i *Mladi gospodin* 1881., *Branka* dvaput 1882., *Ilijina oporuka* 1884. i 1885. (prvo u Brnu pa u Pragu), *Seljačka buna* 1884., *Turopoljski top* i *U akvariju* 1889. *Turopoljski top* izdan je još 1895., 1912. i 1931., tako da je to djelo najčešće izdavano u Češkoj od svih Šenoinih djela. *Seljačka buna* izdana je još i 1953. i 1977., a 2007. je u antologiji hrvatskog pjesništva na češkom *Koráb korálový* objavljena *Propast Venecije*. Šenoinu smrt zabilježili su češki časopisi, uz podsjećanje na njegov boravak u Pragu, a Umjetnička beseda kojoj je bio član održala je i *Šenoinu večer* njemu posvećenu.

Danas je Šenoa slabo poznat u češkoj javnosti, kao i gotovo svi hrvatski velikani, pa i oni češkog porijekla (Ivan Zajc, Marija Ružička Strozzi, Fran Lhotka, Václav Huml, Lavoslav Ružička...). To je jedan od povoda Hrvatsko-češkom društvu da inicira postavljanje spomen-obilježja u Šenoinu čast na Karlovom náměstí u Pragu gdje je stanovao kao student.

Šenoa je 1873. preveo libreto opere *Prodana nevjesta* koja je tada izvedena u Zagrebu, a svoje znanje češkog jezika stečeno u Pragu pokazao je na osnivačkoj skupštini Češke besede Zagreb 14. listopada 1874. kad je održao pozdravni govor na češkom

Sto godina hrvatskih jaslica Vojte Braniša

Konferencijom za novinare u crkvi svetog Blaža u Zagrebu 29. prosinca 2016. obilježena je stota godišnjica prvih hrvatskih božićnih jaslica koje je izradio hrvatski kipar češkog porijekla Vojta Braniš. Kako je kazala upraviteljica Gliptoteke HAZU Vesna Mažuran Subotić, Braniš je studirao u Zagrebu u klasi Roberta Frangeša Mihanovića i nakon diplome 1915. odmah dobio priliku napraviti ovo monumentalno djelo. Podsjetila je da je Frangeš Mihanović primijetio da u hrvatskoj umjetnosti, a posebice kiparstvu, nedostaju prizori koji bi realistički pratili život ljudi na hrvatskom selu, a zanimanje za takav prikaz pokazao je upravo Braniš. Izradi jaslica pristupio je s velikim entuzijazmom i ozbiljnošću. Od župnika Svetozara Ritiga dobio je površinu od 3,5 četvornih metara i slobodu koncepcije uz uvjet da prikaže hrvatske običaje i hrvatsko selo. Sam Braniš radio je prvo figurice u glini, pa u drvu, a na kraju u vosku kojeg je prema recepturi slikara Bele Čikoša Sesije rastopio i dobio masu od koje je izrađivao figurice koje je potom bojao. Tako kompozicija jaslica predstavlja 150 figura koje je sam

Braniš opisao kao „hrvatske seljake koji hrle u Betlehem, a među kojima se vide tamburaši, žene, djeca, kola s volovima i darovima, mljekar, sveta tri kralja, jaslice, ovce i još puno toga“. Župnik Zlatko Koren rekao je da su jaslice nastale na tragu hrvatskih božićnih pjesama u kojima se na najbolji način osjeća ljepota Božića. „Dragocjeno je i to da je umjetnik bio župljanin ove župe, dragocjeno je da su nastale od voska i to zavjetnoga, od svijeća koje su gorjele u kapelici svetog Roka koja se također nalazi unutar ove župe. K tomu, valja posvijestiti da je iz onoga što je možda za većinu od nas ništa, može nastati tako jedna lijepa priča koja nas uči da cijenimo sve ono što je nastalo diljem svijeta, ali da znademo cijeniti i ono što je nastalo u Hrvatskoj“, rekao je Koren. Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić zahvalio je župi na čuvanju ovog iznimnog eksponata. „Nema ljepšega nego čuvati nacionalni, duhovni, vlastiti identitet jer to je preduvjet da bi cijenili drugo i drugačije“, poručio je Bandić. Nazočnima se obratila i Branka Komadina, unuka Vojte Braniša, koja je spomenula djedov život u Božjakovini gdje se susreo sa životom se-

ljaka koji je potom želio prenijeti u jaslice. Prisjećajući se dolazaka pred jaslice s djedom, rekla je da im je on tumačio kako je izrađivao pojedine figure te ih upućivao da moraju obraćati pažnju na svaku figuru. „Jako smo ponosni kao obitelj i veselimo se svakom dolasku pred jaslice. Vjerujem da će i moj unuk jednoga dana isto tako dolaziti“, rekla je autorova unuka. Direktorica Turističke zajednice Grada Zagreba Martina Bienenfeld podsjetila je da su jaslice 2016. prvi put uvrštene u program „Advent u Zagrebu“, čime su se zbog svoje jedinstvenosti našle u kulturnoj ponudi metropole.

M. L.

Glumica Marija Ružička Strozzi i njena slava u „sjevernoj domovini“

„Češka, zlatna Češka, kako mi je tamo bilo lijepo“

✎ **Alexandr Orošnjak**

„U mom srcu topla je ljubav za dvije domovine, Južna mi je bliža, dok je sjeverna jedna maglovita mila uspomena iz najranijeg djetinjstva. Onu prvu sjevernu pamtim više po pričanju svoje majke. Ona me nije zaboravila i još se danas brine o meni. Razumljivo da mi je sadašnja, Hrvatska bliža. Tu je moja obitelj, prijatelji, ovoj sam poklonila sve svoje osjećaje i zanose“, govorila je Marija Ružička Strozzi, jedna od najvećih hrvatskih glumica koja je tijekom gotovo 70 godina karijere ostvarila oko 600 uloga i više tisuća nastupa, kao nijedna hrvatska glumica prije ni nakon nje. Ova istaknuta hrvatska Čehinja umrla je u Zagrebu 27. rujna 1937. te joj se 2017. navršava 80. godišnjica smrti. Rodila se u Litovelu 3. kolovoza 1850. od oca Leopolda Josefa Ružičke i majke Therezie Otilie rođene Mauler. Matični zapisi pokazuju da se u obitelji s tipično češkim prezimenom Ružička govorilo njemački. U biografijama piše da su u Litovel došli njemački glumci, među kojima je bio Josip Freudenreich, koji je za amaterskog violinista Ružičku dogovorio angažman u orkestru zagrebačkog kazališta i tako je obitelj Ružička došla u Zagreb. Freudenreich je kao „stari obiteljski prijatelj“ kasnije primijetio Marijin glumački talent i omogućio joj 2. siječnja 1868. prvi nastup u kazalištu. Udajom za Ferdinanda Strozzi, potomka stare firentinske plemićke obitelji, od 1871. najčešće se potpisivala kao Marija markiza Strozzi.

Nakon što je 1883. u Pragu otvoreno Narodno kazalište, Marija Strozzi bila je jedan od njegovih prvih gostiju, specifična po više elemenata: uspješno je konkurirala slavnoj Sarah Bernhardt koja je u Pragu gostovala 1888. i 1892., rodom je bila iz Moravske, prva se od svih stranih gostiju trudila naučiti češki i namjeravala u Pragu dobiti angažman, prva je također gostovala u drugom kazalištu (u Brnu), a njezin odnos prema Češkoj, odnosno „sjevernoj domovini“, koju je kasnije nekoliko puta posjetila, bio je vrlo topao te je od početka prelazio kazališno

Slika Marije Ružičke Strozzi u novinama *Zlatá Praha* 1886.

Marija Ružička Strozzi trudila se naučiti češki i namjeravala u Pragu dobiti angažman, prva je gostovala i u Brnu, a njezin odnos prema Češkoj bio je vrlo topao te je od početka prelazio kazališno polje. Prijateljstvo i poštivanje Marije Strozzi prešlo je i na službena mjesta, što je kulminiralo dodjelom najvišeg čehoslovačkog odlikovanja i otkrivanjem spomen-ploče na njezinoj rodnoj kući.

polje i pojavio se kao unikatan primjer prekrasnih i bezvremenskih prijateljskih odnosa s članovima obitelji Frič. Prijateljstvo i poštivanje Marije Strozzi prešlo je i na službena mjesta, što je kulminiralo dodjelom najvišeg čehoslovačkog odlikovanja i otkrivanjem spomen-ploče na njezinoj rodnoj kući.

Put Marije Strozzi do praškog Narodnog kazališta odvijao se u nekoliko koraka, a „arhitekt“ gostovanja postao je pjesnik i revolucionar Josef Václav Frič koji je od 1873. do 1877. živio u Zagrebu kao glavni urednik *Agramer Zeitung*. Vjerojatno je Mariju Strozzi upoznao kao veliku umjetnicu u kazalištu, ali je tek kasnije saznao da se rodila u Češkoj. Kontakti su se morali dogoditi izvan kruga ljudi povezanih s Češkom besedom u Zagrebu, u koju je Frič bio uključen kao suosnivač i vrlo agilan član, s obzirom da Marija Strozzi tada još nije znala češki.

Prvi put se Marija Strozzi pojavila na pozornici praškog Narodnog kazališta 30. kolovoza 1886. kao Fedora u istoimenoj predstavi Victoriena Sardoua. Gostovanje se nastavilo 2. i 5. rujna ulogom Klare u Ohnetovom *Vlasniku talionica*, 6. rujna je odigrala naslovnu žensku ulogu u Shakespeareovom *Romeu i Juliji*, a sve je završila 10. rujna ulogom Eve u *Mageloni* Josefa Jiříja Kolára. Češki tisak je gostovanje vrlo intenzivno pratio. Dan prije prvog nastupa prijateljski predviđa: „Njezini nastupi bit će iznimno interesantni“ i bojažljivo dodaje da „razlika u jeziku valjda neće biti problem za razumijevanje, jer je hrvatski jezik vrlo blizak češkom, a osim toga je *Fedora* sama vrlo dobro poznata.“ Realizirani nastupi donijeli su Mariji Strozzi veliki uspjeh, kritičari su ocjenjivali njezinu umjetnost, kao i razinu zagrebačkog Narodnog kazališta, i ponavljali su želju da gledaoci s pozornice Narodnog kazališta slavenske jezike čuju češće.

Njezin boravak u Pragu nije bio vezan samo s radom na pozornici – tisak nakon nekoliko dana informira javnost, da je „posjetila i pogledala većinu povijesnih spomenika kraljevskog našeg glavnog grada, jučer popodne je poduzela u

pratnji svog supruga i g. Vojte Slukova izlet u prašku okolicu.“ Najtopliji prijem Marija Strozzi dobila je u obitelji starog poznanika Josefa Václava Friča, što je opisao njegov sin Jan Josef: „Gospođa markiza je ušla u očevoj pratnji. Ušla je s osmijehom i kao anđeo, tako nježno i tiho. Pozdravila je svojim prekrasnim glasom i ubrzala korak, da može poljubiti majčine izmorene ruke. Oči su im se srele. Prvoj su se u tom trenu osvijetlile, kao da zovu život, a iz drugih, dubokih, tamnih očiju poštovane gospođe progovorila je ljubav... Bila je prvi put u Zlatnom Pragu i žarom mlade duše proživljavala je njegovu uzvišenu ljepotu. Progovarala je s vatrom o idejama i željama koje su ju doveli k nama i žarko o dojmovima o večerima proživljenima u svetištu češkog naroda. A osim toga, koliko je skromnosti bilo u njezinim riječima kad se dotaknula svoje umjetnosti i koliko nježnosti u čežnji za vlastitim domom i djecom!... Na rastanku joj je majka pomilovala ruke, kao što je činila kada je nekoga voljela. Strozzi je otišla. Mi smo pak šuteći znali da je danas došla među nas izvanredna duša. Bio je to lijep trenutak; lijep, kakvih je u životu malo.“ Tijekom posljednjeg posjeta obitelji njenog prijatelja organizirali su glazbenu večer, a Josef Václav Frič tom je prigodom dobio srebrni pehar s posvetom. Marija Strozzi bila je ponovo očarana kad su noću dalekozorom gledali zvijezde i Mjesec, nakon čega su se morali rastati.

Gostovanje i boravak u Pragu bili su službeno završeni dan prije „prijateljskom večeri sa zanimljivim programom“ u čast „odlične hrvatske glumice-tragetkinje“ u Umjetničkoj besedi. U subotu 11. rujna dobila je kao premiju Umjetničke besede prvu tiskanu reprodukciju kazališnog zastora koji je naslikao Vojtěch Hynais. Točan termin njenog odlaska iz Praga nije poznat, no sigurno je da je još 14. rujna u Pragu datirala zahvalu u novinama i da je napustila Češku puna dojmova i nade: „U svom nelakom rastanku s predragim i toplo gostoljubivim Pragom imam srdačnu potrebu izraziti svoju najveću hvalu: Poštovanoj publici za ljubazno prihvaćanje, počasnim družicama i drugovima u Taliji za kolegijalnu potporu, češkom novinstvu za prijazne i ohrabrujuće recenzije, slavnog intendanturi, direktorijatu i društvu Narodnog kazališta za primjernu susretljivost, Umjetničkoj besedi i Akademskom društvu za dojmjljiva priznanja, a svim ovdje stečenim rijetkim i nezaboravnim prijateljima za svu iskrenu pažnju. Lijepi trenuci proživljeni u Vašoj

Marija Ružička Strozzi privatno je posjetila Čehoslovačku 1927. i 1931. U vrijeme drugog boravka snimila je na praškom radiju gramofonsku ploču s monologom iz *Smrti majke Jugovića* Ive Vojnovića

sredini ostat će mi zauvijek najutješnijom uspomenom. Živite dobro! Marija Ružička-Strozzi, član zagrebačkog Nar. kazališta. U Pragu, 14. rujna 1886.“

Dojmove iz „mog prekrasnog Zlatnog Praga“ opisala je u pismu Fričovoj kćeri Boženi: „Nije fraza ako Vam kažem da ne živim više u Zagrebu; duh moj prebiva neprekidno u Pragu i budite uvjereni da kad ne bih imala obitelj... Počela sam osjećati da sam Moravljanka i nemam na pameti ništa drugo nego Prag...“

U Zagrebu je Marija Strozzi nastavila uspješnu glumačku karijeru i počela intenzivno učiti češki. Boženi je o tome napisala: „naučit ću ga, moram ga naučiti“ i na prvi pogled fantazmagorično nastavila: „Ne mogu i ne smijem čitati, ali gdje god hodam, govorim češki sama sa sobom“. Tokom sljedećih praznika (1887.) Marija Strozzi ponovno se pojavila u Pragu kao gost obitelji Frič. Kontakti su trajali i dalje: Frič je od 16. do 20. travnja 1889. posjetio Zagreb i svaki dan je boravio u njezinom stanu, gdje su počeli pripremati repertoar za novo gostovanje. Marija Strozzi je ne samo napredovala u učenju češkog jezika („Češku Klaru poznam toliko dobro, da nju mogu igrati spavajuća; u sljedećih nekoliko dana moram igrati na hrvatskom i bojim se, da ću imati na jeziku češke riječi. Nikakav zadatak u životu nisam pratila s takvom ljubavlju i strašću.“), nego i prevela na hrvatski češku i francusku dramu *Gazdina roba* i *Adriene Lecouvreur*, s kojima je kasnije gostovala u Pragu.

Novo gostovanje u Pragu Marija Strozzi počela je pripremati 7. srpnja 1893, no ono se iz nepoznatih razloga realiziralo tek u studenom 1894. Marija Strozzi je u Prag stigla 6. studenog. Prva predstava bila je 9. studenog 1894. *Dama s kamelijama* Aleksandra Dumasa sina.

Tisak je pisao o „velikoj navali“ i dodao: „Sva su sjedala bila već u 10 sati dopodne rasprodana“. I kritika, koja je marginalno pisala o „nedostatnoj suigri koja je dopuštala različite interpretacije“ bila je na kraju zadovoljna: „Izvedba gospođe Ružičke-Strozzi u *Dami s kamelijama* bila je prihvaćena jednoglasnim priznanjem od publike i kritike. Širi se glas, da je gospođa Ružička-Strozzi u zadnje vrijeme dosegla u umjetnosti još mnogo više nego što je pokazala tijekom svog gostovanja u Narodnom kazalištu prije nekoliko godina“.

Zbog uspjeha je i druga predstava iste igre 12. studenog bila opet „rasprodana“. Nakon trećeg nastupa u *Adrienne Lecouvreur* (15. studenog) i konstatacije kritike da je „nakon rezultata, koji je gospođa Ružička-Strozzi postigla moguće gledati naprijed s najživljim interesom“, reagirali su sljedeći dan telegramom intendant Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu Stjepan Miletić i direktor drame Adam Mandrović.

Marija Strozzi je 20. studenog nastavila gostovanje na češkom jeziku. Izabrala je glavnu ulogu u realističkom komadu *Gazdina roba* svoje prijateljice Gabriele Preissove koji je napisan u dijalektu. Komad je bio kasnije pod istim nazivom u prijevodu Marije Strozzi odigran jednom (1896.) u Zagrebu. Možda su i zbog toga kritika i javnost bile pune očekivanja, a novine su unaprijed najavljivale, da „...već sam izvanredni fenomen, da će umjetnica druge nacionalnosti od češke igrati češku ulogu u Narodnom kazalištu na češkom jeziku, sigurno će učiniti sutrašnju predstavu gospođe Ružičke-Strozzi iznimno zanimljivom.“

Zadnja uloga Marije Strozzi na praškoj pozornici bila je 24. studenog Klara u Ohnetovoj drami *Vlasnik talionica* koju je trebala također odigrati češki.

Marija Strozzi 26. studenog napustila je zauvijek kao glumica Prag i vlakom u pratnji Josefa Jana Friča otputovala u Brno. Na kolodvor državnih željeznica došla je delegacija na čelu s direktorom Šubertom i „... brzi vlak je napustio kolodvor punih petnaest minuta kasnije. *Doviđenja*, rekao je direktor Šubert iz duše našeg cjelokupnog kazališnog svijeta... *Doviđenja*, uzviknula je umjetnica i vlak je odjurio s kolodvora. Do posljednjeg zavoja mogao se iz vlaka vidjeti buket koji maše... *Doviđenja*“. Njezino praško gostovanje i glumu je nakon nekoliko dana kompleksno ocijenio pisac R. J. Kronbauer: „Pristojan broj rijetkih i odličnih gostiju izmijenio se na našoj pozornici, zvijezde prvog reda... sve to punim pravom ponavljamo o milom

Stara i nova spomen-ploča na rodnoj kući Marije Ružičke Strozzi u Litovelu

bratskom gostu, ali o nikome od njih se ne može reći, da se utisnuo tako duboko i u najintimniju dušu, kao umjetnost, narav i izgled gospođe Ružičke-Strozzi.“

Vijest da će Marija Strozzi 26. studenog doći na gostovanje u Brno i nastupiti dan kasnije kao Eva u *Gazdinoj robi*, a 28. studenog u *Dami s kamelijama*, pojavila se u novinama već 22. studenog. Repertoar gostovanja bio je isti kao u Pragu, no glumičin uspjeh bio je još veći. „Majstorska izvedba rijetke slavenske umjetnice izazivala je mnogo puta gromoglasan pljesak nakon svakog čina na otvorenoj pozornici,“ pisale su novine.

Marija Strozzi je 29. studenog posjetila u pratnji Josefa Jana Friča rodni Li-

tovel, a 30. studenog odigrala je u Brnu u Kazalištu na Veverí zadnju predstavu na češkim pozornicama i otputovala u Zagreb, gdje je temeljem uspjeha u Češkoj bila imenovana počasnim članom Hrvatskog narodnog kazališta.

Uprkos pokušajima, novo gostovanje Marije Strozzi u Češkoj nikad se nije ostvarilo. Nekoliko puta se pojavila vijest da će gostovati ili biti angažirana u Brnu, a „iz razloga, koji su se nalazili izvan uprave kazališta i same umjetnice“ nije došlo ni do planiranih predstava Vojnovičeve *Smrti majke Jugovića* u praškom Gradskom kazalištu na Vinohradima.

No poznato je da je Marija Strozzi privatno posjetila Čehoslovačku 1927.

i 1931. i da je boravila kod obitelji Frič u Pragu. U vrijeme drugog boravka snimila je na praškom radiju gramofonsku ploču s monologom iz *Smrti majke Jugovića*. Kontakte s češkim glumcima Marija Strozzi je održavala i kad su gostovali u Zagrebu. Godine 1896. Otylija Sklenářová-Malá čak je posjetila njezin stan i šokirana zabilježila: „Tu sam tek dobila živo sjećanje na udaljeni zavičaj, na Prag, na Češku; gospođa Strozzi čuva u svom salonu kao oltar uspomene od nas dovezene: vrpce s posvetama, košare sa suhim cvijećem, portrete. Objesila se povjerljivo o moje rame šapćući emotivno: „Češka, zlatna Češka, kako mi je tamo bilo lijepo – uzmite me tamo sa sobom!...“ O Mariji Strozzi pisalo se u češkim novinama kao o slavenskoj Sarah Bernhardt, Eleonori Duse i Ellen Terry.

Najveća priznanja Marija Strozzi dobila je na kraju života kad je bila u mirovini. Na početku 1928. bila je odlikovana najvišim čehoslovačkim odlikovanjem – Redom bijelog lava. Službena akcija se odigrala u Zagrebu prigodom obljetnice 60 godina umjetničkog djelovanja, a odličje joj je umjesto predsjednika Masaryka uručio čehoslovački generalni konzul Odon Pára, koji je sa suprugom i ostalim članovima konzulata posjetio Mariju Strozzi u njezinom zagrebačkom stanu gdje se održala „intimna proslava“. U svim prilikama novine su istaknule njezino „češko porijeklo“ i nezaboravno gostovanje u Narodnom kazalištu u Pragu 1886. i 1894.

Zadnji uspjeh Marije Strozzi u Čehoslovačkoj bio je vezan s proslavom 85. godišnjice njenog rođenja, kad je kao jedina strankinja ušla među počasne članove praškog Narodnog kazališta kojih do danas ima samo osam. Povodom 85. rođendana 24. lipnja 1935. imenovana je počasnom građankom Litovela, gradski muzej objavio je poseban godišnjak gdje su Mariji Strozzi posvećene čak 52 stranice, a 15. rujna 1935. otkrivena joj je spomen-ploča na rodnoj kući s ovim tekstom: „Slavna tragetkinja, češka i jugoslavenska rodoljupka *Marie markýza Růžičková Strozzi* rođena je u ovoj kući 3. kolovoza 1850. Postavio kraljevski grad Litovel 1935.“ Spomen-ploča je bila uništena u vrijeme nacističke okupacije, a ponovno je postavljena 2013. s nešto drugačijim tekstom.

Najstariju električnu javnu rasvjetu u Češkoj imaju Jindřichův Hradec i Písek, od 1887.

Najstariju električnu javnu rasvjetu u Hrvatskoj ima Županja, od 1883.

ZANIMLJIVOSTI

Kako je 7. svibnja 1945. oslobođen čehoslovački konzulat u Zagrebu

Herojski podvig zagrebačkih Čeha

Bilo je iznimno važno preuzeti zgradu konzulata kako po ulasku partizana ne bi bila zaposjednuta, a zatim i oduzeta kao njemačka imovina

✎ **Marijan Lipovac**

Zagrebački Česi otpor nacizmu i fašizmu počeli su još prije početka Drugog svjetskog rata, točnije nakon raspada Čehoslovačke i nacističke okupacije Češke i Moravske. Mnogi od njih sudjelovali su u aktivnostima koje je vodio tadašnji predsjednik Čehoslovačkog saveza František Smetánka, a koje su uključivale ne samo skrb o sunarodnjacima izbjeglima iz okupirane domovine, nego i propagandne aktivnosti kako bi se dao djelatatan doprinos njenom oslobođenju. Nakon sloma Jugoslavije i uspostave NDH 1941., kad je djelatnost Češke besede Zagreb bila zabranjena, a Češki narodni dom u Šubićevoj ulici otet, zagrebački Česi uključili su se u ilegalni pokret otpora koji je djelovao u Zagrebu. Kad se primakao kraj rata, nisu mogli aktivno sudjelovati u vojnim jedinicama koje su oslobađale Čehoslovačku, no mala skupina Čeha iz Zagreba izvela je 7. svibnja 1945., dan prije ulaska partizanske vojske u grad, hrabru i herojsku akciju u kojoj je oslobođena zgrada bivšeg čehoslovačkog konzulata u Prilazu Đure Deželića. O tom nepoznatom podvigu koji ne zaslužuje

Václav Šrámek danas

povijesni zaborav svjedoči njegov jedini živući sudionik, 90-godišnji Václav Šrámek, rođeni Zagrepčanin koji danas živi u Ostrovu u Češkoj. Čehoslovački konzulat, koji je u Zagrebu djelovao od 1920., zatvoren je nakon propasti Čehoslovačke, a nakon uspostave NDH zgrada je predana nacističkoj Njemačkoj koja je ondje smjestila svoj konzulat. Još prije nego je bilo očito da je kapitulacija Trećeg Reicha pitanje dana, nekadašnji učitelj češke škole u Ljubljani koji se prezivao Drlý razmišljao je o tome da bi u povoljnom času zgradu konzulata trebalo ponovno preuzeti u češke ruke. S idejom je upoznao svog prijatelja dr. Konopku i Ladislava Šrámeka, koji se ranije istaknuo u ilegalnim aktivnostima, kao što je bilo skrivanje arhiva Čehoslovačkog saveza. Sva trojica složila su se da je iznimno važno preuzeti zgradu konzulata kako po ulasku partizana ne bi bila zaposjednuta, a zatim i oduzeta kao njemačka imovina. Dr. Konopka je uspostavio kontakt sa službenicima njemačkog konzulata koji su srećom bili antinacistički orijentirani. Tajnik konzulata Reinberger, inače Austrijanac, obećao je da će 6. svibnja, prije napuštanja Zagreba, u svom stanu ostaviti ključeve konzulata i to je ispunio. Idućeg dana u konzulat su ušli Drlý i Šrámek i naišli na netaknute uredske prostore, a od osoblja njemačkog konzulata samo domaćicu i kuharicu Julianu Weiss. Dan kasnije, 8. svibnja, gradom su još kružile ustaške patrole braneći odstup svojim vojnim postrojbama koje su bježale prema zapadu, no hrabri zagrebački Česi odlučili su obaviti posljednji i najopasniji dio svoje akcije – skinuti sa zgrade konzulata obilježja nacističke Njemačke, izvjesiti čehoslovačku zastavu i na kraju postaviti ploču s natpisom „Konzulát Československé republiky“ koja je pronađena na tavanu u prašini i prljavštini. U akciji su sudjelovali Drlý, Konopka, Šrámek sa sinovima Jaromírom i Václavom te njihov prijatelj Lubomír Kubeček kao naoružani pratitelj koji je uz to i fotografirao. Istog dana partizani su ušli u Zagreb. Nove vlasti priznale su realnost da je zgrada u kojoj je tijekom NDH djelovao njemački konzulat vlasništvo Čehoslovačke te je konzulat brzo mogao obnoviti svoj rad. Da nije bilo akcije male skupine zagrebačkih Čeha koji su čehoslovačku zastavu

Otac i sin, Ladislav i Jaromír Šrámek, skidaju grb nacističke Njemačke sa zgrade čehoslovačkog konzulata u Zagrebu

Ponovno postavljanje ploče s natpisom „Konzulát Československé republiky“. Slijeva: Ladislav Šrámek, Jaromír Šrámek, Václav Šrámek i dr. Konopka.

na zgradu konzulata izvjesili prije dolaska partizana, nije isključeno da konzulat ne bi doživio sudbinu Češkog narodnog doma koji je Češkoj besedi Zagreb vraćen tek 1998. Zgrada u Deželićevom prilazu nakon razlaza Češke i Slovačke 1993. pripala je Slovačkoj koja danas ondje ima svoje veleposlanstvo.

Uz 90. obljetnicu Prokūpekove gospodarske škole

Kako su Česi unapređivali

✍ Vjenceslav Herout

Ratarstvo je uvijek bilo važna grana gospodarstva, o njemu je ovisilo hoće li ratarski proizvodi biti dostatni za preživljavanje do iduće godine, ili će zbog njihovog nedostatka doći do gladi, što se još danas nerijetko događa u nekim dijelovima svijeta. Za napredno ratarstvo potrebne su obradive površine, ali i znanje, kako bi se i na malim površinama proizvelo što više dobre i kvalitetne hrane. Takvo se znanje uvijek stjecalo postupno, kroz iskustvo, ali od 20. stoljeća veliku ulogu za povećanu proizvodnju doprinio je tehnički napredak u obradi zemlje i mnoge spoznaje znanosti. U 19. stoljeću na području Hrvatske znanost još nije dublje zakoračila u sela, ratarska proizvodnja nije bilježila napredak jer je i tehnika obrade zemlje bila ista kao što su je koristile prethodne generacije. Ipak od druge polovine 19. stoljeća na ratarstvo počeli su utjecati i neki novi činitelji. Jedan od takvih je dolazak većeg broja doseljenika iz prenapučenih područja tadašnje Austro-Ugarske, iz ratarsko razvijenijih u slabije razvijena područja Hrvatske, pa su oni svojim iskustvom unaprijedili ratarsku proizvodnju. Među takvim doseljenicima bili su i Česi.

Najveći intenzitet doseljavanja Čeha na hrvatska područja bio je u zadnjim desetljećima 19. stoljeća kada se privodio svom završetku. Prema službenoj statistici iz 1900., od 31.888 zabilježenih Čeha

na području Hrvatske i Slavonije najviše ih je bilo na području Požeške županije (14.769), a samo nešto manje u Bjelovarsko-križevačkoj županiji (11.227). U gospodarskom smislu, oba su ova područja još u 19. stoljeću bila zaostala. Požeška područja su više od stoljeća i pol bila pod vlašću Osmanlija, ranije starosjedilačko stanovništvo se povuklo ili je bilo preseljeno dublje u unutrašnjost Habsburške monarhije, dok je stanovništvo, koje je došlo s Osmanlijama i obavljalo tursku graničarsku službu, zanemarilo ratarstvo i više se bavilo stočarstvom. Također, područje Bjelovarsko-križevačke županije sve do 1871. bilo je u sastavu Vojne krajine pod upravom austrijskih vojnih vlasti gdje su krajišnici, posebno u graničnom pojasu, također zanemarili ratarsku proizvodnju.

Nakon što je krajem 17. stoljeća oslobođena Slavonija, započeo je proces njenog postupnog gospodarskog oporavka. Na požeškom prostoru taj je proces bio ubrzan nakon što je većina tog prostora početkom druge polovine 18. stoljeća došla u vlasništvo plemićke obitelji Janković koja je poduzimala niz mjera kojima se htjelo oživjeti gospodarstvo na području vlastelinstva. Bio je to dug proces jer je trebalo krčiti šumska područja, za što je trebalo dosta radne snage, a nje nije bilo jer su tadašnji feudalni odnosi ograničavali slobodno kretanje

Daruvarski župnik Mijo Ettinger napisao je da „nekad pusti i nemarno obrađeni krajevi bjelovarske i požeške županije danas hrane tisuću Čeha... guste šikare i starosjediocu nepristupne gudure, iskrčene su marom njihovim, te rode pšenicom, krumpirom, kuruzom i repom...Dok je naš narod puštao njiivu na ugaru...sada je naučio od Čeha zemlju gnojiti, mijenjati usjeve, gospodarstvene strojeve nabavljati, pa ide u napredak.“

**Prokūpekova
gospodarska škola
polučila je ono što se od
nje očekivalo. Velik broj
mladog naraštaja završio
je ovu školu i time
doprinio da su se počele
mijenjati gospodarske
prilike u sredinama iz
kojih su dolazili njeni
polaznici**

Polaznici Prokūpekove gospodarske škole u Velikim Zdencima

poljoprivredu u Hrvatskoj

stanovništva. Taj je proces ubrzan nakon ukidanja kmetstva 1848., a dodatno pozivom stranom stanovništvu iz prenapučenih područja Monarhije na naseljavanje manje naseljenih područja. Sličan proces odvijao se i u dijelu bjelovarskog područja nakon ukidanja Vojne krajine.

Među pridošlim stanovništvom bilo je mnogo Čeha koji su doprinijeli gospodarskom napretku prostora u koje su se doselili. Daruvarski župnik Mijo Ettinger (1864.–1966.) napisao je da „nekad pusti i nemarno obrađeni krajevi bjelovarske i požeške županije danas hrane tisuću Čeha... guste šikare i starosjediocu nepristupne gudurice, iskrčene su marom njihovim, te rode pšenicom, krumpirom, kuruzom i repom... Dok je naš narod puštao njivu na ugaru... sada je naučio od Čeha zemlju gnojiti, mijenjati usjeve, gospodarstvene strojeve nabavljati, pa ide u napredak.“

Slično je napisao i grubišnopoljski župnik Ivan Nepomuk Jemeršić (1864.–1938.): „...svi ti doseljenici su vrlo čestiti i marljivi ljudi i mora se i priznati da su u mnogočemu naučili naš hrvatski svijet naprednijem i boljem gospodarstvu. A naročito oni koji su došli iz Češke naučili su sve naše ljude raditi kojekakvim strojevima te su uopće podigli gospodarstvo na napredniji i uspješniji stepen...“

Naprednije gospodarenje pridošlog stanovništva nije moglo u kratkom vremenu promijeniti situaciju, za to je trebalo puno vremena jer je trebalo promijeniti i ranije navike ljudi koji su se nerijetko protivili svim novinama u gospodarstvu, želeći zadržati onakvo gospodarstvo kakvo je bilo u vrijeme njihovih predaka. Kod očuvanja tradicija to je bilo pozitivno, ali u gospodarstvu vrijede drugi zakoni, preživljavaju oni koji su proizvodili više, jeftinije, oni koji su počeli koristiti tehničke izume u ratarstvu, počeli gajiti nove sorte žitarica, bolju stoku u stočarstvu i uzgajati voće i povrće koje se moglo plasirati na tržište. Oni koji se nisu uspjeli prilagoditi tim promjenama, prodavali su svoja imanja i odlazili u druga hrvatska područja ili u prekomorske zemlje. Ni svi doseljenici nisu se svuda snašli pa su se i oni pridružili koloni onih koji su bolji život potražili negdje u prekomorskim zemljama.

Velik broj Čeha živio je u rubnim selima uz rijeku Ilovu u Bjelovarsko-križe-

Ljudevit Modly

Parna mljekara u Velikim Zdencima (današnja Zdenka) u početku je zapošljavala samo nekoliko radnika, a mlijeko se otkupljivalo samo od seljana Velikih i Malih Zdenaca te Orlovca, i to uglavnom od čeških obitelji

vačkoj županiji na potezu od Hercegovca, Velikih i Malih Zdenaca, Grubišnog Polja, Donje Rašenice, Ivanovog Sela. Oni su se uz ratarstvo počeli baviti i stočarstvom, ali ne više samo za svoje potrebe, nego za tržište. U stočarstvu se ubrzo pojavio problem viška mlijeka i mliječnih proizvoda koji su uvelike premašivali obiteljske potrebe. Na zdenačkom području to je zamijetio putujući drotar i sitni trgovac Matija Macašek, porijeklom Slovak, koji je kao putujući obrtnik poznao i razvijeni državni područja pa je ta iskustva htio prenijeti i u ovdašnji prostor. U Velikim Zdencima, kod raskrižja putova Bjelovar-Daruvar i Garešnica-Grubišno Polje, kupio je posjed i sagradio 1897. parnu mljekaru i time riješio problem ne samo tamošnjih seljana, nego i sebi i svojim nasljednicima osigurao životnu egzistenciju. Oženio je Rozaliju Benak iz Velikih Zdenaca i time postao

članom ove seoske sredine.

U Končanici, s lijeve strane Ilove u Požeškoj županiji, samo šest kilometara od Velikih Zdenaca, Ljudevit Modly je 1899. sagradio također jednu mljekaru i siranu. Končanica i susjedni Brestovac bili su tada u sastavu navedene županije, bili su također nastanjeni pretežno stanovništvom češke nacionalnosti pa su i ovdje oni postali snabdjevači mlijeka za potrebe ove mljekare.

Parna mljekara u Velikim Zdencima (današnja Zdenka) u početku je zapošljavala samo nekoliko radnika. U početku je za spremanje mlijeka imala samo tri kotla: dva kapaciteta od 400 litara i jedan od 200 litara. U početku se otkupljivalo mlijeko samo od seljana Velikih i Malih Zdenaca te Orlovca, i to uglavnom od čeških obitelji, jer se starosjedilačko stanovništvo još nije bavilo naprednim stočarstvom, nego su stoku uzgajali samo radi prodaje, a mlijeko i mliječne proizvode koristili su samo za potrebe svojih domaćinstava. Tijekom vremena i takve obitelji su počele isporučivati mlijeko ovoj mljekari pa se prostor otkupa mlijeka širio i na druga okolna sela. Mlijeko su dovozili mljekari na zaprežnim kolima.

U mljekari u Velikim Zdencima proizvodio se sir trapist, grojer i jedna posebna vrsta sira. Svoje su proizvode prodavali u Bosni, u Zagrebu, Mariboru i primorskim gradovima. Maslac se proizvodio u komadima od pet kilograma i kao takav se isporučivao na tržišta u mnoge hrvatske gradove.

Svi dostupni pokazatelji ukazuju da su pred Prvi svjetski rat u gospodarstvu na području Požeške i Bjelovarske županije prednjačila sela u kojima su živjeli u većem broju pripadnici češke nacionalnosti. To je bilo vidljivo ne samo po naprednom ratarstvu, stočarstvu, voćarstvu, nego i po izgledu takvih sela.

Nakon raspada Austro-Ugarske velik dio Čeha u Hrvatskoj ostao je živjeti u Kraljevini SHS. Mnogi od njih bi se vratili na područje novonastale Čehoslovačke, ali za ratarsko stanovništvo tamo nije bilo mjesta. Tada je čehoslovačka vlada napravila mudar potez i savjetovala Česima da ostanu živjeti u novonastalim okolnim državama i obećala povesti brigu o njima, tražeći da dobiju sva prava kao i građani

pojedinih država.

Čehoslovačka vlada držala se tog obećanja, iako je to bila velika obaveza. Na području Kraljevine SHS ona nije brinula samo za Čehe na hrvatskom prostoru, nego i za Čehe i Slovake razasute na području cijele tadašnje države. Taj je broj, prema popisu iz 1921., bio oko 140.000 Čehoslovaka, od čega u Hrvatskoj oko 60.000, dok na području ostalih dijelova Kraljevine SHS oko 80.000. Iz ovog podatka nije moguće zaključiti koliko je bilo Čeha, a koliko Slovaka, jer su u skladu tadašnje unitarističke politike registrirani kao Čehoslovaci.

Već tada se moglo zapaziti zaostajanje ratarske proizvodnje i u selima u kojima su živjeli pripadnici češke nacionalnosti. Jedan od razloga zaostajanja bila je posljedica Prvog svjetskog rata jer su za vrijeme njegovog trajanja seljaci bili opterećeni velikim davanjima ratarskih proizvoda koja su bila tako visoka da se gladovalo i na selu. Mnogi su seljaci bili odvedeni na ratna bojišta, na selima se pojavio nedostatak radne snage pa su se problemi sela prenijeli i na poslijeratno razdoblje pa je ratarska kriza, s manjim prekidima, bila prisutna u cijelom međuratnom razdoblju.

Drugi razlog zaostajanja ratarske proizvodnje i u selima nastanjenim Česima je u činjenici da su u tim selima živjeli već naraštaji druge i treće generacije doseljenih Čeha. Oni su u obradi zemlje koristili iskustva svojih roditelja, ali to je bilo nedostatno, jer je tehnika u ratarstvu u razvijenim europskim zemljama uznapredovala, ratarska iskustva iz 19. stoljeća bila su već nedostatna, zastarjela. To je bio i razlog zaostajanja ratarstva za ratarstvom kakvo je bilo u Čehoslovačkoj nakon Prvog svjetskog rata.

Čehoslovačke vlasti nisu se htjele miješati u prilike Kraljevine SHS, ali su bile zainteresirane unaprijediti ratarsku proizvodnju u seoskim sredinama u kojima su živjeli pripadnici češke i slovačke nacionalnosti. Da bi to ostvarili, kao prvi zadatak, htjeli su objediniti sve Čehe i Slovake pod jednu krovnu organizaciju koja bi brinula o svim njihovim pitanjima na području Kraljevine SHS. Ona je pod nazivom Čehoslovački savez osnovana 1921. u Osijeku. Imala je opsežan zadatak jer se radilo o velikom broju pripadnika ovih manjina, razasutih u svim dijelovima tadašnje države. Ona je također trebala usuglasiti razlike u gledištima između Slovaka i Čeha, zadovoljiti zahtjeve onih koji su živjeli u gradovima ili selima, onih koji su imali ovdašnje državljanstvo i onih koji su iskoristili pravo i uzeli čehoslovačko državljanstvo. Osim toga trebalo je ishodi kod Kralje-

August Mžik

Ukazivalo se da su za napredno gospodarstvo potrebna znanja o prirodi i gospodarenju, da su svakoj seljačkoj obitelji potrebna stručna zvanja. Na tragu takvog razmišljanja bio je August Mžik, napredni ratar u Velikim Zdencima. Bio je član HSS-a, jedno vrijeme zastupnik u Skupštini Kraljevine SHS i bliski suradnik Stjepana Radića. Ta mu je veza uvelike koristila kod rješavanja mnogih pitanja pripadnika češke nacionalnosti

vine SHS pitanje izbornog prava, problem vojne obaveza, pitanje korištenja nacionalnih jezika, škola i djelovanje i financiranje kulturnog rada.

Rukovodstvo Čehoslovačkog saveza pravilno je ustvrdilo da su temelji za napredno gospodarstvo usko povezani s pitanjem školstva jer je ono bilo ovisno o tome u kojoj mjeri seosko stanovništvo prati napredak ratarske proizvodnje u tadašnjoj

Europi. Razne prosvjetne institucije u Prahu primijetile su da bi se na području Kraljevine SHS trebalo krenuti s osnivanjem čeških škola kojih na prostoru Hrvatske do 1922. nije bilo. Mladi naraštaji češke nacionalnosti rođeni u Hrvatskoj polazili su hrvatske škole i slušali bogoslužja na hrvatskom jeziku. Proces asimilacije je već započeo u gradovima i u onim selima u kojima su češke obitelji bile u manjem broju.

Velik broj seoske djece završavao je svake godine niže pučke škole. Većina njih je ostala živjeti u svojim obiteljima, manji broj je odlazio u zanat, dok je neznatan broj odlazio u neke srednje ili visokoškolske ustanove. Malo je bilo seoskih obitelji koje su mogle snositi novčane troškove za takvo školovanje jer su takve škole bile uglavnom u gradovima. Onaj manji broj onih koji su završili takvo školovanje bili su za svoja sela izgubljeni, jer su zaposlenje dobivali u gradskim sredinama. Stočarska proizvodnja je ratnih i poslijeratnih godina također bilježila pad proizvodnje. Smanjio se stočni fond, a time i količina proizvedenog mlijeka. Nakon smrti Matije Macašeka, vlasnika mljekare iz Velikih Zdencu, 1922. vodstvo parne mljekare preuzeo je njegov sin Josip Macašek. Oženio je Amaliju Heřman iz Grubišnog Polja. Josip nije imao očeva iskustva, osim toga živio je u kriznim godinama pa mu je najveći problem bio kako prodati proizvedene proizvode. U *Mljekarskom listu* on je 1926. redovito informirao da njegova parna mljekara proizvodi prvorazredni ementaler u komadima od 25-30 kilograma, zatim domaći trapist i čajni maslac. Nudio je svoje proizvode pouzecom preko pošte ili željeznice.

Takve su reklame 1927. izostale i više su se reklamirali mljekarski proizvodi Rosenberga i Karla Laznickog iz Dežanovca, udaljenog oko 15 kilometara od Velikih Zdencu. Prva dežanovačka parna mljekara Karla Laznickog reklamirala se kao „najveće skladište domaćeg prvorazrednog trapista“ koja je svoje proizvode prodavala pod nazivom „Kaštel“.

Kriza koja je počela već 1928. pretvorila se u veliku gospodarsku krizu koja je uzdrmala cijeli tadašnji svijet. U kriznim godinama dobro su se snašli neki proizvođači mlijeka koji su se prilagodili vremenu i prilikama. U Končanici je 1928. godine uspješno radila mljekara pod nazivom *Prva Hrvatska i slavonska parna mljekara i sirana Ljudevita Modly*. Ona je te godine reklamirala emanteler-desert sir „Sokol“ u blokovima u kutijama po šest obroka i blokovima po 1 kilogram, trapist-Crem dessert sir u kutijama od 100 grama, Romandar-dessert sir u kutijama po 100 gra-

ma, Trapist sir punomastan u hljebovima „Sokol“ po 1,25 kilograma, Jugo-ementaler sir u hljebovima od 50- 70 kilograma, „Sokol“, čajni maslac u svim veličinama omota. Svoje je isporuke slala preko pošte i željeznicom.

O tome da je parna mljekara Ljudevita Modlyja dobro radila i 1929. ukazuje jedan oglas kojim su Ljudevit Modly i dr. Vjekoslav Gortan za rujan 1929. pozivali mljekare na konstituirajuću glavnu skupštinu Mljekarskog društva Kraljevine SHS u Zagrebu. Ovo je društvo nakon osnivanja dobilo utjecaj na području cijele države, a Modly je bio član glavnog odbora i predsjednik društva. Od tada se u javnosti takvo udruženo društvo javlja pod nazivom Prva podružnica Jugoslavenskog društva u

la. Ovdje je došla raditi Slávka Máchová, jedna od prvih čeških učiteljica rođena u Hrvatskoj (Ljudevit Selo). August Mžik je bio član HSS-a, jedno vrijeme zastupnik u Skupštini Kraljevine SHS i bliski suradnik Stjepana Radića. Ta mu je veza uvelike koristila kod rješavanja mnogih pitanja pripadnika češke nacionalnosti.

August Mžik (1881.–1949.) je završio samo nižu osnovnu školu, ali je čitanjem stjecao mnoga znanja iz naprednog gospodarstva i politike. On je tada ukazivao da je nelogično da jedino seljačka djeca svoja znanja o ratarstvu stječu od svojih roditelja, dok djeca advokata, liječnika, inženjera ili činovnika svoja znanja ne uče u svojoj obitelji, nego u posebnim stručnim školama. Smatrao je da bi i dobar ratar svoja

Put do otvaranja takve škole 1927. nije ipak bio jednostavan jer je mnogo pitanja trebalo riješiti u Beogradu. O otvaranju takve škole u Hrvatskoj uz Augusta Mžika i predstavnike daruvarske Besede (Školski savjet, Gospodarski odbor) interes je pokazao i ataše čehoslovačkog veleposlanstva u Beogradu ing. Choholoušek, dok je iz Praga podršku dao ing. Kratoška iz Ureda zajednice gospodarskih zadruga (Ustředí jednoty hospodářských družstev) u Pragu. Tada je bio prihvaćen i prijedlog Augusta Mžika da se, po uzoru na Čehoslovačku, u Daruvaru osnuje zimska gospodarska škola. Najprije je bilo ugovoreno da to bude dvogodišnja češko-hrvatska škola, a nastava bi bila u zgradi realne gimnazije, gdje bi stručne predmete predavali učite-

Proizvodnja sira u tvornici Zdenka

Končanici sa sjedištem u Zagrebu. U nju su svoje pogone udružili neki mljekarski proizvođači s područja kotara Daruvara, Pakraca i Grubišnog Polja.

Niže pučke češke škole ipak nisu mogle riješiti pitanje napredne ratarske proizvodnje, ali su potakle ideju da treba usmjeriti takve kadrove prema stručnim školama.

O važnosti stručnog usavršavanja mladeži u seoskim sredinama stizale su informacije iz Čehoslovačke, ukazivalo se da su za napredno gospodarstvo potrebna znanja o prirodi i gospodarstvu, da su svakoj seljačkoj obitelji potrebna stručna zvanja. Na tragu takvog razmišljanja bio je August Mžik, napredni ratar u Velikim Zdencima, čovjek zaslužan i za osnivanje vatrogasnog društva i Češke besede u tom selu, zaslužan što je u Velikim Zdencima 1926. bila otvorena paralelna češka ško-

lanje iz kemije, tehnike i o naprednom gospodarstvu trebao stjecati u zasebnim stručnim školama. On je znao i za ratarske visoke škole, ali je smatrao da su ti kadrovi za ovdašnja sela izgubljeni, jer se taj kadar nije vraćao na selo, nego je ostao u gradu gdje je obavljao neke druge poslove. Mžiku su bili poznati i svi problemi oko osnivanje takvih gospodarskih škola i zato se zalagao za tzv. zimske gospodarske škole u seoskim sredinama koje bi polazila seoska mladež u zimskim mjesecima, kada na selu ima manje posla. U takvim dvogodišnjim školama svaka školska godina trajala bi oko tri mjeseca, a polaznici bi slušali i polagali ispite iz predmeta naprednog gospodarstva. Pošto su za takve škole obećani stručni predavači iz Češke, trebalo je za to tražiti dozvolu državnih vlasti te pronaći neki prigodan prostor i mjesto u kojem bi se otvorila prva takva škola.

Gospodarska je škola u Velikim Zdencima usprkos kriznim godinama dala poticaj za oživljavanje gospodarskog života u Velikim Zdencima i okolnim selima. Ipak nije došlo do potpunog oporavka jer je kriza zahvatila sve sektore gospodarstva

li iz Čehoslovačke, dok bi ostale predavali profesori daruvarske gimnazije.

Na osnovu ovog dogovora bio je u Daruvaru formiran jedan pripravnici odbor za otvaranje ovakve škole. Ministarstvo prosvjete Kraljevine SHS dalo je suglasnost da ta škola započne s radom u studenom 1926. U višenacionalnom sedmeročlanom odboru nije bilo jedinstva pa su nastale prve trzavice. Pojedinci su se protivili da se stručni predmeti predaju na češkom jeziku pa stručni učitelji iz Čehoslovačke nisu ni došli. Već krajem 1927. ova škola prestala je s radom.

Nakon ovog nesretnog iskustva opet su pojedinci predvođeni Augustom Mžikom zatražili u Beogradu da se otvori gospodarska škola s češkim nastavnim jezikom. Najveći problem za otvaranje takve škole bilo je pitanje školskog prostora. Tada je uskočio u pomoć član velikozde-

načke Besede Franjo Šlehta i ponudio dio prostora u svom stambenom objektu za potrebe gospodarske škole. Trebalo je to biti privremeno rješenje. Troškove preuređenja prostora preuzela je Češka beseda Veliki Zdenci. Ovaj je plan dobio podršku Čehoslovačkog saveza i Matice školske pa je 11. prosinca 1927. u Velikim Zdencima otvorena gospodarska škola. Otvaranju su prisustvovali predstavnici čehoslovačkog veleposlanstva iz Beograda, čehoslovačkog konzulata iz Zagreba, Čehoslovačkog saveza iz Beograda, Matice školske iz Daruvara, predstavnici čeških škola iz Daruvara, Bjelovara, Osijeka, Hercegovca, Brestovca, Ludine, predstavnici Čehoslovačkih beseda i društava iz Daruvara, Bjelovara, Osijeka, Zagreba, Beograda, Hercegovca, Uljanika, Pavlovca, Končanice, Gudovca, Tomašica, Malih Zdenaca... Među gostima bili su predstavnici državnih vlasti i korporacija i velik broj mještana i seljana iz okoline. Toga dana gosti su obišli neka tamošnja gospodarstva i posjetili izložbu konja i krava. Cijeli ovaj događaj završio je kulturnim programom i plesom.

Iz Praga su zatim dobivene subvencije za plaću učitelja te je došao ing. Jan Chromček, koji je postao i upravitelj škole. Gospodarska škola u Velikim Zdencima trebala je biti samo privremeno rješenje, dok se u Daruvaru za nju ne pronađe pogodan stambeni prostor.

U prvoj školskoj godini 1927./1928. u ovu školu se prijavilo 40 učenika, ali ih je bilo primljeno 33 iz sedam sela, najviše iz Velikih i Malih Zdenaca te Hercegovca. Prema kriteriju upisa, oni su prethodno trebali imati nižu pučku školu, a nisu smjeli biti mlađi od 14 godina. Školski plan i program napravljen je po uzoru na takve škole u Čehoslovačkoj, ali prilagođen ovdašnjim prilikama. Učenici prvog razreda imali su tjedno 35 sati i slušali 18 nastavnih predmeta, većinu stručnih, a manji broj općeobrazovnih. U drugom razredu imali su 36 sati tjedno i 20 nastavnih predmeta.

U početku rada škola je oskudijevala nastavnim sredstvima i pomagalima, s nedovoljno prostora za smještaj učenika iz susjednih sela. Usporedno s trajanjem zimske nastave organizirala su se i predavanja za seljake u okolnim selima, kao i zabave, a od zarade se pokrивao dio školskih troškova. Godine 1928. dograđen je uz postojeću zgradu dodatan prostor u kojem su nastavu imali polaznici drugog razreda gospodarske škole. Dogradnju je također obavila Češka beseda Veliki Zdenci uz dobrovoljni doprinos i ispomoc svojih članova. Već tada se pomišljalo da se zamoli protektorat ove škole i da dobi ime po Adolfu Prokúpeku, poznatom

političaru i predsjedniku Čehoslovačke zemljoradničke zajednice. Dozvolu za imenovanje ove prve češke gospodarske škole u Kraljevini SHS dao je 1928. suglasnost osobno Adolf Prokúpek u svom pismu adresiranom na Čehoslovački savez u Beogradu.

Od Ministarstva zemljoradnje Čehoslovačke dobiveni su školski udžbenici i najnužnija nastavna pomagala. Tijekom rada ove škole u Velikim Zdencima (1927.–1930.) učenici su sudjelovali na gospodarskoj izložbi u Daruvaru i Osijeku i na dvotjednoj ekskurziji u Čehoslovačkoj, gdje su u Pragu posjetili jednu gospodarsku izložbu.

Mlijeko se u Zdenku dovozilo konjskom zapregom

U prve dvije školske godine u nastavi su sudjelovali upravitelj škole ing. J. Chromček dok su vanjski suradnici bili dipl. agr. M. Chromečková, učiteljice Slávka Máchová i Bengesz te učitelji Jan Pavlik i Lacina.

Gospodarska je škola u Velikim Zdencima usprkos kriznim godinama dala poticaj za oživljavanje gospodarskog života u Velikim Zdencima i okolnim selima. Ipak nije došlo do potpunog oporavka jer je kriza zahvatila sve sektore gospodarstva. Ona je uzdrmala i mljekarsku proizvodnju u Velikim Zdencima. U takvim okolnostima Macašek je prodao mljekaru Viktoru Hrešiću, sposobnom trgovcu koji je tada imao trgovinu u Grubišnom Polju. Ipak, u godinama krize problemi mljekare nisu bili riješeni jer je isporuka sira smanjena, a cijena mlijeka i mliječnih proizvoda je osjetno pala pa su jednako bili pogođeni proizvođači mlijeka, vlasnici mljekara i zaposlenici u njima. Ipak se mljekara u Velikim Zdencima uspjela održati. Viktor Hrešić je 30-ih godina počeo postupno modernizirati

proizvodnju u svojoj mljekari koja se pred rat počela zvati Zdenka, po imenu jedne vrste sira nazvanog imenom njegove kćeri. Prokúpekova gospodarska škola je 1930. premještena u zgradu Češke osnovne škole „Jan Amos Komenský“ u Donjem Daruvaru gdje je ranije bio prostor za polaznike dječjeg vrtića. Već 1931., zahvaljujući doprinosu raznih institucija iz Čehoslovačke, nekih udruga i pojedinaца, započela je gradnja nove zgrade za potrebe gospodarske škole. Ona je otvorena krajem 1931. uz prisutnost mnogo prosvjetnih i gospodarskih uzvanika iz Čehoslovačke i Jugoslavije, predstavnika Čehoslovačkog saveza u Jugoslaviji te

predstavnika raznih kulturnih udruga s daruvarskog područja.

U radu ove škole kao njeni daruvarski ravnatelji izmijenili su se Václav Jakubec (1930.–1931.), Jaroslav Procházka (1931.–1934.) i Karlo Herot (1934.–1941.).

Uz Prokúpekovu stručnu gospodarsku školu od 1933. su se organizirali kursevi za djevojke. U njima su djevojke stjecale korisna znanja u vođenju domaćinstva, od kuhanja do obavljanja ženskih kućanskih poslova. U tome su uz stručne predavače ispomagale neke daruvarske domaćice.

Prokúpekova gospodarska škola polučila je ono što se od nje očekivalo. Velik broj mladog naraštaja završio je ovu školu i time doprinio da su se počele mijenjati gospodarske prilike u sredinama iz kojih su dolazili njeni polaznici. Iako gospodarske prilike 30-ih godina nisu bile sklone seljačkom stanovništvu, ipak škola je stvorila takav kadar koji je i u teškim prilikama uspio osigurati sve što je bilo potrebno za jedan normalan život u seljačkim obiteljima.

Jedan primjer rekonstrukcije obiteljskog stabla

Avantura rodoslovnog istraživanja

Danas u doba interneta ne treba obilaziti arhive. Na stranici FamilySearch.org objavljene su sve dostupne hrvatske matične knjige

✍ **Damir Crnogaj**

U avanturu rodoslovnog istraživanja ušao sam slučajno, iako, je li u životu išta slučajno? U ožujku 2010. slučajno sam se našao pred Hrvatskim državnim arhivom. Odlučio sam ući i pitati što građani mogu koristiti i pod kojim uvjetima. Znao sam da je moja baka bila češkog porijekla, njeno prezime bilo je Říha, a udala se za mog djeda Crnogaja. Za njenog oca nisam znao osobno ime, kao ni djevojačko prezime njene majke. Prva namjera mi je bila saznati kada i odakle su došli moji češki preci i tko od njih. Kad sam čitao mikrofilmove matičinih knjige župe Dubrava (Vrbovec), prvo prezime koje se pojavilo bilo je Crnogaj, neki isluženi učitelj. Nisam znao tko je to, ali kasnije se pokazalo da je to moj prapradjed rođen u Krapini 1826. Moj najraniji predak u Krapini rođen je 1699., moj 7-pradjed (x-pra znači da se rječca *pra* mora izgovoriti toliko puta uz broj koji se navodi). Našao sam upis krštenja svoje bake Franciske/Fanike Říha, kao roditelji upisani su Mihael Říha i Franciska rođena Zalešak. Obitelji Říha i Zalešak u Dubravu su došli 1884./85. Sad znam osobno ime svog pradjeda i djevojačko prezime svoje češke prabake. Upornim traganjem za svojim češkim precima, iz raznih izvora, došao sam do 14 svojih čeških predaka. Našao sam i jednog 4-pradjeda koji je rođen oko 1800., četvoricu 3-pradjeda i dvije 3-prabake. Moj pradjed rođen je u Břeclavu u južnoj Moravskoj 1864., a moja prabaka Franciska Zalešak rođena je u Šardicama 1873. Prezimeni mojih

Članovi Češke besede Zagrebačke županije u Kyjovu, ožujak 2017.

čeških predaka su Říha, Treha, Zalešak, Slezak, Zbořil, Silak. Dok sam u Arhivu tragao za prezimenom Říha, prva pojava bila je Katarina Říhová udana Malinovský. Dvije-tri godine kasnije u ruke mi je došlo pismo od meni nepoznate Sandy Mekuly iz SAD-a koja navodi da je njena prabaka bila Katarina Malinovský rođena Říhová. Kako sam našao dokaz da je Katarina rođena sestra mog pradjeda Mihaela, ispada da smo Sandy i ja u rodu. Rodoslovna istraživanja donose mnoga iznenađenja. Našao sam i mnogo drugih dalekih srodnika za koje nisam ni slutio da imamo zajedničke daleke pretke. U rujnu 2015. imao sam veliko zadovoljstvo posjetiti Břeclav gdje je rođen moj pradjed Říha. Bili smo gosti kulturnog društva Charvatčané. Još jedna zanimljivost o Břeclavu: dio grada zove se Charvátská Nová Ves ili Hrvatsko Novo Selo. U knjizi Franje Vondračeka *Česi i Moravljani u Zagrebačkoj županiji* piše da su mnogi Hrvati iz sjeverozapadne Hrvatske pred najezdom Osmanlija oko 1530. izbjegli u sela južne Moravske. Oko 1880., možda i ranije, u Dubravu, Vrbovec, Gradec i

Preseku došlo je mnogo čeških doseljenika. Pitanje je jesu li se doseljavali ili su se vraćali u postojbinu svojih predaka iz 1530. Tako tamo ima dosta hrvatskih prezimena i naziva sela ili naselja. Češka beseda Zagrebačke županije iz Dubrave svake godine organizira izlet u južnu Moravsku odakle su došli naši češki preci. U ožujku 2017. posjetili smo mjesta Hodonín, Rohatec, Svatobořice-Místřín, Kyjov, Sobůlky, Stražovice, Habrovany, Velešovice, Čechyně, Domanín i konačno Brno. U svakom gradiću posjetili smo lokalne crkve, a bili smo i na mnogim grobljima tražeći prezimena svojih predaka. Pozivam čitatelje *Susreta* da pokušaju poduzeti vlastita rodoslovna istraživanja. Svaki podatak kojeg nađemo produžuje život naših predaka, a duhovno bogatstvo koje rodoslovci steknu svojim istraživanjem je neprocjenjivo. Danas u doba interneta ne treba obilaziti arhive. Na stranici FamilySearch.org objavljene su sve dostupne hrvatske matične knjige, a na stranici Actapublica.eu objavljene su matične knjige iz Zemaljskog arhiva u Brnu koji je nadležan za južnu Moravsku.

Sokolski pokret među daruvarskim Česima

Co Čech – to (hrvatski) sokol!

✎ Davor Ambroš

Kada su u Pragu Česi dr. Miroslav Tyrš i dr. Jindřich Fügner 1862. osnovali prvo sokolsko društvo, nisu ni slutili da će se njihova ideja o sokolstvu proširiti na sva južnoslavenska područja te odigrati značajnu ulogu u društvenom i sportskom životu. Osim bavljenja sportom, sokolski pokret s vremenom je postao simbolom borbe i tihi otpor protiv austro-ugarske vlasti te je imao važnu ulogu u buđenju narodne svijesti i pokušaju samostalnosti slavenskih naroda. Glavna načela sokolstva vezana su uz tjelovježbu, razvijanje discipline i natjecateljskog duha, druženje, pravilan odgoj, težnju za lijepim... Sokolstvo je poticalo i zagovaralo i plemenitost, toleranciju, borbu za pozitivne vrijednosti, suživot, korektan i pošten međusobni odnos. Sokolski pozdrav bio je „Zdravo“ a sokolska poruka: „U zdravom tijelu zdrav duh“. Češka uzrečica „Co Čech – to sokol!“ na hrvatskom prostoru se koristila kao „Hrvat tko je – sokol da je!“ Već nakon nekoliko godina od osnivanja prvog češkog sokolskog društva osnovano je prvo takvo društvo i u Zagrebu (1874.) gdje su u njegovom radu važnu ulogu odigrali i brojni Česi.

U sokolska društva su se tijekom vremena, osim tjelovježbe, uvodile i druge sportske grane poput mačevanja, hrvanja, loptičkih sportova, posebice odbojke i hazene (preteče rukometa). Sokoli nisu

Kad se sokolski pokret preselilo i na selo, seoska je mladež dobila priliku baviti se tjelovježbom i sportom. Prije toga taj dio zabave bio je rezerviran samo za gradske sredine. Sokolski pokret se proširio na selo čak i prije najpopularnije igre dvadesetog stoljeća – nogometa

u svojim društvima imali samo sportske sekcije, nisu bila rijetkost ni kulturna događanja u organizaciji sokolaša, poput kazališnih predstava (priređivala ih je diletantska ili kazališna sekcija), organiziranje plesnih zabava, osnivanja puhačkih (fanfare), tamburaških ili pjevačkih sekcija. Ona su stoga na područjima u kojima su djelovala bila ne samo prva sportska udruženja, već u većini slučajeva i prva kulturna društva u svojim sredinama. U selima se ovaj vid rada i zabave počeo provoditi sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća kada se sokolski pokret preselilo i na selo, čime je seoska mladež dobila priliku baviti se tjelovježbom i sportom. Prije toga taj dio zabave bio je rezerviran samo za gradske sredine. Sokolski pokret se proširio na selo čak i prije najpopularnije igre dvadesetog stoljeća – nogometa, koji se u našim seoskim sredinama pojavio skoro čitavo desetljeće kasnije. U vrijeme osnivanja prvih

društva članovi sokola većinom su bili „slavenske nacionalnosti“ pa je sokolski pokret imao i nacionalno i domoljubno obilježje. Prihvatili su ga Hrvati, Slovenci i Srbi te i drugi protivnici Monarhije. Na području Hrvatske u hrvatskom sokolu nisu bili samo Hrvati, nego i pripadnici drugih nacionalnosti. Sokolski pokret je zbog takvog svog programa rada bio u vrijeme Prvog svjetskog rata zabranjen, a sokolska su društva bila rasformirana. U Daruvaru i njegovoj okolini gdje je živjelo i brojno stanovništvo češke nacionalnosti prvi put se ideja o osnutku sokolskog društva javila poslije prvog svesokolskog sleta u Zagrebu u rujnu 1906. Nekolicina Daruvarčana se s puno dojmova i oduševljenja vratila u grad i pokrenula kotačić koji je zavrteo priču o sokolstvu u ovom kraju. Dodatni je poticaj tome dao nastup novoosnovanog pakračkog sokolskog društva u Daruvaru. Njegovi su članovi u lijepim odorama došli promovirati sokolski pokret pa je to pojačalo želju pojedinaca da takvo društvo bude osnovano u Daruvaru. U skupini građana koja je pokrenula inicijativu o osnivanju hrvatskog sokola u Daruvaru bilo je i nekoliko Čeha. U prvom upravnom odboru društva za tjelovježbu Hrvatski sokol Daruvar, koji je osnovan 28. listopada 1906., našlo se i ime trgovca Václava Josefa Šmita, nešto kasnije jednog od utemeljitelja donjodaruarske Češke besede (danas Češka beseda Daruvar) i predsjednika Čehoslovačke banke u Daruvaru, daruvarskih posjednika Kuneša i Hledika te posjednika iz Končanice Josipa Křepelke. Prvi odbor društva, bez obzira na naziv „hrvatski“ bio je multinacionalan. U njemu su se nalazili kako Hrvati i Česi, tako i Srbi, Židovi i Mađari. Zavidan broj Čeha bio je u svakom sljedećem prijeratnom

Hrvatski sokol u Daruvaru 1924.

odboru društva u kojima su se aktivnošću posebno isticali Josip Zounar i Vjekoslav Lavička, poznati daruvarski društveni radnici.

Društvo se na samom početku susretalo s više problema, a jedan od glavnih bio je gdje i kako nabaviti sprave za vježbanje. Poslije prikupljenih novčanih sredstava, odlučeno je da se sprave za vježbanje nabave u praškoj tvornici *Josipa Wyndyša a zajednosti*, koja je, uostalom, bila jedan od glavnih dobavljača opreme za gotovo sva hrvatska sokolska društva. U početku članstvo nije bilo veliko, ali nije bio ni dovoljan broj kvalitetnih vježbača. Stoga je jednom prilikom tadašnji starješina društva izrazio potrebu za dobrim učiteljem tjelovježbe jer bi on sigurno povećao interes da se veći broj mladih uključi u sokolski rad. U gradu je bilo dosta Čeha kod kojih su ideje sokolskog pokreta imali velik broj pristalica.

Uz tehničke poteškoće društvo se susretalo i s nekim političkim pitanjima. Bilo je to vrijeme hrvatsko-mađarskih napetosti, posebno po pitanju korištenja mađarskog jezika u Hrvatskoj. Tada se to smatralo borbom protiv mađarizacije koja se osjetila i u Daruvaru. Kada je u veljači 1914. bio u Daruvaru izvješten jedan plakat pisan na mađarskom jeziku kojim se građani pozivaju na neki program i zabavu, negodovali su članovi Hrvatske čitaonice i Hrvatskog sokola. Oni su bili posebno iritirani time što su u toj predstavi nastupala i djeca češke i hrvatske nacionalnosti, ali su njihova imena pisana u mađarskoj verziji. Uskoro je izbio Prvi svjetski rat i vihor rata je opustošio mnoga sokolska društva. Kao mladići s odličnim fizičkim predispozicijama, članovi sokolskih društava u pravilu su bili slani na prve linije bojišnice pa su u ratu sokolske organizacije imale ogromne gubitke svoga članstva.

Proglasenjem Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. nastupile su brojne političke promjene. Državna politika težila je prema „narodnom“, zastupajući politiku unitarizma. U takvoj situaciji tražilo se od sokolskih društava, kao najjačih prijeratnih sportskih organizacija, da u tome sudjeluju. Državu je trebala reprezentirati jedna jaka sokolska organizacija koja bi bila oslonac cjelokupnog kulturnog pokreta usmjerena prema stvaranju „savjesnog državljanina“ te se tražilo da se sokolska društva ujedine u jedan sokolski savez. Prema unitaristima, jugoslavenski narod je jedan pa i sokolstvo mora biti jedno. Ova politika je ubrzo uzrokovala val nezadovoljstva koje je prelilo čašu strpljenja. Organizacijski i financijski

Hrvatski sokol u Velikim Zdencima

U općinama s većinskim češkim stanovništvom, poput Končanice, Daruvarskog Brestovca i Ivanovog Sela, vladao je HSS, što je bila dobra podloga za osnivanje hrvatskih sokolskih društava na tom području

problemi bili su samo vrh brijega, ispod kojeg se sve više otkrivao unitarizam i hegemonija unutar državnog sokolskog saveza. U njega se ubacuje i vojska koja je trebala održavati članstvo „na ispravnom putu“.

Hrvatski sokoli su u tome vidjeli čin protuhrvatske politike, što i nije bilo daleko od istine. U svojoj borbi nisu ostali sami jer su „vjetar u leđa“ imali i od strane nekih hrvatskih političkih stranaka. Spor sa zagrebačkim sokolom je okončan krajem siječnja 1921., kad Jugoslavenski sokolski savez (JSS) formalno isključuje zagrebački Savez i poziva na isključenje svih društava ili članova koji su krenuli stopama obnovljenog Hrvatskog sokolskog saveza (1922.) u Zagrebu. Ovi događaji imali su odjeka i u sredinama gdje su živjeli Česi. Odmah poslije izvještaja o sporu sa zagrebačkim društvom, glasilo Jugoslavenskog sokolskog saveza donosi i izvještaj o sporovima u Bjelovarskoj sokolskoj župi u koju je pripadalo i daruvarsko društvo. Sokolsko društvo u Daruvaru održalo je 21. svibnja 1922. izvanrednu glavnu skupštinu društva na kojoj je zaključeno da se odobrava postu-

pak Bjelovarske sokolske župe te njezin istup iz JSS-a i prihvaća pristup Hrvatskom sokolskom savezu. Zaključeno je da se na sjednici ponovno prihvaća stari naziv društva Hrvatski sokol u Daruvaru. Zbog ovih događanja došlo je do raskola i u daruvarskom Sokolu, te je nezadovoljni dio članstva pokrenuo postupak osnivanja novog sokolskog društva koji je trebao raditi po pravilima JSS-a. Od tada su u Daruvaru djelovala dva sokolska društva, svako odgovorno svome savezu, istih sportskih, ali potpuno drugačijih političkih načela. Ovu, ionako kompliciranu situaciju oko dva daruvarska Sokola, dodatno je zakompliciralo osnivanje još jednog društva u lipnju 1922. u Donjem Daruvaru. Ovdje su pretežno živjeli Česi i njihovo je sokolsko društvo radilo po pravilima Jugoslavenskog sokolskog saveza, distanciralo se od oba gradska daruvarska sokolska društva koja su se često bavila međusobnim sporovima, optužbama i svađama. Na prvoj vježbi donjodaruvarskog sokola u listopadu 1922. nije se pojavilo niti jedno od oba društva, iako su bila pozvana. Izvjestitelj s ove priredbe kritički se osvrnuo prema oba daruvarska sokola

Slet Hrvatske sokolske župe Stjepana Radića u Daruvaru

te naveo da „njihov nedolazak ne začuđuje, jer rad novoosnovanog društva je trn u oku mnogim Daruvarčanima koji ga nastoje paralizirati.“ S druge strane, glasilo Hrvatskog sokolskog saveza o društvu kojeg je osnovala češka inteligencija u Donjem Daruvaru pisala je kritički jer su „...osnovali posebni češki Sokol kako bi razbili ili oslabili Hrvatski sokol...“ Krivicu za ovo osnivanje pripisali su češkim učiteljima Novaku i Ditrichu. Sokolsko društvo u Donjem Daruvaru u takvim okolnostima nije moglo opstati te se ono ubrzo ugasilo, a mnogi članovi društva pristupili su gradskom Jugosokolu.

Među simpatizerima i članovima dvaju daruvarskih sokola javlja se netrpeljivost, konkurencija, prkos, inat, pa čak i strah od nasrtaja pripadnika ili simpatizera suprotnog društva. Daruvarski Hrvati bili su simpatizeri Hrvatskog sokola, njima se priključio i dio Čeha koji su živjeli u selima oko Daruvara gdje su počeli sredinom dvadesetih godina osnivati hrvatske sokole. Prilikom župnog sleta hrvatskih sokola u Daruvaru 1924. jedne su novine pisale da „...treba pohvaliti braću Čeha koji su svojom susretljivošću i velikim darovima te svojim velikim prisustvom kod same proslave dokazali da samo u hrvatskim redovima vlada ona prava slavenska uzajamnost i ljubav“. Zanimljivo je da o toj bratskoj ljubavi s Česima i njihovoj odličnoj suradnji s daruvarskim državnim Sokolom piše u isto vrijeme i glasilo dr-

Osnivanje Banovine Hrvatske donijelo je neke nove vjetrove. Daruvarske novine pišu da su na jednom političkom skupu HSS-a u Daruvaru parole bile: „Živila Hrvatska, Živio dr.Maček!“, a uzvikivali su ih većinom samo lokalni Česi

žavnih sokola. Oba su društva agitirala za učlanjivanje novih članova ne bi li na taj način preuzeli primat u gradu pa su oba sokola u gradu računala na mnogobrojno češko stanovništvo. Sela s pretežitim srpskim ili čisto srpskim stanovništvom u daruvarskoj okolini bila su uz državni Sokol. Većina državnih činovnika ili učitelja, bez obzira na nacionalnost, stala je uz državni Sokol, bojeći se gubitka posla, dok je ostalo građanstvo moglo tražiti izbor između ova dva sokola. Pristigla češka inteligencija djelovala je uglavnom u državnim sokolima u Daruvaru i Donjem Daruvaru jer su slijedili politiku svoje vlade koja je imala prijateljske odnose s Kraljevinom SHS i podržavala politiku jugoslavenstva. Oni koji su o tome imali svoje mišljenje i simpatizirali Hrvatski sokol, nisu se uključivali u sokolski rad, držali su se po strani. Rad u Hrvatskom sokolu vlasti su smatrale izdajom državnih interesa te je postojala mogućnost gubitka posla, a za strance i izgnanstvo iz države. Kod kadrova iz Češke nacionalna pripadnost nije bila toliko bitna, a ujedno su svojim radom podigli kvalitetu rada u sokolskim društvima. Na daruvarskom prostoru kod opredjeljivanja za pojedini sokol, osim nacionalne strane, gledalo se i na stranačku pripadnost. Česi oko Daruvara u velikoj većini su simpatizirali program Hrvatske seljačke stranke. U općinama s većinskim češkim stanovništvom, poput Končanice, Daruvarskog Brestovca i Ivanovog Sela, vladao je HSS, što je bila dobra podloga za osnivanje hrvatskih sokolskih društava na tom području. Upravo u

takvim općinama stranačka pripadnost članova često je bila jezičac na vagi kada se radilo o tome koje će društvo osnovati. Za predsjednika sokolskih društava često se birao neki visokopozicionirani lokalni političar koji je provodio politiku svoje stranke i ujedno bio taj koji je brinuo da se stvore uvjeti za rad sokolskog društva. Sredinom dvadesetih godina daruvarski Hrvatski sokol poticao je brojne akcije osnivanja hrvatskih sokola u sredinama s pretežitim katoličkim stanovništvom. Nakon toga, zbog većeg broja takvih društava, Hrvatski sokolski savez u Zagrebu odlučio je da se za područje Daruvara 1928. osnuje Hrvatska sokolska župa, koja je zbog poznatih lipanjskih događaja u beogradskoj skupštini dobila ime Stjepana Radića. Daruvarska župa je teritorijalno bila najmanja, ali po broju društava jedna od najvećih sokolskih župa. Taj povećan broj može se jednim dijelom pripisati i postojanju takvih društava u sredinama u kojima su živjeli pripadnici češke nacionalnosti.

Područje daruvarske župe prostiralo se na tadašnji daruvarski, pakrački, grubišnopoljski i garešnički kotar te obuhvaćalo i seoske sredine u kojima su živjeli Česi, poput Velikih Zdenaca, Dežanovca, Hercegovca, Ivanovog Sela i Uljanika. U ovim selima također se agitiralo za osnivanje Jugosokola u koji su regrutirani činovnici i djelatnici škole jer su bili u nadležnosti državnih vlasti pa su se morali ponašati u skladu s državnim politikom. Stoga se dešavalo da su u nekim selima, pa i u Daruvaru, radila istovremeno dva

Najveći stadion u Češkoj je Velký Strahovský stadion u Pragu, s kapacitetom od 240.000 posjetitelja ujedno i najveći na svijetu. Stadion je izgrađen 1932. za sokolske priredbe, a igralište mu se sastoji od osam nogometnih terena. Danas služi za treninge NK Sparte i za koncerte. Najveći nogometni stadion u Češkoj je Za Lužánkami u Brnu, kapaciteta 50.000 mjesta, dovršen 1953., no od 2001. zbog lošeg stanja nije u funkciji. Od nogometnih stadiona u funkciji najveći je Všesportovní stadion u Hradcu Hrálové s 25.000 mjesta, sagrađen 1960., a najveći stadion u Pragu je Eden Aréna dovršen 2008., s 20.800 mjesta.

Najveći stadion u Hrvatskoj je Stadion Maksimir u Zagrebu, kapaciteta 35.123 sjedećih mjesta, dovršen 1969. Do uvođenja sjedalica na zapadnu i istočnu tribinu 1997. kapacitet mu je bio 64.000 posjetitelja. Gradski stadion Poljud u Splitu, dovršen 1979., neznatno je manji od Maksimira, s kapacitetom od 34.198 mjesta na tribinama.

ZANIMLJIVOSTI

sokola s različitim uspjesima. Dok se u Dežanovcu Jugosokol uopće nije uspio održati, u Velikim Zdencima i Uljaniku aktivniji je bio Hrvatski sokol, a u Hercegovcu Česi su doprinijeli da je Jugosokol potpuno zasjenio mjesni Hrvatski sokol. U svim sredinama u oba su društva, s različitim uspjesima, radili pripadnici češke nacionalnosti. Smatrali su se samo sokolima, nacionalna pripadnost im je bila u drugom planu. Krajem dvadesetih godina rad hrvatskih sokola u Daruvaru i široj okolini bio je na svom vrhuncu i zato nitko nije slutio da će 1929. biti posljednja godina njihovog rada. Nakon uvođenja šestosiječanjske diktature nastale su poteškoće u radu hrvatskih sokolskih društava. Zakonom o osnivanju sokolskih društava zabranjeno je djelovanje hrvatskih sokola jer se nisu htjeli odreći svog imena ni uključiti u rad državnog Sokola Kraljevine Jugoslavije. To odbijanje značilo je i kraj njihovog rada pod hrvatskim imenom. Osnivanje novog Sokolskog saveza Kraljevine Jugoslavije donijelo je i velike promjene u sokolskom pokretu. Određeni broj članova Hrvatskog sokola pristupio je novoj organizaciji, ali sveukupno rad nikada nije dosegao razinu rada bivših hrvatskih sokolskih društava, iako je novi Savez pokušavao osnovati takva

društva u svim, pa i onim najmanjim sredinama. Poslije osnivanja novog Saveza ponovno je osnovano društvo u Donjem Daruvaru u kojem su glavnu ulogu imali češki učitelji, a u Hercegovcu je kompletan upravni odbor bio sastavljen od dvije češke obitelji Petr. Sokolska župa Bjelovar kojoj su od vremena osnivanja novog Saveza pripadala sva društva ovog područja tražila je od Saveza upute o tome može li se uopće osnovati ovakvo društvo sa svim članovima češke nacionalnosti u odboru društva. Odgovor Saveza nije poznat, ali i u daljnjem periodu svi članovi društva bili su Česi. Društva Jugosokola osnovana su i u ostalim sredinama gdje su živjeli Česi, ali njihov rad je više stagnirao nego napredovao, za razliku od sredina s većinskim srpskim stanovništvom gdje su sokolska društva ipak bilježila neke uspjehe. Na vodeće funkcije u društvima prema naptcima Saveza birani su pristigli mjesni činovnici ili učitelji koji su bili članovi Jugoslavenske nacionalne stranke (JNS) ili ljudi odani dvoru, a tek se u upravnom odboru nalazio poneki domaći stanovnik, istinski zaljubljenik u sokolski pokret. U takvom nametanju volje državne politike ovdašnje lokalno stanovništvo nije željelo sudjelovati, pogotovu jer teška ekonomska kriza tridesetih godina nije išla na

ruku sokolskim društvima. Savez se stoga okrenuo školskoj djeci koja su od sredine tridesetih postala oslonac u radu društava.

Osnivanje Banovine Hrvatske donijelo je neke nove vjetrove. Daruvarske novine pišu da su na jednom političkom skupu HSS-a u Daruvaru parole bile: „Živila Hrvatska, Živio dr. Maček!“, a uzvikivali su ih većinom samo lokalni Česi. O odnosu ovdašnjih Čeha prema stanju u tadašnjoj državi možda najbolje govori izvještaj upravitelja škole u Končanici napisan u školskoj spomenici: „Dana 26. kolovoza 1939. godine sklopio je vođa Hrvata dr. Vlatko Maček sporazum sa dr. Cvetkovićem, predsjednikom beogradske vlade. Došlo je do formiranja Hrvatske banovine. Ovdašnji seljani i sve pristaše Hrvatske seljačke stranke su taj sporazum jedva dočekali...“ Zbog političke situacije u Europi i velikih previranja u tadašnjoj državi ban je donio odluku o zabrani velikih javnih okupljanja što se odnosilo i na održavanje sokolskih priredaba. Prosvjeta i tjelovježba pale su pod upravu Banovine koja je podržavala osnivanje tjelovježbene sekcije Junak kao pandana državnom Sokolu pa stoga sokolska društva gube na značaju. Nadolazeći ratni vihor otpuhao je između ostalog i Sokol te se on nikada kasnije nije obnovio.

Hrvatsko-češko navijačko „bratstvo“

Prva službena nogometna utakmica između reprezentacija Hrvatske i Češke, odigrana na Europskom nogometnom prvenstvu u Francuskoj 17. lipnja 2016. u Saint-Etienneu ostat će upamćena po ispadu huligana među hrvatskim navijačima nakon kojeg niti neriješen rezultat 2:2 više nije bio važan. U sjenu su također pale i lijepe scene druženja hrvatskih i čeških navijača uoči utakmice kojima su iznenadili francusku policiju i u svijet poslali lijepu sliku kakve se u posljednje vrijeme rijetko viđaju kad su posrijedi navijači. No drugačije nije ni trebalo biti jer između hrvatskih i čeških navijača nema nikakve „zle krvi“ koja se trebala uzburkati, iako se radilo o utakmici koja je odlučivala o rasporedu u skupini D Europskog nogometnog prvenstva.

„S Turcima smo se baš dobro zezali, a evo sada i s Česima. Zajedno navijamo i ‘udaramo’ po pivu. Navijamo bolje i žešće, ali oni piju pivu kao vodu, tu im ne možemo ništa“, kazali su za Novu TV navijači iz Zagreba i Varaždina. I češki navijači potvrdili su da se odlično zabavljaju zajedno s Hrvatima. „Prešli smo

cijeli grad i nema nikakvih problema. Dobro se razumijemo i slažemo s Hrvatima. Oni navijaju za svoje, mi za svoje. Neka pobijedi bolji, a to je Češka“, kazali su uz smijeh češki navijači iz Ostrave. Novinari su zabilježili i da su hrvatski i češki navijači na ulicama Saint-Etiennea odigrali utakmicu u kojoj su umjesto

vratnica gola poslužile konzerve piva, a pobijedili su hrvatski navijači s 1 : 0.

Do ove utakmice hrvatska i češka reprezentacija odigrale su tek dvije prijateljske utakmice, 1996. u Rabatu u finalu Kupa kralja Hasana (Hrvatska je pobijedila s 4 : 1), te 2011. u Puli kad je Hrvatska pobijedila s 4 : 2. M. L.

Prag na obali Jadrana – drugi put, ali i Češka plaža

Češki Jadran kraj Dubrovnika

Prvi koji su investirali u hotelske objekte i plaže bili su upravo Česi

 Branko Modlic

Kad sam se prije četiri godine u *Susretima* javio s prilogom *Prag na obali Jadrana* o jedinom hotelu na Jadranu s imenom *Praha*, nisam niti slutio da sam u zabludi, odnosno da se dosta južnije od hotela *Praha* u Krajevici nalazi sličan, ali nešto veći hotel sagrađen i svečano otvoren 1934. Podatke o njemu dao mi je Lukša Lucinović, predsjednik Udruge za očuvanje tradicije dubrovačkog turizma „Dubrovački izlog“. I ovaj hotel *Praha* lijepo se smjestio na jednom od najljepših mjesta nedaleko Dubrovnika, na Lapadu, tik do plaže Sumartin.

Iako je ovaj napis i intencija autora bila usmjerena na poznatu i sveopće hvaljenu plažu zvanu Češka plaža – Češki banj – u Kuparima, nismo mogli samo tako zanemariti otkriće još jednog hotela istog imena i južnjačkog imidža koji kao da je doplovio Vltavom. Naime, sve oko njega i njegove izgradnje obavili su Česi pa je logično da je dobio slavno ime *Praha*. Još prije Drugog svjetskog rata ovaj hotel je dobio bliskog susjeda, odnosno kraj hotela *Praha* izgrađen je hotel *Komodor* koji je bio okupiran od

Češka plaža u Kuparima između dva svjetska rata

strane Nijemaca i Talijana pa je prve goste primio tek nakon rata. Tada dolazi do zanimljive situacije – ta dva smještajna objekta spajaju se u jedan, tako da se danas hotel *Praha* nalazi u okviru hotela *Komodor*. Dakle, tu je, a ne vidimo ga, odnosno vidimo ga, a ne znamo da smo oči u oči. Ipak, iza zidina tih dvaju

hotela, tih doživljaja i svega ostalog što jedan, a kamoli dva hotela spojena u jedan mogu dati, ne možemo se malo ne prisjetiti Dubravka Dosegovića i njegovih sjajnih stranica iz knjige *Češka kroz ključanicu* i poglavlja *Legende, duhovi i sablasti starog Praga*. Naprosto, bolja polovica hotel *Komodor*, bivši hotel *Praha*, u svakom je slučaju nositelj onih nevjerojatnih, ali ipak vjerojatnih priča i legendi, tj. povijesti Praga.

Mnogobrojne češke građane, tada kao turiste, domaćini Dubrovčani vrlo brzo su prekrstili u braću Čehe te je to postao svakodnevni ili uobičajeni poziv na ulici, u kućama, gostionicama, hotelima... Vjerojatno su vrlo brzo povezali te hotele i njihovu arhitekturu sa svojim praškim i inim legendama, duhovima... pa kako i ne bi – zanimljiv, zagonetan hotel, uzburkano more, tajanstveni brodovi, desetak vrsta vjetrova... ali ipak hotel *Praha*.

No sada, iako nam se ne da, moramo laganim i tihim koracima krenuti prema izlazu hotela uz glagoljive pozdrave liviranog portira prema plaži. Prema toj čuvenoj i popularnoj pješčanoj plaži koja se smjestila ispred hotela *Kupari*, a kako su najbrojniji gosti bili građani Češke, vrlo brzo je postala Češka plaža, odnosno Češki banj.

Zapuštena Češka plaža danas

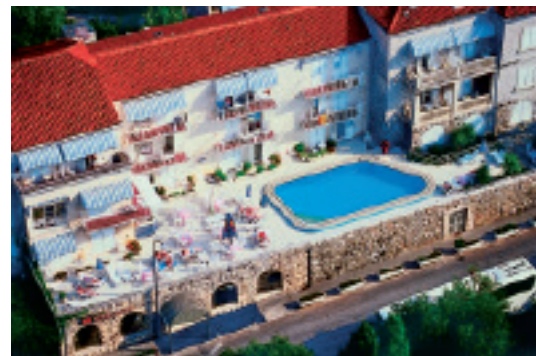

Češki vodič po Dubrovniku i okolici iz 1923.

Pa kako i ne bi kad su prvi koji su investirali u hotelske objekte i plaže bili upravo Česi. Rekli bismo da plaža prati hotel u Kuparima ili obratno. Iako stanovnici tipično kontinentalnog dijela Europe, kad se počeo razvijati turizam Česi su bili prvi među Europljanima koji su se zainteresirali za posjede dalekih, ali vrlo privlačnih krajeva južnog Jadrana. Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo iz Praga preko

svog zastupnika Jaroslava Fencla kupilo je 1921. od obitelji Caboga u Kuparima zgradu tamošnje „kupařice“, tj. ciglane (za crijep Dubrovčani kažu kupa, odatle i naziv Kupari) s namjerom da na njenom mjestu podigne hotel. Još 1912. Fencel je kupio zemljište u obližnjoj uvali Srebreno, što je bio začetak velikog turističkog kompleksa na tom dijelu dubrovačke obale koji zapušten već dugo čeka svoju obnovu.

Nastanjeni Česi osnovali su u Dubrovniku u rujnu 1899. Češku besedu koja je odmah krenula s raznim aktivnostima. Godine 1912. Češka beseda Dubrovnik otvorila je svoje nove društvene prostorije u Ulici svetog Nikole 338 gdje je imala „lijepo uređenu čitaonicu i knjižnicu“. U vrijeme balkanskih ratova (1912. – 1913.) uprava Češke besede Dubrovnik „došla je pod proces radi uklanjanja slike Franje Josipa iz svojih prostorija“. Česi su stalno gajili i ispoljavali antiaustrijska raspoloženja u svojoj domovini pa je razumljivo što ih nisu zatajivali niti u Dubrovniku gdje su i ovdajšnji Hrvati bili nepomirljivi protivnici tlačiteljskih okova habsburške vlasti. U listopadu 1913. započeo je u Dubrovniku besplatni tečaj češkog jezika koji je organizirala i vodila Češka beseda.

Hotel Komodor na čijoj desnoj strani je uklopljen hotel Praha

Ove godine su u Hrvatskoj iznimno popularne plaže Zrće, Kopika, Vela plaža..., dok jedna od najljepših plaža, ona u Kuparima u okolici Dubrovnika ostaje u sjeni. Rijetko tko je spominje pod izvornim imenom Češka plaža, iako bi svakako omogućavala sve vrste zabave za mlade i stare – od mora, sunca, mladih animatora, svjetskih DJ-a i poznatih marki češkog piva. Očito je da materijala o životu i turističkim aktivnostima Čeha u Dubrovniku i okolini ima zaista veoma mnogo, stoga ćemo se sada oprostiti s ljepoticom zvanom Češka plaža u nadi skorog ponovnog susreta uz pozdrav koji ona jako dobro pozna: Ahoj a nashledanou!

RAZMISLI
KAD PIAŠ, NE VOZI

POSEBAN POPUT PRAGA

Izložba *Češki arhitekti i počeci turizma na hrvatskom Jadranu* osvaja i češku publiku

Sjećanje na češke arhitekte izaziva i suze

✎ **Jasenka Kranjčević i Jelena Bilić**

Izložbom se pokazalo da su brojni češki arhitekti sudjelovali u izgradnji turističke arhitekture. Na taj način uklonjene su predrasude da su samo austrijski ili talijanski arhitekti djelovali na počecima razvoja turizma. Autorice izložbe su dr. Jasenka Kranjčević i dr. Mirjana Kos

Hrvatska je s Češkom povezana na različite načine, ali turizam je svakako jedna snažna poveznica. Česi u odabiru turističkih destinacija vrlo rado, zbog prirodnih i kulturnih ljepota, odabiru hrvatski Jadran o čemu govore i posljednji statistički podaci o porastu dolazaka i noćenja čeških turista. U 2015. češki turisti su ostvarili 739.231 dolazak i 5.124.646 noćenja u Hrvatskoj, što predstavlja porast od 3,88 posto u dolascima, odnosno 3,89 posto u noćenjima te se po broju noćenja već nekoliko godina nalaze na četvrtom mjestu, odmah nakon Njemaca, Slovence i Austrijanaca.

Ali koliko mi znamo o djelovanju čeških arhitekata u vrijeme samih početaka razvoja turizma na hrvatskom Jadranu? Odnosno, jesu li Česi na samim počecima razvoja turizma dolazili

samo kao turisti ili i kao arhitekti, odnosno inženjeri, sudjelujući na taj način u turističkom oblikovanju hrvatske obale? Na taj odgovor pokušalo je odgovoriti istraživanje Instituta za turizam Zagreb u suradnji s Državnim arhivom u Rijeci. Istraživanje je prezentirano u obliku izložbe arhitektonskih projekata pod nazivom *Češki arhitekti i počeci turizma na hrvatskom Jadranu* kojom se pokazalo da su brojni češki arhitekti sudjelovali u izgradnji turističke arhitekture – hotela, vila i kupališta na samim počecima razvoja turizma, tj. krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Na taj način uklonjene su predrasude da su samo austrijski ili talijanski arhitekti djelovali na počecima razvoja turizma. Autorice izložbe su dr. Jasenka Kranjčević iz Instituta za turizam Zagreb i dr. Mirjana Kos iz Hrvatskog muzeja turizma. Izložbu prati prekrasan katalog na češkom, engleskom i hrvatskom jeziku na 144 stranice. Iako se izložba odnosi na prezentaciju arhitektonskih projekata hotela, vila i kupališta ona svakako pridonosi turističkoj promociji hrvatskog dijela Jadrana, poznavanju turističkog naslijeđa i hotelske arhitekture, ali i jasno predstavlja ulogu čeških arhitekata u razvoju turističke arhitektonske misli, dajući time bogat izvor ideja današnjoj turističkoj arhitekturi.

Izložba o češkim arhitektima prvi je put prezentirana u Rijeci u rujnu 2014. u prostorijama Državnog arhiva u Rijeci uz pokroviteljstvo češkog Veleposlanstva u Zagrebu i veleposlanika Martina Košatke. Uslijedilo je zanimanje za izložbu te je ona prezentirana 2015. u Gliptoteci HAZU u Zagrebu, u Baški na otoku Krku te u Daruvaru.

Ubrzo je uslijedila suradnja s Ka-

binetom arhitekture u Ostravi koji se nalazi u sklopu Doma umjetnosti, u središtu Moravsko-šleskog kraja gdje je istoimena izložba bila postavljena od 16. lipnja do 14. kolovoza 2016. baš u vrijeme kada mnogi turisti odlučuju o svojim turističkim destinacijama.

Pokrovitelji izložbe u Češkoj bili su Ministarstvo turizma Hrvatske, hrvatsko Veleposlanstvo u Pragu i Predstavništvo Hrvatske turističke zajednice u Pragu. Svaki od pokrovitelja na određeni način je pomogao promociji Hrvatske. Hrvatska turistička zajednica iskoristila je otvaranje izložbe za promociju Hrvatske i dala na važnosti češkim turistima čiji su preci imali važnu ulogu u osmišljavanju ne samo arhitektonskih projekata krajem 19. i početkom 20. stoljeća, već i pojedinih turističkih destinacija te su na taj način doprinijeli stvaranju temelja razvoja turizma u Hrvatskoj. Hrvatsko veleposlanstvo prevelo je katalog na češki jezik. U katalogu su abecednim redom predstavljeni češki arhitekti, ali i osobe koje su znatno pridonijele razvoju turizma na hrvatskom Jadranu. To su August Johann Belohlavek, Matěj Blecha, Josip (Josef) Dryák, Johann Nepomuk von Harrach, Josef Hoffmann, Karl Holey, Gustav Janeček, Wilhelm Jelinek, Lav Kalda, Fritz Keller, Jan Kotěra, Emil Králíček, Rudolf Krausz, Paul Kupelwieser, Karl Lehmann, Adolf Loos, Karel Pařík (Karlo Paržik), August Prokop, Josef Prokop, Josef Schulz, Carl Seidl, Jiří Stibral, Adolf Tichy i Alois Zima. Neki od čeških arhitekata trajno su se nastanili u Hrvatskoj poput Josipa (Josefa) Dryáka i Lava Kalde. Posebno je važno djelovanje Gustava Janečka. Iako kemičar i akademik, snažno se zalagao za razvoj

Najniža temperatura zraka izmjerena u Češkoj iznosila je – 42,2 °C, u Litvínovicama pokraj Čeških Budějovica 11. veljače 1929.

Najniža temperatura zraka izmjerena u Hrvatskoj iznosila je – 34,6 °C, u Gračacu 13. siječnja 2003.

ZANIMLJIVOSTI

S otvorenja izložbe u Ostravi

turizma u Hrvatskoj. On je u Zagrebu bio suosnivač Društva za promet stranaca u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji osnovanog 25. veljače 1912. te njegov potpredsjednik.

Otvaranje izložbe u Ostravi pokazalo je posebnu sentimentalnu povezanost Čeha s Jadranom, posebno sa starijim osobama koje su generacijama vezane uz hrvatsku obalu. Autoricama je prišao jedan gospodin i rekao kako je njegov djed, još prije Prvoga svjetskog rata, bio liječnik te imao ordinaciju i vilu u Opatiji i kuću u Varaždinu. Autorice su, također na samom otvaranju, posebno

dirnule suze jedne gospođe kad se pričalo o doprinosu čeških arhitekata na hrvatskom Jadranu. Organizatori izložbe zadovoljni su s posjećenošću izložbe te se izložba u rujnu 2016. preselila u Opavu u dvorac Hradec nad Moravicí. U travnju 2017. preselila se u Zlín, a preko ljeta u Kabinet arhitekture u Brnu.

Za one koji manje poznaju Češku, Ostrava je treći po veličini grad u Češkoj s više od 300.000 stanovnika. Posebna veza Ostrave s hrvatskom obalom, odnosno s Brijunima, je Paul Kupelwieser, direktor željezare Vitkovice. Kupelwieser je 1893. kupio močvarno

otočje Brijune te ga u kratkom vremenu pretvorio u ekskluzivnu turističku destinaciju. Na Brijunima je Kupelwieser dao postaviti tri metalna vidikovca koja su proizvedena u željezari Vitkovice. Vidljiva povezanost Ostrave s Jadranom je i u tome što je u samom središtu grada još 1912. izgrađen i otvoren hotel *Brioni* koji i danas radi. U samom centru Ostrave radi caffe bar *Opatija*, što također ukazuje na povezanost Ostrave s našim Jadranom. Zanimljiv je podatak da je grad Split pobratim s Ostravom a jugoistočno od Ostrave nalazi se naselje Baška.

ZANIMLJIVOSTI

Najviša temperatura zraka izmjerena u Češkoj iznosila je 40,4 °C, u Dobřichovicama pokraj Praga 20. kolovoza 2012.

Najviša temperatura zraka izmjerena u Hrvatskoj iznosila je 42,8 °C, u Pločama 4. kolovoza 1981.

Najstarija, najpoznatija i najveća praška pivnica, rodno mjesto Hajduka

U Fleků se i dalje piše pivska povijest

✍ Mato Pejić

Do 1762. zgrada se zvala Na Skřemenci, a onda ju je kupio Jakub Flekovský sa svojom ženom Dorotom. Od tog vremena počelo se govoriti U Flekovských, a onda U Fleků

Tu se pivo kuha od 1499., dakle neprekidno više od pola milenija. Zapravo i duže, ali ovu godinu lako je dokazati pisanim dokumentima. To je pivovara i pivnica U Fleků u praškom Novom gradu. Mjesto gdje se pisala pivska povijest. I još se piše. Obični pivopija, koji nešto zna o češkoj pivskoj kulturi, sigurno bi iz šuba rekao da je najpoznatija praška pivnica U Kalicha, u kojoj je stalni gost bio dobri vojnik Švejk, a druga najpoznatija da je U Fleků, u koju je zalazio njegov autor Jaroslav Hašek. U Fleků nije doduše najstarija češka pivovara, starije od nje

su pivovare Regent u Třeboňu (1379.), Podkovaň (1434.) i Lobkowitz u Visokom Chlumcu (1466.). Ali je jedina koja u međuvremenu nije pretvorena u veliki industrijski pogon i koja je kroz sva ta stoljeća prošla kao mala gostioničarska pivovara, dakle preteča onoga što je danas najvažniji pivarski trend u svjetskim razmjerima – craft pivarstva.

„U Fleků? Pa što bi ti mogao tražiti tamo? To nije mjesto za tebe,“ govorili su mi mnogi, pa skoro i svi koji znaju da nešto znam o pivu i da se dugo motam oko zlatne dragocjene tekućine, kad bih im rekao kako namjeravam otići u Křemencovu 11 i napisati reportažu o najstarijoj češkoj pivovari, praroditeljici tamošnjeg crafta, aludirajući dakako na činjenicu da je časna starina *izraubovana* silnom navalom turista, da tamo vrvi od Kineza i Japanaca i da to mjesto nema što pružiti nekom tko preferira pivsku raznovrsnost, a prezire podređivanje komercijali...pa čak ni ako Flek kuha veoma solidno vlastito pivo koje se može popiti samo tu i nigdje više. Istini za volju, slične sam reakcije i očekivao, pa sam za takve pitače imao unaprijed pripremljen odgovor. Točno je da je U Fleků neprestano krcao turističkim grupama i teško je u miru uživati u svom pivu, ali to je mjesto gdje se ispisivala povijest sveukupnog svjetskog pivarstva, a takva su mjesta sveta za svakoga kome je na srcu kultura piva. Pitaju me to i za Oktoberfest, koji je – kao – vašar za šest, sedam milijuna ljudi sa samo jednom vrstom piva. Pa šta? I u bamberšku Aecht Schlenkerlu ulazi se uz pomoć lakata kojima moraš razgrtati buljuke turista, a i tamo toče samo jednu vrstu piva, i to dimljeno koje nije baš po

Sat iznad ulaza, prepoznatljivi znak pivnice U Fleků

svačijem guštu. No to nisu samo pivnice, to su spomenici, to su znamenitosti, koje se jednostavno moraju pohoditi. U Pragu nikad ne propustim popiti koje U Pinkasů ili U Zlatého tygra, bez obzira na to što su to plzenjske pivnice, gdje toče isključivo Pilsner Urquell, dakle dosadnu korporacijsku konfekciju...a kada je riječ o Fleku, onda netko tko u češki glavni grad potegne iz Hrvatske, treba tamo otići i stoga što je u toj pivnici osnovan Hajduk...pa bio on i dinamovac. Eto.

„Ovdje vidite raspored svih naših sala. Ukupno ih je osam, kapaciteta osamsto gostiju, a tu je i ljetna vrtina restoracija s četiristo mjesta, pa tako tijekom ljeta možemo primiti tisuću i dvjesto pivopija,“ počinje svoju priču moj vodič Stanislav Derunc Standa, simpatični brko, koji svaki čas ubaci neku hrvatsku riječ. Ne zna doduše ništa o češkoj manjini u Daruvaru, ali savršeno poznaje obalu. Šibenik, Zadar, Split, pa sve do Dubrovnika i dalje, gdje su pješčane plaže, a gdje šljunčane, sve zna, a obožava Bijelo dugme i iz rukava sipa hitove perjanice pastirskog rocka. A što ga više gledam, sve mi više njegov razigrani brk daje na Željka Bebeka... „U ovoj sali se odnedavno jednom tjedno izvodi kabaretski program, a u ostale dane sala se može unajmiti, bilo s vlasti-

tom glazbom, ili mi možemo organizirati svirku,” nastavlja moj vodič, dodajući da je tradicija flekovskog kabareta obnovljena nakon dugogodišnje pauze. Kabaret je ponovno otvoren u travnju 2013. a jednosatni program sastavljen je od pjesama Jana Kučere, koje izvode mlade nade praškog glumišta. Kabaret dvorana uređena je u pivnici još na početku dvadesetog stoljeća, a predstave su se prestale izvoditi kad je izbio Drugi svjetski rat, no kabaret se ovdje izvodio i u vrijeme „izgradnje socijalizma“, od 1965. Prolazimo i ostale dvorane – Veliku salu, Akademiju, Kufr (Kovčeg), Staročesku dvoranu, Vitešku dvoranu, Václavku, Jitrnice ili Klobasu (Kobasica) gdje je nekad bila konjušnica („garaža za konje“ reći će Standa)... pa izlazimo na prostranu sjenovitu vrtanu pivnicu u kojoj, kao i na više mjesta posvuda po prostoru goleme pivnice, zvučnu kulisu pravi harmonikaš. „Slikajte ovog vraga na zidu, to je *alkobarometar*,” pokazuje na nekakvu raskrečenu crnu kreaturu, a na pitanje kako to radi, odgovara: „Kad vidite jednog, onda ste još u redu, ali kad vam se počnu pojavljivati dva ili tri, vrug je odnio šalu...”

„Mi smo jedna od najmanjih privatnih pivovara u Češkoj, u proizvodnji radi

samo dvoje ljudi, a istovremeno smo najveća pivnica u zemlji. Mi kuhamo pivo jednom tjedno, a kompletnu godišnju produkciju od 2400 hektolitara prodamo isključivo ovdje, u našoj pivnici.“ Horde gostiju dnevno popiju po dvije tisuće piva, ali pozor – to ne znači da se popije tisuću litara, jer se pivo ovdje toči u krigle zapremine 0,4 litre, dok je malo pivo 0,2. A ima i vrtoglavih rekorda. Tako se 1974. dogodilo da je u jednom danu istočeno nevjerojatnih 58 hektolitara piva, odnosno cijela jednotjedna proizvodnja. A jedan od one dvojice iz proizvodnje donedavno je bio Ivan Chramosil, majstor pivar s najdužim stažem u cijeloj Republici, koji je krajem prošle godine okačio kuhaču o klin nakon pune 44 godine kuhanja piva.

„Onda smo još posljednja pivovara u Europi koja hladi pivo zrakom u otvorenim posudama, a tijekom toga procesa ispari i dio vode, pa tako od dvanaestice, koju zapravo kuhamo, nastaje naša čuvena trinaestica,” otkriva Standa. „Receptura se nije mijenjala od 1843., a s ponosom ističemo da je sto posto prirodni proizvod, izrađen od vrhunskih domaćih sirovina.“ A može se ova pivovara pohvaliti i još koječim – vlastitim bunarom dubokim 22 metra, starom sladarom u kojoj je od

Alkobarometar na zidu pivnice

1999. uređen pivovarski muzej ili jedinim ritualom prebacivanja 200-litarskih bačvi s pivom iz pivovare u pivnicu – sa Smichova bi namještenik poduzeća Praške pivovare donio ključeve od podruma, pa je s pivovarske strane gurnuo ključ u bravu, a gostioničar s druge, te su na dani znak obojica istovremeno okrenuli i otvorili vrata, pa su se bačve mogle preko-

U Flekū se kuha veoma solidno vlastito pivo koje se može popiti samo tu i nigdje više. Receptura se nije mijenjala od 1843.

turati u ugostiteljski dio objekta. Radilo se tako sve do 1958.

Kroz pola milenija u čuvenoj su se pivnici okupljale mnoge važne osobe praškog i češkog društvenog života. František Lexa, osnivač češke egiptologije, Josef Kajetan Tyl, Jan Neruda, Jaroslav Hašek, slikar Viktor Oliva i kipar František Rous, glumci Jindřich Mošna, František Ferdinand Šamberk, Rudolf Deyl stariji, Karel Hašler, Zdeněk Štěpánek samo su neki od njih. Ovako glasovito mjesto privlačilo je, dakako, ljude svih fela, pa i one čudake, koji čine mjesni kolorit, te tako kronike bilježe da su „inventar“ pivnice bili i likovi poput Prvog praškog privilegiranog proroka prognoze, građanskog imena Antonín Fiala, pa nekog kojeg su zbog smjernog vladanja zvali Isus, koji se izdavao za izumitelja pereca, ili ženu koju su zvali Bijeda, jer je svakog oslovljavala s „Bijeda je, mladi gospodine, bijeda...“

Kad smo kod imena, i neke okolne ulice nazvane su po majstorima pivarima, na primjer... „Odmah prva ulica zove se Pštrossova, po Bedřichu Pštrossu, koji je počeo ovdje kuhati tamno pivo.“ Křemencova, u kojoj se nalazi sama pivovara, pak nije nazvana po Vítu Křemencu, koji je 1499. kupio zgradu i tako pokrenuo nevjerojatnu tradiciju kuhanja piva na tom

mjestu. Ona je isto ime nosila još 1419., a u međuvremenu je mijenjala imena, da bi joj izvorno ime bilo vraćeno krajem 19. stoljeća. Danas je pivovara u vlasništvu obitelji Brtník koja je pivovaru kupila 1920. kada je tadašnji majstor pivar Václav Brtník odlučio krenuti u poduzetničke vode. Godine 1949. pivovara je nacionalizirana, a potomcima je vraćena u restituciji 1992. Brtník je inače češki naziv smeđeg medvjeda, pa je medonja zaštitni znak pivovare i figure medvjedića možete sresti na više mjesta u pivovari, pa i nad još jednim zaštitnim znakom – golemim satom, koji visi iznad ulaza u zgradu, i koji umjesto brojčanika ima slova –

P-i-v-o--v-a-r-U-F-l-e-k-ů.

A zašto se zapravo tako zove? Zašto U Flekū, kad, eto, još nismo naišli na takvog vlasnika pivovare. Ali, bio je takav. Do 1762. zgrada se zvala Na Skřemenci, a onda ju je kupio Jakub Flekovský sa svojom ženom Dorotom. Od tog vremena počelo se govoriti U Flekovských, a onda U Flekū. I bi tako do dana današnjeg.

I onda Hajduk. U veljači 1911. skupina splitskih studenata, koji su se školovali u češkom glavnom gradu, nakon utakmice Slavia – Sparta sjeli su u pivnicu U Flekū – ovjekovječio je to Miljenko Smoje u *Velom mistu*, a u televizijskoj seriji u

Stanislav Derunc Standa pokraj Hajdukove ploče

toj su sceni statirali daruvarski Česi koji su tada studirali u Zagrebu – i odlučili da će u Splitu osnovati nogometni klub. Baš na mjestu gdje su tada odlučno lupali pivskim kriglama, postavilo je 2001. hrvatsko Veleposlanstvo u suradnji s Hajdukom spomen ploču. „Dolaze tu jednom godišnje Hrvati, mislim da dolazi i predsjednik kluba,“ govori Standa i veselo dodaje: „Dolaze često i hrvatski turisti sa šalovima Hajduka i drugim navijačkim rekvizitima i slikaju se kod ove ploče.“ Pa se uslikao i Standa i priznao da bi komotno mogao biti navijač Hajduka.

**IZ ČEŠKE
BEZ GREŠKE!**

KRUŠOVICE
KRALOVSKÝ PIVOVAR

IZVORNO ČEŠKO PIVO

#izčeškebezgreške

Miroslav Pelikan: Slikar i pijanist

O njemu se u umjetničkim krugovima ponekad i pričalo. Jedni su se otvoreno divili njegovom profinjenom ponašanju, uvijek je bio pomalo na distanci dok su drugi smatrali da je sve to amaterska gluma. Zamjerali su mu i suviše otmjeno oblačenje pa i oholost, dok je drugima to imponiralo.

Naravno, riječ je bila o Antunu Šimeku, akademskom slikaru, odavno je prešao osamdesetu, autoru nevelikog ali snažnog opusa, posebice se isticao ciklus mrtvih priroda na kojem je desetljećima radio i ponekad ga izlagao, nikada u cijelosti.

Bilo je opće poznato kako je glazba također njegova velika ljubav, bio je izvrsni pijanist, mada se nije znalo što mu je važnije, likovna umjetnost ili glazba.

Istini za volju, mora se reći, kako je cijeli život proživio, najveći dio sa suprugom Danicom, koja ga je nažalost nedavno napustila poslije kratke i teške bolesti i živio lagodno od svoga slikarstva, naime, osobito je onaj pravi, nepatvoreni građanski sloj volio njegove slike, naravno, ponajviše mrtve prirode i rado ih kupovao te ih ponosno pokazivao u svojim domovima.

Dakle, Antun Šimek, slikar i pijanist, samo je rijetko, na otvorenjima svojih izložbi ponešto odsvirao na klaviru a publika bi pomišljala kako je uistinu šteta što se ozbiljnije nije bavio glazbom.

Zapravo o njemu se malo znalo. Vrlo rijetko bi davao intervjue, govorilo se, kako više cijeni nekoliko pametnih riječi kritičara, pa makar mu se one i nisu posebno dopadale.

Ne zaboravimo kako su cijene njegovih slika uvijek držale pristojnu cijenu, naime, on je slikao koliko je bilo potrebno, da bi lagodno živio i ne bi bio zaboravljen, uz stalnu prisutnost svježine i posebnosti, pa i sada unatoč visokim godinama.

Za svaki slučaj, moj je urednik dogovorio razgovor, sve službeno i krajnje ozbiljno.

Prije razgovora urednik mi je samo napomenuo.

- Šimek je samo tražio, uvjetovao, neka mu pošaljem pravog profesionalca,

U točno dogovoreno vrijeme Šimek me je primio u velikom salonu, zidovi su bili prekriveni njegovim slikama, zanimljivo, niti jedne mrtve prirode, pomno odabrani stilski namještaj, blizu prozora, veliki, crni koncertni klavir.

Miroslav Pelikan rođen je 1950. u Dežanovcu u češkoj obitelji. Osnovnu školu, gimnaziju i Filozofski fakultet pohađao je u Zagrebu. Od sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća djeluje kao slobodni novinar na području kulture (likovna umjetnost i izdavaštvo) surađujući s nizom dnevnih listova i periodikom (*Vjesnik, Glas Slavonije, Slobodna Dalmacija, Novi list, Vjesnik, Večernji list, Obzor, Fokus, Oko, Delo, Večer, Dnevnik, Mladina, Oslobođenje...*), a zatim je radio u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža. Također objavljuje prozu i poeziju. Donosimo jedan od njegovih tekstova.

Miroslav Pelikan

Čim sam ušao u salon, nisam se mogao oteti dojmu kako cijeli prostor izgleda kao kulisa na pozornici gdje se mora odigrati teška, nepodnošljiva drama.

Nakon pozdrava, hladnog i odbojnog, kratko mi je rekao.

- Predvidio sam za ovaj susret trideset minuta. Vjerujem kako ćete kvalitetno iskoristiti dobiveno vrijeme.

- Da, svakako gospodine Šimek.

- Krenimo, vrijeme je dragocjeno, za mene posebno.

Shvatio sam da bi svaki klasični razgovor o umjetnosti vodio ravno u propast.

Uostalom o njegovom se opusu sve znalo, nije bilo tajni niti novih tumačenja, Šimek je bio otvorena knjiga s dobrim cijenama.

Iznenada Šimek progovori.

- Ako nemate ništa protiv, ne bih govorio o slikarstvu, niti o glazbi. Govorio bih o nečemu što sam učinio ovo jutro. Možete snimati.

- Što ste učinili?

- Nakon godina opiranja popustio sam pred ponudom jednog gospodina, poznatog kolekcionara. Naime, da skratim, sve ove slike što vidite, pa i mape, prodao sam zajedno s namještajem i klaviirom. Zapravo, sve što se u ovom stanu nalazi prodao sam kolekcionar koji se obavezao da će u najskorije vrijeme ovdje, u ovom prostoru, u mojem stanu, otvoriti spomen muzej posvećen mome opusu, mome životu.

- A vi, kamo ćete vi?

- Već od sutra, stanujem na novoj adresi, u Domu za stare i nemoćne u Brestovcu.

- Što ćete s novcem, ako smijem pitati?

- Tek mali dio namijenio sam vlastitim troškovima za život u Domu a preostalo za osnivanje Zaklade Antuna Šimeka za mlade umjetnike.

- Čekajte, a kakvu korist od svega ima tajanstveni kolekcionar?

- To nije tajna. On ima dovoljno sredstava da ispunjava sebi želje. On je kao i mnogi, zaljubljen u moje slike, u cijeli moj opus. Dobro je, što je brži od državnih institucija, oni bi sve pokvarili. Znate, tamo ima puno ljudi koji me mrze, koji ne mogu podnijeti moj iznimni opus, koji ne mogu shvatiti da sam toliko omiljen. On, kolekcionar će najviše profitirati jer moj opus zauzima centralno, temeljno mjesto u našoj suvremenoj likovnoj umjetnosti.

- Da svakako.

Ostatak od trideset minuta potrošili smo na obilazak stana i razgledavanje slika. Nije bilo teško uočiti Šimekov ponos dok je govorio o svojim radovima.

Uredniku se nije svidio kratki razgovor.

- Previše je upitnika.

Nepunu godinu iza susreta sa Šimekom, grad je organizirao dobrotvornu akciju za pomoć starom slikaru koji s malom mirovinom, ali nedovoljnom za troškove, živi u Domu u Brestovcu u vrlo teškim uvjetima.

Naime, pola godine prije, na temelju Šimekove tužbe, osumnjičen je tajanstveni kolekcionar koji je otkupio ali ne i platio, slike, klavir i namještaj.

Šimek je umjesto apartmana završio na pomoćnom ležaju u višekrevetnoj sobi u Domu.

Tajanstveni kolekcionar I. Z., okružen vrsnim odvjetnicima, vješto se branio iz rasprave u raspravu, da bi na kraju uporno dokazivao kako je bila riječ isključivo o Šimekovo donaciji a on se samo trebao pobrinuti da se umjetnikov stan pretvori u muzej.

Istina, nitko nije posjedovao bilo kakav papir o kupoprodaji ili donaciji, ali slike su jednostavno nestale, kao i namještaj i klavir.

Zapravo, cijeli Šimekov stan u cijelosti je ispražnjen a I. Z. je poricao da on ima bilo kakve veze s nestalim slikama i ostalim stvarima.

Suđenje se otegnulo. Grad je uto-liko pomogao Šimeku da je ležaj u više krevetnoj sobi zamijenio ležajem u skromnoj dvokrevetnoj sobi, uz pokrivanje svih troškova.

Naravno, Šimek je vrlo teško podnosio sve ove turobne događaje i kako kažu od muke i jada se razbolio i ubrzo umro.

Suđenje se nastavljalo. Iznenada se na crnom tržištu pojavio veliki koncertni klavir koji su pojedini odmah prepoznali kao Šimekov instrument.

Državni organi su bili dovoljno brzi da preuzmu klavir od ponuditelja bez mnogo razgovora.

Gradonačelnik je odmah odobrio potrebna sredstva i prazni Šimekov stan je uređen, postavljeno je nekoliko panoa s fotografijama, otkupljeno je u međuvremenu par jeftinijih slika (niti jedna mrtva priroda) a u salonu, u središtu izložen je veliki crni koncertni klavir,

- Dobro je, važno je da smo krenuli. Komentirao je kratko, otvaranje Muzeja Antuna Šimeka, gradonačelnik.

Suđenje se i dalje nastavljalo. Moglo se ponekad čuti kako se poneka od traženih Šimekovih slika za trenutak negdje i pojavila, ali nije bilo posebnog interesa.

Etimologija poznatih čeških prezimena

Predsjednici Mesarić, Gal i Šljivar

✂ **Marijan Lipovac i Snježana Herceg**

Jacques Houdek ima češko porijeklo, a preci su mu se očito također bavili glazbom jer riječ *houdek* na dijalektu pokrajine Chodsko znači gudač, odnosno violinist

Jedna od najspominjanijih osoba u Hrvatskoj u proljeće 2017. bio je pjevač Jacques Houdek, predstavnik Hrvatske na Eurosongu koji je s pjesmom *My friends* uspio osvojiti zavidno 13. mjesto, što je najbolji hrvatski plasman na tom natjecanju od 2007. Kao što se vidi iz njegova prezimena, ovaj pjevač velikih glasovnih mogućnosti rodom iz Velike Gorice ima češko porijeklo, a preci su mu se očito također bavili glazbom jer riječ *houdek* na dijalektu pokrajine Chodsko znači gudač, odnosno violinist. Od violinista je nastalo i hrvatsko prezime Hegedušić (od mađarskog hegedűs), kao i njemačko prezime Geiger. Na hrvatskoj estradi češko porijeklo po ocu ima i Jasenko Houra, čije prezime u originalu glasi Choura i označava bolesnu osobu (na češkom churavý). Evo još nekih čeških prezimena osoba iz hrvatske glazbe: Prohaska (procházka – šetnja, odnosi se na lutalicu, putujućeg obrtnika ili dangubu), Svoboda (sloboda, tj. slobodni seljak), Zajc (zajíc – zec), Lhotka (kmet slobodnjak, lhota je bio višegodišnji period u kojem su nova sela bila oslobođena feudalnih davanja), Huml (od njemačkog Hummel – bumbar); Klima je oblik imena Klement, a prezime Doležal (doležao) vjerojatno se odnosilo na lijenu osobu. Prezime Šenoa, kako je objašnjeno u ranijem tekstu, potječe od češkog prezimena Šejnoha koje označava osobu koja šepa. U hrvatskoj književnosti nalazimo i češka prezimena Cihlar (cihlář – ciglar) i Truhelka (sandučić), a u likovnoj umjetnosti Bourek (bourec – dudov svilac). Prezime hrvatske ministrice kulture Korženek izvorno glasi Kořínek, što znači korjenčić, prezime Holy u prijevodu znači goli ili ćelavi, Čermak je osoba rumenog lica, a Ružička je ružica.

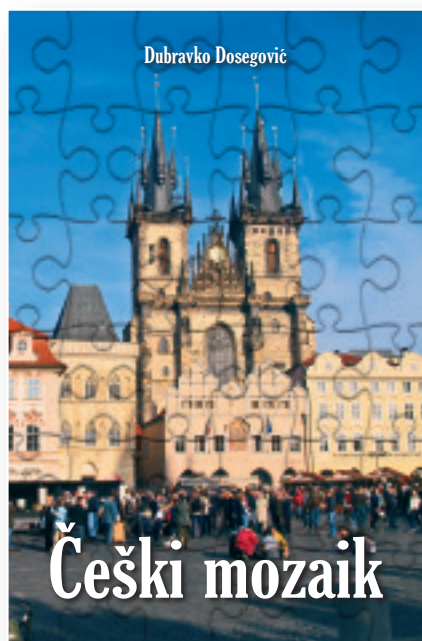
Svima su poznata češka prezimena Smetana (vrhnje), Dvořák (dvorski se-

Jacques Houdek

ljak ili dvorski službenik), Čapek (od čáp – roda), Hašek (nastalo od imena Hans ili Haštal), Kafka (kavka – čavka), Seifert (od imena Siegfried) i Viewegh (njemački Viehweg – pašnjak ili poljski put). Preci Milana Kundere očito su derali kožu s uginulih konja ili kunina krzna, a neki od predaka Bohumila Hrabala je grabljao. Što se tiče predsjednika, prezime Masaryk bi na hrvatskom glasilo Mesarić (mäsiar je na slovačkom mesar). Prezime Masarykovog nasljednika Beneša skraćeni je oblik imena Benedikt, prezime Hácha, koje asocira na smijeh, izvedeno je od imena Ivan, tj. Johann, Gottwald na njemačkom doslovno znači Božja šuma, Zápotocký je čovjek iza potoka, Novotný označava nekog novog, Husák je uzgajivač gusaka, dok je Havel češki oblik imena Gal. Klaus je skraćeni njemački oblik imena Nikola, dok bi se prezime sadašnjeg češkog predsjednika Miloša Zemana moglo prevesti kao Šljivar jer zeman je bio seljak s plemićkom titulom, poput šljivara u Turopolju i na Kalniku. Dvojica praških nadbiskupa i kardinala u 20. stoljeću zvali su se Beran (ovan) i Vlk (vuk). Zanimljivo je da prezime Žižka potječe od imena Žigmund, a husitskom vojskovođi Janu Žižki glavni neprijatelj bio je upravo kralj Žigmund Luksemburški.

Izdanja Hrvatsko-češkog društva ili uz podršku Hrvatsko-češkog društva

Dubravko Dosegović: Češki mozaik

Hrvatskom čitateljstvu je nedostajala upravo takva knjiga koja će na zanimljiv, duhovit i pristupačan način govoriti o Češkoj i Česima, s nepoznatim i nevjerojatnim podacima koje, na našu sreću, Dubravko Dosegović ne samo pamti nego i na pravi način prenosi čitateljima.

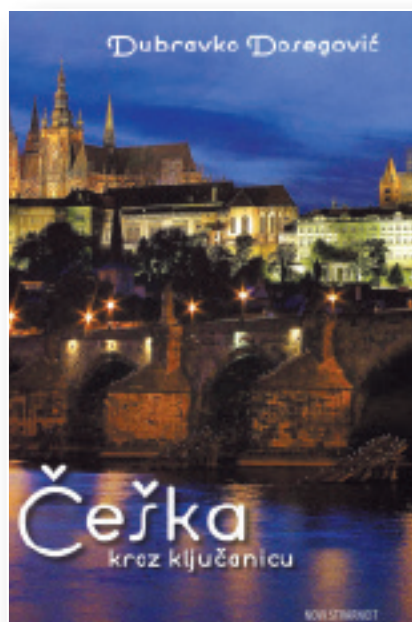
Marijan Lipovac, predsjednik Hrvatsko-češkog društva

Jan Neruda: Malostranske pripovijesti

Njegovo stvaralaštvo povezuje ono što je karakteristično ne samo za češku književnost nego i za češku umjetnost općenito: ugodan humor, zanimanje za običnoga čovjeka, njegove muke i radosti; sposobnost da se u malim sudbinama svojih antijunaka vide sukobi i paradoksi velikoga svijeta.

Jiří Menzel o Nerudi za ovo izdanje

Dubravko Dosegović: Češka kroz ključanicu

„...upravo je u tome najveći doprinos Dubravka Dosegovića: tko njegovu knjigu pročita, neće mu biti dovoljan pogled 'kroz ključanicu.' Htjet će otvoriti cijela vrata.“

Iz predgovora češkog veleposlanika Karela Kühnla

Ivana Brlić-Mažuranić: Čudnovate zgode šegrta Hlapića

Čudnovate zgode šegrta Hlapića nakon sto godina oživljuju sada u izvornom tekstu i s, Ivani Brlić-Mažuranić, omiljenim, ilustracijama češkoga umjetnika Josefa Lade.

Knjige možete naručiti u Novoj stvarnosti, Zagreb, Kaptol 21, nova.stvarnost@gmail.com

